

ed. Markéta Ř. Holanová

České oborové bibliografie

Sborník
z interdisciplinárního
semináře

Ústav pro českou literaturu AV ČR

V rámci Týdne s Českou literární bibliografií, uspořádaného výzkumnou infrastrukturou Česká literární bibliografie, se 19. října 2016 konalo interdisciplinární setkání oborových bibliografů. Předkládaná publikace přináší tištěné verze šestnácti příspěvků z tohoto semináře. Čtenářům poskytuje základní informace o článkových bibliografiích nejrůznějších oborů, jež zde byly zastoupeny: seznámí je s jejich historickým vývojem, aktuálním stavem zpracování, excerpční základnou současné i retrospektivní bibliografie, používaným technologickým řešením a dalšími aktivitami či problémy, jež s jejich chodem souvisejí.

bibliographica 2

bibliographica

ČESKÉ

OBOROVÉ

BIBLIOGRAFIE

Sborník z interdisciplinárního semináře

Publikace vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj
výzkumné instituce 68378068.

Činnost výzkumné infrastruktury Česká literární bibliografie je podporována
Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR v rámci aktivit
na podporu výzkumných infrastruktur (kód projektu LM2015059).

Recenzoval PhDr. Aleš Zach.

Editor © Markéta Ř. Holanová, 2017

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2017

ISBN 978-80-88069-46-1

ISBN 978-80-88069-47-8 (pdf)

ISBN 978-80-88069-48-5 (ePub)

ISBN 978-80-88069-49-2 (Mobi)

OBSAH

Úvod	7
Vojtěch Malínek: Česká literární bibliografie	9
Olga Kubešová Pensdorfová, Jana Papcunová: Bibliografie české lingvistiky v Ústavu pro jazyk český AV ČR	22
Lada Šlesingerová: Bibliografie české, moravské a slezské archeologie	33
Václava Horčáková: Bibliografie dějin Českých zemí	47
Vladimír Hajšman: Česká divadelní bibliografie	58
Pavla Janásková: Oborová článková bibliografie filmu	67
Jana Vozková: Muzikologická bibliografická databáze	80
Polana Bregantová: Česká uměleckohistorická bibliografie	86
Zuzana Stádníková: Bibliografie památkové péče	101
Zdeňka Mikulecká: ANL — Výběr článků v českých novinách, časopisech a sbornících	109
Marcela Petrovičová: Pedagogická bibliografická databáze v NPMK	116
Andrea Jelínková: Knihovědná bibliografie	126
Ivana Šlapáková: Digitální knihovna Akademie věd České republiky	135
Lenka Maixnerová, Filip Kříž, Michal Záviška, David Piños, Helena Bouzková: Bibliographia medica Čechoslovaca	146
Hana Breiterová, Klára Platová: Geologicko-mineralogická bibliografie s doplňkem o výběrovou bibliografii životního prostředí	164
Eva Novotná: GEOIBLINE: Geografická bibliografie ČR online	180
Program semináře českých oborových bibliografií (19. 10. 2016)	198
Adresář prezentovaných databází	200

ÚVOD

Najít společný předmět zájmu mezi tak vzdálenými obory, jako je literární věda, lingvistika, archeologie, historie, filmová, hudební či divadelní věda, dějiny umění, památková péče, knihovněda, pedagogika, medicína, zemědělské vědy, geologie nebo geografie se může v první chvíli zdát nemožné. Jak se však ukázalo, minimálně jeden průsečík by zde byl — a to oborová článková bibliografie, která se také stala ústředním tématem interdisciplinárního setkání oborových bibliografů uspořádaného 19. října 2016 na půdě Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., v rámci Týdne s Českou literární bibliografií.

Primárním cílem celodenního semináře iniciovaného výzkumnou infrastrukturou Česká literární bibliografie bylo představit odborné veřejnosti širokou škálu existujících domácích bibliografických projektů z oblasti humanitních i přírodních věd. V rámci tohoto setkání zaznělo postupně ve čtyřech blocích celkem sedmnáct příspěvků a návštěvníci měli možnost nahlédnout problematiku zpracování analytické bibliografie z rozličných perspektiv daných specifickými potřebami, ale též odlišnými tradicemi jednotlivých vědních oborů. Prezentace následně otevřely prostor pro vzájemnou výměnu zkušeností a pro diskusi o nejružnějších aspektech bibliografické práce, a to jak očima zpracovatelů jednotlivýchází, tak z hlediska jejich uživatelů.

Předkládaná publikace přináší tištěné verze šestnácti přednesených příspěvků. Čtenářům by měla sloužit jako určitý katalog článkových bibliografií, jež byly na semináři zastoupeny. Seznámí je s jejich historickým vývojem, aktuálním stavem zpracování, exerpční základnou současně i retrospektivní bibliografie, požívaným technologickým řešením a dalšími aktivitami či problémy, jež se zpracováním oborových článkových bibliografií souvisejí. Věříme, že tento sborník, který právě otevíráte, bude zajímavým zdrojem informací pro všechny zájemce o problematiku oborových článkových bibliografií.

ČESKÁ LITERÁRNÍ BIBLIOGRAFIE

Vojtěch Malínek

Ústav pro českou literaturu AV ČR

1 HISTORIE (1947–2010)

Česká literární bibliografie (ČLB) vznikla sloučením několika původně samostatných článkových bibliografických databází, které souvisle pokrývají období od počátků národního obrození až do současnosti. Zpracování ČLB aktuálně navazuje na téměř sedmdesátiletou tradici oborové článkové bibliografie v Ústavu pro českou literaturu AV ČR (ÚČL), kterou rozvíjí do podoby základního oborového infrastrukturního pracoviště. S platností od roku 2016 je ČLB zařazena na aktualizovanou verzi Cestovní mapy výzkumných infrastruktur České republiky.

ČLB představuje v podstatě jediný zdroj, z něž lze čerpat informace bibliografické, biografické a prosopografické pro základní výzkum literatury a literárního života v českých zemích v celé jejich chronologické, teritoriální i jazykové šíři. Chronologický záběr (báze souvisle pokrývají celé období existence novodobé české literatury — tj. od roku 1770 do současnosti), kvantita podchycených dat (přes 550 000 databázově zpracovaných článků a cca 1,6 milionu excerpt v podobě digitalizované lístkové kartotéky; 37 000 biogramů osobností literárního života atd.) i široké přesahy k příbuzným oborům (další národní filologie, jiné uměnovědy, historie a další humanitní disciplíny) z ní činí co do šíře dat nejobsáhlejší a co do míry zpřístupnění nejdostupnější infrastrukturu svého druhu pro výzkum dějin kultury v českých zemích vůbec.

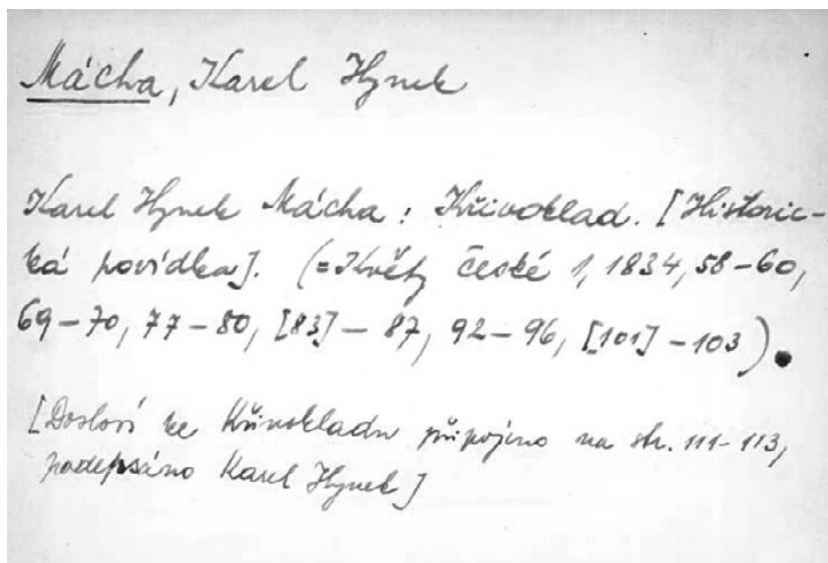
Nejen excerptním záběrem, ale též datem vzniku je nejstarší součástí ČLB tzv. Retrospektivní bibliografie české literatury, jež začala být v ÚČL pořizo-

vána v polovině 50. let 20. století v podobě lístkové kartotéky.¹ Hlavní část Retrospektivní bibliografie byla zpracovávána zejména v průběhu 50. a 60. let. V dobách nejintenzivnějších prací se na jejím rozvoji podílelo bezmála čtyřicet pracovníků, kteří během jednoho kalendářního roku vy excerpovali až 100 000 lístků. Brzy vznikl rozsáhlý informační zdroj, který svým významem výrazně překročil hranice vlastního oboru. Ambiciózně zadaný rozsah excerptce (stanovený excerptční záběr zahrnoval vedle sekundární literatury — odborných studií, recenzí, glos, zpráv atp. — též původní i překladovou beletrii, ba v původní definici veškeré texty literárně činných osob vůbec) se v průběhu let dařilo udržet a Retrospektivní bibliografie proto podchycuje mj. též přírodovědné statě Purkyňovy, sociologické a politické články Masarykovy či publicistiku Karla Teiga k výtvarnému umění či estetice. Díky velmi dobře promyšlené koncepci řazení kartotéky (velký podíl na ní má především dlouholetý vedoucí bibliografického oddělení ÚČL Emanuel Macek) byla Retrospektivní bibliografie schopna naplňovat většinové potřeby tehdejších badatelů a stala se posléze významným zdrojem informací pro *Lexikon české literatury*. V průběhu 70. a 80. let tempo prací na tvorbě Retrospektivní bibliografie značně pokleslo. Nový impuls přinesla až 90. léta, kdy byla provedena komplexní revize a redakce kartotéky tak, aby mohla plnohodnotně sloužit potřebám badatelské obce. Značná pozornost přitom byla věnována zejména otázce šifer a pseudonymů, neboť takto podepsané články tvoří v závislosti na zpracovávaném období leckdy i 50 % z celkového rozsahu kartotéky. Po bezmála padesátileté práci tak vznikla olbřímí kartotéka, obsahující cca 1,7 milionu kartotéčních lístků.

Retrospektivní bibliografie byla od počátku dělena do několika základních návazných částí: autorské, předmětové-osobní a předmětové-věcné, které doplňovaly dílčí část dešifrační (obsahuje údaje o člancích signovaných dosud neidentifikovanou šifrou či pseudonymem) a pomocná část dešifratová (podchycující údaje o dešifrovaných autorech). Tentýž článek přitom může být v Retrospektivní bibliografii zachycen na několika místech, a to s ohledem na různá kritéria, tedy např. dle jména autora, překladatele či pojednávané osoby. Reálný počet jedinečných článků podchycených v kartotéce můžeme odhadovat cca na jeden milion.

Vedle Retrospektivní bibliografie české literatury začal být v ÚČL na počátku 60. let realizován další velký bibliografický projekt: analytická bibliografie Česká literární věda, která byla koncipována jako sekundární oborová bibliografie.

1 Více viz ŘEHÁK, Daniel: K historii a struktuře Retrospektivní bibliografie. *Česká literatura* 61, 2013, č. 3, s. 387–395.

Kartotéční lístek Retrospektivní bibliografie české literatury (zdroj: ČLB).

Na rozdíl od bibliografie retrospektivní tedy nezaznamenávala materiály k jiným národním literaturám ani přetisky beletrie, nově však začala podchycovat nesa- mostatné části knih, jako jsou např. předmluvy, doslovy, doprovodné studie či materiály ze sborníků, ale též knižní monografie jako takové. Výstupy byly publi- kovány jako ročenky *Česká literární věda. Bohemistika*. První svazek zachycující pro- dukci roku 1962 vyšel roku 1964. V šedesátých letech byl zpětně zpracován rok 1961 a jednotlivé ročenky se následně dařilo vydávat s odstupem cca dvou až tří let od popisovaného roku. Sedmdesátá léta však i vzhledem k politické situaci přine- sla výraznou stagnaci ústavní bibliografie a zpracování ročenek nabralo až de- setiletý skluz, který se později již nepodařilo odstranit. Do roku 1992, kdy vychází poslední ročenka (pro rok 1980), bylo vydáno celkem dvacet ročníků; postupem času se formát ustálil na dvousvazkových ročenkách, které souvisle pokrývají léta 1961–1980. Současně v ústavu vznikaly též paralelní řady bibliografických ročenek pro zahraniční literatury. Řada *Česká literární věda. Slavistika* zpracovala období 1970–1975, řada *Česká literární věda. Neslovanské literatury* pak období 1973–1982.²

2 První svazek pro rok 1973 vyšel jako *Bibliografie literárněvědných occidentalik v čes- kém tisku za rok 1973*.

Obálka knihy Františka Knoppa
Česká literatura v exilu 1948–1989
 (zdroj: ČLB).

Na počátku 90. let bylo přikročeno k zásadní změně při pořizování ústavní bibliografie — lístkovou kartotéku a tištěné ročenky nahradila elektronická databáze zpracovávaná v systému ISIS. Využití moderní databáze spojené s rozhodnutím dílčí ročenky dále nepublikovat zpracování literárněvědné bibliografie značně urychlilo: do roku 1996 se podařilo popsat nejen aktuální produkci z 90. let, ale zároveň byla do databázové podoby převedena dosud nepublikovaná lístková excerpta pro léta osmdesátá. Dlouholetý bibliograf ÚČL František Knopp navíc mohl díky svému grantovému projektu realizovat projekt bibliografie českého literárního exilu, který představoval obzvláště ve své době velmi aktuální téma.³ Bylo přikročeno též k pokusu o přepis části lístkové kartotéky Retrospektivní bibliografie, projekt však byl po několika letech ukončen. Byť se podařilo přepsat jen dílčí úsek předmětové části (excerpta o literárních časopisech a spolcích, tj. cca 6 % kartotéky), vzniknuvší databáze RET obsahuje bezmála 100 000 záznamů a i v této podobě může badatelské veřejnosti dobře sloužit.

Dalším milníkem ve vývoji článkové bibliografie české literatury se stal rok 1997, kdy byla pro zpracování vytvořena nová zadávací maska, která umožňovala detailnější a procleněnější zápis dat. Do nového formátu byly vedle průběžné nové excerpcy na přelomu tisíciletí přepsány i původní, tiskem vydané

3 Výstup viz KNOPP, František: *Česká literatura v exilu 1948–1989. Bibliografie*. Praha: Makropulos, 1996.

bibliografické ročenky pokrývající 60. a 70. léta. Data obsažená v systému ISIS tak souvisle zachycovala období od roku 1961 do současnosti. Plnohodnotné online zpřístupnění bází badatelské veřejnosti prostřednictvím internetu se podařilo v roce 2003.

Vedle databází bibliografických vzniká na počátku 90. let při ústavním Středisku literárněvědných informací významný informační zdroj — Biografický archiv. V něm jsou cíleně shromažďovány, zpracovávány a archivovány biografické údaje o jednotlivých osobnostech českého literárního života (data a místa narození a úmrtí, varianty jmen včetně případných šifer atp.). Data jsou získávána jednak průběžnou excerpcí, ale též cíleným studiem biografické literatury, pomocí dotazníkových akcí či přímým výzkumem v různých institucích. Významnou přednost Biografického archivu představuje snaha doložit hlavní podchycované údaje přímým pramenem, tj. např. výpisem z archivu, vyplněným dotazníkem apod. Na základě dat Biografického archivu pak začala být již v první polovině devadesátých let pořizována databáze České literární osobnosti (CLO), jejíž první verze fungovala rovněž na platformě ISIS. V roce 2008 byla tato databáze kompletně převedena na novou platformu MS Access a postupně zpřístupňována online. Na konverzi totiž navázala náročná redakce dat, která bylo třeba nově přehlédnout zejména s ohledem na aktualizaci zákona na ochranu osobních údajů. V současnosti databáze CLO podchycuje cca 37 000 osobností literárního života v českých zemích a postupně se rozrůstá o nové záznamy.

Z drobnějších specializovaných bází připomeňme zejména databázi literárních cen, která zachycuje informace o historii jednotlivých literárních ocenění v ČR, jejich laureátech a porotcích. Data pro ni jsou čerpána především z průběžné excerpcce dat pro jiné báze ČLB, ale i z dalších dostupných zdrojů. Nejnověji pak při ČLB vzniká samostatná databáze knižních edic, která zaznamenává nejen jednotlivé svazky, ale též další údaje relevantní pro literární vědu (jména redaktorů a nakladatelů, proměny názvů edic, vztah k dalším řadám a podřadám atp.).

2 PŘÍTOMNOST (2010–2017)

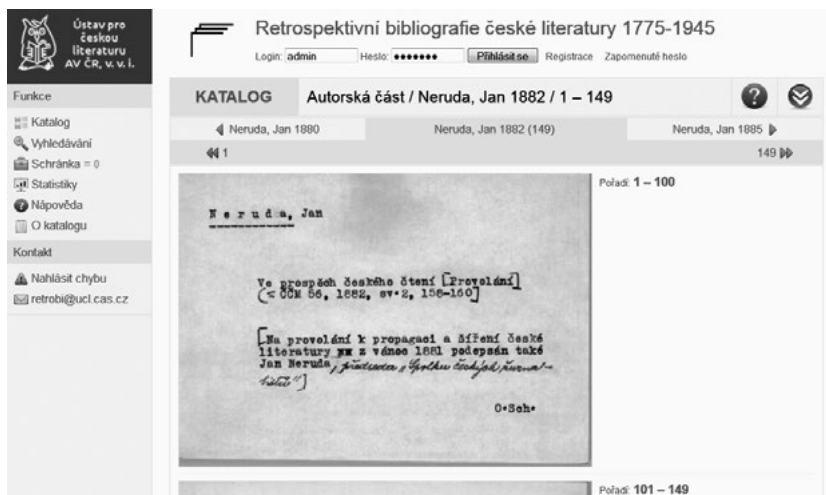
Posledních několik let existence ČLB je spojeno zejména se třemi velkými projekty, které do značné míry ovlivnily či ovlivňují samotný chod ČLB v přítomnosti i její podobu v budoucnu. Jejich hlavní motivací přitom je překonat historicky podmíněnou softwarovou roztržičnost jednotlivých zdrojů ČLB a zároveň též zvýšit badatelský komfort jejich uživatelů.

2.1 PROJEKT RETROBI

Prvním projektem byla Digitalizace lístkové kartotéky Retrospektivní bibliografie české literatury 1770–1945, řešená v letech 2009–2011 v rámci programu MŠMT s názvem INFOZ jako projekt č. VZ09004.⁴ Úvahy o online zpřístupnění Retrospektivní bibliografie byly již staršího data, avšak konkrétní realizace byla podmíněna získem účelové podpory. Již v počátečních diskusích řešitelského týmu při formulování přihlášky projektu byla zvažována možnost zároveň s digitalizací pořídit i OCR přepisy jednotlivých lístků a debatovalo se též o dalších variantách badatelsky přívětivého zpřístupnění dat. Většinu těchto úvah se následně podařilo realizovat a v rámci projektu byla v poměrně krátkém čase nejen seskenována celá kartotéka Retrospektivní bibliografie, ale zároveň též byla vyvinuta softwarová aplikace RETROBI, jež komplexně zajišťuje digitalizaci a online prezentaci lístkových kartoték.

RETROBI přitom řeší nejen řadu specifických problémů vlastní digitalizace (vícelístkové lístky, automatická identifikace prázdných stran, variabilní vnitřní členění katalogu atp.), ale řadu nadstandardních funkcionalit nabízí i samotná webová aplikace. K zásadním přednostem softwaru RETROBI patří možnost fulltextově vyhledávat v OCR prepisech jednotlivých lístků, což umožňuje získat z lístkové kartotéky množství informací, které v jejím původním řazení zůstávaly nedostupné (dotazy na region, specifické věcné téma atp.). Zajímavou funkcí je možnost editace dat, která otevírá cestu k eventuálnímu budoucímu převodu záznamů Retrospektivní bibliografie do podoby strukturované databáze. Editace dat je v RETROBI řešena na několika rovinách: běžný uživatel má možnost úplně přepsat nebo alespoň zčásti korigovat každý jednotlivý lístek v bázi. Pokud přepis odpovídá předepsaným pravidlům, automaticky se provede tzv. segmentace, tj. rozčlenění záznamu na několik dílčích částí (záhlaví, jmenný popis, věcný popis, údaje o lokaci dokumentu). Uživatel s pokročilejšími právy či administrátor systému pak mohou pořizovat přepis lístku v podobě databázového položkového rozpisu, popř. mohou vybrané množině lístků jednotlivé atributy přidělovat hromadně. Poměrně variabilně je koncipován též export dat z báze či administrátorské rozhraní, které nabízí pro práci s daty a vlastní provoz databázové aplikace řadu dalších funkcí.

4 MALÍNEK, Vojtěch: Digitalizace lístkové kartotéky Retrospektivní bibliografie české literatury. *Ikaros* 16, 2012, č. 10 [online; dostupné zde: <http://ikaros.cz/node/13979>; přístup 12. 12. 2016]; MALÍNEK, Vojtěch: RETROBI – Digitalizovaná Retrospektivní bibliografie české literatury 1770–1945 a možnosti jejího využití pro literárněvědný výzkum. *Česká literatura* 61, 2013, č. 3, s. 396–409.

Ukázka webového rozhraní aplikace RETROBI (zdroj: ČLB).

Systém RETROBI byl naprogramován pod volnou licenci a je koncipován poměrně elasticky. Díky tomu mohl být nasazen i v rámci obdobných digitalizačních projektů. Při ČLB tak byla v letech 2012–2013 zdigitalizována lístková kartotéka České divadelní bibliografie pro Institut umění — Divadelní ústav, od roku 2014 je pak postupně zpracováván Slovník středověké latiny v českých zemích vznikající v Kabinetu klasických studií při Filosofickém ústavu AV ČR a roku 2015 byla zahájena digitalizace lístkové kartotéky České uměnovědné bibliografie při Ústavu dějin umění AV ČR.

2.2 BIBLIOGRAFIE ČESKÉ LITERATURY 1945–1960

Na projekt RETROBI roku 2012 chronologicky navázal projekt Bibliografie české literatury 1945–1960. Metodické aspekty článkové bibliografie a jejich aplikace v praxi, který pro léta 2012–2015 získal podporu Ministerstva kultury ČR v rámci programu NAKI. Jeho cíle byly rozděleny do dvou vzájemně provázaných rovin. První z nich tvořila příprava certifikovaných metodik pro zpracování oborové článkové bibliografie a pro odhalování autorů novinových a časopiseckých textů signovaných šifrou či pseudonymem. Prvá z těchto příruček zúročila dlouholeté zkušenosti se zpracováním materiálu pro oborovou článkovou bibliografii v nejrůznějších formách i z rozličných období, ale zároveň též zohlednila poznatky získané z analýzy dat starších databází i dalších

AV ČR - ÚČL - Účelný

Přidání	Reverze	Dotazy	Číslo	Mapování
Prohlázení	Vyhledávání	Výsledky dotazu	Přechod dotazy	Ma stránka

Vybrané záznamy: Zobrazit vybrané | Uložte do seznamu | Přidat do mé skřínky | Uložit na server |
 Celý soubor vyhledaných záznamů: Vytvořit vln | Zrušit označení | Chodit | Zpětně | Filtrovat | Požadavek SRI

Výsledky dotazu Autor - osobní jméno "Kundera", Řazeno podle: Rok (sestup.) Autor
 Možnosti řazení: +Autor/Rok + Rok/Autor + Autor/Název + Název/Rok + Rok/Název

Záznamy 26 - 50 z 378 (maximální počet zobrazených a seřazených záznamů je 5000)

#	Název	Autor	Rok	Umístění	Odkaz
Zobrazit 26	Ohlasy v tisku česl... Lisk v tisku... křesťanství se přetváří ve... / Ludvík Kundera.	Kundera, Ludvík	1959	Rowson - ISSN 0862-7967 - Roč. 74, 1959, č. 220, 15. 9. s. 2	
Zobrazit 27	Pokus o portrét Josefa Pletze - Uvěřil je slyšet za všemi zábrsky / Ludvík Kundera.	Kundera, Ludvík	1959	Rowson - ISSN 0862-7967 - Roč. 74, 1959, č. 191, 12. 8. s. 3	
Zobrazit 28	Máma, ale už si Kundera v tisku... - první deset lety 27. léta 1945 zemřel. Jánok František Haba / Ludvík Kundera; [jako] Karel Kapoun.	Kundera, Ludvík	1959	Kultura - ISSN 0452-7984 - Roč. 3, 1959, č. 43, 29. 10. s. 5	
Zobrazit 29	Seznámká předst / Ludvík Kundera.	Kundera, Ludvík	1959	Křesťanství - ISSN 0862-7967 - Roč. [3], 1959, č. [4], [jmenitopis]presenc, s. 4 s. 165-172	
Zobrazit 30	Chování předstíráno zeta / Milan Kundera.	Kundera, Milan	1959	Křesťanství - ISSN 0451-1158 - Roč. [4], 1959, č. 4 s. 165-172	
Zobrazit 31	Nu mámu jaký šeroky / Milan Kundera.	Kundera, Milan	1959	Kultura - ISSN 0452-7984 - Roč. 3, 1959, č. 33, 26. 8. s. 10	
Zobrazit 32	Tuž se změna násta / Milan Kundera.	Kundera, Milan	1959	Kultura - ISSN 0452-7984 - Roč. 3, 1959, č. 29, 16. 7. s. 6	
Zobrazit 33	Jánokochy šeroky / Milan Kundera.	Kundera, Milan	1959	Kultura - ISSN 0452-7984 - Roč. 3, 1959, č. 26, 2. 7. s. 6	

Úkázka vyhledávání v současné podobě databáze ČLB (zdroj: ČLB).

návrhových aktivit, jež souvisely se souběžně probíhajícími konverzí zdrojů ÚČL (viz dále). Druhá metodika zase reflektuje metody a možnosti bádání o šifrách a pseudonymech jako o oblasti, která je v českém prostředí nejsoustavněji a nejpokročileji řešena právě při ČLB a jež byla dosud při práci na článkových bibliografiích poněkud podceňována. Obě metodiky byly koncem prvního pololetí roku 2015 předány k certifikaci a v závěru téhož roku získaly příslušné osvědčení Ministerstva kultury ČR.

Druhým z hlavních cílů projektu NAKI pak bylo komplexní bibliografické zpracování periodického tisku z období 1945–1960, které dlouho tvořilo mezeru mezi bibliografií retrospektivní a „současnou“. V průběhu řešení projektu bylo zpracováno přes sto časopiseckých titulů a veškeré dobové deníky; excerpční záběr byl přitom stanoven v rozsahu česká literatura a česká beletrie. Vzniknuvší databáze v současnosti obsahuje bezmála 90 000 záznamů a je příležitostně dále doplňována. Zpracováním tohoto období tak bylo v relativní úplnosti dosaženo propojení ústavních bibliografických zdrojů do jednoho souvislého chronologického celku, jenž soustavně pokrývá celé období existence novodobé české literatury.

2.3 KONVERZE DATABÁZOVÝCH ZDROJŮ ČLB

Třetí a možná nejvýznamnější úkol ČLB v posledních letech představovala konverze dat stávajících bází z původního systému ISIS a jejich následná unifikace a standardizace na jednotné softwarové platformě a převedení do jednotné

struktury, čímž by byl odstraněn historicky daný odlišný formát zpracovávaných dat. Na základě srovnání dostupných možností byl roku 2012 zvolen knihovní systém ALEPH, používaný v rozhodujících knihovnách nejen v ČR, ale i v zahraničí. Excerpce pořizovaná do bibliografickýchází od srpna 2012 — a to jak nejnovější oborová produkce, tak od téhož roku startující grantový projekt Bibliografie české literatury 1945–1960 — byla zahájena již přímo v systému ALEPH s tím, že starší data byla zatím zakonzervována v historických systémech a postupně připravována ke konverzi do formátu MARC21. Celkovou konverzi databází ústavního Střediska literárněvědných informací totiž zahájil roku 2012 převod katalogu knihovny ÚČL z původního systému TinLib. Konverze spojená s generální redakcí databáze trvala bezmála dva roky a celá akce byla úspěšně dokončena v září 2014.

Na podzim téhož roku bylo přikročeno ke konverzi bibliografickýchází z původního systému ISIS. Ústředním problémem byla vedle celkového objemu dat (cca 430 000 záznamů) zejména existence dvou různých katalogizačních formátů (starší pro data z let 1990–1996 a novější pro data z let 1997–2012) a tří odlišných typů záznamu (článek, nesamostatná část knihy a kniha jako celek). V podstatě tak bylo nutné zajistit konverzi šesti různých typů záznamů a pro každý z nich odladit samostatná konverzní pravidla. Konverzi dále komplikovaly i odlišné normy pro věcný popis v jednotlivých dílčích bázích. Související problém pak znamenala též konverze databází excerpovaných časopisů, které původně existovaly samostatně pro retrospektivní a pro „současnou“ bibliografii.

Struktura dat v ISIS bohužel nebyla plně kompatibilní s potřebami standardizovaného formátu MARC21, byť v některých případech měly větší granularitu paradoxně právě záznamy z ISIS. V průběhu konverze proto bylo rozhodnuto o úpravě či doplnění části bibliografických dat, a to zejména s ohledem na další unifikaci veškerých databázových zdrojů ČLB. U konvertovaných dat tak byly z velké části odstraněny historickým vývojem dané rozdíly ve způsobu věcného popisu (tzv. tematické třídění, tj. kódový číselník z původních bibliografických ročenek, používaný pro záznamy ve starším formátu zápisu, a kombinace volně tvořených klíčových slov a notací MDT, užívaná v bázích novějších), který se podařilo napříč bázemi sjednotit a jehož východiskem se nově stala databáze národních tematických autorit, pořizovaná Národní knihovnou ČR. Konvertovaná data ČLB byla navíc doplněna o řadu údajů, které původní báze v ISIS nepodchycovaly — jde např. o údaje pro strojové zpracování dat, perzistentní identifikátory typu ISSN a zejména pak poloautomatické propojení na soubor národních autorit, které se v závislosti na typu hesel podařilo s prů-

měrnou úspěšností cca 50 % (nejlépe u hesel pro formu/žánr, nejhůře u hesel pro korporace a zejména akce). Toto obohacení dat významně zvyšuje jejich využitelnost v rámci nejrůznějších kooperačních sítí, především pak pro potenciální automatizované propojení jednotlivých záznamů ČLB s digitálními knihovnami.

Práce na konverzi byly uzavřeny v závěru roku 2016 a na přelomu roku byla data naimportována do ALEPHu. Jejich propojením s bázemi pro období 1945–1960 a nejnovější excerpcí od roku 2012 vznikla jednotná bibliografická báze ČLB, aktuálně podchycující přes 550 000 záznamů a chronologicky souvisle pokrývající období od roku 1945.⁵

3 BUDOUCNOST

Klíčovým impulsem pro budoucí rozvoj ČLB se vedle dokončení konverzí nesporně stalo její zařazení na Cestovní mapu České republiky výzkumných infrastruktur pro výzkum, experimentální vývoj a inovace a související finanční podpora MŠMT (projekt Česká literární bibliografie, LM2015059), díky němuž bude možné dále rozšířit datovou základnu ČLB i portfolio jejích služeb.

V souvislosti s realizací projektu výzkumné infrastruktury bylo zejména možné zahájit zpracování analytické bibliografie českého literárního samizdatu. Samizdatová produkce dosud zůstávala stranou zájmu článkových bibliografií, potřeba jejího zpracování se však postupem času jevila stále zřetelněji. ČLB se navíc v tomto ohledu může opřít o výsledky projektu Encyklopedie českého samizdatu, který v letech 2015–2017 řeší lexikografické oddělení ÚČL, i o spolupráci se specializovanými pracovišti (knihovna Libri prohibiti, Československé dokumentační středisko). Se zpracováním samizdatové časopisecké produkce je spojena řada specifických metodologických problémů, které byly diskutovány hned v úvodu řešení projektu⁶. Na podzim 2016 bylo pak po úvodních rozvahách přikročeno k vlastní excerpci, která ke konci roku obnášela cca 1000 záznamů.

⁵ Cca 95 000 excerpt pak pochází z původní báze RET, vzniknuvší přepisem části předmětové části Retrospektivní bibliografie (viz výše). Jde převážně o excerpta vztahující se k literárním spolkům a časopisům, která jsou chronologicky rozprostřena po celém období 1770–1945.

⁶ Srov. MALÍNEK, Vojtěch: Článeková bibliografie literárního samizdatu z hlediska oborové bibliografie. *Česká literatura* 64, 2016, č. 6, s. 945–949, ROMANOVÁ, Gabriela: (Nejen) o bibliografii samizdatu. *Česká literatura* 64, 2016, č. 6, s. 949–952.

Druhou novinkou v činnosti ČLB je posílení zpracování zahraničních bohemik prostřednictvím partnerské sítě Konsorcium pro vytváření zdrojů světové literárněvědné bohemistiky. Konsorcium bylo založeno při V. světovém kongresu literárněvědné bohemistiky v Praze roku 2015 a jedním z jeho cílů je systematické podchycování produkce zahraničních bohemistických pracovišť. Roku 2016 byly ve spolupráci s kolegy z Padovské univerzity a Opolské univerzity testovány možnosti sběru dat o produkci bohemistických pracovišť v zahraničí, který by měl být rutinně zahájen v zimě 2017.

Roku 2016 pak byla při ČLB založena knižní edice *Bibliographica*, v jejímž rámci by měly být publikovány náročnější specializované bibliografie (personální, tematické atp.), popřípadě metodologické práce s bibliografickou tematikou. Jejím prvním svazkem se symbolicky stala publikace *Bibliograf František Knopp*, vydaná u příležitosti nedožitých sedmdesátých narozenin dlouholetého bibliografa ČLB Františka Knoppa († 2014).

Posílena byla též spolupráce ČLB se zahraničními partnerskými pracovišti. Do činnosti mezinárodního bohemistického konsorcia bylo ke konci roku 2016 zapojeno šest institucí (univerzity v Opolí, Padově, Salcburku, Záhřebu, pařížská Sorbonna a Ruská akademie věd v Moskvě), přistoupení dalších bylo rozjednáno. Intenzivní vztahy byly navázány s Institutem Badań Literackich ve Varšavě, a to zejména v oblasti bibliografie literárního samizdatu. ČLB pak byla prezentována mj. též na zimní škole evropské výzkumné infrastruktury DARIAH konané v říjnu 2016 v Praze. Došlo také k dílčímu rozšíření excerpčního záběru ČLB a od roku 2016 je (staro)nově podchycována i česká beletrie.

V rámci grantového projektu INDIHU z programu NAKI (konsorcium tvořené Knihovnou AV ČR, Národní knihovnou ČR a několika humanitně orientovanými ústavy AV ČR) jsou pak hromadně editována databázová pole lístkové kartotéky Retrospektivní bibliografie v systému RETROBI. Během roku 2016 byla v zásadě doplněna jména autorů článků v autorské části kartotéky, celkem jde o cca 530 000 z 670 000 lístků. V další indexaci kartotéky (názvy zdrojových dokumentů, data vydání) by se mělo pokračovat i v následujícím období.

Pro období od roku 2017 se bude činnost ČLB soustřeďovat na realizaci projektu výzkumné infrastruktury, a to zejména ke zpracování bibliografie literárního samizdatu a rozvoji komunikace s cílovými skupinami. Zároveň bude zahájena komplexní redakce a harmonizace konvertovaných dat (doplňování chybějících údajů, čištění rejstříků, propojování na autoritní báze). V případě schválení projektu pak bude zahájeno též zpracování bibliografie českého literárního internetu. V plánu je také dokončení konverze biografické databáze

CLO, čímž by měl být uzavřen dlouhodobý proces přechodu databázových zdrojů Střediska literárněvědných informací ÚČL na formát MARC21.

Text vznikl jako výstup projektu Česká literární bibliografie (LM2015059), financovaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR v rámci jeho aktivit na podporu výzkumných infrastruktur.

LITERATURA

DAVIDOVÁ, Eliška: Retrospektivní bibliografie v Německu, Rakousku, Polsku a na Slovensku. *Česká literatura* 61, 2013, č. 3, s. 410–417.

KNOPP, František: *Česká literatura v exilu 1948–1989. Bibliografie*. Praha: Makropulos, 1996.

MALÍNEK, Vojtěch: Digitalizace lístkové kartotéky Retrospektivní bibliografie české literatury. *Ikaros* 16, 2012, č. 10 [online; dostupné zde: <http://ikaros.cz/node/13979>; přístup 12. 12. 2016].

MALÍNEK, Vojtěch: RETROBI — Digitalizovaná Retrospektivní bibliografie české literatury 1770–1945 a možnosti jejího využití pro literárněvědný výzkum. *Česká literatura* 61, 2013, č. 3, s. 396–409.

MALÍNEK, Vojtěch: Článeková bibliografie literárního samizdatu z hlediska oborové bibliografie. *Česká literatura* 64, 2016, č. 6, s. 945–949.

ROMANOVÁ, Gabriela: (Nejen) o bibliografii samizdatu. *Česká literatura* 64, 2016, č. 6, s. 949–952.

ŘEHÁK, Daniel: K historii a struktuře Retrospektivní bibliografie. *Česká literatura* 61, 2013, č. 3, s. 387–395.

RÉSUMÉ

The following text briefly presents the Czech Literary Bibliography research infrastructure operating at the CAS Institute of Czech Literature. The introductory section progressively presents its individual sections and database projects (bibliographical databases, the Biographical Archive, the associated Czech Literary Figures biographical database and other minor projects) and their origins. The second part deals with the current situation of the Czech Literary Bibliography, particularly with large projects

that have been dealt with over the last few years: the preparation of software for digitization and online presentation of RETROBI index cards (Ministry of Education grant project, 2009–2011), the Bibliography of Czech Literature, 1945–1960 (Ministry of Culture grant project, 2012–2015) and the concurrent conversion of individual Czech Literary Bibliography sources to the international MARC21 standardized exchange format. The third section briefly looks at the primary planned directions for further development of the Czech Literary Bibliography in the near future.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Česká literární bibliografie — Biografický archiv — biografická databáze České literární osobnosti — RETROBI

Czech Literary Bibliography — Biographical Archive — Czech Literary Figures biographical database — RETROBI

BIBLIOGRAFIE ČESKÉ LINGVISTIKY V ÚSTAVU PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR

HISTORIE A SOUČASNOST

Olga Kubešová Pensdorfová, Jana Papcunová

Ústav pro jazyk český AV ČR

Bibliografický úsek Ústavu pro jazyk český AV ČR dlouhodobě analyticky zpracovává českou lingvistickou a zahraniční bohemistickou produkci. Vedle tohoto hlavního úkolu poskytuje další služby související s bibliografií, jako jsou personální a tematické rešeršní služby nebo vydávání specializovaných bibliografií a ročenek (*Bibliografie české lingvistiky* a *Bibliografie české onomastiky*). Spolupracuje také s mezinárodními lingvistickými bibliografiemi (*Bibliographie linguistique* — *Linguistic Bibliography*, *Bibliografia Językoznawstwa Slawistycznego*, *The Year's Work in Modern Language Studies* a s *Modern Language Association: International Bibliography*).

V Bibliografii české lingvistiky se analyticky zpracovává česká a zahraniční bohemistická lingvistická produkce, to znamená práce o lingvistice vydané českými i zahraničními autory v České republice, lingvistické práce českých autorů vydané v zahraničí a práce zahraničních autorů o češtině a české lingvistice vy-

dané v zahraničí. Excerptční základnu tvoří nejen všechna periodika vydávaná ÚJČ AV ČR (*Slovo a slovesnost*, *Naše řeč*, *Acta onomastica*), ale také ostatní odborné lingvistické časopisy, sborníky a monografie vycházející u nás i v zahraničí; dále excerptujeme denní tisk (především zapisujeme jazykové koutky) a doplňujeme záznamy také ze zahraničních jazykovědných bibliografií.

Od roku 1992 je česká lingvistická bibliografie zpracovávána elektronicky v databázi Bibliografie české lingvistiky (BCL) a v současné době obsahuje přes 80 000 záznamů opatřených speciálními třídníky desetinného třídění, doplněných klíčovými slovy a většinou také anotacemi. Roční přírůstek činí přibližně 5 000 záznamů.

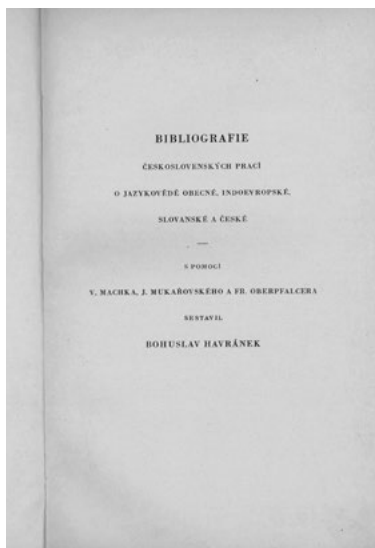
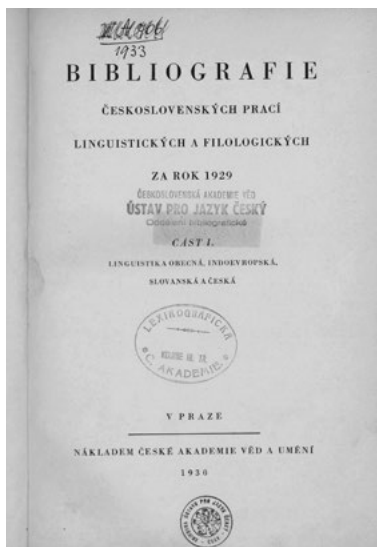
Digitální databáze BCL je přístupná na adrese <http://bibliografie.ujc.cas.cz/>; jde však pouze o bibliografické záznamy z let 1992–2011. Na webových stránkách ÚJČ AV ČR jsou k dispozici také naskenované bibliografické ročenky ve formátu PDF za roky 1945–1963, 1973–1992 a 1995–2001. Zpřístupnění databáze BCL v aktuální online verzi proběhne v roce 2017 v souvislosti se změnou bibliografického softwaru, která je v ÚJČ AV ČR plánována (viz dále).

1 HISTORIE ČESKÉ LINGVISTICKÉ BIBLIOGRAFIE

Zpracování a vydávání českých lingvistických bibliografií má na území Čech a Moravy dlouhou tradici. Jeho vývoj začíná ve druhé polovině 19. století a pokračuje v průběhu první poloviny 20. století, byť s několika přestávkami, až do roku 1937.

Tehdy vyšel poslední svazek *Bibliografie československých prací filologických za rok 1935, část 1: Jazyk*, sestavený Jozefem Miloslavem Kořínkem s pomocí Bohuslava Havránka, Václava Machka, Jana Mukařovského, Františka Oberpfalcera a Vladimíra Šmilauera.

Všechny lingvistické bibliografie vydávané ve 30. letech 20. století byly sestavovány péčí Bohuslava Havránka na základě požadavků I. sjezdu slovanských filologů v Praze 1928 a obsahovaly práce o jazykovědě obecné, indoevropské, slovanské a československé, jež vyšly tiskem na území Československa, a práce o českém jazyce vydané v zahraničí. Jednotlivé příspěvky byly v těchto bibliografiích většinou řazeny do čtyř až šesti oddílů; např. v *Bibliografii československých prací filologických za rok 1935* to byly oddíly: Lingvistika obecná, Srovnávací lingvistika jazyků indoevropských a jazyků sousedních, Slovanská jazykověda, Germánská jazykověda, Románská jazykověda, Organizace lingvistické práce, dějiny a nekrology apod.

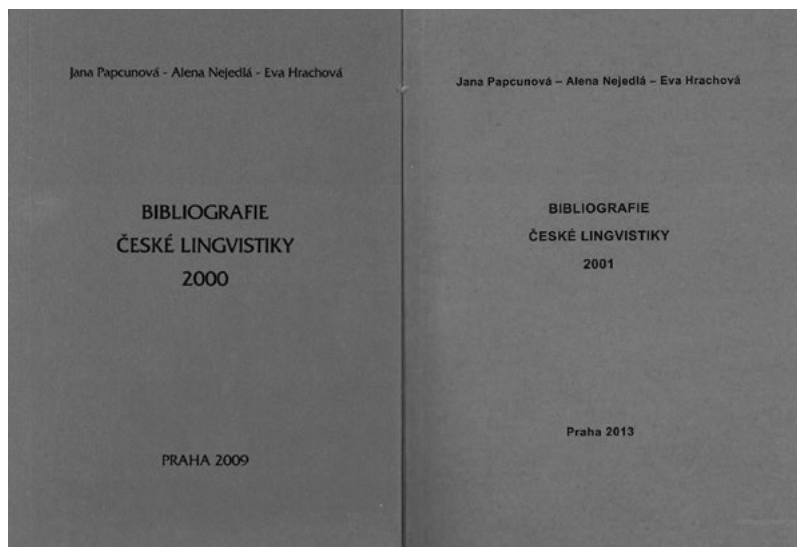
Titulní listy *Bibliografie československých prací linguistických a filologických za rok 1929*, kterou v roce 1930 sestavil Bohuslav Havránek. (Zdroj: Archiv oddělení vědeckých informací ÚJČ AV ČR)

Po druhé světové válce, která bibliografické aktivity na několik let přerušila, byl na podzim roku 1949 úkolem shromažďovat bibliografický materiál v nově vzniklém Ústavu pro jazyk český pověřen Zdeněk Tyl, jehož lze považovat za zakladatele moderní české lingvistické bibliografie. Na bibliografii začal pracovat nejprve sám, od roku 1959 spolu se svou ženou Milenou Tylovou. V roce 1955 vydal první svazek *Bibliografie české lingvistiky za léta 1945–1950*; další svazky, od roku 1961 za dvouleté a od roku 1977 za jednoleté období, pak vycházely v následujících letech — už ovšem s jinými autory — s malými přestávkami až do roku 2013. Každá ročenka obsahovala zhruba 1500–2000 záznamů, tento počet se však od roku 2000 neustále zvyšuje (poslední ročenka za rok 2001 obsahuje 3051 záznamů, databáze za stejné období zachycuje 3964 položek).

Tylovy bibliografie vycházely po stránce metodické z Havránkových bibliografií ze 30. let, byly rovněž řazeny tematicky do čtyř až pěti oddílů (s nejrozsáhlejším třetím oddílem, v němž je zpracována slovanská jazykověda) a většina záznamů byla anotovaná. V 70. letech minulého století byly ročenky nově tematicky uspořádány do deseti oddílů (češtině je věnován oddíl 5). Toto speciální

desetinné třídění, vytvořené Zdeňkem Tylem a jeho spolupracovníci Marií Novákovou pro potřeby české lingvistické bibliografie na konci 70. let minulého století (při jeho tvorbě autoři vycházeli z desetinného třídění, které bylo tehdy používáno v nizozemské *Bibliographie linguistique*), bylo od počátku užíváno také v elektronické bibliografické databázi v 90. letech 20. století a bude rovněž uplatněno v databázi využívající nový bibliografický software, v němž se bude BCL zpracovávat od roku 2017.

Vedle bibliografických soupisů vydávaných v Československu a později v České republice byly otiskovány bibliografické přehledy věnované bohemistice také v zahraničních lingvistických bibliografiích; jejich autoři byli povětšinou Češi, velmi často pracovníci bibliografického oddělení ÚJČ. České příspěvky vycházejí v nizozemské *Bibliographie linguistique* / *Linguistic Bibliography* od prvního ročníku v roce 1949 s krátkou přestávkou na začátku 60. let 20. století až do současnosti (ročně zasíláme asi 600 záznamů). Do polského časopisu *Rocznik Slawistyczny* se zasílaly české slavistické příspěvky od 50. let 20. století, počínaje rokem 1993 se přispívá do nástupnické *Bibliografie Językoznawstwa Slawistycznego*, která v letech 1995–2003 vycházela jako ročenka (za roky 1992–1997), nyní existuje pouze jako databáze (ročně zasíláno téměř 1000 záznamů).

Obálky zatím posledních dvou tištěných ročníků *Bibliografie české lingvistiky*. (Zdroj: Archiv oddělení vědeckých informací ÚJČ AV ČR)

3.4 Základní jazyky slovanské (kromě řaditky a slovanštiny)		5.5 Diachronologie a srovnávací útvary jazyka	
3.40 Páse obecná a celková	55	5.50 Obecné otázky z celkové práce	110
3.41 Polština	56	5.51 Individuální otázky	111
3.42 Latinská slohová	58	5.52 Řídné přílohy diachronologie	112
3.43 Polština, katalánina, portugálina	59	5.53 Diachronologie a gramatika	113
4 SLOVENŠTINA	59	5.54 Obecné srovnávací útvary jazyka	114
		5.55 Některé sociální (jazyk, etnomytologie)	114
5 ČEŠTINA		5.6 Společné jazyky a jeho kultura	
5.0 Obecné otázky z celkové práce		5.60 Přílohy z teoretické a obecné	115
5.00 Obecná problematika	61	5.61 Společné otázky z celkové práce	115
5.01 Celková práce	62	5.62 Společné výzkumné, lingvistické problémy	116
5.02 Komplexní otázky z jazyka slovanského	62	5.63 Společné výzkumné, lingvistické problémy	116
5.03 Komplexní otázky z jazyka slovanského	69	5.64 Mluvenice a teoretické problémy z jazykové práce	117
5.04 Vážné otázky českého jazyka	71	5.65 Československá mluvenice, slovník a jazykové body	118
5.05 Mluvenice, slovník a etymologie slovních útvarů	75	5.66 Jazyková mluvenice, slovník a etymologie	120
5.06 Komplexní lingvistika	79	5.67 Vyslovnostní, fonetická, fonologická práce	122
5.1 Zvláštní a grafická stránka jazyka, hláskování		5.68 Mluvenice, slovník, fonetická práce	124
5.10 Obecné otázky	79	5.7 Stylistika, jazyk literárního díla a přílohy	
5.11 Fonetika	79	5.70 Obecné otázky české stylistiky	128
5.12 Fonologie	81	5.71 Stylistika, slovník a jazyk v literatuře	128
5.13 Grafika	81	5.72 Obecné otázky stylistické práce, jazyk a styl v jednotlivých	
5.14 Hláskování	81	stavách literatury	129
5.2 Mluvenice a slova		5.73 Jazyk a styl v jednotlivých stavách, popř. v konkrétních literárních dílech	131
5.20 Obecné otázky	81	5.74 Jazyk a styl v literární problematice přílohy, Obecné otázky	134
5.21 Vyslovnost	81	5.75 Jazyk a styl v přílohy z jazyka slovanského	135
5.22 Morfologie	84	5.76 Jazyk a styl v přílohy z jazyka slovanského	137
5.23 Individuální otázky, jejich mluvenice, kategorie a význam	86	5.77 Teorie literárního díla a přílohy, Otázky vztahující	137
5.24 Syntax	86	5.78 Teorie literárního díla a přílohy, Problematika otázky, Studie a teoretické	137
5.25 Lingvistika	88	přílohy	138
5.3 Slovní zásoba		5.79 Kritická vydání textů	138
5.30 Obecné otázky	88	5.8 Onomastika	
5.31 Lexikologie	89	5.80 Obecné otázky z celkové práce	141
5.32 Lexikografie	92	5.81 Přílohy z onomastické práce	141
5.33 Přílohy z výzkumu jednotlivých slov a slovních	97	5.82 Mluvenice a teoretické problémy z onomastické	143
5.34 Terminologie, Obecné otázky z celkové práce	97	5.83 Mluvenice a teoretické problémy z onomastické	143
5.35 Terminologie společenských věd	97	5.84 Mluvenice a teoretické problémy z onomastické	144
5.36 Terminologie matematických, fyzikálních, chemických a přírodních věd	99	5.85 Obecní jazyk z onomastické	148
5.37 Terminologie technických a přírodních věd	100	5.86 Mluvenice a teoretické problémy z onomastické	149
5.38 Terminologie zemědělských, zemědělských a lékařských věd	101	5.87 Jazyk jazyk (slovník a onomastika)	152
5.39 Terminologie ostatních věd	102	5.88 Literární onomastika	153
5.4 Vývoj jazyka		5.89 Řídné přílohy z onomastické	153
5.40 Obecné otázky z celkové práce	104	5.9 Obecní přílohy z onomastické	
5.41 Individuální otázky, onomastika, díla	104	5.90 Obecní otázky z celkové práce	153
5.42 Mluvenice pro studium vývoje jazyka, jeho slova	105	5.91 Články ve společenských a přírodních	153
5.43 Věsta	108	5.92 Česká jazyková komunikace a sociolingvistika	159
		5.93 Články ve vědě, český jazyk a jazyk v umění	162
		5.94 Česká pedagogika	163

Ukázka tematického třídění v *Bibliografii české lingvistiky 2001*.

(Zdroj: Archiv oddělení vědeckých informací ÚJČ AV ČR)

Výběrové bibliografické přehledy v britském sborníku *Year's Work in Modern Language Studies* byly psány formou souvislého textu, v němž byla každá práce stručně charakterizována (bohemistika obsahovala ročně kolem 200 záznamů). Spolupráce byla přerušena na konci 70. let 20. století a opět navázána v roce 1993. Roku 2016 bylo vydávání tohoto sborníku ukončeno.

Od roku 1995 spolupracujeme také s americkou *Modern Language Association: International Bibliography*, kam přispíváme záznamy o článcích uveřejněných v našich ústavních časopisech a v periodikách *Časopis pro moderní filologii* a *Linguistica Pragensia* (ročně kolem sta záznamů).

2 DIGITALIZACE BCL

Do 90. let 20. století se česká lingvistická bibliografie zpracovávala tradičním způsobem. V 90. letech minulého století pro ni, podobně jako pro obdobné bibliografie tuzemské i zahraniční, velkou změnu znamenal posun k počítačovému zpracování dat. Na tuto situaci reagovalo bibliografické oddělení postupným přechodem od ručního listkového zpracování k digitálnímu zpracování bibliografických dat.

Důsledně elektronická databáze Bibliografie české lingvistiky (BCL) se v ústavu začala systematicky vytvářet roku 1994, kdy se postupně přestaly doplňovat lístkové kartotéky, a od roku 1995 se bibliografické údaje zpracovávají pouze v elektronické podobě. Databáze obsahuje záznamy za léta 1990–2016 (z toho asi 3500 položek je za období 1968–1990).

Digitální databáze BCL koncepčně navázala na Tylovy bibliografické soupisy ze 70. a 80. let 20. století a její softwarové zázemí představoval program Mikro CDS/ISIS (podobně jako v případě digitálního zpracování jiných oborových bibliografií v té době). Pro účely bibliografie musel program ISIS projít mnohými modifikacemi nezbytnými pro analytický popis dokumentů.

Aby lingvistická bibliografie mohla dostát všem požadavkům na ni klade-ným, tj. aby bylo z databáze možné tisknout bibliografické ročenky a další tematické (zvláště personální) bibliografie, jejichž sestavování a vydávání v ÚJČ vždy patřilo k povinnostem bibliografického oddělení, přibýly k počátečním úpravám postupem času další nutné modifikace. Byly vytvořeny programy pro zpracování a tisk bibliografických ročenek a jiných bibliografických přehledů, program pro zpracování rejstříků a odkazů a byly připraveny konverzní programy pro převod dat do zahraničních bibliografií.

Všechny tyto úpravy v konečném důsledku přispěly ke zdokonalení zápisu bibliografických dat do databáze, neboť pomohly vyřešit většinu problematických případů v zápisu dat a donutily tak zpracovatelky zapisovat data jednotně a s co možná nejvyšší mírou přesnosti, což mělo velký význam při pozdějších konverzích do jiných bibliografických systémů. Také nutnost provádět korektury tištěných ročenek a personálních bibliografií hrála značnou roli a pomohla odstranit různé věcné i formální chyby a nepřesnosti v databázi.

Tylovo desetinné třídění, které se na strojem psané lístky původně doplňovalo až dodatečně při každoroční přípravě ročenky, se do databáze zapisuje ihned při zpracování záznamu spolu s klíčovými slovy, ta však byla do databáze zahrnuta nově teprve v roce 1994. Postupně byl vytvořen slovník termínů, se kterým průběžně pracujeme, sjednocujeme termíny (též v návaznosti na zahraniční bibliografie, do nichž přispíváme) apod. Proto je pro nás velmi důležité, aby nový bibliografický program práci se slovníkem umožňoval.

3 ZPŘÍSTUPNĚNÍ BLC ONLINE

S postupnou digitalizací bibliografických dat se na přelomu 20. a 21. století ob-jevil požadavek zpřístupnit bibliografické databáze odborné i laické veřejnosti

online. Databáze BCL zpracovávaná stále v programu ISIS (na platformě DOS) tak stála před těžkým úkolem. V první fázi se uvažovalo o zpřístupnění digitalizované databáze BCL prostřednictvím programu OpenISIS (Malete) s tím, že by se všechna data nadále zpracovávala v programu ISIS a všechny konverzní programy by zůstaly zachovány. Vytvoření výstupních aplikací a konverzních programů se však ukázalo jako problematické a časově velmi náročné, proto bylo od této varianty upuštěno.

Poté byla databáze BCL zpřístupněna prostřednictvím libovolného webového prohlížeče na adrese <http://bibliografie.ujc.cas.cz>. V pravidelných intervalech byla aktualizována, avšak aktualizace musely být na začátku roku 2012 z personálních důvodů ukončeny.

Tehdy byla česká lingvistická bibliografie postavena před nutnost vybrat pro zpracování bibliografie nový, perspektivní systém. Z nedostatku jiné nabídky byl roku 2012 zvolen systém ALEPH, který se však v průběhu času neukázal pro naši bibliografii jako ideální. Hlavní nevýhody pro nás představovala nemožnost tisku systematicky tříděných ročenek, personálních ani jiných bibliografií, komplikace při přípravě výstupů nutných pro přispívání do zahraničních bibliografií a v neposlední řadě také nemožnost zohlednit při vyhledávání českou diakritiku, vyhledávat podle desetinného třídění a pracovat v ALEPHu se slovníkem termínů.

4 AKTUÁLNÍ STAV BCL A BUDOUCNOST

Do konce roku 2016 byla Bibliografie české lingvistiky zpracovávána v systému ISIS a do systému ALEPH byla digitalizovaná data přibližně dvakrát do roka nahrávána prostřednictvím konverze. Tento poněkud těžkopádný a ne zcela vyhovující způsob zpřístupnění dat se pro přechodné období přese vše jevil jako nejschůdnější.

V letech 2015 a 2016 bibliografické oddělení intenzivně hledalo vhodnější bibliografický software, který by splňoval všechny požadavky na zpracování dat, jež se v uplynulých letech podařilo vyladit v systému ISIS.

Vstupní požadavky na nový bibliografický software byly tyto:

1. bude online — bude dostupný široké odborné veřejnosti;
2. zápis dat bude odpovídat mezinárodnímu výměnnému formátu MARC21;
3. zachová selekční jazyky užívané v české lingvistické bibliografii — desetinné systematické třídění, klíčová slova;

4. bude možné pracovat se slovníkem klíčových slov;
5. bude možné zpracovávat rešerše podle různých hledisek a deskriptorů a s přihlédnutím k české diakritice;
6. zpracovatelské i uživatelské prostředí a grafické zpracování bude uživatelsky příjemné;
- a v neposlední řadě
7. pořízení, správa a případné další úpravy systému budou v rozpočtových možnostech bibliografického oddělení ÚJČ.

Po formulaci výše uvedených kritérií byla na samém počátku vyloučena možnost samostatného vývoje softwaru v rámci ÚJČ, a to pro finanční a časovou náročnost a pro jistou zranitelnost projektu, kterou způsobuje závislost fungování systému na osobě programátora. Následovala analýza dostupných komerčních nabídek bibliografického (či spíše knihovnického) softwaru a zmapování situace zpracovávání odborné bibliografie v ústavech Akademie věd ČR společenskovědního zaměření.

Nakonec se bibliografické oddělení s podporou vedení ÚJČ rozhodlo pro dvojici kompatibilních softwarů, jejichž vhodnost užívání pro bibliografii již ověřilo jiné bibliografické pracoviště AV ČR podobného zaměření. Jde o knihovnický software Verbis a webový katalog Portaro.

Předpokládáme, že provoz bude na svých serverech prozatím zajišťovat dodavatelská společnost a kdykoliv bude možný přechod na vlastní, ústavní server.

Konverze Bibliografie české lingvistiky ze systému ISIS do nově vybraného systému Verbis se uskuteční v roce 2017. Bibliografické oddělení ÚJČ v současné době připravuje bezproblémovou konverzi všech dat bez ztráty údajů.

S převodem BCL na nový software se uvažuje také o zpřístupnění některých plných textů, především těch z produkce ÚJČ AV ČR, v online verzi. Díky novému softwaru a novým, rozmanitým možnostem zveřejňování dat bude Bibliografie české lingvistiky svým uživatelům dostupnější a usnadní jim orientaci v bohemistické lingvistice.

Už nyní je však zřejmé, že po zavedení nového softwaru a vyřešení konverze dat bude bibliografické oddělení ÚJČ stát před dalšími úkoly. Především půjde o problematiku zpracování retrospektivní bibliografie české lingvistiky, ale také o tisk bibliografických ročenek, který se v poslední době stává opět aktuálním.

LITERATURA

- HORČÁKOVÁ, Václava — REXOVÁ, Kristina: Česká historická bibliografie. Plány a perspektivy. *Český časopis historický* 108, 2010, č. 2, s. 278–286.
- KUBEŠOVÁ PENSĐORFOVÁ, Olga — PAPCUNOVÁ, Jana: *Bibliografie české lingvistiky v digitálním prostředí. Problémy a perspektivy* [rukopis, příspěvek na konferenci Współczesna slawistyka w przestrzeni cyfrowej, Warszawa, 2016].
- MALÍNEK, Vojtěch: Digitalizace listkové kartotéky Retrospektivní bibliografie české literatury. *Ikaros* 16, 2012, č. 10, s. 1–8.
- MALÍNEK, Vojtěch: Retrospektivní bibliografie české literatury 1770–1945. *Česká literatura* 61, 2013, č. 3, s. 385–386.
- NOVÁKOVÁ, Marie: Stav a úkoly české lingvistické bibliografie [rukopis].
- PAPCUNOVÁ, Jana: Bibliografie české lingvistiky včera a dnes [rukopis, příspěvek na XIV. mezinárodním kongresu slavistů, Ochrid, 2008].
- PAPCUNOVÁ, Jana: Databáze iSybislav a Bibliografie české lingvistiky v dalším období spolupráce [rukopis, příspěvek na konferenci Nowoczesne systemy slawistycznej informacji bibliograficznej — dziś i jutro, Warszawa, 2013].
- ŘEHÁK, Daniel: K historii a struktuře Retrospektivní bibliografie. *Česká literatura* 61, 2013, č. 3, s. 387–395.
- TYL, Zdeněk: B. Havránek a česká lingvistická bibliografie. *Slavica Pragensia* 34, 1990, s. 227–232.
- TYLOVÁ, Milena: *České a slovenské jazykovědné bibliografie 1876–1967. Materiály*. Praha: ČSAV — ÚJČ, 1968.

RÉSUMÉ

The authors present the Bibliography of Czech Linguistics (BCL), describing its sources and compilation methods, while focusing attention on the creation of a special decimal classification system and keywords (glossary of terms). They present a summary of the history and development of this specialist bibliography from its origins in the latter half of the 19th century to the present day, with references to its chief representatives and the publication of annual bibliographical anthologies. An important part of the BCL also involves the contributions to international linguistics bibliographies. In another section the authors also deal with bibliography digitization and access provision, and they conclude the article with a description of the current state of the BCL (focusing on the current plans and objectives of the bibliography).

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Bibliografie české lingvistiky — Ústav pro jazyk český — bibliografické databáze — mezinárodní desetinné třídění — věcný popis

Bibliography of Czech Linguistics — Czech Language Institute — bibliographical databases — international decimal classification — subject description

BIBLIOGRAFIE ČESKÉ, MORAVSKÉ A SLEZSKÉ ARCHEOLOGIE

Lada Šlesingerová

Archeologický ústav AV ČR Praha

1 HISTORICKÝ VÝVOJ

1.1 LÍSTKOVÝ KATALOG

Tvorba oborové bibliografie má v Archeologickém ústavu AV ČR Praha dlouholetou tradici.¹ Bibliografie je soustavně vytvářena od 40. let 20. století.² Původně se zpracovávala tradiční formou zápisu na lístky do podoby lístkového katalogu. Citace byly často přebírány ze sekundárních zdrojů a jsou mnohdy nepřesné a neúplné. V srpnu 2002 Archeologický ústav postihla povodeň, největší škody utrpěly knihovna a archiv.³ Povodní byla zničena i velká část

1 OCHRANA, František: Bibliografie a automatizace knihovnických procesů v Archeologickém ústavu AV ČR Praha. *Archeologické rozhledy* 57, 2005, č. 4, s. 810.

2 BLAŽEK, Jan: Z dějin Archeologického ústavu za okupace. *Archeologické rozhledy* 55, 2003, č. 3, s. 592.

3 JIRÁŇ, Luboš et al.: Archeologický ústav AV ČR v Praze: rok poté. *Archeologické rozhledy* 55, 2003, č. 3, s. 451–457.

lístkového katalogu, který obsahoval asi 100 000 záznamů.⁴ I přes usušení a dezinfekci byla řada záznamů hůře čitelná a vzhledem k poškození papíru by pravděpodobně v průběhu dalších let došlo k zániku některých záznamů.⁵ Proto bylo v rámci grantového projektu Digitální archiv české archeologie (2004–2008) přistoupeno k retrokonverzi lístkového katalogu.

1.2 TIŠTĚNÉ BIBLIOGRAFIE

Přehled o stavu českých a moravských archeologických bibliografií do začátku 60. let 20. století podali Jana Vignatiová⁶ a Josef Skutil.⁷ Za všechny lze zmínit alespoň Bibliografii československé prehistorie za léta 1929–1938, kterou publikoval Jan Filip v časopisu *Památky archeologické*,⁸ nebo *Výběrovou bibliografii československé archeologie za rok 1958*.⁹ V rukopisu zůstala bibliografie československé prehistorie za léta 1939–1945 zpracovaná Janem Ratajem.¹⁰ Eva Čujanová a Jan Rataj publikovali bibliografii české archeologické literatury za roky 1971–1975 v ediční řadě *Výzkumy v Čechách*.¹¹ V 60. až 90. letech 20. století bib-

4 BRONCOVÁ, Alice – OCHRANA, František: Katalog knihovny Archeologického ústavu v Praze v programu ALEPH. Základní průvodce pro uživatele. *Archeologické rozhledy* 58, 2006, č. 4, s. 826.

5 Tamtéž.

6 VIGNATIOVÁ, Jana: Několik poznámek k československým archeologickým bibliografiím. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada archeologicko-klasická (E)* 13, 1964, č. 9, s. 218–220.

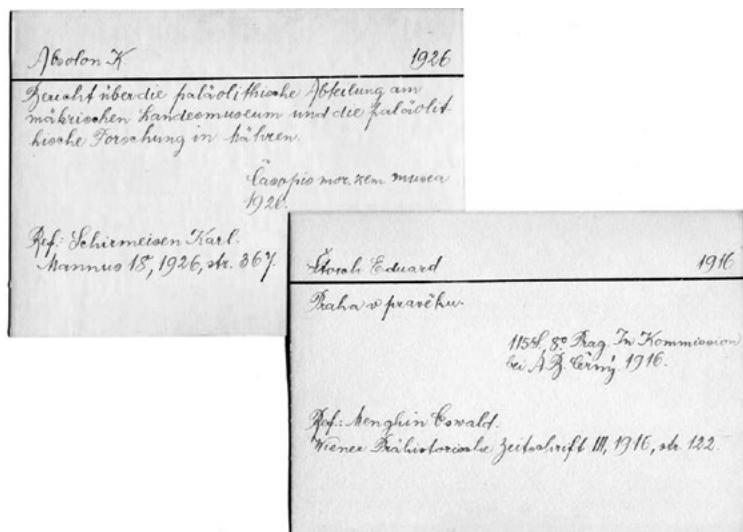
7 SKUTIL, Josef: *Přehled bibliografií a pokusů o soupisy moravské archeologické literatury*. Brno: Universitní knihovna v Brně, 1965.

8 FILIP, Jan: Bibliografie československé prehistorie za rok 1929 a 1930. *Památky archeologické* 37, 1931, s. 21–24, 75–80; Bibliografie československé prehistorie za rok 1931. *Památky archeologické* 38, 1932, s. 83–92; Bibliografie československé prehistorie za rok 1932. *Památky archeologické* 39, 1933, s. 79–87; Bibliografie československé prehistorie za rok 1933–1935. *Památky archeologické* 40, 1934 (vyšlo 1935), s. 123–141; Bibliografie české a slovenské prehistorie za rok 1936–1938. *Památky archeologické* 41, 1936 (vyšlo 1939), s. 140–156.

9 BOUZEK, Jan et al.: *Výběrová bibliografie československé archeologie za rok 1958*. Supplementa archaeologica 1. Praha: Československá společnost archeologická při ČSAV, 1961.

10 RATAJ, Jan: *Bibliografie československé prehistorie 1939–1945*. Archeologický ústav Praha, č. j. 4578/57. Ms.; RATAJ, Jan – ŠOLLE, Miloš – VENCL, Slavomil: Vzpomínky pracovníků Státního archeologického ústavu v Praze. *Archeologické rozhledy* 55, 2003, č. 1, s. 146.

11 ČUJANOVÁ, Eva – RATAJ, Jan: Bibliografie české archeologické literatury za rok 1971. In: *Výzkumy v Čechách* 1972. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1975, s. 213–236; Bibliografie české archeologické literatury za rok 1972. In: *Výzkumy v Čechách* 1973.

Ručně psané lístky katalogu ze 40. let 20. století (zdroj: ARÚ Praha).

liografové Archeologického ústavu přispívali záznamy z oboru archeologie do historické bibliografie.¹²

Výběrová bibliografie české, moravské a slezské archeologie, tzv. dvouletka, byla publikována jednou za dva roky v časopisu *Archeologické rozhledy* (editorka Milada Drašnarová). Navazuje na přehled stavu bádání za léta 1969–1993 publikovaný v supplementu *Památek archeologických*.¹³ Bibliografie je zpracována za

Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1975, s. 273–293; Bibliografie za rok 1973. Bohemica. In: *Výzkumy v Čechách 1974. Supplementum*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1977, s. 86–111; Bibliografie za rok 1974–1975. Bohemica. In: *Výzkumy v Čechách 1975. Supplementum*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1981, s. 113–131.

12 MYŠKA, Věroslav – NESVADBÍK, Lumír – ŠKORUPOVÁ, Anna: *Bibliografie československé historie za rok [1961-]*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965–; MYŠKA, Věroslav – NESVADBÍK, Lumír – ŠKORUPOVÁ, Anna: *Bibliografie dějin Československa za rok [1971-]*. Praha: Academia, 1979–; DRAŠNAROVÁ, Milada et al.: *Bibliografie dějin Českých zemí za rok [1993-]*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999–.

13 KLÁPŠTĚ, Jan et al.: *Medieval archaeology 1969–1993. Selected bibliography of the works prepared within the research programme of the Institute of Archaeology, Prague*. In: *25 years of archaeological research in Bohemia. Památky archeologické – Supplementum 1*. Ed. Jan Fridrich. Prague: Institute of Archaeology, 1994, s. 111–132.

léta 1994–2001¹⁴ a obsahuje celkem 4 845 položek. Je rozdělena do několika tematických okruhů (obecná problematika, pravěká archeologie, středověká archeologie, přírodní vědy v archeologii, hraniční obory a populárně zaměřené práce), které jsou členěny na další témata. V rámci nich jsou bibliografické položky seřazeny abecedně.

Pro časopisy vydávané Archeologickým ústavem jsou k dispozici bibliografické rejstříky. *Památky archeologické* vycházejí od roku 1854, bibliografie zpracované Janem Ratajem a Karlem Sklenářem jsou umístěny ve třech oddělených publikacích a jejich zpracování není ucelené a jednotné.¹⁵ Bibliografie ročníků 1–36 (1854–1930) byla vydána Karlem Sklenářem,¹⁶ obsahovala však pouze část článků publikovaných v časopisu (převážně ty s archeologickou tematikou). Ročníky 37–56 (1931–1965) zpracoval Jan Rataj.¹⁷ Bibliografie ročníků 57–81 (1966–1990) byla publikována Karlem Sklenářem přímo v časopisu.¹⁸ *Archeologické rozhledy* vycházejí od roku 1949, bibliografii zpracoval Jan Rataj (později Milada Drašnarová) a publikoval ji v časopisu jako šestý sešit každého desátého ročníku.¹⁹ Poslední část vyšla jako samostatná příloha.²⁰ V ústavních časopisech, ale i v dalších periodikách a sbornících bibliografové Archeologického ústavu publikovali desítky personálních bibliografií.

14 DRAŠNAROVÁ, Milada (ed.): Bibliografie české a moravské archeologie za r. 1994–1995. *Archeologické rozhledy* 49, 1997, č. 4, s. 734–782; Bibliografie české, moravské a slezské archeologie za r. 1996–1997. *Archeologické rozhledy* 51, 1999, č. 4, s. 914–978; Bibliografie české, moravské a slezské archeologie za r. 1998–1999. *Archeologické rozhledy* 53, 2001, č. 4, s. 848–909; Bibliografie české, moravské a slezské archeologie za r. 2000–2001. *Archeologické rozhledy* 55, 2003, č. 4, s. 862–920.

15 VAVŘÍN, Pavel: Bibliografie Archeologických rozhledů a Památek archeologických – včera, dnes a zítra. *Archeologické rozhledy* 58, 2006, č. 4, s. 820.

16 SKLENÁŘ, Karel: Památky archeologické 1854–1930. Bibliografický rejstřík časopisu. *Zprávy Čs. společnosti archeologické* 21. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1981.

17 RATAJ, Jan: *Bibliografický rejstřík Památek archeologických 1931–1965*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1974.

18 SKLENÁŘ, Karel: Bibliografický rejstřík Památek archeologických 1966–1990. *Památky archeologické* 85, 1994, č. 2, s. 132–166.

19 RATAJ, Jan: Rejstřík Archeologických rozhledů, svazek I–X. *Archeologické rozhledy* 10, 1958, č. 6, s. 765–962; Rejstřík Archeologických rozhledů, ročník XI–XX. *Archeologické rozhledy* 20, 1968, č. 6, s. 705–864; Rejstřík Archeologických rozhledů, ročníky XXI–XXX. *Archeologické rozhledy* 30, 1978, č. 6, s. 601–737; Rejstřík Archeologických rozhledů, ročníky XXXI–XL. *Archeologické rozhledy* 40, 1988, č. 6, s. 601–733.

20 DRAŠNAROVÁ, Milada – RATAJ, Jan: Rejstřík Archeologických rozhledů. Ročníky 41–50/1989–1998. *Archeologické rozhledy* 51, 1999 (vyšlo 2000).

Bibliografie české, moravské a slezské archeologie
za r. 2000–2001Bibliography of Bohemian, Moravian, and Silesian archaeology
for the years 2000–2001

Milada Draňarová ed.

OBSAH – CONTENTS

A) Obecná problematika – General problems

1. Teoretický výzkum, památková péče – Field work, protection of monuments
2. Nedestrukční metody v terénním výzkumu – Non-destructive field methods
3. Informační systémy zpracování archeologických dat – Information systems and archaeological data management
4. Teorie a metoda archeologie – Archaeological theory and methods
5. Konzervace – Conservation methods
6. Výzkumy a státní muzejnictví – Exhibitions and museology
7. Kongresy, události, významné akce – Conferences, events, history of archaeology
8. Ověřování zpráv – Personal news
9. Bibliografie – Bibliographies
10. Přehledy činnosti – Activity reports

B) Průběh archeologie – Prehistoric archaeology

1. Obecná řada – General questions
2. Osídlení – Settlements
3. Archeologie regionů a její období – Archaeology of regions or temporal segments
4. Archeologie pohřebních náhrobků – Archaeology of individual sites
5. Duchovní svět – The spiritual world
6. Zemědělství a výživa – Agriculture and nutrition
7. Nezemědělská výroba – Non-agricultural production
8. Smlna – Exchange

C) Předpokládaná archeologie – Medieval archaeology

1. Obecná řada – General questions
2. Osídlení – Settlements
3. Regionální studie – Regional studies
- 3.2. Výzkum ve staré neopovrchované sídlišti – Investigations of villages and open sites

A. OBECNÁ PROBLEMATIKA – GENERAL PROBLEMS

1. TERÉNNÍ VÝZKUM, PAMÁTKOVÁ PÉČE

-- FIELD WORK, PROTECTION OF MONUMENTS

5614. Brezová, Jana – Přenos, Praha 2000. K nematodám používaným k identifikaci archeologických sídlišť pomocí puntíkové péče – The Method of chemical identification of archaeological finds by the use of the nematodes. *Tepry Časopis archeologického ústavu* – *Tepry*, 41, 1–4.
5655. Dvořák, Zdeněk 2000. Památkový ústav a příslušné dělníky v Praze 1. Vlastnictví sídliště – The monument law and the work of the Jewish cemetery in Vlastnictví sídliště, *Archeologický ústav* 53, 447–453.
5656. Dvořák, Zdeněk 2001. Od staré – ke starší, *Archeologický ústav* 53, 555–571.
5657. Dvořák, Zdeněk – Jiráň, Luboš 2000. Eine Archäologie in Böhmen. In: *Leben des Kulturs* des unter Wiener Vorherrschaften europäischer Lebenskultur durch Wien und Schottland. *Konferenz von Internationalen Gruppen für Transkulturelle Archäologie (ITPA)*, 90, 1. Lebens, 551–555.
5658. Erat, Michal 2001. K otázce W. J. H. Williams. *Archeologický ústav* 53, 577–581.
5659. Erat, Michal 2001. Šest let archeologického puntíkové péče v ČR a o ní k výzkumu sídlišť, *Archeologický ústav* 53, 581–583.
5700. Jiráň, Luboš 2001. Änderungen in der archäologischen Untersuchung der Teufelschen Kapelle 1990–2000. In: *Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/Wien und Südböhmen*, Teil 10, *Beitrag*, Wien, 25–36.
5701. Křížová, Zuzana 2001. Jádří šlechtického hrobu – archeologický pohled, *Tepry puntíkové péče* 6, 123.
5702. Jiráň, Luboš 2000. Památkový ústav a archeologie. *Archeologický ústav* 53, 447–450.
5703. Šewczyk, Andrzej 2000. Konečná W. J. H. Williams. *Archeologický ústav* 53, 584–587.
5704. Hájek, Petr 2001. Archeologie – její historie a historie v rámci památkového ústavu. In: *Obecná řada* *Archeologického ústavu* v Olomouci, Olomouc, 153–157.
5705. Neuhart, JPP 2000. K českému národnímu archeologickému dědictví. *Obecná řada* *Archeologického ústavu* 53, 4.
5706. Neuhart, JPP 2001. K současným metodám archeologického výzkumu – Die gegenwärtigen Möglichkeiten im Bereich der archäologischen Funde. *Archeologia historica* 26, 5–15.
5707. Neuhart, JPP 2001. Archeologický ústav v Praze. *Obecná řada* *Archeologického ústavu* 53, 588–590.
5708. Williams, William J. H. 2001. Souhrnný vývoj archeologického puntíkové péče v Německu a v Dneptu. *Archeologický ústav* 53, 564–575.

2. NESTRUKČURNÍ METODY TERÉNNÍHO VÝZKUMU

-- NON-DESTRUCTIVE FIELD METHODS

5709. Jiráň, Luboš 2000. Nová upravená sídlišti na ples Mlýnský – Neue befestigte Siedlungen in Tölz, *Archeologia historica* 26, 431–441.
5710. Jiráň, Luboš 2001. Archeologický ústav v Praze – Ein archäologischer Standort in München, die Domäne – Ergebnisse der Leibesuntersuchung am Mlýnský in Tölz. In: *Obecná řada* *Archeologického ústavu* v Olomouci, Olomouc, 153–157.
5711. Jiráň, Luboš 2001. Archeologický ústav v Praze – Ein archäologischer Standort in München, die Domäne – Ergebnisse der Leibesuntersuchung am Mlýnský in Tölz. *Archeologia historica* 26, 431–441.
5712. Jiráň, Luboš 2001. Archeologický ústav v Praze – Ein archäologischer Standort in München, die Domäne – Ergebnisse der Leibesuntersuchung am Mlýnský in Tölz. *Archeologia historica* 26, 431–441.
5713. Jiráň, Luboš 2001. Archeologický ústav v Praze – Ein archäologischer Standort in München, die Domäne – Ergebnisse der Leibesuntersuchung am Mlýnský in Tölz. *Archeologia historica* 26, 431–441.

Bibliografie české, moravské a slezské archeologie (zdroj: ARÚ Praha).

1.3 ČLÁNKOVÉ DATABÁZE

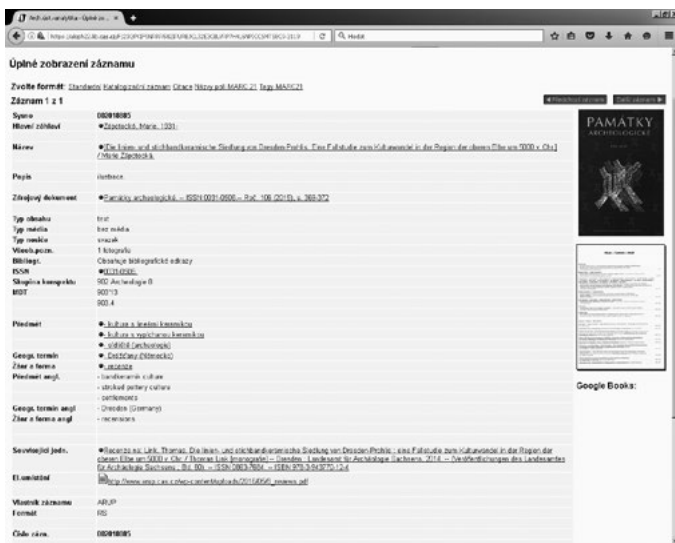
Od první poloviny 90. let 20. století do roku 2002 se oborová bibliografie zpracovávala v databázovém systému CDS/ISIS.²¹ V letech 2003–2005 byly nově budovaný knihovní fond a článková bibliografie katalogizovány v automatizovaném knihovnickém systému T-Series (TinLib) ve formátu UNIMARC.²² Důležitou strukturální změnu přineslo v roce 2004 vytvoření Bibliograficko-informačního oddělení, zabývajícího se softwarovým zabezpečením a správou systému.²³ V roce 2005 byly vytvořeny vyhledávací bibliografie časopisů *Památky archeologické* a *Archeologické rozhledy*, které jsou přístupné na internetových stránkách Archeologického ústavu.²⁴ Od počátku roku 2006 se katalogizace v knihovně Archeologického ústavu provádí v automatizovaném knihovnickém modulárním

21 OCHRANA, František: Bibliografie a automatizace knihovnických procesů v Archeologickém ústavu AV ČR Praha, s. 810.

22 JIRÁŇ, Luboš et al.: Archeologický ústav AV ČR v Praze: rok poté, s. 453–454.

23 OCHRANA, František: Bibliografie a automatizace knihovnických procesů v Archeologickém ústavu AV ČR Praha, s. 810.

24 VAVŘÍN, Pavel: Bibliografie Archeologických rozhledů a Památek archeologických – včera, dnes a zítra, s. 819.

Analytický záznam v systému ALEPH (zdroj: ARÚ Praha).

systému ALEPH500 a formátu MARC21.²⁵ V roce 2006 proběhla v rámci projektu Digitální archiv české archeologie konverze bibliografických dat ze systémů T-Series a CDS/ISIS do systému ALEPH.²⁶ V systému ALEPH se oborová bibliografie zpracovává ve dvou článkových databázích: Archeologický ústav Praha — analytika a Archeologický ústav Pražský hrad — bibliografie. Poslední změnou byl přechod z katalogizačních pravidel AACR2 na RDA v roce 2015.

2 EXCERPČNÍ ZÁKLADNA

Do oborové bibliografie je excerpuována česká literatura z archeologie a příbuzných oborů a výběrově zahraniční literatura, která se vztahuje k české archeologii nebo českému prostředí.²⁷ Sledovány jsou přírodní vědy se vztahem

25 BRONCOVÁ, Alice – OCHRANA, František: Katalog knihovny Archeologického ústavu v Praze v programu ALEPH. Základní průvodce pro uživatele, s. 824.

26 Tamtéž, s. 826.

27 OCHRANA, František: Bibliografie a automatizace knihovnických procesů v Archeologickém ústavu AV ČR Praha, s. 810.

k archeologii (antropologie, archeobotanika, archeozoologie, paleoekologie, geologie, fyzikální a chemické metody) a hraniční obory (historie, numismatika, archeometalurgie, památková péče, stavební dějiny apod.). Časové pokrytí je od počátku 19. století. Z geografického hlediska bibliografie za dobu své existence zahrnuje články z celého světa — za okupace byly rozepisovány německé a rakouské časopisy, v období Československa se v úplnosti rozepisovala slovenská literatura, později se prováděl analytický popis vybraných významných zahraničních archeologických periodik.²⁸ Současná praxe je taková, že jsou procházeny všechny novinky, které přijdou do knihovny Archeologického ústavu, a jsou excerpovány všechny články, které souvisí s českou archeologií, podle kritéria český autor / české téma. Seznam excerpovaných periodik v současné době obsahuje 116 českých a 128 zahraničních titulů. Zároveň jsou retrospektivně doplňovány záznamy po roce 2002, kdy byla bibliografie přerušena a zpožděna.

3 AKTUÁLNÍ STAV ZPRACOVÁNÍ

3.1 ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV PRAHA – ANALYTIKA

Článeková databáze je přístupná přes Souborný katalog AV ČR a Jednotnou informační bránu. K 15. 12. 2016 obsahuje 72 296 záznamů. V současné době se analyticky zpracovávají seriály a monografie, dříve byly excerpovány i deníky. Zvláštní pozornost je věnována časopisům z produkce Archeologického ústavu — jsou rozepisovány v úplnosti, obohaceny o abstrakty a odkazy na plné texty a pravidelně exportovány do báze ANL v rámci Kooperačního systému článkové bibliografie.²⁹ Prostřednictvím SFX je umožněn přístup k plným textům článků ve fulltextových databázích (EBSCO, ProQuest aj.). Pokud je to možné, jmenné a věcné autority jsou navázány na národní autority, jinak jsou používána vlastní předmětová hesla vycházející z oborové terminologie.

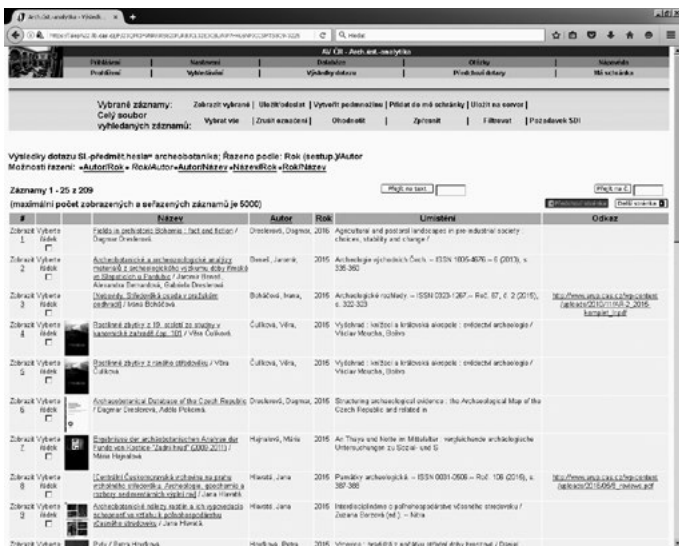
3.2 ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV PRAŽSKÝ HRAD – BIBLIOGRAFIE

Článeková databáze vznikla v roce 2006 s podporou evropského projektu AREA a obsahuje literaturu, která se vztahuje k problematice výzkumu Pražského hradu a Hradčan.³⁰ Stejně jako analytika je přístupná přes Souborný katalog

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž, s. 811.

³⁰ BRONCOVÁ, Alice – OCHRANA, František: Katalog knihovny Archeologického ústavu v Praze v programu ALEPH. Základní průvodce pro uživatele, s. 824.

Článeková databáze Archeologický ústav Praha – analytika (zdroj: ARÚ Praha).

AV ČR a Jednotnou informační bránu. K 15. 12. 2016 obsahuje 1 088 záznamů. Citace byly excerpovány z monografií, bibliografií i ze skryté bibliografie. Nyní se průběžně doplňuje nově vydaná literatura.

3.3 BIBLIOGRAFIE ČASOPISŮ ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU

Pro oba časopisy vydávané Archeologickým ústavem sice existují starší bibliografie, ale tradiční metody publikace přinášejí jistá omezení. Vedení ústavu proto přistoupilo k doplnění stávajících souborů, jejich digitalizaci a zveřejnění na internetu.³¹ Vyhledávací bibliografie obou časopisů jsou přístupné na internetových stránkách Archeologického ústavu, bibliografie *Památek archeologických* obsahuje 4 785 článků a 4 180 recenzí,³² bibliografie *Archeologických rozhledů* obsahuje 6 084 článků.³³ Lze vyhledávat podle autora, názvu, ročníku a roku vydání či jazyka resumé.

31 VAVŘÍN, Pavel: Bibliografie Archeologických rozhledů a Památek archeologických – včera, dnes a zítra, s. 819.

32 Viz <http://www.arup.cas.cz/pa/cs/articles/search>; <http://www.arup.cas.cz/pa/cs-reviews/search>

33 Viz <http://www.arup.cas.cz/ar/cs/articles/search>

The screenshot shows a web browser window with the URL 'http://arupraha.cz'. The page title is 'Průběh výzkumu'. The main content area displays a list of search results for the query 'Průběh výzkumu'. The results are organized into a table with columns: #, Název, Autor, Rok, Umístění, and Odkaz. The table lists 10 items, each with a small thumbnail image and a brief description. The items are numbered 1 through 10. The first item is 'Průběh výzkumu' by 'Průběh výzkumu', published in 2016, located in 'Průběh výzkumu'. The second item is 'Průběh výzkumu' by 'Průběh výzkumu', published in 2016, located in 'Průběh výzkumu'. The third item is 'Průběh výzkumu' by 'Průběh výzkumu', published in 2016, located in 'Průběh výzkumu'. The fourth item is 'Průběh výzkumu' by 'Průběh výzkumu', published in 2016, located in 'Průběh výzkumu'. The fifth item is 'Průběh výzkumu' by 'Průběh výzkumu', published in 2016, located in 'Průběh výzkumu'. The sixth item is 'Průběh výzkumu' by 'Průběh výzkumu', published in 2016, located in 'Průběh výzkumu'. The seventh item is 'Průběh výzkumu' by 'Průběh výzkumu', published in 2016, located in 'Průběh výzkumu'. The eighth item is 'Průběh výzkumu' by 'Průběh výzkumu', published in 2016, located in 'Průběh výzkumu'. The ninth item is 'Průběh výzkumu' by 'Průběh výzkumu', published in 2016, located in 'Průběh výzkumu'. The tenth item is 'Průběh výzkumu' by 'Průběh výzkumu', published in 2016, located in 'Průběh výzkumu'.

#	Název	Autor	Rok	Umístění	Odkaz
1	Průběh výzkumu	Průběh výzkumu	2016	Průběh výzkumu	
2	Průběh výzkumu	Průběh výzkumu	2016	Průběh výzkumu	
3	Průběh výzkumu	Průběh výzkumu	2016	Průběh výzkumu	
4	Průběh výzkumu	Průběh výzkumu	2016	Průběh výzkumu	
5	Průběh výzkumu	Průběh výzkumu	2016	Průběh výzkumu	
6	Průběh výzkumu	Průběh výzkumu	2016	Průběh výzkumu	
7	Průběh výzkumu	Průběh výzkumu	2016	Průběh výzkumu	
8	Průběh výzkumu	Průběh výzkumu	2016	Průběh výzkumu	
9	Průběh výzkumu	Průběh výzkumu	2016	Průběh výzkumu	
10	Průběh výzkumu	Průběh výzkumu	2016	Průběh výzkumu	

Článeková databáze Archeologický ústav Pražský hrad – bibliografie (zdroj: ARÚ Praha).

4 GRANTOVÉ PROJEKTY A DALŠÍ AKTIVITY

4.1 DIGITÁLNÍ ARCHIV ČESKÉ ARCHEOLOGIE

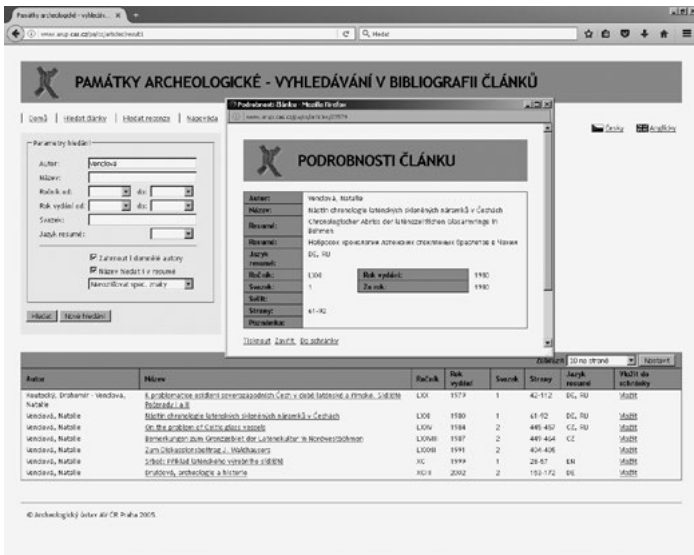
Projekt Grantové agentury AV ČR (č. 1ET200020405) řešený Archeologickým ústavem AV ČR Praha v letech 2004–2008 byl zaměřen na digitalizaci dokumentů poškozených povodní³⁴ a konverzi bibliografických dat do elektronické podoby.³⁵ V rámci projektu byla provedena retrokonverze lístkového katalogu a konverze bibliografických dat ze systémů T-Series a CDS/ISIS do systému ALEPH.

4.2 PROJEKT AREA

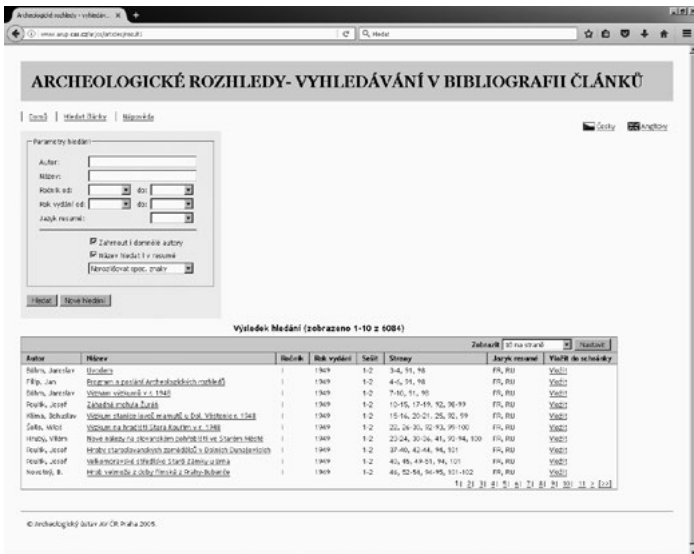
Evropský projekt AREA (Archives of European Archaeology) vznikl za účelem zpracování, vyhodnocení a zpřístupnění evropských archeologických archivů.

34 KUNA, Martin: Digitální archiv české archeologie *Živá archeologie. Rekonstrukce a experiment v archeologii* 11, 2010, s. 109–112; Digitální archiv české archeologie. *Informace* 2, 2010, s. 18–21.

35 BRONCOVÁ, Alice – OCHRANA, František: Katalog knihovny Archeologického ústavu v Praze v programu ALEPH. Základní průvodce pro uživatele, s. 826.

Bibliografie časopisu *Památky archeologické* (zdroj: ARÚ Praha).

Bibliografie časopisu *Archeologické rozhledy* (zdroj: ARÚ Praha).

V rámci čtvrté etapy projektu (AREA IV, 2005–2008) byla vytvořena bibliografie archeologického výzkumu na Pražském hradě.³⁶

4.3 PROGRAM VISK

V roce 2012 knihovna Archeologického ústavu získala dotaci z programu Ministerstva kultury ČR Veřejné informační služby knihoven (VISK) na harmonizaci lokálních autorit s národními autoritami. Byla provedena deduplikace autorských rejstříků knihovního katalogu a článkové bibliografie a provázání na národní autority.

4.4 ARCHEOLOGICKÁ MAPA ČESKÉ REPUBLIKY

Od roku 2012 je Archeologický ústav AV ČR Praha řešitelem projektu NAKI Ministerstva kultury ČR s názvem Archeologická mapa České republiky — systém pro sběr, správu a prezentaci dat (č. DF12P01OVV003). Cílem je vytvoření informačního systému, který propojí stávající databáze Archeologických ústavů v Praze a Brně a Národního památkového ústavu o archeologických výzkumech a lokalitách.³⁷ V projektu jsou využity i knihovní katalog a článková bibliografie Archeologického ústavu. Spuštění systému ve veřejném provozu je plánováno na začátek roku 2017.³⁸

LITERATURA

BLAŽEK, Jan: Z dějin Archeologického ústavu za okupace. *Archeologické rozhledy* 55, 2003, č. 3, s. 581–601.

BOUZEK, Jan et al.: *Výběrová bibliografie československé archeologie za rok 1958*. Supplementa archaeologica, 1. Praha: Československá společnost archeologická při ČSAV, 1961.

BRONCOVÁ, Alice — OCHRANA, František: Katalog knihovny Archeologického ústavu v Praze v programu ALEPH. Základní průvodce pro uživatele. *Archeologické rozhledy* 58, 2006, č. 4, s. 824–827.

36 MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ, Jana: Projekt AREA. *Akademický bulletin* 4, 2006, s. 5.

37 KUNA, Martin et al.: *Structuring archaeological evidence. The Archaeological Map of the Czech Republic and related information systems*. Prague: Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, 2015.

38 Viz <http://www.archeologickamapa.cz>.

- ČUJANOVÁ, Eva — RATAJ, Jan: Bibliografie české archeologické literatury za rok 1971. In: *Výzkumy v Čechách* 1972. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1975, s. 213–236.
- ČUJANOVÁ, Eva — RATAJ, Jan: Bibliografie české archeologické literatury za rok 1972. In: *Výzkumy v Čechách* 1973. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1975, s. 273–293.
- ČUJANOVÁ, Eva — RATAJ, Jan: Bibliografie za rok 1973. Bohemica. In: *Výzkumy v Čechách* 1974. *Supplementum*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1977, s. 86–111.
- ČUJANOVÁ, Eva — RATAJ, Jan: Bibliografie za rok 1974–1975. Bohemica. In: *Výzkumy v Čechách* 1975. *Supplementum*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1981, s. 113–131.
- DRAŠNAROVÁ, Milada (ed.): Bibliografie české a moravské archeologie za r. 1994–1995. *Archeologické rozhledy* 49, 1997, č. 4, s. 734–782.
- DRAŠNAROVÁ, Milada (ed.): Bibliografie české, moravské a slezské archeologie za r. 1996–1997. *Archeologické rozhledy* 51, 1999, č. 4, s. 914–978.
- DRAŠNAROVÁ, Milada (ed.): Bibliografie české, moravské a slezské archeologie za r. 1998–1999. *Archeologické rozhledy* 53, 2001, č. 4, s. 848–909.
- DRAŠNAROVÁ, Milada (ed.): Bibliografie české, moravské a slezské archeologie za r. 2000–2001. *Archeologické rozhledy* 55, 2003, č. 4, s. 862–920.
- DRAŠNAROVÁ, Milada — RATAJ, Jan: Rejstřík Archeologických rozhledů. Ročníky 41–50 / 1989–1998. *Archeologické rozhledy* 51, 1999 (vyšlo 2000).
- DRAŠNAROVÁ, Milada et al.: *Bibliografie dějin Českých zemí za rok 1993*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999.
- FILIP, Jan: Bibliografie československé prehistorie za rok 1929 a 1930. *Památky archeologické* 37, 1931, s. 21–24, 75–80.
- FILIP, Jan: Bibliografie československé prehistorie za rok 1931. *Památky archeologické* 38, 1932, s. 83–92.
- FILIP, Jan: Bibliografie československé prehistorie za rok 1932. *Památky archeologické* 39, 1933, s. 79–87.
- FILIP, Jan: Bibliografie československé prehistorie za rok 1933–1935. *Památky archeologické* 40, 1934 (vyšlo 1935), s. 123–141.
- FILIP, Jan: Bibliografie české a slovenské prehistorie za rok 1936–1938. *Památky archeologické* 41, 1936 (vyšlo 1939), s. 140–156.
- JIRÁŇ, Luboš et al.: Archeologický ústav AV ČR v Praze: rok poté. *Archeologické rozhledy* 55, 2003, č. 3, s. 451–457.
- KLÁPŠTĚ, Jan et al.: Medieval archaeology 1969–1993. Selected bibliography of the works prepared within the research programme of the Institute of Archaeology, Prague. In: *25 years of archaeological research in Bohemia. Památky archeologické — Supplementum 1*. Ed. Jan Fridrich. Prague: Institute of Archaeology, 1994, s. 111–132.
- KUNA, Martin: Digitální archiv české archeologie. *Informace* 2, 2010, s. 18–21.

- KUNA, Martin: Digitální archiv české archeologie. *Živá archeologie. Rekonstrukce a experiment v archeologii* 11, 2010, s. 109–112.
- KUNA, Martin et al.: *Structuring archaeological evidence. The Archaeological Map of the Czech Republic and related information systems*. Prague: Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, 2015.
- MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ, Jana: Projekt AREA. *Akademický bulletin* 4, 2006, s. 5.
- MYŠKA, Věroslav — NESVADBÍK, Lumír — ŠKORUPOVÁ, Anna: *Bibliografie československé historie za rok 1961*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965.
- MYŠKA, Věroslav — NESVADBÍK, Lumír — ŠKORUPOVÁ, Anna: *Bibliografie dějin Československa za rok 1971*. Praha: Academia, 1979.
- OCHRANA, František: Bibliografie a automatizace knihovnických procesů v Archeologickém ústavu AV ČR Praha. *Archeologické rozhledy* 57, 2005, č. 4, s. 810–811.
- RATAJ, Jan: *Bibliografie československé prehistorie 1939–1945*. Archeologický ústav Praha, č. j. 4578/57. Ms.
- RATAJ, Jan: Rejstřík Archeologických rozhledů, svazek I–X. *Archeologické rozhledy* 10, 1958, č. 6, s. 765–962.
- RATAJ, Jan: Rejstřík Archeologických rozhledů, ročník XI–XX. *Archeologické rozhledy* 20, 1968, č. 6, s. 705–864.
- RATAJ, Jan: *Bibliografický rejstřík Památek archeologických 1931–1965*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1974.
- RATAJ, Jan: Rejstřík Archeologických rozhledů, ročníky XXI–XXX. *Archeologické rozhledy* 30, 1978, č. 6, s. 601–737.
- RATAJ, Jan: Rejstřík Archeologických rozhledů, ročníky XXXI–XL. *Archeologické rozhledy* 40, 1988, č. 6, s. 601–733.
- RATAJ, Jan — ŠOLLE, Miloš — VENCL, Slavomil: Vzpomínky pracovníků Státního archeologického ústavu v Praze. *Archeologické rozhledy* 55, 2003, č. 1, s. 139–165.
- SKLENÁŘ, Karel: *Památky archeologické 1854–1930. Bibliografický rejstřík časopisu*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 1981.
- SKLENÁŘ, Karel: Bibliografický rejstřík Památek archeologických 1966–1990. *Památky archeologické* 85, 1994, č. 2, s. 132–166.
- SKUTIL, Josef: *Přehled bibliografií a pokusů o soupisy moravské archeologické literatury*. Brno: Universitní knihovna v Brně, 1965.
- VAVŘÍN, Pavel: Bibliografie Archeologických rozhledů a Památek archeologických — včera, dnes a zítra. *Archeologické rozhledy* 58, 2006, č. 4, s. 819–823.
- VIGNATIOVÁ, Jana: Několik poznámek k československým archeologickým bibliografiím. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada archeologicko-klasická (E)* 13, 1964, č. 9, s. 218–220.

RÉSUMÉ

This article presents an overview of the historical development, excerption base and current state of the specialist bibliography compiled at the CAS Institute of Archaeology in Prague, and provides information on the recent grant projects under way. The bibliography of Bohemian, Moravian and Silesian archaeology includes printed bibliographies, the Analytics and Prague Castle article databases and a the bibliographies of institute journals.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Archeologický ústav AV ČR — archeologie — článkové bibliografie — retrokonverze — Archeologická mapa České republiky

CAS Institute of Archaeology — archaeology — article bibliographies — retroconversion — Archaeological Map of the Czech Republic

BIBLIOGRAFIE DĚJIN ČESKÝCH ZEMÍ

Václava Horčáková

Historický ústav AV ČR

Projekt Bibliografie dějin Českých zemí je pokračováním projektu oborové (historické) bibliografie, který vznikl díky podpoře české historické obce již na počátku 20. století. Název projektu se postupem času měnil, změny názvu však odrážely více proměny české státnosti a společenské proměny než zásadní transformace konceptu průběžné periodické bibliografie (ta byla v ideálním případě vydávána v ročních intervalech). V roce 1905 vyšel první útlý svazek *Bibliografie české historie*,¹ která byla posléze vydávána nepřetržitě až do počátku druhé světové války. Na ni navázala po roce 1948 *Bibliografie československé historie*,² společný projekt českých a slovenských bibliografů, přejmenovaný počátkem sedmdesátých let v souvislosti s přechodem k federativnímu uspořádání československého státu na *Bibliografii dějin Československa*.³ Rozdělení Československa znamenalo i rozdělení české a slovenské bibliografické práce a další změnu názvu. Na území českého státu pokračovalo vydávání *Bibliografie dějin*

1 *Bibliografie české historie za rok 1904*. Úvod Josef Pekař; spolupracovali Lubor Niederle, Bohuslav Matějka, Zdeněk Nejedlý, Hugo Traub, Tomáš Kalina; excerpoval František Kořínek. Praha: Historický klub, 1905 (příloha *Českého časopisu historického* 11, 1905).

2 *Bibliografie československé historie* vycházela v Praze v Nakladatelství Československé akademie věd (později Academia) od roku 1957 (literatura za rok 1955) do roku 1972, kdy vyšel svazek obsahující záznamy o literatuře vydané v roce 1965. Bibliografii sestavovali čeští bibliografové Věroslav Myška a Lumír Nesvadbík, slovenskou stranu zastupovala Anna Škorupová.

3 Pod tímto názvem vycházely bibliografické soupisy od roku 1979 (literatura za rok 1971) do roku 1998 (literatura za rok 1992).

*Českých zemí*⁴ s roční periodicitou, na Slovensku byla zvolena cesta vydávání přetiskovaných výběrových bibliografií pod názvem *Slovenská historiografia*.⁵

Bibliografie dějin Českých zemí po roce 1998 vycházela i nadále ve formě tištěných ročenek i výběrových soupisů, které vydával Historický ústav Akademie věd ČR. Interní bibliografické databáze byly po roce 2000 zpřístupněny široké veřejnosti na internetu. Od roku 2006 byl součástí bibliografických ročenek CD-ROM s kompletní bibliografickou databází literatury od roku 1990.

V roce 2010 byla BDČZ zařazena jako prioritní projekt v rámci společenských a humanitních věd do Cestovní mapy ČR velkých infrastruktur pro výzkum, experimentální vývoj a inovace.⁶ Tento strategický dokument vznikl v reakci na evropskou cestovní mapu (ESFRI Roadmap)⁷ a odráží v sobě zapojení českých velkých infrastruktur do Evropského výzkumného prostoru (ERA). Historický ústav AV ČR byl příjemcem projektu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy s názvem Bibliografie dějin Českých zemí, který byl rozvržen na léta 2012–2016.⁸

Cílem projektu byl další vývoj online přístupné databáze české historické bibliografie jako bibliografie průběžné i retrospektivní a pokračování ve vydávání dílčích výstupů tiskem i na datových nosičích. Dalším důležitým úkolem byla integrace BDČZ do systému národních historických bibliografií Evropy v rámci mezinárodních projektů. Kromě tradiční česko-slovenské spolupráce to byl především projekt Evropských historických bibliografií pod záštitou Berlínsko-braniborské akademie věd⁹ a databanky pro dokumentaci literatury k dějinám středovýchodní Evropy, kterou koordinuje Herderův institut v Marburgu.¹⁰

4 *Bibliografie dějin Českých zemí za rok... = The bibliography of the Czech Lands for the year...* Praha: Historický ústav, 1999–.

5 *Slovenská historiografia. Výberová bibliografia = Slovak historiography. Selected bibliography.* Bratislava: Veda, 2000–.

6 Cestovní mapa ČR velkých infrastruktur. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online; dostupné zde: <http://www.msmt.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/cestovni-mapa-cr-velkych-infrastruktur-pro-vyzkum>; přístup 12. 12. 2016]. Praha: MŠMT, 2013.

7 ESFRI Roadmap. European Commission [online; dostupné zde: https://ec.europa.eu/research/infrastructures/index_en.cfm?pg=esfri-roadmap; přístup 12. 12. 2016].

8 Identifikační kód projektu BDČZ: LM2011018.

9 *European Historical Bibliographies* [online; dostupné zde: <http://www.histbib.eu/>; přístup 12. 12. 2016].

10 *Bibliographieportal zur Geschichte Ostmitteleuropas. Herder-Institut für historische Ostmitteleuropaforschung* [online; dostupné zde: <http://www.litdok.de/cgi-bin/litdok>; přístup 12. 12. 2016].

V roce 2012, který byl prvním rokem řešení projektu BDČZ, byla na základě veřejné soutěže uzavřena smlouva o dílo na komplexní softwarové zabezpečení bibliografie s firmou KP-SYS¹¹ na dobu trvání projektu. Předmětem plnění této smlouvy je podpora knihovnického softwaru Verbis¹² a elektronického katalogu Portaro s integrovanými prvky WEB2.0. Na základě velmi intenzivní a úspěšné spolupráce je možno říci, že to byla volba velice dobrá.

Díky odborným znalostem, zkušenostem a péči programátorů této firmy byla data BDČZ převedena v první polovině roku 2013 do nového systému v mezinárodním formátu MARC21, aniž by došlo k jakékoli ztrátě dat. Celkem se jednalo o zhruba 300 000 záznamů o knihách, článcích, seriálech, recenzích a zprávách o literatuře vydané k českým dějinám doma i v zahraničí. Tyto databáze vznikaly zpracováním literatury z fondu knihovny Historického ústavu AV ČR i dalších knihoven a jsou výsledkem více než dvaceti let činnosti bibliografického pracoviště, dnes Oddělení historické bibliografie tohoto ústavu.¹³ Jedná se o soubor dat, který je obsahově jedinečný, především co se týká článků, recenzí a zpráv o literatuře, jež nezachycuje v tomto rozsahu žádná jiná dostupná oborová databáze.

Data byla nově rozdělena do několika fondů (knihy, články, seriály a recenze), z nichž nejrozsáhlejší jsou fondy článků od data vydání prvního čísla nejvýznamnějšího českého vědeckého periodika *Českého časopisu historického* (více než 160 000 záznamů) a již jmenované recenze (přes 70 000 záznamů). Důležitými fondy jsou databáze excerpovaných časopisů a sborníků, které poskytují uživatelům přehled o analyticky zpracovaných dokumentech. Proběhla implementace jmenných autorit, které byly doplněny k převážné části záznamů. Bibliografické pracoviště zahájilo spolupráci s oddělením jmenných autorit Národní knihovny. Autoritní záznamy nejen přebírá, ale též zasílá do Národní knihovny opravy a doplňky i zcela nové záznamy. Opět se rozběhla průběžná excerpce do databáze. Díky posílení týmu o studenty doktorského studia oboru historie, financované z projektu BDČZ, obsah databází narůstal ročně zhruba o 15 000 záznamů, v současnosti již databáze obsahuje více než 400 000 záznamů.

11 KP-SYS spol. s r. o. [online; dostupné zde: <http://www.kpsys.cz/verbis/index.php/cs/>; přístup 12. 12. 2016].

12 Integrovaný knihovní systém Verbis byl vytvořen v roce 2010 jako nástupce starších systémů. Díky němu má česká historická bibliografie poprvé k dispozici systém podporující knihovnické standardy.

13 Oddělení historické bibliografie bylo vytvořeno z pracovní skupiny pro historickou bibliografii při knihovně Historického ústavu rozhodnutím vedení této instituce od 1. ledna 2013.

Webová stránka projektu BDČZ byla zpřístupněna veřejnosti 27. srpna 2013. Podařilo se zachovat původní internetovou adresu (<http://biblio.hiu.cas.cz/>), na kterou jsou uživatelé zvyklí. Databáze prezentované v rámci webového katalogu Portaro i webová stránka projektu mají českou, anglickou i německou verzi. Kromě klasického zobrazení nabízí Portaro i zjednodušenou verzi pro mobily a tablety, která má význam také pro uživatele se zrakovým postižením. Web BDČZ nabízí mimo přístup do databází též informace o projektu a nově i nabídku rešeršních služeb. Samozřejmostí jsou aktuální zprávy o průběhu řešení projektu a kontaktní informace.

Žádost o rešeršní služby je možné odeslat přímo z webových stránek pomocí online dostupného formuláře. Vybrané rešerše, které mají informační hodnotu i pro širší veřejnost, jsou zpřístupňovány veřejnosti v rámci této sekce. Webový katalog nabízí uživatelům také možnost ukládat záznamy na vlastní účet a vytvářet si vlastní rešerše. Pro využití této služby je už nutná registrace (na rozdíl od vyhledávání, které je zcela volně dostupné).

Správnost a přesnost citací je pro uživatele historické bibliografie velmi důležitá, neboť bibliografie nenabízí uživateli žádný knihovní fond, smyslem databáze je nalezení informace o tom, jaká literatura nejvíce odpovídá aktuálním potřebám uživatele, má sloužit jako „kompas v moři knih“. Přesné citování dokumentu však umožňuje vyhledat knihu i článek přímo odkazem z webu BDČZ ve fondech knihoven prostřednictvím domácích i zahraničních souborných katalogů, portálů jako Jednotná informační brána nebo Souborný katalog ČR.¹⁴ Web BDČZ nabízí velmi důležitou možnost vyhledávat v těchto zdrojích přímo ze stránky s vyhledaným záznamem.

Bibliografický projekt je prezentován též na sociálních sítích, především využívá Facebook a Twitter. Tento přístup byl zvolen s ohledem na uživatelskou komunitu databáze BDČZ, jejíž převážnou část tvoří studenti vysokých škol, v o něco menší míře vědeckí pracovníci a širší veřejnost. Databáze zaznamenává každým rokem nárůst uživatelů, což je potěšující zjištění a nejlepší doklad úspěšnosti projektu BDČZ. V roce 2016 to bylo v průměru 31 000 návštěv měsíčně, ve srovnání s rokem 2014, kdy jich bylo zaznamenáno pouhých 20 000.¹⁵ Převážná část návštěvníků je z území České republiky (60–80 %), zbytek tvoří zahraniční uživatelé.

¹⁴ Knihy jsou vyhledávány na prvním místě na základě přiděleného ISBN, ve druhé řadě podle názvu.

¹⁵ Pro měření využití databáze BDČZ využíváme službu Google Analytics. Dostupné z https://www.google.cz/intl/cs_ALL/analytics/features/index.html.

Česky English Deutsch Jméno také na: Přihlásit se

Bibliografie dějin Českých zemí
Historický ústav AV ČR

Zadejte hledaný text Hledat

DOMŮ VYHLEDÁVÁNÍ KONTAKT REKONSTRUKCE

BDČZ poskytuje na webu veřejný bezplatný přístup do databází, které v současnosti obsahují více než 300 000 záznamů odborní literatury od r. 1990, výběrově od r. 1945.

Všechna data jsou volně dostupná bez nutnosti registrace.

Historická bibliografie od r. 1990 (výběrově od r. 1945)

Historická bibliografie od r. 1990 (výběrově od r. 1945) Hledat

Databáze Historické bibliografie zachycuje odbornou a vědeckou literaturu oboru historie a příbuzných vědeckých oborů (archeologie, etnologie, přední vědy, literární věda, památková péče, historická geografie a kartografie, historická etnografie a toponomastika, historická demografie atd.) od roku 1990 (výběrově od roku 1945).

Další informace

Český časopis historický 1895-2012

Český časopis historický 1895-2012 Hledat

Databáze rejstříků Českého časopisu historického zachycuje obsah jednotlivých ročníků tohoto významného vědeckého časopisu od jeho vzniku v roce 1895 do roku 2012 (celkem 110 ročníků).

Excerpované dokumenty

Excerpované dokumenty Hledat

Databáze excerpovaných dokumentů poskytuje přehled o všech časopisech, sbornících a monografiích, jejichž části (studie, články, kapitoly) byly zveřejněny v databázi BDČZ. Zároveň poskytuje přehled o webových stránkách domů a zahraničních periodik a jejich obsahu.

Co to je BDČZ? Sdílet

Projekt BDČZ – Bibliografie dějin Českých zemí

Kontinuální program vytváření, zpracování a vyhodnocování komplexní bibliografické databáze bohemikální literatury, je pokračováním projektu odborné (historické) bibliografie nepřetržitě trvajícího v Českých zemích již od roku 1905.

Další informace

Nabídka

Bibliografie dějin Českých zemí na CD-ROM

Databáze bohemikální literatury z oboru historie vydané v letech (1845) 1890-2013 je k dispozici v e-shopu Historického ústavu

Actuality

Konference Národní migrací procesy v českých zemích ve 20. století

Ve dnech 4. – 6. listopadu 2015 se v Těšíně nad Sázavou konala konference Národní migrací procesy v českých zemích ve 20. století. Na konferenci přispěla přílohou k názvem Česká (a československá) historiografie v období 1945 až 2014 k přehledu a důsledkům národních migrací v letech existence československé státnosti Václava Horčáková, přednesla jej Věra Hanelová.

→ Program konference
→ Prezentace

Foto: Věra Hanelová

Webové rozhraní BDČZ (zdroj: autorka).

Nové, moderní prostředí umožňuje uskutečňovat v databázi historické bibliografie i přímé navedení uživatele k plnému textu dokumentu uloženému v digitální knihovně, pokud jsou tyto texty veřejně přístupné. Dosud bylo vloženo do databáze zhruba 6 500 odkazů na domácí i zahraniční digitální knihovny, jako je např. Gallica,¹⁶ kterou provozuje francouzská národní knihovna, nebo český Kramerius. Pracujeme na zpřístupnění zahraničních bohemik uložených v rakouských, německých i polských digitálních knihovnách. Většinou se tyto odkazy týkají starší literatury, neboť zveřejnění nových prací brání autorský zákon.

Pro historické bádání je však i přístup k této starší literatuře užitečný a vyplatí se jej do historické bibliografie zapracovat, ať už se jedná o studie ve

¹⁶ Gallica. *Bibliothèque numérique* [online; dostupné zde: <http://gallica.bnf.fr/>; přístup 12. 12. 2016].

francouzské *Revue Historique*,¹⁷ nebo popularizační články Josefa Pekaře a dalších historiků v *Národních listech*,¹⁸ které byly recenzovány v *Českém časopise historickém*. Jedním z cílů projektu BDČZ je monitorování rychle se rozvíjejících nových informačních zdrojů, a to nejen databází, ale i digitálních knihoven. Bibliografické záznamy obohacované o odkazy na plné texty usnadní vědeckým pracovníkům i studentům časově náročné vyhledávání v digitálních knihovnách a navedou je k plnému textu, který je někdy těžké v rámci digitální knihovny vyhledat, pokud neznáme přesnou citaci dokumentu. Bibliografický popis u většiny dokumentů v digitálních knihovnách chybí, není tu možnost vyhledávat podle lokalit, biografických hesel nebo klíčových slov. Převážně je třeba spokojit se s fulltextovým vyhledáváním. Role Bibliografie tak zůstává v tomto ohledu nenahraditelná.

Obsah stávajících digitálních knihoven narůstá a současně vznikají i nová úložiště, především v regionech. Je stále obtížnější sledovat, jaké nové zdroje informací jsou k dispozici. Řada z těchto úložišť, mezi nimi především depozitáře univerzit, volně zpřístupňuje se svolením autorů novější odbornou literaturu. Tento trend je na území České republiky v oblasti vědecké a odborné literatury patrný zvláště v posledních několika letech. Stojíme tak na počátku dalšího obrovského přívalu informací, se kterým se bude třeba vyrovnat. I zde je důležitá role bibliografie, která navede uživatele nejen k plným textům, ale i prostřednictvím těchto odkazů upozorní na nově vytvořené a zpřístupněné domácí i zahraniční digitální knihovny.

Příkladem může být brněnská Masarykova univerzita, která poskytuje od roku 2013 přístup k plným textům akademických prací (časopisů, monografií, sborníků) vydaných na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v posledních dvaceti letech.¹⁹ Projekt BDČZ má v současnosti všechny technické předpoklady, aby tento nový trend mohl sledovat, obohacovat záznamy o odkazy na plné texty a zároveň navést uživatele k novým zdrojům informací na území České republiky i v zahraničí.

Dnešní badatel nerozlišuje kvalitu a věrohodnost informace podle toho, zda se mu jí dostane v tištěné, nebo digitální formě. I do společenských věd proniká stále širší využití digitálních knihoven. Digitální úložiště v současné době neslouží jen k uchování starších, původně tištěných dokumentů, ale stále více

¹⁷ *Revue historique*. Paris: Presses Universitaires de France, 1876–.

¹⁸ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1861–1941.

¹⁹ *Digitální knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity* [online; dostupné zde: <http://digilib.phil.muni.cz/>; přístup 12. 12. 2016].

péče je věnováno archivaci výsledků vědecké práce, které již v digitální formě vznikly. Jsou to především knihy, vědecké časopisy, postery, výukové i jiné prezentace (tzv. šedá literatura) a řada dalších.²⁰ Úlohou odborné bibliografie, včetně bibliografie historické, je být spolehlivým průvodcem, který usnadňuje cestu v této složité a těžko zvládnutelné změti informací. Tento úkol je velmi obtížný a sotva si jej lze představit bez vzájemné spolupráce historiků s bibliografy, vytvoření zpětné vazby, pojmenování požadavků a potřeb historické vědy na obor historické bibliografie. Stejně nezbytná je také větší spolupráce mezi bibliografy na domácí i mezinárodní úrovni.

V roce 2013 bylo Oddělení historické bibliografie pověřeno organizací V. konference mezinárodního projektu Evropské historické bibliografie. Konference proběhla v Praze ve dnech 7.–8. listopadu 2013 za účasti historiků a bibliografů z Dánska, Francie, Irska, Litvy, Německa, Švýcarska, ale i řady českých historických pracovišť a knihoven. Cílem projektu Evropských historických bibliografií je spojit na evropské úrovni národní bibliografické projekty, dosáhnout tak co nejkomplexnějšího vyhledávání v těchto zdrojích a tím podpořit mezinárodní komparativní historický výzkum.²¹ Na základě příspěvků pronesených na konferenci byl sestaven sborník, který BDČZ úspěšně nabídla britskému nakladatelství Cambridge Scholars Publishing.²² Na spolupráci s tímto nakladatelstvím, jehož tisky jsou zařazovány do databáze Web of Science, naváže vydání dalšího sborníku s významným podílem BDČZ v březnu 2017.²³

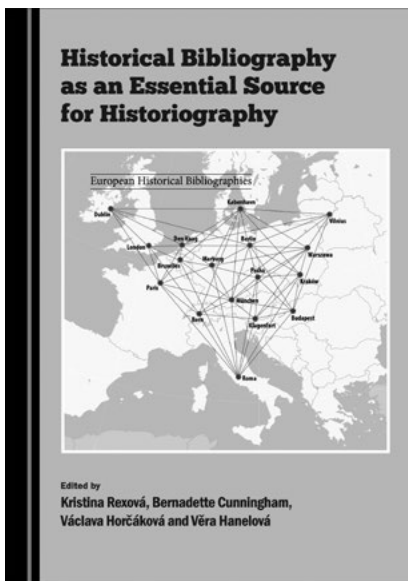
Dalším důležitým výsledkem mezinárodní spolupráce BDČZ bylo vybudování souborného katalogu Bibliografie české a slovenské historiografie, který zpřístupňuje databáze Bibliografie dějin Českých zemí, Bibliografie dějin Slovenska a Bibliografie českého archivnictví a umožňuje jejich společné prohle-

20 Příkladem může být Digitální knihovna Akademie věd ČR, která uchovává kromě starší literatury vydané v 19. a 20. století i novou produkci periodik ústavů AV ČR a dalších vědeckých institucí. *Digitální knihovna AV ČR* [online; dostupné zde: <https://www.lib.cas.cz/digitalni-knihovna/>; přístup 12. 12. 2016].

21 HORČÁKOVÁ, Václava – REXOVÁ, Kristina: Historical Bibliography as an Essential Source for Historiography. 5th International Conference on European Historical Bibliographies 2013. *H-Soz-u-Kult*, 3. 4. 2014 [online; dostupné zde: <http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/tagungsberichte/id=5290>; přístup 12. 12. 2016].

22 *Historical bibliography as an essential source for historiography*. Eds. Kristina Rexová, Bernadette Cunningham, Václava Horčáková a Věra Hanelová. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2015.

23 *Poverty, Charity and Social Welfare in Central Europe in the 19th and 20th Centuries*. Eds. Olga Fejtová, Milan Hlavačka, Václava Horčáková, Veronika Knotková. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2017.

Obálka sborníku *Historical bibliography as an essential source for historiography*, 2015 (zdroj: autorka).

dávání. Katalog vznikl na základě smluvní spolupráce Historického ústavu AV ČR, Historického ústavu SAV a Národního archivu. Katalog umožňuje společné vyhledávání v databázích těchto institucí, které v celkovém součtu obsahují téměř 500 000 záznamů,²⁴ a to v českém, slovenském, německém, anglickém a francouzském prostředí, a jeho další vývoj bude zaměřen především na zahraniční uživatele.

Ukončení projektu BDČZ přirozeně nastoluje otázku, jak bude česká historická bibliografie pokračovat a jaký bude její další vývoj. Díky projektu se česká historická bibliografie posunula výrazně dopředu. V roce 2017 bude projekt fungovat na základě velkorysé podpory Historického ústavu AV ČR, který je garantem české historické bibliografie již více než šest desetiletí. Významné podpory se BDČZ dostalo i ze strany Strategie Akademie věd AV21 v rámci výzkumného programu Paměť v digitálním věku. Jako kterýkoliv jiný projekt musí česká historická bibliografie neustále pracovat na dalším vývoji, aby zůstala tím, čím je už více než jedno století: významnou a jen těžce postradatelnou službou české historické obci.

24 Bibliografie české a slovenské historiografie. Souborný katalog [online; dostupné zde: <http://portaro.eu/hucentral/>; přístup 12. 12. 2016].

PRAMENY

Revue historique. Paris, Presses Universitaires de France, 1876–.

Národní listy. Praha, Julius Grégr, 1861–1941.

LITERATURA

Bibliografie české historie za rok [...]. Praha: Klub historický, 1905–[1951].

Bibliografie české historie za rok 1904. Úvod Josef Pekař; spolupracovali Lubor Niederle, Bohuslav Matějka, Zdeněk Nejedlý, Hugo Traub, Tomáš Kalina; excerpoval František Kořínek. Praha: Historický klub, 1905 (příloha *Českého časopisu historického* 11, 1905).

Bibliografie české a slovenské historiografie. Souborný katalog [online; dostupné zde: <http://portaro.eu/hucentral/>; přístup 12. 12. 2016].

Bibliografie československé historie za rok [...]. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1957–1972.

Bibliografie dějin Československa za rok [...] = *The bibliography of the history of Czechoslovakia for the year [...]*. Praha: Historický ústav ČSAV/AV ČR, 1979–1998.

Bibliografie dějin Českých zemí za rok [...] = *The bibliography of the Czech Lands for the year [...]*. Praha: Historický ústav, 1999–2009.

Bibliographieportal zur Geschichte Ostmitteleuropas. Herder-Institut für historische Ostmitteleuropaforschung [online; dostupné zde: <http://www.litdok.de/cgi-bin/litdok>; přístup 12. 12. 2016].

Cestovní mapa ČR velkých infrastruktur. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Praha: MŠMT, 2013 [online; dostupné zde: <http://www.msmt.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/cestovni-mapa-cr-velkych-infrastruktur-pro-vyzkum>; přístup 12. 12. 2016].

Digitální knihovna AV ČR [online; dostupné zde: <https://www.lib.cas.cz/digitalni-knihovna/>; přístup 12. 12. 2016].

Digitální knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity [online; dostupné zde : <http://digilib.phil.muni.cz/>; přístup 12. 12. 2016].

European Historical Bibliographies [online; dostupné zde: <http://www.histbib.eu/>; přístup 12. 12. 2016].

ESFRI Roadmap. *European Commission* [online; dostupné zde: https://ec.europa.eu/research/infrastructures/index_en.cfm?pg=esfri-roadmap; přístup 12. 12. 2016].

Gallica: Bibliothèque numérique [online; dostupné zde: <http://gallica.bnf.fr/>; přístup 12. 12. 2016].

- Historical Bibliography as an Essential Source for Historiography*. Eds. Kristina Rexová, Bernadette Cunningham, Václava Horčáková a Věra Hanelová. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2015.
- HANELOVÁ, Věra — HORČÁKOVÁ, Václava — REXOVÁ, Kristina. *Český časopis historický. Databáze rejstříků 110 ročníků Českého časopisu historického za léta 1895–2012*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2013 [CD-ROM].
- HORČÁKOVÁ, Václava: Bibliografie dějin Československa v letech 1945–1989. Československá spolupráce. In: *Bibliografický zborník za roky 2008–2009*. Martin: Slovenská národná knižnica, Národný bibliografický ústav v Martine, 2009, s. 229–232.
- HORČÁKOVÁ, Václava — HANELOVÁ, Věra: Bibliography of the History of the Czech Lands: Project for its Modernisation and International Cooperation. In: *Historical Bibliography as an Essential Source for Historiography*. Eds. Kristina Rexová et al. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2015, s. 149–159.
- HORČÁKOVÁ, Václava — REXOVÁ, Kristina: Česká historická bibliografie. Plány a perspektivy. *Český časopis historický* 108, 2010, č. 2, s. 278–286.
- HORČÁKOVÁ, Václava — REXOVÁ, Kristina: Historical Bibliography as an Essential Source for Historiography. 5th International Conference on European Historical Bibliographies 2013. *H-Soz-u-Kult*, 3. 4. 2014 [online; dostupné zde: <http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/tagungsberichte/id=5290>; přístup 12. 12. 2016].
- HORČÁKOVÁ, Václava — REXOVÁ, Kristina: Mezinárodní síť historických bibliografií. Komparace a výhledy spolupráce. *Bulletin Historického ústavu AV ČR* 20, 2008, č. 1, s. 33–36.
- KP-SYS spol. s r. o. [online; dostupné zde: <http://www.kpsys.cz/verbis/index.php/cs/>; přístup 12. 12. 2016].
- MAKARIUSOVÁ, Marie: The Founders of the Czech Bibliography. In: *Historical Bibliography as an Essential Source for Historiography*. Eds. Kristina Rexová et al. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2015, s. 65–82.
- PÁNEK, Jaroslav: A Historian's Reflections on Historical Bibliography. In: *Historical Bibliography as an Essential Source for Historiography*. Ed. Kristina Rexová et al. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2015, s. 3–13.
- Poverty, Charity and Social Welfare in Central Europe in the 19th and 20th Centuries*. Eds. Olga Fejtová, Milan Hlavačka, Václava Horčáková, Veronika Knotková. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2017.
- Slovenská historiografia 2000–2004. Výberová bibliografia = Slovak historiography 2000–2004. Selected bibliography*. Bratislava: Historický ústav SAV, 1995–.

RÉSUMÉ

The Bibliography of the History of the Czech Lands (BHCL) is a long-term programme to create publicly accessible electronic databases of Bohemical literature on history and associated disciplines, as well as analytical and research services. The BHCL aims to record all specialist works (books, studies and articles, reviews and reports on literature) published on Czech history both at home and abroad. This work includes systematic monitoring of foreign bibliographical databases and other information sources.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Historický ústav AV ČR — Bibliografie dějin Českých zemí — Bibliografie české a slovenské historiografie

CAS Institute of History — Bibliography of the History of the Czech Lands — Bibliography of Czech and Slovak Historiography

ČESKÁ DIVADELNÍ BIBLIOGRAFIE

Vladimír Hajšman

Institut umění – Divadelní ústav

Počátky dokumentačních a bibliografických fondů Institutu umění — Divadelního ústavu (IDU) lze vztahovat k roku 1948, kdy bylo založeno družstvo ČDLJ (Československé divadelní a literární jednatelství, pozdější DILIA) jako náhrada za někdejší soukromé agentury. Dokumentací bylo pověřeno jeho III. oddělení spravující fond divadelních textů převzatých po soukromých divadelních agenturách zlikvidovaných po roce 1948.

[...] Najdete tu základní bibliografické údaje o řadě statí týkajících se českého a zahraničního divadla [...]. Jeden kartotéční soubor je v dokumentačním oddělení DILIE v Ječné ulici, druhý pak v divadelním oddělení Národního muzea [...].¹

Jeho vedoucím byl od roku 1949 Vladimír Müller a prvními publikacemi prezentujícími činnost oddělení byly v roce 1950 *Česká Thalie před sto lety. 1850–1851* a *Osudy českých herců Stavovského divadla ve světle úředních dokumentů*. Od roku 1953 měla být článková divadelní bibliografie součástí Bibliografického katalogu ČSR — Články v českých časopisech. Tento záměr byl opuštěn, protože divadlo bylo v národní bibliografii zachycováno jen výběrově.

V srpnu 1955 byl Jaroslavem Machkem pro tehdejší kolegium ministra kultury Ladislava Štolla vypracován Návrh na zřízení Svazu divadelních pracovníků a Divadelního institutu, který by lépe splňoval úkoly kladené na organizaci divadelnictví než DILIA, fungující na principu lidového družstva, jehož stanovy neumožňovaly plně vykonávat úkoly spojované se zamýšleným Divadelním ústavem.

¹ *Divadelní ústav 1959–2009*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2009, s. 14.

V návrhu Divadelního ústavu je pamatováno na činnost badatelskou, muzejně sběratelskou, dokumentační, knihovní, bibliografickou, stejně jako na činnost výstavní, propagační a popularizační a také už konečně na rozvíjení pracovních styků s podobnými institucemi zahraničními [...].²

Samotný Divadelní ústav československý byl oficiálně založen 31. 8. 1959 a jeho prvním ředitelem byl Mirko Očadlík. De facto však ústav pracoval již od podzimu 1957, kdy převzal fondy III. oddělení DILIE.

Knihovna s připojenou bibliografií patřila od začátku k základním systematicky budovaným fondům nově vzniklého ústavu. Ideou bibliografické kartotéky bylo zachycovat všechny články o divadle publikované ve vybraných novinách a časopisech vycházejících na našem území od roku 1858.

V letech 1963–1975 zpracoval Miroslav Halík pro Divadelní ústav cca 50 000 záznamů tištěných i rozmnožených původních nebo do češtiny přeložených činoherních textů. Zahrnuty jsou i rukopisy archivované v knihovně Divadelního ústavu. Nezpracovány zůstaly texty publikované pouze časopisecky. Práce je dovedena do roku 1972. Z materiálů této kartotéky vydal Divadelní ústav v letech 1973–1978 celkem osm svazků soupisů do češtiny přeložených textů jednotlivých kultur (*Antické hry, Bulharské hry, Jugoslávské hry, Maďarské hry, Polské hry, Rumunské hry, Ruské a sovětské hry, Severské hry a Nizozemské hry*).

Soupis divadelních časopisů a programů vydal Divadelní ústav v roce 1967 (Miroslav Laiske: *Divadelní periodika v Čechách a na Moravě 1772–1963*).

Od roku 1969 měla být souběžná článková bibliografie divadelní literatury vydávána v ročenkách. Bohužel ani jeden svazek nevyšel knižně, ale vyexcerpovaný materiál za léta 1969–1976 je uložen v lístkové podobě.

Knižní bibliografii divadelní literatury zpracovávala v letech 1945–1965 Státní vědecká knihovna v Olomouci. Od roku 1966 pokračoval v této činnosti Divadelní ústav. Svazek *Literatura o divadle a divadelní hry. Soupis knižních publ. vydaných v Československu v letech 1966–1970* mohl vyjít až v roce 1990. Soupisy knižních publikací dalších patnácti let vyšly pod názvem *Knihy o divadle. Soupis českých publikací 1971–1980* (1986) a *Knihy o divadle. Soupis českých publikací 1981–1985* (1989). Zahrnují však jen odbornou literaturu, produkce divadelních her zpracována není. V edici Drama — divadlo — dokumentace vyšly např. personální bibliografie Josefa Jiřího Kolára, Gabriely Preissové, bratří Mrštíků, Josefa Čapka, Arnošta Dvořáka, Viktora Dyka, Jiřího Mahena a Vítězslava Nezvala.

Budova IDU (zdroj: archiv IDU).

Od roku 1959 do roku 1974 Divadelní ústav zpracovával výběrovou anotovanou bibliografii článků ze zahraničních časopisů a v různých podobách ji vydával (*Bulletin Divadelního ústavu*, *Zprávy Divadelního ústavu*, *Divadlo ve světě*).

Samostatné bibliografické oddělení vzniklo v září 1996 pod vedením Miroslavy Příkrylové (předtím bylo součástí knihovny). V programu ISIS začalo vytvářet elektronickou databázi navazující na původní lístkové katalogy z let 1851–1990 s přibližně 352 000 záznamy, které byly zakonzervovány. Excerpovány jsou všechny články o českém i světovém divadle z vybraných českých novin a odborných časopisů (případně elektronických zdrojů) a dále bohemika ze zahraničních časopisů odebíraných knihovnou. S bratislavským Divadelním ústavem probíhá od roku 1998 výměna článků o českých umělcích a českém divadle na Slovensku.

Nevyhovující ISIS byl po roce nahrazen knihovnickým programem KP-SYS a původně oborová offline databáze určená pro interní potřeby pracovníků Divadelního ústavu byla v roce 2002 zpřístupněna na internetu. Navázání spolupráce s Národní knihovnou ČR, přísnější dodržování standardů pro zápis záznamu a tvorbu jmenných autorit a také přechod na nový program KP WIN v roce 2004 vyústily v roce 2005 v rozsáhlou revizi jmenných autorit a fondu celkově. V tomto roce bibliografie začala i s excerpcí elektronických regionálních příloh deníků *Mladá fronta Dnes* a *Právo*, ačkoli prvním elektronickým titulem v databázi byl časopis *Yorick*, vydávaný už v roce 1999 studenty divadelní

vědy (časopis brzy zanikl a pravděpodobně jediné exempláře jeho čísel vlastní právě bibliografické oddělení). Snaha o větší provázanost bibliografických záznamů s plnými texty i zhoršující se situace „papírových“ kulturních časopisů vedla ke stále silnější orientaci na elektronické zdroje a elektronicky přístupné tituly a s tím spojené skenování většiny zpracovávaného materiálu (od roku 2009). Zpřístupňování těchto plných textů se samozřejmě řídí autorským zákonem a volně přístupné mimo studovny IDU jsou pouze odkazy na elektronické zdroje. Velkou pomocí při zpřístupňování plných textů se stala i digitalizace titulů vydávaných Divadelním ústavem (především *Divadelní revue*).

V roce 2008 proběhla další konverze knihovnického systému na KP WIN SQL a přechod z formátu UNIMARC na MARC21. V tomto a následujícím roce se začalo intenzivněji pracovat na provázání bibliografické a dokumentační databáze v modulu Premiéry (počátky budoucí Virtuální studovny).

V roce 2010 bibliografické oddělení v rámci úsporných vládních balíčků přišlo o 0,75 úvazku a zúžilo svou excerpci základnu přibližně o 20 %.

V následujících třech letech se zaměřilo na další zpřístupnění a zveřejnění svých fondů na internetu. Bibliografické oddělení totiž historicky zdědilo pět

Záznam	MARC21
Kódy fyzického popisu	
ta	
Údaje pevné délky	
161122x20161118x o c ze	
Zdroj katalogizace	
ABE304 češtiny nadstandardní rda	
Jazyk dokumentu	
čeština	
Země vydání	
Česká republika	
Kód předmětové kategorie (konspekt)	
792 Divadlo, Divadelní přestavení Konspekt 3	
Mezinárodní desetinné třídění	
792 MRJ	
Divadelní třídění	
23 Havel Václav - dramatik (1936-2011)	
Názvové údaje	
Fotografické putování s Havlem	
Typ obsahu	
text b1 rdacntent	
Typ média	
bez média n rdamedia	
Typ nosiče	
svazek nc rdacarrier	
Všeobecná poznámka	
1 fotografie	
Všeobecná poznámka	
Nepodepsáno	
Anotace	
Zpráva o výstavě velkoformátových fotografií fotografa V. Havla O. Škáchy před Národní technickou knihovnou	
Inscenace a interpreti	
Havel, Václav, 1936-2011 jk01040240 osobnost	
Klíčová slova	
výstavy fotografií	
Klíčová slova	
2016	
Formální deskriptory	
zpráva	
Zdrojový dokument	
Lidové noviny. Lidové noviny 0862-5921 Roč. 29, č. 269 (18.11.2016), s. 8 29:269 20161118	
Údaj pro souborný katalog	
ABE304	
Datum třídění	
20161118	

Záznam z databáze
(zdroj: autor).

Kniha Zbývá jen hluk nás učí otevřít uši vážné hudbě
Veselý, Karel

 Recenze
[elektronický zdroj] /
Publikováno v: Aktuální.cz. -- 21.2.2012
Česká republika
Recenze knihy o moderní hudbě 20. století
☆☆☆☆

Zobrazit z archivu (dostupné pouze v budoucí EDI): <http://mail.archiv.aktualna.cz/2012/0221-1.pdf>
Zobrazit plný text: Elektronická verze

DETAIL	MARC
Název podle	Obchod podle
Insitace a integraci	Rec. Alex. 1968- xv0145464 osobnost
Recenzovaný dokument	Zbývá už jen hluk Praha : Argus, Dobruška, 2012
Místní autor (hlavní)	Veselý, Karel
Názevné údaje	Kniha Zbývá jen hluk nás učí otevřít uši vážné hudbě [elektronický zdroj] / Karel Veselý
Zdrojový dokument	Aktuální.cz 21.2.2012
Titulum článku	20120221
Všeobecná poznámka	5 kn.
Všeobecná poznámka	Wfmgw v: http://aktualna.centrum.cz
Knihaplaná poznámka	Zpracováno podle elektronické verze
Anotace	Recenze knihy o moderní hudbě 20. století
Divadelní vlivání	23 Rec. Alex. - hudební publicista (1968-)
Jazyk dokumentu	Češtiny
Jazyk vydání	Česká republika
Klíčová slova	hudba
Formální descriptor	recenze
(Elektronická umístění a přístup	Elektronická verze
Přístupná souhrny (WWW)	http://mail.archiv.aktualna.cz/2012/0221-1.pdf
Materiální dostupnost vlivání	78
Uložit pro osobní katalog	

Schůzka On schůzky
Zobrazit vše

Nabídka

 Článek pravda o Kukuruzní
Marie restová
Divadelní noviny, Divadelní noviny,
1210-471X, Roč. 25, č. 5 (1.3.2016),
s. 11, 25-5, 20160301

 Od Adama po Žilalu
Michal Janáček
Divadelní noviny, Divadelní noviny,
1210-471X, Roč. 26, č. 2 (2.2.2016),
s. 11, 25-5, 20160202

 Černý na bílém
Jan Šotkovský
Divadelní noviny, Divadelní noviny,
1210-471X, Roč. 25, č. 1 (5.1.2016),
s. 11, 25-1, 20160105

 Před deseti lety byl Václav Havel ...
Lélu, Petr,
Můj Václavé ... Můj Václavé ...
Přemýšlení o Václavu Havelovi, 1.
Praha : Divadelní dotaz :
Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s.
5, 60-61

Publikoval

 Když zbývá jen hluk : Proč nám
nemusí vadit, že soudobá klasická
hudba ztrácí publikum / Pavel Turek

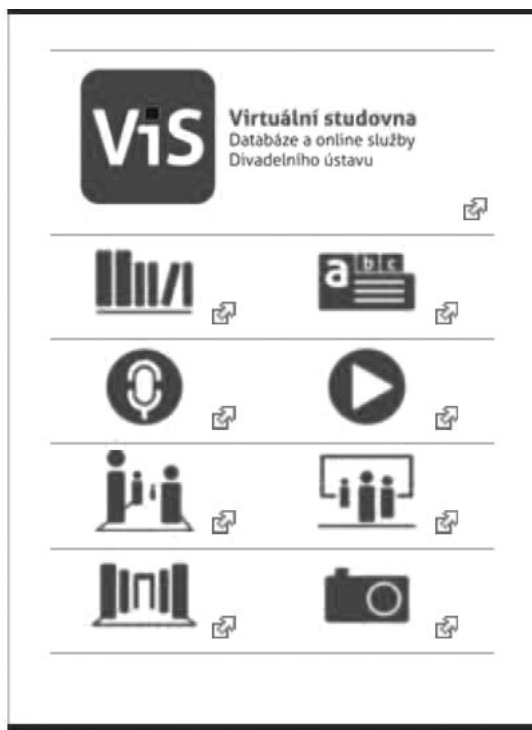
 Zbývá jen hluk : Filibale vážné hudby
dvacátého století / Jan Faix

 Tenkrát zlatý písmen

 Hudba v Čechách a na Moravě v
období německého Protektorátu
(1939 - 1945) : Ticho před bouří? /
Věra Křemžanská

Vyhledaný záznam na internetu s odkazy na plný text článku (zdroj: autor).

katalogů. Hlavní katalog je rozdělený na dvě části z důvodu změny velikosti katalogizačního lístku v sedmdesátých letech. Dalším je katalog Divadelní bibliografie 1970–1976, který má část autorskou a systematickou (připravený k vydání, ale nikdy nevydaný). Poslední katalog obsahuje záznamy k Národnímu divadlu. V roce 2011 se přistoupilo k naskenování katalogů Divadelní bibliografie 1970–1976 v Ústavu pro českou literaturu (celkem 36 539 lístků, často nestandardně vedených na běžném kancelářském papíře) a dále k přepisu katalogu Národního a Prozatímního divadla do elektronické databáze (necelých 10 000 lístků, přes 32 000 záznamů). V letech 2012–2013 navázala revize a skenování obou částí hlavního katalogu (355 000 lístků), což vedlo k omezení činnosti bibliografického oddělení pouze na nezbytnou excerpci. Přesto se ještě v roce 2013 a následujícím, v návaznosti na školení o správné tvorbě jmenných autorit vedené Zdeňkem Bartlem z Národní knihovny, povedlo uskutečnit revizi jmenných autorit. V rámci grantu Kontrola duplicit národních autorit Ministerstva kultury ČR a lokálních personálních autorit

Grafika služeb Virtuální studovny (zdroj: autor).

bibliografické databáze Divadelního ústavu bylo zkontrolováno přes 40 000 autorit. Dokončení revize v roce 2014 probíhalo již v nové verzi knihovnického systému — VERBISu.

V roce 2015 bibliografické oddělení přešlo na nová pravidla katalogizace — RDA a zpřístupněním tzv. Virtuální studovny se zúročila mnohaletá práce na optimalizaci a provazování jednotlivých databází a počítačových systémů v IDU.

Bibliografické oddělení nyní pracuje v obsazení čtyři lidé na 3,25 pracovního úvazku. V elektronické databázi evidujeme přes 312 000 záznamů, meziroční přírůstek je 10 000–12 000 záznamů. V současnosti excerpcí základna čítá přibližně 135 českých titulů a cca 65 titulů zahraničních. Kromě excerpcí aktuální se oddělení zabývá i excerpcí retrospektivní, primárně zaměřenou na „zaplnění mezer“ v excerpcí základně historického katalogu. Takto byla v minulých letech zpracována např. *Amatérská scéna*, ale i veškerý odborný tisk od roku 1990. Dále je do databáze začleněn kompletní archiv tiskových ohlasů na scénografickou výstavu Pražské quadriennale.

Selekce záznamů a vyhledávání v databázi se řídí tzv. Divadelním tříděním a volně tvořenými klíčovými slovy. Divadelní třídění je výsledkem práce divadelních historiků a pomocí číselného kódu a slovního popisu umožňuje snadné a efektivní roztrídění záznamů (např. 03.02 Divadlo na Vinohradech Praha 2016/17; 03.02 barokní divadlo atd.). Výsledné hledání je možné buď přímo v databázi bibliografie, nebo ve Virtuální studovně, kde jsou bibliografické záznamy napojeny na záznamy inscenací.

Výsledky práce bibliografického oddělení po roce 1989 byly prezentovány většinou prostřednictvím publikací Kabinetu pro studium dějin českého divadla (viz encyklopedie a slovníky jako např. *Český taneční slovník*, *Česká divadla* aj.), případně jiných oddělení IDU. Největším samostatným počinem bylo vydání bibliografie časopisu *Divadlo*.

LITERATURA

- SOUČKOVÁ, Alena — SVOBODOVÁ, Jarmila — ALBERTOVÁ, Helena (eds.): *Divadelní ústav 1959–2009*. Praha: Institut umění — Divadelní ústav, 2009.
- Institut umění — Divadelní ústav. *Bibliografické oddělení* [online; dostupné zde: <http://www.idu.cz/cs/bibliograficke-oddeleni>; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Institut umění — Divadelní ústav, 2016.
- Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 1999* [online; dostupné zde: <http://www.idu.cz/media/document/varoaetna-zprava-das-1999.doc>; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Divadelní ústav, 2000.
- Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2000* [online; dostupné zde: <http://www.idu.cz/media/document/varoaetna-zprava-das-2000-.doc>; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Divadelní ústav, 2001.
- Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2001* [online; dostupné zde: <http://www.idu.cz/media/document/varoaetna-zprava-das-2001.pdf>; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Divadelní ústav, 2002.
- Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2002* [online; dostupné zde: <http://www.idu.cz/media/document/varoaetna-zprava-das-2002.pdf>; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Divadelní ústav, 2003.
- Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2003* [online; dostupné zde: <http://www.idu.cz/media/document/varoaetna-zprava-das-2003.doc>; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Divadelní ústav, 2004.

- Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2004* [online; dostupné zde: <http://www.idu.cz/media/document/varoaetna-zprava-das-2004.pdf>; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Divadelní ústav, 2005.
- Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2005* [online; dostupné zde: <http://www.idu.cz/media/document/varoaetna-zprava-das-2005.pdf>; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Divadelní ústav, 2006.
- Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2006* [online; dostupné zde: <http://www.idu.cz/media/document/varoaetna-zprava-das-2006.pdf>; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Divadelní ústav, 2007.
- Institut umění — Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2007* [online; dostupné zde: <http://www.idu.cz/media/document/varoaetna-zprava-idu-2007.pdf>; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Institut umění — Divadelní ústav, 2008.
- Institut umění — Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2008* [online; dostupné zde: <http://www.idu.cz/media/document/varoaetna-zprava-idu-2008.pdf>; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Institut umění — Divadelní ústav, 2009.
- Institut umění — Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2009* [online; dostupné zde: <http://www.idu.cz/media/document/varoaetna-zprava-idu-2009.pdf>; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Institut umění — Divadelní ústav, 2010.
- Institut umění — Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2010* [online; dostupné zde: http://www.idu.cz/media/document/vyrocní_zprava_web_1.indd.pdf; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Institut umění — Divadelní ústav, 2011.
- Institut umění — Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2011* [online; dostupné zde: http://www.idu.cz/media/document/vzidu_11_web.pdf; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Institut umění — Divadelní ústav, 2012.
- Institut umění — Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2012* [online; dostupné zde: http://www.idu.cz/media/document/vzidu_2012_web2.pdf; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Institut umění — Divadelní ústav, 2013.
- Institut umění — Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2013* [online; dostupné zde: http://www.idu.cz/media/document/vzidu_13_web2_small.pdf; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Institut umění — Divadelní ústav, 2014.
- Institut umění — Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2014* [online; dostupné zde: http://www.idu.cz/media/document/vzidu_14_web.pdf; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Institut umění — Divadelní ústav, 2015.
- Institut umění — Divadelní ústav: *Výroční zpráva za rok 2015* [online; dostupné zde: http://www.idu.cz/media/document/vzidu_2015_web.pdf; přístup 23. 11. 2016]. Praha: Institut umění — Divadelní ústav, 2016.

RÉSUMÉ

The origins of the IDU documentation and bibliographical fonds can be traced back to 1948, when the Czechoslovak Theatre and Literary Agency Cooperative (nowadays DILIA) was first established. An independent bibliographical department was created at the Arts and Theatre Institute in 1996. The original index card catalogues comprising 352,000 records from between 1851 and 1990 were preserved, and a start was made on compiling an electronic database, which by the end of the year contained over 312,000 records. The database includes excerpts of articles on the theatre from both the specialist and non-specialist press (135 Czech titles and some 65 from abroad). In the last few years special attention has focused selectively on the regional press and electronic resources. The Bibliographical Department has 3.25 workloads available and catalogues in the VERBIS system.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Institut umění — Divadelní ústav — bibliografické databáze — Divadelní třídění

Arts and Theatre Institute — bibliographical databases — Drama classifications

OBOROVÁ ČLÁNKOVÁ BIBLIOGRAFIE FILMU

Pavla Janásková

Národní filmový archiv

1 ÚVOD – OHLÉDNUTÍ DO HISTORIE

Prvopočátky oborové článkové bibliografie filmu pocházejí z roku 1943, kdy byla založena „filmová knihovna“¹ a kdy byly vytvořeny první záznamy analytického popisu článků z českých periodik oboru filmu. V té době vznikl i systém členění bibliografických kartoték,² který přetrval pět desetiletí až do poloviny 90. let minulého století, kdy se přistoupilo k databázovému zpracování a éra klasické lístkové podoby byla ukončena. Bibliografické kartotéky byly pořádány z věcného hlediska, hlavním kritériem pro řazení záznamů byl obsah článků. Záhlaví záznamů tvořily český distribuční titul filmu, festivalový název

1 Podrobnosti o historii filmové knihovny v průběhu několik desetiletí a jejím začlenění v dnes již zaniklém resortu Československého filmu viz JANÁSKOVÁ, Pavla: Knihovna Národního filmového archivu a její sbírky. *Knihovna plus* 2014, č. 1 [online; dostupné zde: <http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus141/janask.htm>; přístup 5. 12. 2016].

2 Více o dokumentografickém fondu KNFA viz SLÁMOVÁ, Pavla: *Principy tvorby selekčního jazyka pro Československý filmový ústav*. Praha, 1988, s. 21–24. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra vědeckých informací a knihovnictví. Vedoucí práce Blahoslav Kovář.

či překladový název filmového díla z českého tisku, dále personální heslo filmových tvůrců a osobností a předmětová hesla z oblasti filmu, pokrývající širokou sféru kinematografie od vzniku audiovizuálního díla přes výrobu a distribuci až k divácké percepci a filmové kritice, dále filmové žánry, teorii a dějiny filmu a vztahy k jiným oborům.³ Bibliografická kartotéka podle autorů článků za zmíněné období vytvářena nebyla. Kvalitativní posun ve zpracování článkové bibliografie a jejího využití z různých hledisek přinesl nástup informačních technologií v posledních patnácti letech.

2 DVĚ LINIE ČLÁNKOVÉ BIBLIOGRAFIE V NÁRODNÍM FILMOVÉM ARCHIVU (NFA)

Samostatné bibliografické oddělení v organizační struktuře Národního filmového archivu nenajdete.⁴ Tvorba článkové bibliografie je spjata s činností dvou pracovišť NFA, a to Knihovny NFA a oddělení výzkumu.

Knihovna se zaměřuje mimo jiné na systematické sledování vybraných zdrojů, tzv. analytickou bibliografii (popis), jejíž záznamy zachycují jednotlivé články z periodik a statě z vybraných dalších pramenů.

Oddělení výzkumu od 70. let minulého století provádí dle potřeby bibliografický průzkum spojený s konkrétními projekty a knižními výstupy, tedy činnost zaměřenou na zjišťování a shromažďování bibliografických záznamů a údajů podle předem daných kritérií. Obě linie budou představeny v následujícím textu.

2.1 KNIHOVNA NÁRODNÍHO FILMOVÉHO ARCHIVU (KNFA)⁵

2.1.1 VÝVOJ ZPRACOVÁNÍ

Vytváření článkové bibliografie je od samých počátků součástí činnosti KNFA (zákon o audiovizi hovoří o „knihovně Archivu“).⁶ Po klasickém lístkovém po-

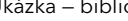
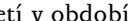
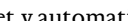
3 Bibliografické kartotéky české článkové bibliografie jsou dostupné veřejnosti ve studovně Knihovny NFA.

4 Podrobnosti k historii a vývoji instituce vyjdou v právě připravované publikaci vědeckého pracovníka NFA Jana Trnky k 75. výročí vzniku filmového archivu a profesionálního filmového archivnictví.

5 V evidenci knihoven MK ČR je registrována pod číslem 3630/2003 a jménem Knihovna Národního filmového archivu.

6 Zákon č. 496/2012 Sb., o audiovizuálních dílech a podpoře kinematografie a o změně některých zákonů (zákon o audiovizi).

Andrej Stankovič a ti "slavní"

	Název	Andrej Stankovič a ti "slavní"
	Aut. údaje	Vladimír Hendrich
	Autor	Hendrich Vladimír 1956:
	Zdroj. dok.	NFA a BETA Roč. 61, č. 4 (2015), s. 184-189
	Poznámky	Poznámky - Název v obsahu: Stankovič a ti "slavní"
	Anotace	Podrobná analýza díla Andreje Stankoviče, připomínky jeho postojů, myšlenek a argumentů, recenzi, citátů a kritických publikací.
	Hesla pers.	Stankovič Andrej 1940-2001
	Předmět. hesla	Noví historici Československo, Česko * Noví kritici Československo, Česko * Hájsníci Československo, Česko * publikace Československo, Česko
	Form. descr.	
	Systemat.	7 072 3-051(437), 7 072 3-051(437.3), 82-1-051(437), 82-1-051(437.3), 791.3-051(437), 791.3-051(437.3), 070.4-051(437), 070.4-051(437.3), (048.83), (046)
	Jazyk dok.	cze - čeština
	Země vyd.	CZ - Česko
	Druh dok.	RP - Články
	Katal. org.	ABC135 - Knihovna Národního ového archivu
	Signatura	7464/2015
	Databáze	xcla - Články
	Správa souborů	Správa příloh Nahrát přílohu
	Odkazy	Souborný záznam periodika
	Čísla	2015: 4
	Svazky	2015: 1-4

Ukázka – bibliografický záznam článku a jeho vazby (zdroj: NFA).

jetí v období let 1943–1993 byla článková bibliografie zpracovávána několik let v automatizovaném knihovním systému CDS/ISIS⁷ ve výměnném formátu. V roce 2001 knihovna přistoupila ke zprovoznění nového kvalitního knihovního systému Advanced Rapid Library⁸ a provedla konverzi dat do formátu UNIMARC.⁹ Od roku 2004, kdy byl zaveden modul denní evidence periodik, jsou záznamy článků provázány s jednotlivými čísly periodik, zdrojovými dokumenty, a následně propojeny dalším odkazem na svázaný ročník periodika a souborný záznam periodika. Článková bibliografie je tak pevnou součástí databáze knihovního fondu a jeho online verze. IPAC¹⁰ KNFA obsahuje celkově přes 192 000 bibliografických záznamů¹¹ z oboru filmu a jeho součástí

7 CSD/ISIS = Computerised Documentation Service / Integrated Set of Information Systems. Blíže o systému na https://en.wikipedia.org/wiki/CDS_ISIS.

8 Knihovna NFA od roku 2001 pracuje s knihovním systémem *Advanced Rapid Library* (ARL) a má zkušenosti se všemi jeho verzemi a upgrady v průběhu patnácti let, které jsme také připomínkovali a vyladili v praxi. Blíže o systému na <http://www.cosmotron.cz/produkty/ar1>.

9 UNIMARC (Universal Machine Readable Cataloguing Format) je formát určený pro zápis bibliografických a autoritních záznamů.

10 IPAC = Internet Public Access Catalog je online katalog určený veřejnosti.

11 Stav k 30. 11. 2016.

je na 82 000 záznamů české článkové bibliografie. Veřejnosti na internetu je k dispozici od roku 2001.

Dalším významným momentem a posunem ve zpracování nejen článkové bibliografie filmu bylo zavedení modulu content serveru¹² do praxe knihovny v závěru minulého roku, který nám umožnil zároveň zpracovávat a ukládat vybrané e-články a výstřižky v jejich digitální podobě.¹³ Od roku 2016 knihovna započala s analytickým popisem vybraných e-zdrojů. Reagovala tak na vznik nové generace filmových e-periodik a blogů a začala souběžně a ve vybraných případech i zpětně zpracovávat a ukládat e-články např. z titulů online periodik *Revue Filmového přehledu* a *25fps*.

2.1.2 VÝHODY A NEVÝHODY ZAČLENĚNÍ DO KNFA

Provázanost knihovnických a bibliografických činností má celou řadu výhod a nevýhod. Uživatelskou sférou, kterou tvoří především filmová komunita, je oceňována dostupnost bibliografické informace a zároveň primárních textů článků na jednom místě, která usnadňuje badatelské aktivity — což je zde hlavním smyslem.

Obsahová analýza článků je také základním zdrojem aktuálních informací a má největší podíl na nárůstu a obohacení samostatné databáze filmových autorit,¹⁴ které jsou dále využívány při věcném popisu všech dokumentů uložených ve sbírkách knihovny. Tato odborná práce knihovníků zajišťujících analytický popis je mnohem obsáhlejší než náplň práce bibliografických oddělení jiných institucí.

Nutno zmínit, že po celou dobu své existence je oblast článkové bibliografie personálně podhodnocena.¹⁵ To má negativní dopad na úplnost analytického zpracování co do pokrytí všech relevantních oborově zaměřených zdrojů, které musí být i přesto vzhledem k bezbřehosti oboru filmu výběrové.

12 Modul content serveru ARL slouží zároveň i k ukládání e-scénářů z nabídkové povinnosti a dalších e-publikací, obálek a obsahů.

13 V rámci projektu Zvýšení dostupnosti, inovace a rozšíření informačních služeb Knihovny NFA II., za přispění Programu MK ČR Veřejné informační služby knihoven – podprogramu VISK3 2015.

14 Roční přírůstek činní cca 5 500 faktografických záznamů (filmové dílo; personálie – filmoví tvůrci; akce/korporace – filmové festivaly, produkční společnosti).

15 Počty pracovníků se v průběhu let pohybovaly v rozmezí jeden až tři pracovní úvazky.

2.1.3 ANALYTICKÝ POPIS PRAMENŮ Z OBORU FILMU — VÝVOJ ČESKÉ EXCERPČNÍ ZÁKLADNY

Prioritou analytického zpracování byla vždy odborná filmová periodika vydávaná na území České republiky. Posloupnost kritérií výběru ke zpracování je následující:

- odborný filmový tisk v úplnosti (archivace celých ročníků ve fondu), např. *Film a doba*, *Illuminace*, *Cinepur*, *Cinema*, *Filmový přehled*, *Kino*, *Záběr*, *Video plus*, *Video revue*, *Synchron*, *Kinorevue*...
- denní tisk a kulturní týdeníky výběrově (archivace filmových výstřižků)
- další tituly (publikační činnost pracovníků NFA — archivace)
- sborníky, kolektivní monografie výběrově (archivace ve fondu)
- e-zdroje výběrově (ukládání v content serveru)

Za zmínku stojí, že Knihovna NFA nemá právo povinného výtisku a všechny tituly periodik s výjimkou vlastní publikační produkce NFA (v současnosti se jedná o titul *Illuminace*,¹⁶ v minulosti o *Filmový přehled*)¹⁷ musí nakupovat. Paradoxem je, že ne všechny knihovny, které toto právo mají ze zákona¹⁸ a tituly periodik dostávají od vydavatelů zdarma, se jejich analytickým zpracováním zabývají. Na tomto poli panuje celonárodní nekoncepčnost v mnoha ohledech.

2.1.4 RETROSPEKTIVNÍ ANALYTICKÉ ZPRACOVÁNÍ Z OBORU FILMU

Filmová periodika jsou významným informačním zdrojem pro obor kinematografie. Jedním ze stěžejních je výše zmiňovaný *Filmový přehled*, který mapuje celou poválečnou československou filmovou distribuci a je kronikou tohoto období. Tento titul jsme vybrali k přednostnímu retrospektivnímu analytickému popisu, který je základem pro tvorbu filmových autorit půl století československého filmu a ověřeným zdrojem pro věcné zpracování celého fondu knihovny. Pro názornost: jeden ročník obohatí naše databáze o pět set až šest set článků, z kterých vzniká obdobný počet autorit filmů a jejich tvůrců.

¹⁶ Časopis *Illuminace* je jediné recenzované periodikum pro oblast filmu a audiovizie v České republice.

¹⁷ Na něj navázal portál *Filmový přehled* (<http://www.filmovyprehled.cz>).

¹⁸ Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění pozdějších předpisů.

2.1.5 ZAČLENĚNÍ DO CELOSTÁTNÍHO A UMĚNOVĚDNÉHO KONTEXTU

2.1.5.1 ZAČLENĚNÍ DO CELOSTÁTNÍHO KONTEXTU

V portálu Jednotné informační brány¹⁹ je zařazena naše databáze s článkovou bibliografií od roku 2001 jako jediný český původní zdroj z oboru filmu. Vyhledávat se v něm dá v rubrikách: české články,²⁰ divadlo — film — tanec, specializované knihovny v menu Nalézt zdroje.

2.1.5.2 ZAČLENĚNÍ DO UMĚNOVĚDNÉHO KONTEXTU

Knihovna NFA je od roku 2008 partnerem Oborové brány ART²¹ a od podzimu 2016 je i jejím členem. Zapojení databáze včetně článkové bibliografie do tohoto portálu uměnovědných knihoven proběhne v průběhu roku 2017. Vyhledávání v bráně ART doplní zaměření filmové knihovny o přesahy do dalších uměleckých oborů a naopak. Princip tohoto portálu umožňuje uživateli přímý vstup do původních záznamů katalogů zainteresovaných knihoven a zároveň podporuje vyhledávání v celé řadě knižních novinek či událostí z oboru umění.

2.1.6 UŽIVATELSKÝ ROZMĚR

Uživatelům KNFA slouží online verze katalogu.²² Všechny údaje v bibliografických záznamech jsou selekční, včetně anotací a poznámek. Cesta uživatelů ke článkům může vést mnoha způsoby, pro vyhledávání z věcného hlediska mohou využít databáze hesláře nebo databáze filmových autorit či přímo katalogu, jehož je článková bibliografie součástí. Všechny jsou vzájemně propojené. Pro každou databázi je k dispozici celá řada rejstříků a rozšířené vyhledávání, které umožňuje pomocí limitů omezit vyhledávání použitím řady parametrů. To znamená, že s článkovou bibliografií a dalšími sbírkami lze pracovat zcela samostatně. Bibliografické záznamy článků a recenzí jsou provázány s fulltexty a recenzovanými publikacemi z oboru filmu, pokud jsou zastoupeny ve fondu. Většina uživatelů však volí cestu přes index „všechna pole“ a pomocí faset či řezů úží zadání svého dotazu.²³ K záznamům článků z českého periodického tisku se lze také prolinkovat přes souborný záznam periodika, jeho jednotlivé

¹⁹ Viz <http://www.jib.cz>.

²⁰ Do vybraných článků na první straně JIB nebyl začleněn.

²¹ Viz <http://artlib.eu>.

²² Viz <http://arl.nfa.cz>.

²³ K dispozici má KNFA v knihovním systému ARL výstup Využití indexů a Využití limitů.

Statistiky IPAC KNFA – srovnání let 2015 a 2016 (zdroj: NFA).

ročníky a čísla, jak již bylo zmíněno a popsáno v úvodu. Ukázky uživatelského rozhraní jsou zařazeny v obrazové příloze.

2.1.7 ŘEČ ČÍSEL A STATISTIK

Loňský přírůstek činil 3 387 bibliografických záznamů článků.²⁴

Z podrobných statistik²⁵ využití můžeme vysledovat zvyšující se zájem o tento informační zdroj. Počet návštěv uživatelů vzrostl za sledované stejné období roku v letech 2015 a 2016 o 57 % z 10 891 na 17 134 návštěv a počet zobrazených stránek o 55 % z 86 332 na 134 000 stran. Tento trend je pro nás silnou motivací.

2.2 BIBLIOGRAFICKÝ PRŮZKUM V ODDĚLENÍ VÝZKUMU NFA

Druhou linii článkové bibliografie představují bibliografické průzkumy v oddělení výzkumu NFA. V krátkosti připomenu dva nejrozsáhlejší.

První proběhl v 70. letech minulého století a byl zaměřen na excerpci článků s filmovou tematikou z denního tisku první poloviny dvacátého století ve fondech knihoven s povinným výtiskem.²⁶ Hlavním aktérem a iniciátorem tohoto

²⁴ Viz Výroční zprávu Národního filmového archivu za rok 2015, s. 29 [online; dostupné zde: <http://nfa.cz/wp-content/uploads/2014/07/Výroční-zpráva-NFA-za-rok-2015.pdf>; přístup 5. 12. 2016].

²⁵ Využíváme metriku nástroje Google Analytics.

²⁶ Zejména v Národní knihovně ČR a Knihovně Národního muzea.

průzkumu byl český filmový historik Zdeněk Štábla (1930–1991), který je autorem řady faktografických publikací k počátkům a dějinám českého filmu. Jeho výsledkem je interní dokumentace a archiv oddělení, ze kterého NFA při publikační činnosti čerpá dodnes.

Druhý rozsáhlý bibliografický průzkum probíhal v letech 1992–2010²⁷ a byl součástí širšího systematického výzkumu Národního filmového archivu v oblasti historie české hrané kinematografie.²⁸ Podílela se na něm všechna odborná oddělení NFA a vztahoval se výhradně k české hrané tvorbě bez ohledu na metráž filmu od roku 1898 do roku 1993, kdy byl zrušen státní monopol na výrobu českých filmů.²⁹ Konkrétně byla sestavena článková bibliografie ke 2 518 titulům českých hraných filmů. Každý titul filmu tvoří samostatné heslo, které obsahuje podrobné a ověřené produkční a filmografické údaje, obsahy filmů v češtině a angličtině, zachované filmové materiály, soudobou dokumentaci, filmová ocenění, prameny z fondů NFA a jiných zdrojů³⁰ a velmi rozsáhlou článkovou bibliografií. Výsledkem je šestisvazkový katalog *Český hraný film 1898–1993*,³¹ který vycházel postupně v letech 1995–2010. Jedná se o stěžejní kolektivní faktografické dílo encyklopedického charakteru o české hrané filmové tvorbě, na jehož vzniku se podíleli filmoví kurátoři, historici, archiváři, výzkumníci a knihovníci Národního filmového archivu.

Z výše uvedeného vícesvazkového díla³² vychází další navazující projekt Databáze šifer, pseudonymů a zkratk autorů v českém a slovenském periodickém tisku. Jeho cílem je podchytit a dešifrovat v maximální možné míře zkratky, šifry a pseudonymy českých a slovenských autorů článků o filmu od počátku kinematografie až do současnosti, které jsou obsaženy v článkové bibliografii katalogu *Český hraný film 1898–1993*.³³

27 Na uskutečněním bibliografickém průzkumu má hlavní zásluhu Soňa Weigertová, která byla jeho koordinátorkou a sestavovatelkou zároveň a nyní se věnuje navazujícímu projektu Databáze šifer, pseudonymů a zkratk autorů v českém a slovenském periodickém tisku.

28 Projekt inicioval a vedl pan Vladimír Opěla, dnes emeritní ředitel NFA.

29 Zákon č. 273/1993 Sb., o některých podmínkách výroby, šíření a archivování audiovizuálních děl, o změně a doplnění některých zákonů a některých dalších předpisů, ve znění pozdějších předpisů.

30 Jedná se zejména o prameny uložené v Národním archivu ČR a filmové scénáře ze sbírek divadelního a filmového oddělení Městské knihovny v Praze.

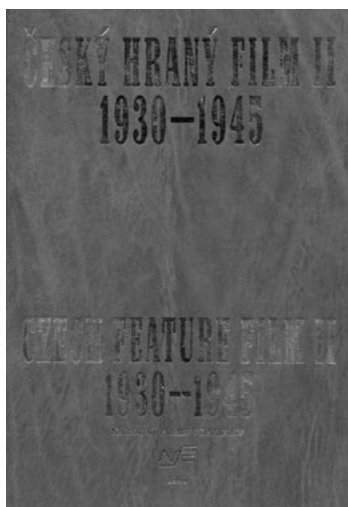
31 *Český hraný film 1898–1993* = *Czech feature film 1898–1993*, 1–6. Praha: Národní filmový archiv, 1995–2010.

32 Tamtéž.

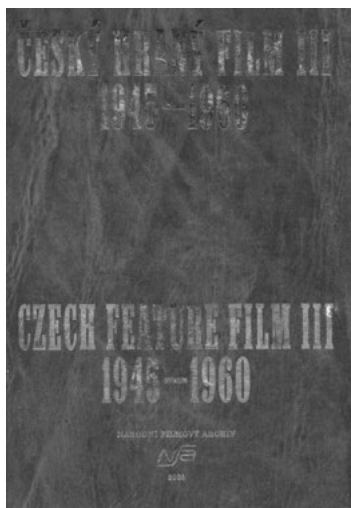
33 Tamtéž.

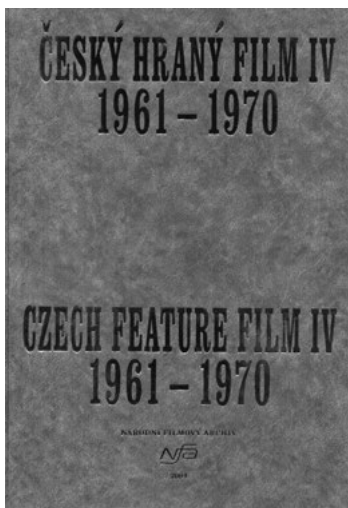
Český hraný film 1898–1930
(zdroj: NFA).

Český hraný film 1931–1945
(zdroj: NFA).

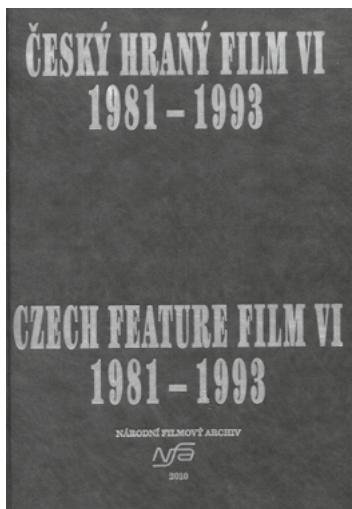
Český hraný film 1945–1960
(zdroj: NFA).

Český hraný film 1961–1970
(zdroj: NFA).

Český hraný film 1971–1980
(zdroj: NFA).

Český hraný film 1981–1993
(zdroj: NFA).

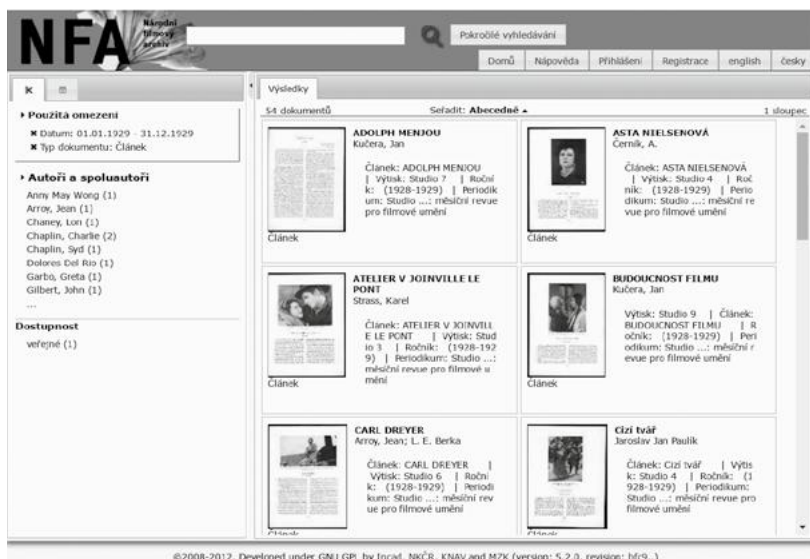
3 DIGITÁLNÍ KNIHOVNA NFA³⁴

Digitální knihovna NFA³⁵ se cíleně zaměřuje na tituly periodik z oboru filmu a kinematografie vydávané na území dnešní České republiky (bohemika) a vhodně tak doplňuje článkovou bibliografii filmu. Je zde zastoupeno na 125 titulů periodik ze sbírek Knihovny NFA. Jedná se o filmová periodika, noviny, věstníky, informační zpravodaje profesních filmových svazů a spolků, populární divácké časopisy, filmové korespondence, filmové ročenky, ale i další texty a publikace z období 1911–2015, a to v češtině a němčině, o rozsahu 360 000 stran.³⁶ Volně na internetu je zpřístupněno cca 14 200 stran. Texty časopiseckých článků z oboru filmu za téměř celé minulé století jsou k dispozici

34 Digitální knihovna je výsledkem víceletého Projektu Knihovny Národního filmového archivu na ochranu ohrožených dokumentů a jejich zpřístupnění na nových nosičích I–XII., dotovaného Programem MK ČR Veřejné informační služby knihoven – podprogramem VISK7, a je přístupná na <http://library.nfa.cz>.

35 JANÁSKOVÁ, Pavla: Digitální filmová knihovna NFA. *Illuminace* 19, 2007, č. 3 = č. 67, s. 217–226.

36 Počet stran ke konci roku 2016.

Digitální knihovna NFA – články (zdroj: NFA).

v digitální podobě³⁷ a s fulltextovým vyhledáváním. Digitální obsah se každým rokem rozšiřuje.

Novinkou roku 2015 a 2016 je zpracování digitalizovaných filmových periodik až na úroveň analytickou (článek, stať) konkrétně u titulů *Studio* (1928–1932), *Panorama* (1974–1980), *Cinemapur* (1991–1994) a *Film a doba* (2000–2015).

4 ZÁVĚR

Databázové propojení bibliografických záznamů článků a statí s faktografickými záznamy filmových autorit, heslářem a celým fondem filmové knihovny vytváří kompaktní celek a přispívá ke zkvalitnění vyhledávání a rešerší z oboru filmu. Jakékoliv vydělování záznamů článků z tohoto kontextu vždy povede ke ztrátě a zploštění informačního obsahu. Badatelům z oboru filmu se vyplatí

37 JANÁSKOVÁ, Pavla: Resuscitace českých filmových periodik a sázka na jistotu v digitální éře. *Illuminace* 27, 2015, č. 2 = č. 98, s. 137–144. Rubrika: Projekty.

pracovat přímo s původními databázemi vytvářenými Knihovnou Národního filmového archivu. Ceníme si toho, že to vědí.

PRAMENY

Národní filmový archiv: [Česká článková bibliografie oboru filmu: lístková kartotéka].

Praha: Národní filmový archiv, 1943–1993. Uloženo v Knihovně NFA.

Národní filmový archiv: Online katalog Knihovny NFA [online; dostupné zde: <http://arl.nfa.cz>; přístup 13. 12. 2016]. Praha: Národní filmový archiv, 2001–.

Národní filmový archiv: *Digitální knihovna NFA* [online; dostupné zde: <http://library.nfa.cz>; přístup 13. 12. 2016]. Praha: Národní filmový archiv, 2008–.

LITERATURA

Český hraný film I: 1898–1930 = Czech feature film I: 1898–1930. Praha: Národní filmový archiv, 1995.

Český hraný film II: 1930–1945 = Czech feature film II: 1930–1945. Praha: Národní filmový archiv, 1998.

Český hraný film III: 1945–1960 = Czech feature film III: 1945–1960. Praha: Národní filmový archiv, 2001.

Český hraný film IV: 1961–1970 = Czech feature film IV: 1961–1970. Praha: Národní filmový archiv, 2004.

Český hraný film V: 1971–1980 = Czech feature film V: 1971–1980. Praha: Národní filmový archiv, 2007.

Český hraný film VI: 1981–1993 = Czech feature film VI: 1981–1993. Praha: Národní filmový archiv, 2010.

JANÁSKOVÁ, Pavla: Digitální filmová knihovna NFA. *Illuminace* 19, 2007, č. 3 = č. 67, s. 217–226.

JANÁSKOVÁ, Pavla: Knihovna Národního filmového archivu a její sbírky. *Knihovna plus* 2014, č. 1 [online; dostupné zde: <http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus141/janask.htm>; přístup 5. 12. 2016].

JANÁSKOVÁ, Pavla: Resuscitace českých filmových periodik a sázka na jistotu v digitální éře. *Illuminace* 27, 2015, č. 2 = č. 98, s. 137–144.

SLÁMOVÁ, Pavla: *Principy tvorby selekčního jazyka pro Československý filmový ústav*. Praha, 1988. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra vědeckých informací a knihovnictví. Vedoucí práce Blahoslav Kovář.

RÉSUMÉ

This article provides key information on the Czech Specialist Article Bibliography of Film past and present, presenting current publicly available original bibliographical information resources created by the National Film Archive, i.e. the NFA Library database together with the NFA Digital Library. It presents an extensive factographic six-volume work on Czech feature films (*Český hraný film 1898–1993 — Czech feature film 1898–1993*. Prague: National Film Archive, 1995–2010), containing a detailed article bibliography on 2,518 Czech feature films from the very beginnings of cinematography to 1993, when the state film monopoly came to an end. It also presents the excerption base, the priorities and options for the actual compilation of a specialist film article bibliography at the NFA, while stressing the need for linking up its creation with film output and other collections, based on a knowledge of the film environment and production. This is a requirement for the provision of verified and complete information from the film user sphere.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Národní filmový archiv — článková bibliografie filmu — bibliografické databáze

National Film Archive — film article bibliography — bibliographical database

MUZIKOLOGICKÁ BIBLIOGRAFICKÁ DATABÁZE

Jana Vozková

Kabinet hudební historie Etnologického ústavu AV ČR

Muzikologická bibliografická databáze je bibliografický projekt institucionálně zakotvený v Kabinetu hudební historie Etnologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i. (EÚ AV ČR),¹ a to konkrétně v jeho knihovně. Rozvíjí se od roku 2013, ale navazuje na dlouhodobou zkušenost pracoviště s dřívějšími bibliografickými projekty. Mezi publikace tradičně evidované těmito oborovými bibliografickými projekty patří kromě monografií, sborníků (včetně konferenčních), sborníkových a časopiseckých studií i recenze důležitých publikací a zejména muzikologické kritické edice, které představují důležitý, byť často nedoceňovaný typ výstupu muzikologické práce.

Ze starších bibliografických projektů má nejdelší historii české národní centrum Répertoire internationale de la Littérature musicale (RILM), které má v tomto akademickém pracovišti sídlo už od začátku 60. let 20. století.² Jde o projekt každoročně zachycující muzikologickou produkci dané geografické oblasti, definovanou osobně (tj. místní autoři) i geograficky (tj. produkce na daném území vydaná). Původně byla produkce podchycována formou dotaz-

1 Původně Ústav pro hudební vědu, později postupně Oddělení hudební vědy Ústavu teorie a dějin umění, znovu Ústav pro hudební vědu, Oddělení hudební historie Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i.

2 Srov. KOZINA, Jiří: RILM v České republice. K problematice hudební bibliografie. *Národní knihovna – knihovnická revue* 9, 1998, č. 3, s. 147–148.

níků a publikována každoročně v tištěných sešitech, s kumulativními přehledy po několika letech. Aniž by byla tato koncepce opuštěna, v posledních letech tištěné přehledy nevycházejí a důraz je kladen na doplňování bibliografické databáze, která shromážděné bibliografické záznamy zveřejňuje mnohem operativněji. Záznamy jsou opatřeny jmenným i věcným popisem, realizovaným pomocí klíčových slov a krátkého abstraktu. Databáze je výběrová, se snahou zpřístupnit zahraniční veřejnosti to nejvyšší z místní produkce.³ Nevýhodou je geografické omezení, které národní zástupce zbavuje zodpovědnosti za zápis publikací vydaných v zahraničí — které jsou ovšem často ty nejdůležitější. Z hlediska uživatele je omezující, že databázi spravuje a komerčně nabízí pouze EBSCO, takže náhled do ní je možný jedině prostřednictvím placené licence. I přes tyto nevýhody zůstává RILM prestižní platformou, která umožňuje českou muzikologickou produkci uplatnit v mezinárodním kontextu.

Druhým starším bibliografickým projektem provozovaným na muzikologickém akademickém pracovišti je každoroční bibliografický soupis muzikologické produkce, uveřejňovaný pravidelně v ústředním oborovém časopisu *Hudební věda*. Tyto přehledy vycházejí soustavně od roku 1972, kdy byl publikován soupis produkce za rok 1970. Velkou předností těchto tištěných přehledů je snaha o úplnost, včetně širokého záběru do příbuzných vědních disciplín i do produkce regionálního významu — a to i včetně doplňků za starší léta vydání. Po dlouhá desetiletí tak tyto soupisy byly nedocenitelnou pomůckou pro udržení přehledu po dění v oboru. Pro zpětný náhled jsou však použitelné jen s obtížemi, protože jejich forma neumožňuje snadné vyhledávání. Kromě toho jde o pouhý jmenný popis, uspořádaný podle jednoduchého věcného klíče. Dalším problémem, který řeší zejména soupisy publikované v posledních letech, je narůstání rozsahu, které činí technické potíže při časopiseckém vydání.⁴

Během roku 2013 proto v Kabinetu hudební historie EÚ AV ČR uzrál záměr na vytvoření oborové elektronické bibliografické databáze, která by případně mohla každoroční soupisy nahradit. Po rešerši a vyhodnocení obdobných bibliografických projektů, fungujících zejména na půdě Akademie věd České republiky, byl jako technický prostředek realizace zvolen knihovnický katalogizační program ALEPH, který využívá pro katalogizaci fondu i knihovna

3 Viz KORDÍK, Pavel: RILM v České republice 2009–2010. *Hudební věda* 48, 2011, č. 1, s. 128; KORDÍK, Pavel: RILM v České republice 2007/2008. *Hudební věda* 46, 2009, č. 1, s. 217–218.

4 Srov. VYTLAČIL, Lukáš M.: Bibliografické soupisy českých muzikologických prací v časopise *Hudební věda* v letech 1964 až 2016 [v redakční přípravě].

Kabinetu hudební historie, a který má proto zajištěnu technickou a metodickou podporu ze zastřešujícího pracoviště, Knihovny Akademie věd ČR. Z této volby vyplynula i katalogizace podle pravidel AACR, od roku 2016 převedená na pravidla RDA. V roce 2014 začal projekt fungovat — jako vícepráce knihovnice Kabinetu hudební historie — pilotním bibliografickým podchycením muzikologické produkce za rok 2013. Od té doby probíhá souběžně s tištěnou bibliografií i výše zmíněným mezinárodním soupisem RILM.⁵ Parametry elektronické bibliografie jsou ambiciózní: ideálem je bibliografický záznam s dokumentem v ruce, s věcným popisem prostřednictvím českých i anglických klíčových slov, čerpaných z Národní báze autorit. V případě analytického popisu článků je záznam doplněn také anotací, většinou vytvářenou přímo bibliografem. Při existující elektronické verzi dokumentu je do bibliografického záznamu doplněn i příslušný link.⁶

Zdrojem informací pro bibliografii jsou zejména průběžné přírůstky Knihovny Kabinetu hudební historie a souběžné bibliografické projekty (jejichž záběr ovšem nepokrývá celý rozsah projektu našeho). Muzikologická bibliografická databáze je vedena snahou doplnit a vyvážit praktická omezení dřívějších bibliografických oborových soupisů. Jde jí sice především o českou muzikologickou produkci (ve smyslu personálním), ale bez geografického omezení na tuzemské publikace. Výsledkem by tedy měl být bibliografický přehled produkce českých muzikologů včetně prací publikovaných v zahraničí.

K dalšímu rozšíření záběru nad výše uvedená hlediska došlo od roku 2015 zapojením Knihovny Kabinetu hudební historie do korporativního projektu českých knihoven zaměřeného na doplňování analytických záznamů do národní bibliografické báze ANL a podpořeného finančně z programu Ministerstva kultury VISK 9/1.⁷ V rámci tohoto projektu jsme se ujali pokrytí valné části českých muzikologických časopisů.⁸ Výsledkem jsou záznamy zachycující veškeré texty publikované v těchto časopisech od roku 2014, v některých případech i s přesahem do minulosti. Díky tomuto projektu vzniklo v letech 2015–2016 celkem 825 nových záznamů. Vzhledem k zaměření programu VISK9/1 na kom-

5 Za rok 2013 316 záznamů, za rok 2014 522 záznamů, za rok 2015 zatím 217, zpracování stále ještě probíhá.

6 Srov. VOZKOVÁ, Jana: Muzikologická bibliografická databáze. In: *Ostrovy společného poznání*. Ed. Karel Piorecký. Praha: Středisko společných činností AV ČR, 2016, s. 131–132.

7 VISK 9/1 Rozvoj Souborného katalogu ČR (CASLIN) a souboru národních autorit.

8 Jde o časopisy *Czech music*, *His voice*, *Hudební věda*, *Opus musicum*, *Musicalia*, *Musicologica olomucensia*, *Muzikologické fórum*, *Živá hudba*.

pletní zpracování všech textů publikovaných ve zpracovávaných časopisech došlo přirozeně k rozšíření našeho záběru i o texty zahraničních autorů, ale publikované v tuzemských periodikách.

V případě časopisu *Hudební věda*, vydávaného naším vlastním pracovištěm již více než padesát let a v posledních letech bibliograficky zpracovávaného i pro projekt VISK9/1, jsme přistoupili v roce 2015 ke kompletní katalogizaci všech jeho ročníků. Důvodem bylo, že dosud existující bibliografické záznamy v národní bibliografii ANL nepokrývaly všechny ročníky časopisu, a navíc nebyly zpracovány metodicky jednotně. Kompletní bibliografické zpracování textů v časopisu *Hudební věda* se uskutečnilo v letech 2015 a 2016, a to zejména díky tomu, že pro účely bibliografického projektu, původně realizovaného pouze v rámci jediného knihovnického úvazku Kabinetu za pomoci externistů, byl vyčleněn poloviční úvazek pro specializovaného bibliografa. Od přelomu roku 2016 a 2017 máme tedy k dispozici první ucelený segment bibliografických informací — a to 2 800 záznamů o článcích ze všech ročníků časopisu *Hudební věda*. Tyto záznamy jsou kromě českého a anglického věcného popisu opatřeny anotací a podle možností linky do digitální knihovny.⁹

Dalším projektem, který umožnil růst muzikologické bibliografie, se stal společný program akademických ústavů Digital humanities, zapojený do širšího projektu Strategie AV21. Finanční prostředky získané touto cestou umožnily zahájit v roce 2015 retrokonverzi výše zmíněných muzikologických bibliografií publikovaných každoročně v časopisu *Hudební věda*. Tato retrokonverze je realizována díky externím pracovníkům, kteří přepisují tištěné záznamy do databáze. Výsledkem jsou sice záznamy pouze jmenné (podle možností doplněné o geografické, osobní a formální autority), ale přesto umožňující základní orientaci ve starší produkci. V letech 2015 a 2016 byly tímto způsobem z tištěné do elektronické bibliografie přeneseny údaje o celkem 4 453 publikacích z let 1985–2012, čerpané z dosud zpracovaných tištěných bibliografií z let 1987–2013.

Úhrnem bylo v muzikologické bibliografické databázi na konci roku 2016 přítomno celkem 8 181 záznamů. O jejich kvalitu, konzistenci a odstraňování případných duplicit pečuje garantka projektu za příležitostné výpomoci externích sil. Záznamy jsou ukládány do báze KNAV, kde se stávají prohledávatelnými napříč vědními obory zastoupenými v Akademii věd. Výběrově jsou pak odesílány dále do báze ANL.

⁹ Ročníky *Hudební vědy* do roku 2001 včetně jsou dostupné v digitální knihovně Knihovny AV ČR Kramerius: <https://kramerius.lib.cas.cz>, ročníky 2000–2013 na adrese: <http://dlib.lib.cas.cz>

Další doplňování a rozvoj databáze závisí zejména na financích, které bude mít projekt k dispozici. Prioritou zůstává každoroční přehled aktuální muzikologické produkce, podpořený i projektem VISK9/1. V případě pokračování projektu Digital humanities by bylo možno dokončit retrokonverzi tištěných bibliografií během roku 2017 nebo 2018. Ve stadiu plánování a pokusů jsou další dílčí bibliografické projekty, jako je bibliografie čelných českých muzikologů a bibliografie badatelských projektů realizovaných na půdě Kabinetu hudební historie.

Muzikologická bibliografická databáze je prohledávatelná skrze vstupní formulář Souborného katalogu KNAV, dostupný i z webové stránky Kabinetu hudební historie.¹⁰

LITERATURA

KORDÍK, Pavel: RILM v České republice 2009–2010. *Hudební věda* 48, 2011, č. 1, s. 128.

KORDÍK, Pavel: RILM v České republice 2007/2008. *Hudební věda* 46, 2009, č. 1, s. 217–218.

KOZINA, Jiří: RILM v České republice. K problematice hudební bibliografie. *Národní knihovna — knihovnická revue* 9, 1998, č. 3, s. 147–148.

VOZKOVÁ, Jana: Muzikologická bibliografická databáze. In: *Ostrovy spolehlivého poznání*.

Ed. Karel Piorecký. Praha: Středisko společných činností AV ČR, 2016, s. 131–132.

VYTLAČIL, Lukáš M.: Bibliografické soupisy českých muzikologických prací v časopise *Hudební věda* v letech 1964 až 2016 [v redakční přípravě].

RÉSUMÉ

The Musicological Bibliographical Database is a project under the auspices of the Music History Department at the CAS Institute of Ethnology, which carries on from the older bibliographical activities there, as it has been developed and updated on an ongoing basis since 2013, with the emphasis on records of current additions to domestic musicological publication output. It includes monographs, critical editions, anthologies and analytical articles in anthologies and journals, as well as articles in anthologies and

¹⁰ Viz imus.cz/index.php/cs/bibliografie.

journals (with 50 years of the *Hudební věda* journal completely processed, while other musicological journals are being processed under the VISK9 program), chapters from books, reviews and reports of any importance. This database is based on the ALEPH library cataloguing programme using RDA cataloguing standards that are currently in effect, making use of a connection to the national database of authorities at the Czech National Library. Since 2015 it has been supplemented in the form of database retro-conversion by bibliographical records created by transcribing from older printed data bases. At present the database has over 8,000 entries.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Muzikologická bibliografická databáze — Kabinet hudební historie Etnologického ústavu AV ČR — Répertoire internationale de la Littérature musicale (RILM) — online bibliografie — retrokonverze

Musicological bibliographical database — Music History Department, CAS Ethnology Institute — Répertoire internationale de la Littérature musicale (RILM) — online bibliography — retroconversion

ČESKÁ UMĚLECKO- HISTORICKÁ BIBLIOGRAFIE

Polana Bregantová

Ústav dějin umění AV ČR

Kabinet pro teorii a dějiny umění Československé akademie věd byl založen roku 1953, v roce 1957 byl přejmenován na Ústav pro dějiny umění. Knihovna Kabinetu, zpočátku velmi skromná, fungovala už od roku 1953 a bibliografické oddělení bylo její součástí od samého počátku. Vedením oddělení a organizací bibliografické práce byl v roce 1954 pověřen vědecký pracovník Jindřich Šámal (1902–1971), který koordinoval práci tří externích pracovníků. Prvními periodiky, které externisti v pražských knihovnách excerpovali, byly časopisy *Pokroková revue*, *Nové Čechy*, *Světovzor* a *Zlatá Praha* a noviny *Prager Zeitung*, *Politik*, *Prager Presse* a *Národní listy* a také nejstarší periodikum z excerpcí základny retrospektivní bibliografie, noviny *Prager Oberpostamtszeitung*, které vycházely od roku 1781. Excerpovaly se především výtvarné kritiky a referáty k dějinám českého výtvarného umění 19. století. Zvláštní pozornost byla věnována dílu malíře Mikoláše Alše (1852–1913), a to zejména nesčíslným reprodukcím jeho kreseb, které byly roztroušeny v desítkách periodik, jež do excerpcí základny retrospektivní bibliografie nepatřila, a byla tedy zpracovávána jen s ohledem na Alšovo kreslířské dílo (*Naši mládež*, *Humoristické listy*, *Obrázková revue*, *Švanda dudák*, *Šotek* a mnohé další). Podobně bylo bibliograficky podchyceno dílo polského malíře Jana Matejky (1838–1893), který měl, stejně jako Aleš, svou vlastní

excerpční základnu. V roce 1958 pracovalo pro bibliografii už sedm externistů a roční přírůstek bibliografických záznamů vzrostl na 35 000 lístků. Jindřich Šámal navíc pracoval od roku 1958 na záznamech pro mezinárodní umělecko-historickou bibliografii *Répertoire d'art et archéologie* a anotované bibliografie české literatury o výtvarném umění pro Historický ústav ČSAV. Tato bibliografie vycházela v časopisu *Historica* od roku 1959 do roku 1968 pod názvem *Bibliographie annotée des ouvrages relatifs à la théorie et à l'histoire des beaux-arts*.¹

V roce 1960 se stal ředitelem ústavu Jaromír Neumann (1924–2001), který během následující dekády podporoval rozvoj retrospektivní bibliografie a vnesl do bibliografické práce ústavu nové podněty. Od roku 1962 byl z jeho iniciativy reorganizován systém bibliografické práce. Excerpční základna byla rozšířena o další časopisecké a novinové tituly a zároveň byla zavedena přesnější evidence excerpovaných periodik i zpracovaných lístků. Podle údajů na kartách, kam se zapisovaly podrobné údaje o počtu vyhotovených záznamů, o jejich revizi a zařazení do kartoték a také údaje o zpracovateli lístků, se na budování bibliografických kartoték podílelo od padesátých do osmdesátých let minulého století více než šest desítek pracovníků, převážně externistů. Známé dnes většinou jen jejich příjmení či jejich šifry. Někteří se na excerpcích podíleli příležitostně, pro jiné to byl zdroj obživy po řadu let. Kromě lidí nám dnes už neznámých se touto prací zabývaly například historičky umění Milada Lejsková-Matyášová (1908–1975), Taťána Bulionová-Kubátová (1914–2000) a Ludmila Wratislavová-Mitrovicová (1896–1959), ale také lidé, kteří obtížně hledali práci odpovídající jejich vzdělání. Jedním z nich byl teolog Josef Zvěřina (1913–1990), který se ve druhé polovině šedesátých let krátce živil excerpcí a redakcí záznamů pro naši bibliografii.

V šedesátých letech minulého století, která můžeme označit za zlatý věk budování lístkové bibliografie, se podle dochovaných smluv platilo za zpracování nového bibliografického lístku 0,72 Kčs, za revizi hotového lístku 0,45 Kčs. Externisté, kteří obcházeli pražské knihovny a psali záznamy rukou, odevzdávali lístky vedoucímu útvaru vědeckých informací Jaroslavu Slavíkovi (1920–2011), jenž převzal řízení bibliografické práce po Jindřichu Šámalovi. Excerpované lístky pak byly předávány „revizorům“, kteří kontrolovali správnost

¹ Stručný přehled vývoje bibliografické práce v ústavu byl zpracován pro sborník, který vyšel k padesátému výročí založení Ústavu dějin umění – BREGANTOVÁ, Polana: *Bibliografie/Bibliography*. In: *Ústav dějin umění AV ČR 1953–2003 / Institute of Art History, AS CR 1953–2003*. Ed. Lubomír Konečný, Jaroslava Hausenblasová, Michal Šroněk. Praha: Artefactum, 2003, s. 105–106.

Kartotéka výtvarných umělců (foto © Jitka Walterová – Ústav dějin umění AV ČR).

liografickou kartotékou ústavu, byly rovněž záznamy reprodukcí uměleckých děl. Excerpce základních časopisů byla uzavřena v roce 1969 s počtem 465 000 zařazených bibliografických lístků.

S nuceným odchodem Jaromíra Neumanna v roce 1970 skončil rozvoj retrospektivní bibliografie. Práce externistů byla s příchodem nového ředitele Sávy Šabouka (1933–1993) zastavena a excerpce některých periodik, zejména novin, tak nebyla nikdy dokončena. V sedmdesátých letech byla bibliografie zpracovávána výhradně interními pracovníky. Po Jarmile Urbanové nastoupila v roce 1971 Věra Jirousová (1944–2011) a krátce byl v bibliografii v té době zaměstnán také Květoslav Chvatík (1930–2012). Roku 1974 převzala bibliografii historička umění Zuzana Plátková (Všetečková, 1949). Excerpční základna zahrnovala v té době čtyři desítky českých časopisů, z nichž bylo každoročně zpracováno asi 600 článků na 2 700 základních a odkazových lístcích. Na excerpcích se podílela také Jana Bělohlávková (de Croy, 1959) a vedoucí knihovny Yvonne Bruknerová. Od počátku osmdesátých let se excerpční základna postupně zužovala na 15 a poté 10 nejdůležitějších periodik, za rok 1985 byly excerpovány už jen tři tituly, a to *Estetika*, *Umění* a *Památky a příroda*. Za rok 1986 byl excerpován jen časopis *Umění*. Na počátku devadesátých let, kdy Zuzana Všetečková přešla v rámci restrukturalizace ústavu do oddělení středověkého umění a Jana Bělo-

hlávková z ústavu odešla, bylo místo bibliografa zrušeno. Lístkové kartotéky zůstaly součástí knihovny ústavu a byly nadále k dispozici pracovníkům ústavu a dalším zájemcům. Byly uzavřeny v počtu 500 000 lístků pořízených z úplně či částečně excerpcí téměř dvou stovek novin a časopisů.

Velmi důkladně byly zpracovány klíčové časopisy oboru, například *Památky archeologické*, *Method*, *Volné směry*, *Štencovo Umění* i *Umění*, které od roku 1953 vydávalo Nakladatelství ČSAV v redakci Kabinetu, později Ústavu pro dějiny umění, dále *Dílo*, *Hollar*, *Veraikon*, *Tvar*, *Styl*, *Zprávy památkové péče*, *Umění a řemesla*, *Výtvarná práce*, *Výtvarné umění*, *Estetika*, ale také *Světobzor*, *Zlatá Praha*, *Rozprawy Aventura*, *Tribuna*, *Kultura*, *Kulturní tvorba* a *Literární noviny*. Některé časopisy však nebyly do excerpcí vůbec zařazeny, například *Moderní revue*. Z rakouských časopisů, které obsahovaly četná bohemika, byly podrobně excerptovány *Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale*, *Jahrbuch der k. k. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung der kunst- und historischen Denkmale* a *Kunstgeschichtliches Jahrbuch der k. k. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung der kunst- und historischen Denkmale*, *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen in Wien* a samozřejmě také *Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte*, který založil historik umění Max Dvůřák (1874–1921). Některé tituly byly zahrnuty do excerpcí až v sedmdesátých a osmdesátých letech, ale většinou zůstalo u zpracování jednoho či několika málo ročníků (*Filosofický časopis*, *Historica Carpatica*, *Mediaevalia Bohemica*, *Sborník historický*, *Sborník Národního muzea*). Nové tituly byly zařazovány na pokyn vedení ústavu, ale personální obsazení bibliografie neumožňovalo jejich kontinuální zpracování. Deníky, jejichž excerpcí je neodmyslitelným základem každé solidní bibliografické retrospektivy, byly zpracovány jen částečně, neboť se počítalo s tím, že práce budou pokračovat i v dalších dekádách: zatímco *Prager Presse* a *Národní osvobození* jsou bibliograficky pokryty téměř v úplnosti, na *Lidové noviny* a *Rudé právo* už nezbylo dost času, takže jsou zpracovány pouze zčásti. Na další předválečné i poválečné noviny *České slovo*, *Svobodné slovo*, *Lidová demokracie* a další už vůbec nedošlo. Retrospektivní uměleckohistorická bibliografie v Ústavu dějin umění Akademie věd tak zůstala torzem velkorysého projektu šedesátých let.

Jak dokládají archivní materiály, uvažovalo se v ústavu již na konci šedesátých let minulého století o vydávání tištěné oborové bibliografie.² Bylo o ní

2 K přípravě sborníku k padesátému výročí založení ústavu byly využity archivní materiály uložené v Archivu Akademie věd a v Oddělení dokumentace Ústavu dějin umění. Zprávy o činnosti a plnění úkolů za rok 1954, 1957 a 1958 zmiňovaly bibliografické

Obálka prvního ročníku *České umělecko-historické bibliografie* za rok 1971 (zdroj: autorka).

rozhodnuto v roce 1969 a její příprava začala v roce 1971. Projekt tištěné bibliografie zaštiťoval vědecký tajemník ústavu Josef Krása (1933–1985), který si uvědomoval, jak žádoucí by bylo zpřístupnit výsledky českého a později československého umělecko-historického bádání odborné veřejnosti formou tištěných ročenek. Josef Krása se zasloužil o to, že projekt tištěné bibliografie mohl být realizován i za nového vedení ústavu. První ročník, zahrnující uměnovědnou literaturu za rok 1971, vyšel pod názvem *Česká umělecko-historická bibliografie* v roce 1973 a kromě knižních titulů obsahoval záznamy ze 74 českých a slovenských časopisů a z 60 zahraničních periodik.

Excerpční základna se zčásti překrývala s excerpční základnou lístkové bibliografie, šlo tedy o určitou dvoukolejnost bibliografické práce. Prvních deset ročníků tištěné bibliografie zpracovala externí pracovnice z oblasti památkové péče Jarmila Vildová ve spolupráci s historičkou umění Mahulenou Nešleho-

oddělení a výsledky, jichž bylo v retrospektivní bibliografii dosaženo. Srov. Archiv Akademie věd České republiky, fond Ústav teorie a dějiny umění, karton 2, sign. 124, 130, 132, inv. č. 23. V Zápisu ze schůze ústavní rady z 1. 8. 1969 je poprvé zmíněno „vydávání ročních přehledů bibliografie“. Srov. Oddělení dokumentace ÚDU AV ČR, karton 8, sign. 24, inv. č. 158.

vou. Od roku 1975 byla do bibliografie zahrnuta také slovenská uměleckohistorická literatura, kterou zpracovával Fedor Kresák z Umenovedného ústavu Slovenskej akademie vied. Ročenka změnila jméno na *Československá uměleckohistorická bibliografie* a její rozsah se zdvojnásobil: zatímco první svazky obsahovaly okolo sedmi stovek bibliografických záznamů knih, výstavních katalogů a článků z českých, slovenských a zahraničních časopisů (nikoli novin), svazky zpracované s přispěním slovenských kolegů rozšířily excerpční základnu na více než 150 periodik a objem na 1500 záznamů. Bibliografické záznamy byly jednoduše anotovány a řazeny podle schématu systematického třídění, které koncipoval patrně Josef Krása. Třídění mělo dvě hlavní části: Všeobecnou část a Historickou část. Všeobecná část se dále dělila na oddíly Dokumentace, Teorie a metodologie, Ikonografie, ikonologie a typologie, Topografie, Péče o památky, muzejnictví, výstavy. Historická část zahrnovala oddíly Dějiny umění všeobecně, Práce o jednotlivých obdobích s dalším dělením na Pravěk a starověk, Středověk (včetně křesťanského starověku a byzantského umění), Renesanci, manýrismus a barok, Umění 19. a 20. století. Josef Krása rovněž prosadil, aby názvy knih, katalogů a článků byly přeloženy do němčiny, a aby tedy byla bibliografie alespoň částečně srozumitelná pro zahraniční badatele. Svazky byly vybaveny autorským rejstříkem, rejstříkem umělců a topografickým rejstříkem. Od ročníku 1983 pracovala na bibliografii Milena Klasová spolu s Mahulenou Nešlehovou a Fedorem Kresákem, kterého v dalším ročníku nahradil Jozef Medvecký. Na počátku osmdesátých let byla koordinace práce mezi Prahou a Bratislavou stále obtížnější. Bibliografické lístky, které slovenští kolegové posílali do Prahy, se v ústavu prořazovaly do jednotlivých oddílů, nakonec se lístky pročíslávaly a z kartotéky byl pořízen strojopis, podle něhož byla bibliografie vysazena. Kvůli prodlevě při zpracování ročníku 1984 došlo k rozdělení české a slovenské části a ročenka vyšla ve dvou tenkých sešitech. Posledním ročníkem, který zpracovala Milena Klasová spolu s Jiřím Roháčkem, byl svazek, který zahrnoval záznamy za léta 1986 a 1987. Tento svazek, který obsahoval už jenom českou uměleckohistorickou literaturu, byl vydán až v roce 1993, dva roky poté, co Milena Klasová opustila ústav. Tištěná bibliografie, ač zůstala torzem podobně jako bibliografie lístková, reflektuje vývoj českého a slovenského výtvarného umění v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století, které se nevyhnulo ideologickému tlaku. V oblasti dějepisu umění je tento tlak zřetelně vidět v oddílu Teorie a metodologie.

Na počátku devadesátých let tedy skončilo doplňování lístkových kartoték i práce na tištěných ročenkách, kterou zajišťovali externisté. V polovině devadesátých let však začala být absence bibliografické činnosti v ústavu přece

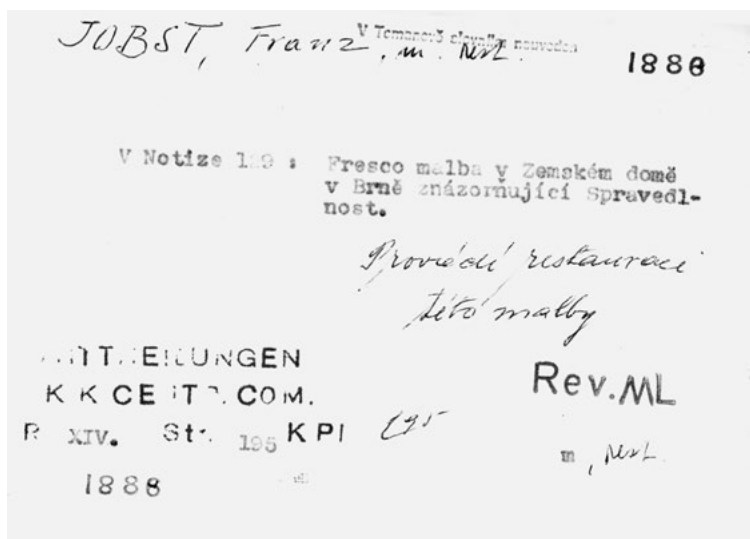
jenom pocitována jako problém. S obnovením práce na lístkové bibliografii se už nepočítalo, ale s pokračováním tištěné bibliografie posléze ano. Ročenky za léta 1988 až 1991 sice nebyly zpracovány, ale ročník 1992 byl sestaven svépomocí pracovníky ústavu za přispění kolegů z knihovny Národní galerie v Praze, knihovny Uměleckoprůmyslového muzea a knihovny Státního ústavu památkové péče. V redakci Jiřího Roháčka vyšel tento svazek až v roce 1996. I tento poslední ročník tištěné bibliografie zachoval původní schéma třídění na všeobecnou a historickou část, ale členění obou hlavních skupin bylo už podrobnější a přehlednější než v předcházejících svazcích. Bibliografické vakuum první poloviny devadesátých let částečně zaplnil projekt Výstavy 1945–1964, který probíhal zcela nezávisle na bibliografické tradici ústavu. Jednalo se o databázi výstavních katalogů z daného období, která měla sloužit novému výzkumu poválečného výtvarného umění. Databáze, která obsahuje 2 299 záznamů výstavních katalogů, zejména z knihovny Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, byla zpracována ve filemakeru a je stále dostupná na počítačích v knihovně a v bibliografii Ústavu dějin umění. Na jejím zpracování se podíleli tehdejší studenti dějin umění. Její výhodou je vyhledávání ve všech polích a také fakt, že byli do formulářů vypisováni všichni vystavující umělci. Souběžně s pracemi na databázi byly v rámci téhož projektu znovu excerpovány základní poválečné výtvarné a kulturněhistorické časopisy, a to s ohledem na české umění po roce 1945. Tato excerpta však nebyla digitalizována, zůstala v lístkové podobě jako samostatný celek a jako doklad porevolučního bibliografického projektu, který nenavazoval na předchozí bibliografickou práci a ani nechtěl či nepotřeboval využít její výsledky, nýbrž začínal „od nuly“.

V roce 1996 bylo v Ústavu dějin umění obnoveno místo bibliografa, na které jsem nastoupila já. Mým úkolem byla péče o bibliografické kartotéky a příprava podkladů k dalším tištěným ročenkám. Bibliografické kartotéky jsem znala ze sedmdesátých a osmdesátých let, kdy jsem pracovala v tehdejší Ústavu teorie a dějin umění jako knihovnice. Teprve po návratu do ústavu jsem ale měla příležitost se seznámit se strukturou a zvláštnostmi kartoték opravdu důkladně. O jejich budoucí digitalizaci se tehdy ještě neuvažovalo, ale i pro běžné používání bylo třeba kartotéky zredigovat. Kartotéka autorů měla totiž dvě abecedy, kartotéka výtvarníků dokonce čtyři abecedy, kartotéka lokalit dvě abecedy a navíc obsáhlou kartotéku pragensií a systematická kartotéka byla vystavěna podle systému, kterému v úplnosti nerozumí patrně nikdo. Jen kartotéka šifer byla řazena do jedné, byť značně živelné abecedy. Dvě abecedy v autorské kartotéce, kde byli autoři rozděleni podle toho, zda jsou „naši“, tedy Češi a Slováci, nebo „cizí“, jsem spojila v jednu abecedu poměrně rychle. Horší to bylo se čtyřmi

abecedami velmi obsáhlé kartotéky výtvarníků, v níž byli zvláště řazeni Češi (a Slováci), zvláště cizinci, a v obou skupinách zvláště záznamy článků a zvláště záznamy reprodukcí uměleckých děl. Pokud tedy badatel hledal pražského umělce z přelomu osmnáctého a devatenáctého století, musel projít — s mou pomocí — vždy všechny čtyři abecedy, protože hranice mezi „českostí“ a „cizostí“, jak ji definovali moji předchůdci, byla velmi vágní a závisela do značné míry na tom, jak se člověk, který lístky zakládal do kartoték, orientoval v oboru dějin umění a do jaké míry byl ochoten podívat se v případech pochybností do zahraničních slovníků výtvarných umělců, které byly v knihovně ústavu k dispozici. Pracovalo se však alespoň s „Tomanem“, ³ a pokud se umělec v tomto slovníku nevyskytoval, byl lístek opatřen razítkem „V Tomanově slovníku nena-
lezen“. V řazení docházelo k častým chybám, jeden a týž člověk byl zhusta řazen jak do „našich“, tak do „cizích“, někdy byl český umělec s cizokrajným jménem či pseudonymem, například malířka Toyen (1902–1980), zařazen cele do cizinců. Sjednávání čtyř zmíněných abeced v kartotéce výtvarných umělců bylo časově náročné, ale kartotékám velmi prospělo, protože došlo nejen ke sloučení „našich“ a „cizích“ do jedné abecedy, ale také ke spojení lístků umělců, které byly té doby rozptýleny na několika místech: například významný německý architekt Ludwig Mies van der Rohe (1886–1969), autor brněnské vily Tugendhat, byl sice zařazen správně mezi cizince, ale v abecedě cizinců hned na tři místa: pod Mies, pod Van a pod Rohe. Záznamy o reprodukcích výtvarných děl, které byly otištěny v odborných i společenských časopisech devatenáctého a dvacátého století, jsou u jednotlivých autorů řazeny za záznamy článků. Jde často o reprodukce dávno zapomenutých autorů, jejichž obrazy jsou ztraceny či zničeny a reprodukce jsou jediným vodítkem k jejich poznání.

Při redakci lístkových kartoték jsem se naučila číst rozmanité rukopisy, které pokrývají bibliografické lístky často po obou stranách. Některé lístky psané na stroji jsou opravovány a doplňovány rukou, protože při přepisování špatně čitelných rukopisných lístků docházelo k chybám, tím spíš, že opisovač často netušil, jaká jména umělců či lokalit opisuje. To leckdy nevěděli ani ti, kteří časopisy excerpovali — jméno umělců bývá v záhlaví lístků uváděno ve druhém pádě, tedy tak, jak excerptor jméno v názvu článku přečetl. U titulů

3 TOMAN, Prokop: *Nový slovník československých výtvarných umělců. I. A-K*. 3., značně rozšíř. vyd. Praha: Rudolf Ryšavý, 1947; TOMAN, Prokop: *Nový slovník československých výtvarných umělců. II. L-Ž*. 3., značně rozšíř. vyd. Praha: Tvar, 1950; TOMAN, Prokop – TOMAN, Prokop H., *Dodatky ke Slovníku československých výtvarných umělců*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955.

Bibliografický lístek z kartotéky výtvarných umělců (zdroj: autorka).

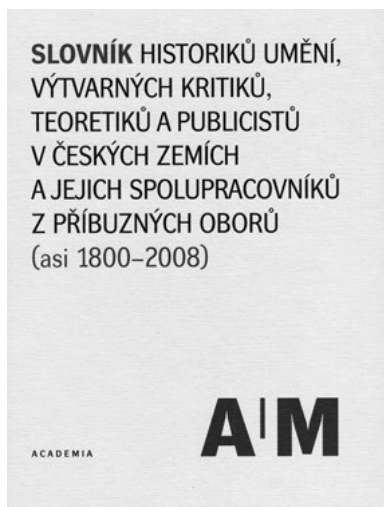
s velkým množstvím záznamů (*Výtvarná práce, Volné směry, Umění*) se používaly „předtištěné“ lístky, na nichž byl název časopisu, ročník a rok „vytištěn“ písmeny z dětské tiskárničky.

O jednotné typografické kázni, která je typická pro bibliografické záznamy v retrospektivní bibliografii Ústavu pro českou literaturu Akademie věd, se v našem případě vůbec nedá mluvit. Lístky jsou psány na nejrůznějších druzích papíru, od solidních karet přes tenoučké průklepové papíry či linkované listy ze starých sešitů až po hnědé, ručně stříhané obdélníky z balicího papíru. V době rozmachu retrospektivní bibliografie v šedesátých letech byly zvláště ukládány tzv. základní lístky, které byly většinou lépe čitelné než průklepy nebo opisy, jež se do kartoték zakládaly. Tyto základní lístky byly řazeny podle časopiseckých titulů a představovaly rezervu, z níž bylo možno v případě potřeby pořídit další lístky. V rámci jednoho periodika byly tyto lístky řazeny chronologicky, takže dávaly přesný přehled o tom, co bylo z jednotlivých čísel příslušného periodika skutečně excerpováno. Když se však v polovině devadesátých let ústav přestěhoval, nebylo na bibliografické kartotéky v nové knihovně dost místa. Základní bibliografické lístky, které byly určeny pouze pro služební potřebu, byly proto uloženy do několika banánových krabic a z dislokovaného skladu se vrátily do bibliografie až po řadě let. Bylo jasné, že z prostorových důvodů už

nebudou moci být nikdy umístěny zpátky do kartoték. Proto jsem obsah banánových krabic rozebrala, seřadila podle autorů článků a podle umělců a postupně jsem tyto dobře čitelné lístky kontrolovala s jednotlivými kartotékami. Nahrazovala jsem jimi opotřebované a špatně čitelné lístky na průklepových papírech, případně jsem jimi kompenzovala ztráty, které lístkové kartotéky utrpěly v době, kdy byly bez pána.

Přes tyto výhrady jsou bibliografické kartotéky rodinným stříbrem Ústavu dějin umění i oboru a zaslouží si maximální péči. Využívají je stále pracovníci ústavu i další badatelé, mezi něž patří zejména studenti dějin umění, kteří nejčastěji hledají výtvarné umělce. Hojně se uplatňuje kartotéka lokalit a zejména obsáhlá kartotéka pragensií, v níž jsou záznamy k jednotlivým objektům řazeny podle městských částí, uvnitř pak tematicky (paláce, kostely, kašny) a podle popisných čísel. Cenným doplňkem kartotéky pragensií je soubor výstavních síní, pod jejichž názvy jsou řazeny záznamy výstav a referátů o jednotlivých výstavách. Nejodvážnější badatelé si troufají i na věcnou kartotéku, která je uspořádána podle tří vzájemně se prolínajících a doplňujících principů: prvním třídícím principem je už známé dělení záznamů na „české“ a „cizí“, dalším kritériem je výtvarný sloh, tedy například předrománské, románské, gotické, renesanční a barokní umění, posledním je třídění podle oboru, tedy architektura, sochařství, malířství, kresba, grafika, iluminace, mozaika a sklomalba, užité umění. Uvnitř jednotlivých oborů, z nichž nejrozsáhlejší je umění 19. století a umění 20. století, jsou bibliografické lístky dále děleny do oddílů dokumentace, teorie, dějiny, topografie, ikonografie, ikonologie a typologie, péče a správa. Ačkoli schéma věcného třídění pamatuje i na prehistorické umění a umění starověku a Byzance, je objem lístků z těchto epoch — v souladu se zaměřením ústavu — téměř zanedbatelný. Schéma třídění je velmi strohé — jedná se o strojopis na jedné straně formátu A4. A protože podrobnější třídění (heslář) této kartotéky chybí a je suplováno rozřaďovači v jednotlivých šuplících, musejí se badatelé obrnit trpělivostí a prohledávat celá období v naději, že toto hledání přinese — a skutečně přináší — nečekané výsledky. Je zřejmé, že schéma věcného třídění v lístkových kartotékách bylo základem pozdějšího věcného třídění tištěné bibliografie. Limity naší kartotéky, zejména její autorské části, jsme pocítili v posledních letech při práci na *Slovníku historiků umění*, který vznikl na půdě našeho ústavu ve spolupráci s Masarykovou univerzitou a který je koncipován jako slovník biograficko-bibliografický.⁴

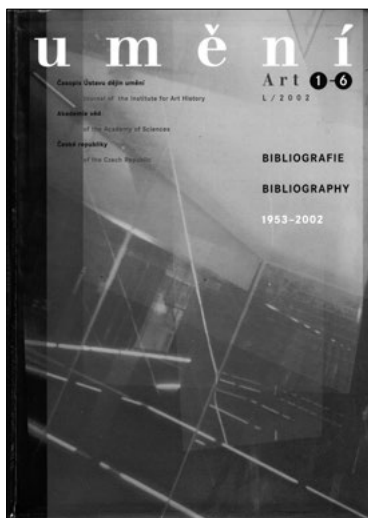
4 Lubomír SLAVÍČEK (ed.) ve spolupráci s Polanou BREGANTOVOU, Andělou HOROVOU a Marií PLATOVSKOU: *Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a pu-*

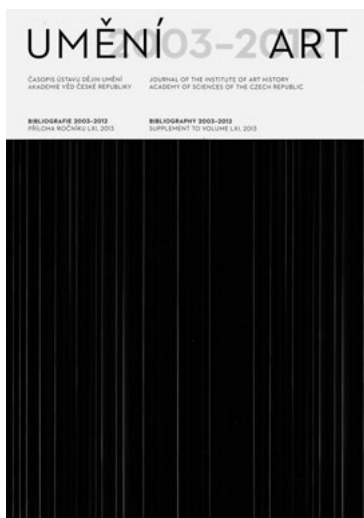
Slovník historiků umění (zdroj: autorka).

Oddíl personální bibliografie je u většiny osobností nejobsáhlejší částí hesla, proto při doplňování hesel sehrála autorská kartotéka i přes četné nedostatky svou historickou roli v plné míře. V roce 2015 byla zahájena digitalizace retrospektivní lístkové bibliografie v systému RETROBI. Digitalizace byla financována v rámci Strategie AV21, výzkumný program Paměť v digitálním věku.

Druhému úkolu, tedy přípravě podkladů pro zpracování bibliografických ročenek, jsem se věnovala souběžně s redakcí bibliografických kartoték. Pro obnovení bibliografických ročenek byla vytvořena nová excerpční základna českých a zahraničních periodik. Záznamy se zpočátku psaly na psacím stroji, od roku 1999 na počítači. Od vydávání tištěných ročenek bylo posléze upuštěno, ale chybějící ročníky, které se průběžně zanášely do počítače, strukturu tištěných ročenek dodržovaly. V roce 2000 získal ústav pětiletý grant z Programu podpory cíleného výzkumu a vývoje AV ČR, z jehož prostředků se budovala bibliografická databáze Česká uměleckohistorická bibliografie, která měla ročenky nahradit. Systém Relief, jenž jsem v roce 2000 po konzultaci s kolegy z ústavu zvolila, byl zpočátku aplikován i v knihovně Akademie věd. Doufali jsme tehdy, že systém Relief bude celoakademický, ale tento předpoklad se

Bibliografie časopisu Umění
1953–2002 (zdroj: autorka).

Bibliografie časopisu Umění/Art
2003–2012 (zdroj: autorka).

bohužel nevyplnil, protože knihovna Akademie věd a řada ústavů přešly na systém ALEPH. Do tohoto systému bude postupně převedena i naše databáze. Souběžně s budováním databáze byla jako dílčí výstup ze zmíněného grantu zpracována tištěná *Bibliografie časopisu Umění 1953–2002*, která vyšla v roce 2002 a na niž navázala v roce 2013 *Bibliografie časopisu Umění 2003–2012*.⁵

PRAMENY

Archiv Akademie věd České republiky, fond Ústav teorie a dějiny umění, karton 2, sign. 124, 130, 132, inv. č. 23.

Oddělení dokumentace ÚDU AV ČR, karton 8, sign. 24, inv. č. 158.

5 BREGANTOVÁ, Polana: *Bibliografie časopisu Umění 1953–2002*. *Umění/Art* 50, 2002, č. 1–6, s. 27–363. BREGANTOVÁ, Polana: *Bibliografie časopisu Umění/Art 2003–2012*. *Umění/Art* 61, 2013, příloha ročníku, s. 1–68 (online, dostupné zde: <http://www.umeni-art.cz/cz/bibliography.aspx>; přístup 17. 2. 2017).

LITERATURA

- BREGANTOVÁ, Polana: Bibliografie / Bibliography. In: *Ústav dějin umění AV ČR 1953–2003 / Institute of Art History, AS CR 1953–2003*. Ed. Lubomír Konečný, Jaroslava Hausenblasová, Michal Šroněk. Praha: Artefactum, 2003, s. 105–106.
- BREGANTOVÁ, Polana: Bibliografie časopisu Umění 1953–2002. *Umění/Art* 50, 2002, č. 1–6, s. 27–363.
- BREGANTOVÁ, Polana: Bibliografie časopisu Umění/Art 2003–2012. *Umění/Art* 61, 2013, příloha ročníku, s. 1–68 (pdf, dostupné zde: <http://www.umeni-art.cz/cz/bibliography.aspx>; přístup 17. 2. 2017).
- SLAVÍČEK, Lubomír (ed.) et al.: *Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů (asi 1800–2008). A–M, N–Ž*. Praha: Academia, 2016.
- TOMAN, Prokop: *Nový slovník československých výtvarných umělců. I. A–K*. 3., značně rozšíř. vyd. Praha: Rudolf Ryšavý, 1947
- TOMAN, Prokop: *Nový slovník československých výtvarných umělců. II. L–Ž*. 3., značně rozšíř. vyd. Praha: Tvar, 1950;
- TOMAN, Prokop — TOMAN, Prokop H.: *Dodatky ke Slovníku československých výtvarných umělců*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955.

RÉSUMÉ

This article summarizes the development of the CAS Czech Art History Bibliography at the Institute of Art History since 1953. Attention is primarily focused on retrospective bibliography containing half a million cards excerpted from two hundred Czech newspapers, magazines and journals. In 2015 funds were acquired for the digitization of this unique index card bibliography in the RETROBI system under the AS21 Strategy, Memory in the Digital Age research programme. Attention is also paid to the history of the Czech Art History Bibliography annuals, the compilation of the bibliographical database and printed output, such as the *Umění* Journal Bibliography for 1953–2002 and 2003–2013. Much use was made of card indexes and printed bibliographies for the compilation of the biographical-bibliographical *Slovník historiků umění* (Encyclopedia of Art Historians, 2016), a prestige project from the CAS Institute of Art History in Prague and the Masaryk University in Brno.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Ústav dějin umění AV ČR — dějiny umění — Česká uměleckohistorická bibliografie

CAS Insitute of Art History — art history — Czech Art History Bibliography

BIBLIOGRAFIE PAMÁTKOVÉ PÉČE

Zuzana Stádníková

Národní památkový ústav, generální ředitelství – knihovna

Bibliografie památkové péče je výběrovou článkovou bibliografií. Zahrnuje články a stati z oboru památkové péče, dějin umění, architektury, urbanismu, archeologie, konzervace a restaurování památek. Je zpracovávána v knihovně Národního památkového ústavu — generálního ředitelství. Excerpce probíhá z odborných časopisů a sborníků (periodických i neperiodických) převážně české a okrajově zahraniční provenience.

1 HISTORICKÝ PŘEHLED¹

Tradice zpracování spadá do roku 1966, kdy začaly být vydávány tehdejším Státním ústavem památkové péče a ochrany přírody (od roku vydání 1994 jen Státním ústavem památkové péče) ročenky sledující oborovou bibliografii od roku 1961. Jsou pokryta období:

1961–1967 — *Bibliografija pamiatkovej literatúry v ČSSR*

1978–1986 (vydáváno od roku 1988) — *Bibliografie památkové péče v ČR*

Ročník 1992 byl zpracován formou podílu na *České uměleckohistorické bibliografii* vydávané Ústavem dějin umění AV ČR.

1 KOVÁŘOVÁ, Radka: *Bibliografie památkové péče – současný stav a budoucí rozvoj*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, [2012]. Prezentace.

Od vzniku Národního památkového ústavu — NPÚ (od roku vydání 2004 dodnes) vycházejí ve spolupráci s redakcí časopisu *Zprávy památkové péče* ročenky *Bibliografie památkové péče* pokrývající období od roku 1993. Zpracování je ve skluzu, počátkem roku 2017 vyšel ročník 2008.²

Elektronické zpracování bylo zahájeno v roce 2001, kdy byla na intranetu Státního ústavu památkové péče zpřístupněna bibliografie od ročníku 1994. Od roku 2004 byla dokončena a zpřístupněna ve vyhrazeném režimu na webu Národního památkového ústavu jako jedna z aplikací tzv. MonumNetu. V roce 2008 pak bylo odděleno editování ve vyhrazeném režimu a prohlížení, které bylo veřejně přístupné.

Součástí aplikace byl autorský, jmenný a místní rejstřík a přehled použitých zdrojů. Výstupy umožňovaly pokračovat v tradiční podobě tištěných výstupů. Záznamy obsahovaly podrobná poznámková pole (fotografie, obrázky, plány, mapy, půdorysy atd.). Články byly rozděleny do jedenácti tematických skupin a dalších podskupin, z věcného popisu obsahovaly pouze geografické určení. Databáze bohužel neumožňovala práci se slovníky, čímž vznikalo velké množství duplicit. Vyhledávání autorů a zdrojů bylo možné pouze z pevného rolovacího seznamu a u přehledu použitých zdrojů nešlo při změně názvu nastavit provázání.³

2 SOUČASNÝ STAV

V roce 2012 byl v Národním památkovém ústavu zaveden jednotný elektronický systém pro evidenci dokumentů — knihovní systém Tritius. Je využíván pro evidenci jak fondů odborných knihoven, tak dokumentačních fondů, jako jsou fotografie, plány, restaurátorské zprávy, zprávy z archeologických a jiných výzkumů a stavebně-historických průzkumů, ikonografická a audiovizuální dokumentace. Do systému byla převedena data z databáze článků a dále v něm probíhá zpracování bibliografie.

Systém pracuje ve formátu MARC21 a podporuje sdílení dat přes protokol Z39.50. To přineslo možnost spolupráce mezi pracovišti NPÚ i ostatními knihovnami. Kromě NPÚ — generálního ředitelství jsou články zpracovávány na územních odborných pracovištích v Plzni, Pardubicích a Brně. Starší data

2 Knihovna generálního ředitelství NPÚ [online; dostupné zde: <https://www.npu.cz/cs/generalni-reditelstvi-npu/sluzby/knihovna>; přístup 10. 2. 2017].

3 KOVÁŘOVÁ, Radka: *Bibliografie památkové péče – současný stav a budoucí rozvoj*.

Čeština - Výběr katalogů - novinky - Rejstříky -

Odborné knihovny a dokumentační fondy
Národní památkový ústav - online katalog

Národní památkový ústav

Vyhledávání Pokročilý Kombinované

OK - články

Autoř: obsahuje

Název: obsahuje

Lokalita: obsahuje

Téma: obsahuje

Rok vydání: obsahuje

Zdrojové dílo: obsahuje

Výběr katalogů (19/19)

☒ Národní památkový ústav

☐ Národní památkový ústav

☐ ÚOP v Městském městě Praze

☐ ÚOP v Českých Budějovicích

☐ ÚOP v Lokci

☐ ÚOP v Liberci

☐ ÚOP v Pardubicích

☐ ÚOP v Brně

☐ ÚOP v Olomouci

☐ ÚOP ÚPS na Zbychovské

☐ Knihovna MČ Město v Brně

☐ Generální ředitelství

☐ ÚOP středních Čech v Praze

☐ ÚOP v Plzni

☐ ÚOP v Ústí nad Labem

☐ ÚOP v Jostově

☐ ÚOP v Telči

☐ ÚOP v Kroměříži

☐ ÚOP v Ostravě

☐ ÚPS v Českých Budějovicích

Reset

Prozraz

Online katalog NPÚ
(zdroj: autorka).

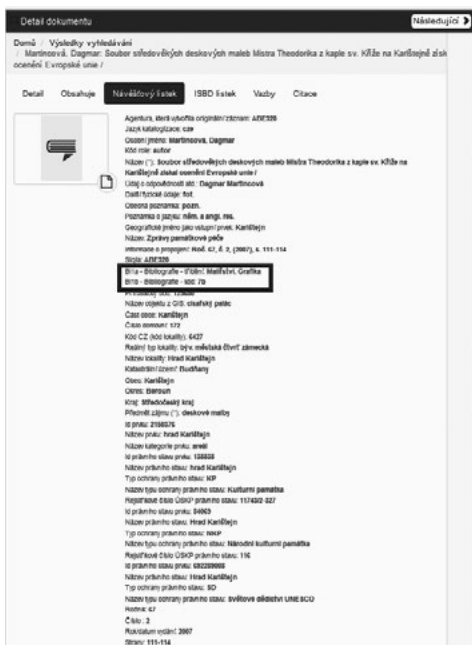
jsou částečně duplicitní. Ke konci roku 2016 obsahoval katalog generálního ředitelství 24 730 záznamů článků, celkový počet byl 44 749.

3 DOSTUPNOST

Bibliografie památkové péče je dostupná v rámci online katalogu NPÚ <http://iispp.npu.cz/carmen/> (www.npu.cz → e-Památky → Dokumentační fondy a knihovny).

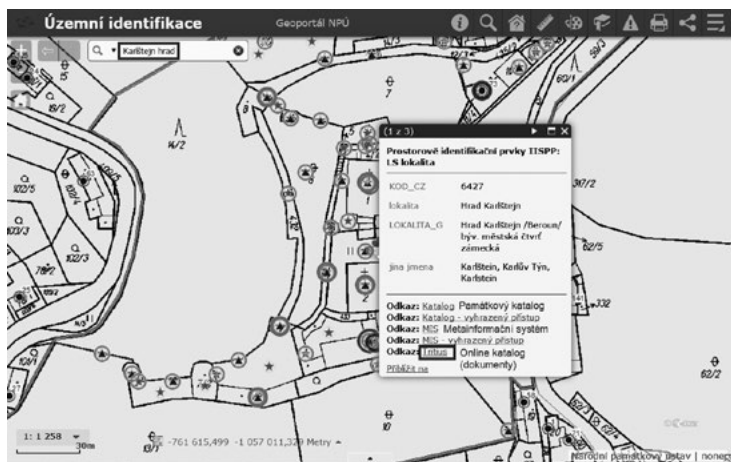
Po zvolení druhu dokumentu „OK — články“ (OK = odborné knihovny) je možné vyhledávat podle nejrůznějších kritérií. Databáze po výběru pracoviště Generálního ředitelství odráží obsah tištěných ročenek. Možnost tištěného výstupu zůstala zachována, stejně jako zařazení článků do věcných skupin. Novější záznamy navíc obsahují věcný popis běžný v knihovních katalozích a případné vazby na další systémy NPÚ.

Propojení záznamů mezi systémy NPÚ je specifikem systému Tritius. Jedná se zejména o:

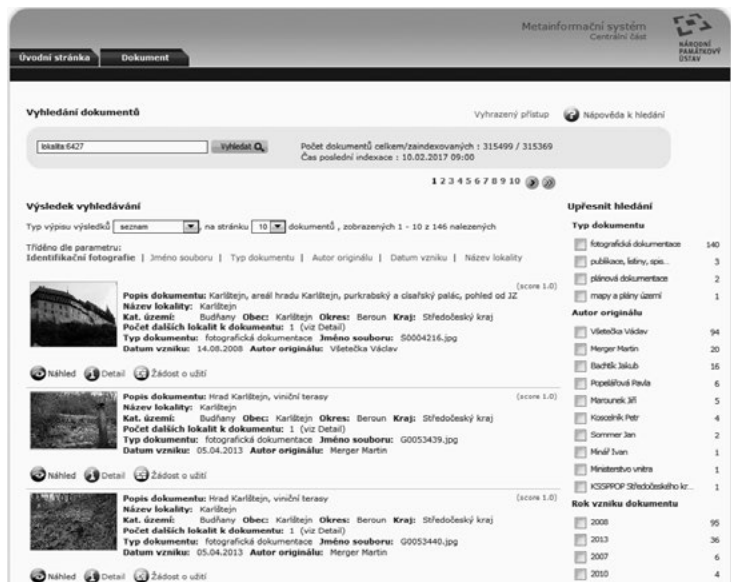

- geografický informační systém (GIS) — umožňuje přesnou identifikaci objektu na mapě. To je výhodné zejména pro drobné stavby v krajině, jako jsou křížky a boží muka, které v knihovních katalozích nemají heslo. Výběrem lokality a kliknutím do mapy je možné zobrazit dokumenty, jež se k danému objektu vztahují (pokud mají záznamy vyplněnou vazbu). Funkci lze vyzkoušet na adrese <https://geoportal.npu.cz/> pod odkazem Územní identifikace (www.npu.cz → ePamátky → Geoportál → Mapové aplikace → Územní identifikace).
- metainformační systém (MIS) — úložiště „digitálních nebo digitalizovaných dokumentů (fotografie, mapy, plány, textové dokumenty apod.) týkajících se objektů zájmu památkové péče nebo obecně odborné činnosti NPÚ“.⁴ Je dostupný z http://iispp.npu.cz/mis_public/homepage.htm (www.npu.cz → ePamátky → Metainformační systém).

4 Metainformační systém – Centrální část [online; dostupné zde: http://iispp.npu.cz/mis_public/homepage.htm; přístup 10. 2. 2017]. Praha: Národní památkový ústav, 2007-2017.

Geografický informační systém – Územní identifikace. Na příkladu je vybrán Karlštejn jako známější objekt kvůli ukázce zobrazení většího množství výsledků (zdroj: autorka).

Metainformační systém. Ukázka výsledků po výběru lokality z mapy (zdroj: autorka).

Portál ÚSPV Vyhledávací přístup

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV PAMÁTKOVÝ KATALOG

hrad Karlštejn

zpět na výstupy následující +

KATALOGOVÉ ČÍSLO 1000138838

NÁZEV hrad Karlštejn

KRAJ Středočeský kraj

OKRES Beroun

OBEC Karlštejn

ČÁST OBCE Karlštejn

KATASTRÁLNÍ ÚZEMÍ Budčany

ADRESA 172

STUPĚŇ PAMÁTKOVÉ HODNOTY hodnotný

VÝZNAM PAMÁTKOVÉ HODNOTY státní

Typ hrad

KATEGORIE areál

PAMÁTKOVÉ CHRÁNĚNO OD 3. 5. 1958

EXISTUJÍCÍ ano

FYZICKÝ STAV 1 - dobrý stav

ZPRÁSTUPNĚNÍ OBJEKTU ano

SLUŽ gotika

ANOTACE
Hrad vybudovaný Karlem IV., zejména jako schránka říšských klenotů a reliquií. Budovy jsou upravené do střežnických účelů, celou věžící velká hranová věž s kaplí sv. Kříže.

PAMÁTKOVÁ OCHRANA

11743/2-827 - HRAD KARLŠTEJN +
- kulturní památka,
- zapsáno do státního seznamu gřeb. v. 1988

116 - HRAD KARLŠTEJN +
- národní kulturní památka,
- prohlášení v doplněném rozhodnutí státního prohlášení

2093 - OCHRANĚNÉ PÁSMO NÁRODNÍ KULTURNÍ PAMÁTKY HRADU KARLŠTEJNA +
- ochranné pásmo,
- rozhodnutí o ochranném pásmu

HRAD KARLŠTEJN +
- kulturní dědictví UNESCO,
- indikace k památce

DIGITÁLNÍ DOKUMENTY (850)

Všechny dokumenty v PDF

Karlštejn, areál hradu Karlštejn, celkový pohled od JZ

ZOBRAZENÍ NA MAPE

DEFINICE A PRÍROSTKOVÉ BODY

PB 12580, Karlštejn, 172, Karlštejn, Budčany, Beroun, Středočeský kraj

LOKALITY

Kód CZ 33038, Karlštejn, město, Budčany, Beroun, Středočeský kraj

Kód CZ 6427, Hrad Karlštejn, bý. město, chráněná krajina, Budčany, Beroun, Středočeský kraj

REGIONY

Kód ES 203, Beroun

INFORMAČNÍ SYSTÉM O ARCHEOLOGICKÝCH DATECH (ISAD)

8325 - Hrad Karlštejn (S)

ČZ JEDNA PAMÁTKOVÁ PRÁVNÍ TĚŽBA (ZÁKON)

[Karlštejn: hrad vespolek státní, stav po odstranění vnitřních stěn]

[Karlštejn: hrad vespolek státní, stav po odstranění vnitřních stěn]

[Karlštejn: kotelny Panny Marie (stavení)]

[Karlštejn: hrad vespolek státní]

[Karlštejn: hrad vespolek státní]

[Karlštejn: kotelny Panny Marie (stavení)]

[Karlštejn: hrad vespolek státní]

Památkový katalog. Ukázka údajů k objektu (zdroj: autorka).

- památkový katalog — „systém evidence památek, obsahující komplexní údaje ke kulturním památkám, národním kulturním památkám, památkově chráněným územím, ochranným pásmům a dalším hodnotným objektům, jichž se zájem památkové péče dotýká“.⁵ Oddíl Seznam pramenů/literatury (Carmen) obsahuje netříděný a netříditelný přehled dokumentů všech druhů ze systému Tritius, které mají vyplněnou vazbu na konkrétní památku. Pro vyhledávání dokumentů je určen elektronický katalog.

Propojení z katalogizačního záznamu probíhá pomocí číselných identifikačních kódů. V online katalogu se zobrazují v záložce Vazby.

⁵ *Památkový katalog* [online; dostupné zde: <http://www.pamatkovykatalog.cz>; přístup 10. 2. 2017]. Praha: Národní památkový ústav, 2015.

Detail dokumentu Následující

Domů / Výsledky vyhledávání
/ Martincová, Dagmar: Soubor středověkých deskových maleb Mistra Theodorika z kaple sv. Kříže na Karlštejně získal ocenění Evropské unie /

Detail Obsahuje Návěšťový lístek ISBD lístek **Vazby** Citace

 Přístupový bod : 125600 } -> GIS
Kód CZ : 6427
Nadřazený zdroj : Zprávy památkové péče, Roč. 67, č. 2, (2007), s. 111-114
Památkový katalog : 2150376

Online katalog. Ukázka vazeb (zdroj: autorka).

4 DALŠÍ BIBLIOGRAFIE PAMÁTKOVÉ PÉČE⁶

Vlivem dřívější samostatnosti památkových ústavů je další bibliografie zpracovávána v odděleném systému územním odborným pracovištěm středních Čech. Je to anotovaná bibliografie monografií, časopisů a sborníků s tematikou architektonických památek a historie míst a obcí. Zpracovány jsou roky od 1995 po současnost. Databáze je přístupná na webových stránkách časopisu *Průzkumy památek*: <http://www.pruzkumypamatek.cz/bibliografie-1.php>. Přesné citace a anotace jsou přístupné pouze registrovaným uživatelům.

Do budoucna si klademe za cíl především snížení skluzy ve zpracování.

LITERATURA

KOVÁŘOVÁ, Radka: *Bibliografie památkové péče — současný stav a budoucí rozvoj*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, [2012]. Prezentace.

⁶ *Průzkumy památek* [online; dostupné zde: <http://www.pruzkumypamatek.cz/uvod.php>; přístup 10. 2. 2017]. Praha: Lepton studio; Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, 1999–2017.

RÉSUMÉ

The Bibliography of Heritage Conservation is a selective article bibliography, including articles and papers on heritage conservation, the history of art, architecture, town and country planning, archeology, heritage restoration and preservation. It is compiled at the National Heritage Institute Library General Administration and made available by the online catalogue in printed form.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Národní památkový ústav — památková péče — dějiny umění — architektura — urbanismus — archeologie

National Heritage Institute — heritage conservation — history of art — architecture — town and country planning — archeology

ANL – VÝBĚR ČLÁNKŮ V ČESKÝCH NOVINÁCH, ČASOPISECH A SBORNÍCÍCH

Zdeňka Mikulecká

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové

Databáze ANL je soubornou databází výběrově zpracovaných článků a statí ze seriálů, sborníků a v malé míře z monografií publikovaných na území ČR a je orientována na širší odbornou veřejnost. Databáze není součástí souborného katalogu, jedná se o samostatnou bázi. Obsahuje záznamy článků jak z celostátně vydávaných časopisů a sborníků, tak z časopisů, sborníků a novin regionálních. Zaznamenává články faktograficky přínosné, odborné, s uměleckou či dokumentární hodnotou, jsou zde zachyceny informace o vědeckých a kulturních akcích, biografické články, recenze apod.

Z časového hlediska zde najdeme záznamy článků od r. 1990, resp. 1991 (v malé míře obsahuje databáze i starší záznamy). Právě od r. 1991 je národní článková bibliografie přístupná pouze v elektronické podobě a vydávání tištěných sešitů analytické bibliografie bylo touto dobou ukončeno.

V současné době je v bázi ANL uloženo více než 1,6 milionu záznamů článků, téměř 350 000 záznamů odkazuje na plné texty a ca 29 000 záznamů odkazuje do Krameria Národní knihovny ČR (plné texty jsou přístupné z budovy NK).¹

Báze vzniká v rámci Kooperačního systému článkové bibliografie, na němž původně spolupracovala NK ČR, studijní a vědecké knihovny, resp. krajské knihovny, Moravská zemská knihovna a některé další odborné knihovny a instituce.

Tuto soubornou databázi spravovala v předchozích letech právě NK ČR, konkrétně její oddělení analytické bibliografie, které přesně určovalo pravidla z hlediska typů a charakteru dokumentů, na základě kterých se články do báze ANL vybíraly. Regionální knihovny byly pověřeny zpracovávat články z dokumentů vycházejících periodicky na území daného regionu, odborné knihovny měly přispívat tituly podle své specializace a úkolem NK ČR bylo zpracovávat tituly vycházející na území Prahy, popř. tzv. celostátní periodika. Postupem času začaly do báze ANL přibývat také záznamy článků z dokumentů s nízkou periodicitou a zároveň byla vyloučena periodika místní, zábavní a časopisy pro děti a mládež.

NK ČR však v březnu roku 2011 z finančních a organizačních důvodů kvůli chystanému projektu digitalizace periodik své analytické oddělení zrušila a vlastní analytické zpracování seriálů NK ČR bylo ukončeno. Počítalo se s tím, že chybějící bibliografické údaje článků z periodik, která dosud zpracovávala NK ČR, budou zpětně nahrazeny metadaty pořízenými v rámci digitalizace.²

Po zrušení analytického oddělení NK ČR byla správa databáze přesunuta do oddělení souborných katalogů. Celkový roční přírůstek z kooperačního systému článkové bibliografie v této době tvořilo asi 79 000 záznamů článků, z toho asi 40 000 záznamy přispívala NK ČR. Po zrušení analytického oddělení, do něhož pravidelně přispívaly už jen krajské knihovny svými regionálními záznamy a některé odborné knihovny, databáze přišla o polovinu svých ročně dodávaných záznamů. Protože tato ztráta značně zkomplikovala práci rešeršérů a informačních pracovníků, obrátily se krajské knihovny prostřednictvím sekce Sdružení knihoven ČR pro bibliografii na NK ČR a později na Ministerstvo kultury ČR s požadavkem na vytvoření adekvátní náhrady za zrušenou excerpci periodik pro bázi ANL. V roce 2012 proto NK ČR vytvořila a zprovoznila experimentální virtuální databázi ANL+, která byla zpřístupněna prostřednictvím Jednotné informační brány (JIB) na bázi indexu vyhledavače Primo Central a jež obsahovala digitalizované plné texty spolu se základními popisnými metadaty.

1 Data k říjnu 2016; zdroj NK.

2 NOVOTNÁ, Ivana – SVOBODOVÁ, Eva: Konec článkové bibliografie v Čechách a na Moravě? *U nás* 21, 2011, č. 2, s. 36.

Krajské knihovny se v roce 2012 zapojily do kooperativního projektu s cílem dopracovat metadata ze systému ANL+ a vytvořit z nich standardní bibliografické záznamy. Záznamy byly vytvořeny a uloženy do databáze ANL, nepodařilo se však využít odkazy z těchto záznamů na odpovídající texty a metadata v systému ANL+, protože ty nebyly včas a v úplnosti do systému ANL+ dodány. Výsledky experimentálního zpracování článků v systému ANL+ byly později využity při přípravě projektu Centrálního portálu knihoven.

Od roku 2013 pak studijní a vědecké, resp. krajské knihovny spolu s Knihovnou akademie věd ČR pokračovaly v rámci podprogramu VISK 9/1 projekty zaměřenými už pouze na tvorbu nových originálních bibliografických záznamů, které byly ukládány do databáze ANL bez vazby na plné texty. Tento projekt, jenž se snaží v co nejvyšší možné míře eliminovat výpadek záznamů v bázi ANL a díky němuž se podařilo převzít velkou část původní excerpční základny NK ČR, je realizován i v současné době, aby bylo možné nabídnout uživatelům knihoven odpovídající využívání báze ANL. Článeková bibliografie v ČR díky tomuto projektu sice pokračuje, ale v nedostatečné míře a v obtížných podmínkách.

Kooperativní projekty nyní koordinuje Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové, která je garantem databáze, rozděluje excerpční základnu a zajišťuje metodickou pomoc.

Záznamy z celostátních a odborných periodik jsou ale do báze ANL doplňovány s ročním zpožděním. Průměrný roční přírůstek v současné době tvoří necelých 60 000 záznamů článků — cca 39 000 záznamů článků z tzv. velké kooperace a asi 18 000 záznamů vytvořených v rámci programu VISK 9/1. Roční přírůstek je tak asi o 20 000 záznamů menší než před zrušením analytického oddělení NK ČR. V rámci kooperativního projektu totiž nezbyla kapacita např. na zpracování denního tisku (tvořil asi 13 000 záznamů ročně) a na některé další tituly z původní excerpční základny. Excerptní základna se průběžně mění a přizpůsobuje požadavkům řešerů.

V současné době jsou do programu VISK 9/1 zapojeny Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně, Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, Knihovna Akademie věd ČR, Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové, Vědecká knihovna v Olomouci, Krajská knihovna Vysočiny v Havlíčkově Brodě, Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, Krajská vědecká knihovna Liberec, Středočeská vědecká knihovna v Kladně, Krajská knihovna Karlovy Vary, Krajská knihovna v Pardubicích, Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem a Knihovna Kabinetu hudební historie Etnologického ústavu AV ČR. V rámci širšího kooperačního systému článkové bibliografie do báze ANL přispívá např. Moravská zemská

knihovna, Knihovnický institut NK ČR, Pedagogická knihovna J. A. Komenského, Národní technická knihovna, Archeologický ústav AV ČR a mnohé další oborové a univerzitní knihovny.³

1 VYUŽÍVÁNÍ DATABÁZE ANL

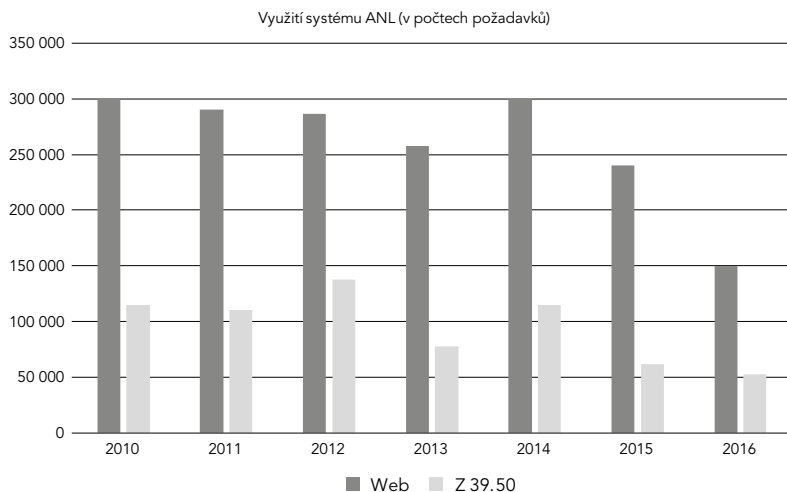
Od doby, kdy se NK ČR vzdala správy a doplňování databáze ANL, je patrné snižování jejího využívání. Tento trend dokládají následující grafy, které byly vytvořeny na základě údajů dodaných NK ČR počátkem roku 2015, aktuální údaje pak byly doplněny v říjnu 2016. Pokles ve využívání báze ANL je zřejmý jak ve statistice dotazů přes webové rozhraní, tak přes protokol Z 39.50.

Aby byla dokázána důležitost a potřebnost báze ANL, byl počátkem roku 2015 realizován průzkum,⁴ při němž byly osloveny krajské knihovny prostřednictvím dotazníku týkajícího se využívání a potřebnosti báze ANL. Tento průzkum byl v roce 2016 rozšířen ještě o odpovědi odborných a univerzitních knihoven, zapojili se rovněž pracovníci NK ČR a také některé městské knihovny. Bohužel ne všechny oslovené knihovny byly ochotny se ankety zúčastnit, z oslovených 49 oborových knihoven se vrátilo pouze 20 dotazníků, ještě horší pak byla účast knihoven univerzitních — ze 40 oslovených odpovědělo pouze 9. Přesto se podařilo získat celkem 90 odpovědí, přičemž 20 dotazníků bylo z krajských knihoven a NK ČR, z městských knihoven přišlo 41 odpovědí, z oborových knihoven 20 a z univerzitních 9, jak již bylo řečeno výše.

Jedna ze základních otázek této ankety se týkala využívání báze ANL. Nadpoloviční většina respondentů (58 %) odpověděla, že bázi ANL využívá. Z dotazníků plyne, že nejvíce bázi ANL využívají krajské knihovny a NK ČR. V dotaznících z krajských knihoven a NK ČR bylo kladných 19 odpovědí z 20, u oborových a univerzitních knihoven byla kladná více než polovina odpovědí, u městských knihoven pak méně než polovina. Krajské knihovny a NK ČR využívají bázi ANL co do frekvence také nejčastěji — v podstatě denně. Oborové knihovny většinou jednou týdně, u univerzitních a městských knihoven se odpovědi na otázku frekvence výrazně rozcházejí.

3 Seznam kooperujících institucí je uveřejněn zde: <http://www.caslin.cz/caslin/databaze-pro-vyhledavani/databaze-ceskych-clanku-baze-anl/o-bazi-anl>.

4 Průzkum prováděla Mgr. Eva Svobodová (SVK HK); v krajských knihovnách byl realizován v únoru roku 2015, v knihovnách odborných a univerzitních v roce 2016. V některých případech za 1 knihovnu odpovídalo více pracovníků.

GRAF 1 – Statistika dotazů

Přestože více než polovina oslovených knihoven bázi ANL využívá, při výběru databáze, kdy je třeba vyhledávat záznamy článků, pouze krajské knihovny uvedly všechny, že je báze ANL jejich první volbou. Tato odpověď platí také pro dvě třetiny městských knihoven, zato oborové a univerzitní knihovny nejčastěji volí oborové databáze.

Na další zásadní otázku, jak se projevila změna v doplňování báze po roce 2011, nejvíce respondentů odpovídalo, že nyní nejsou komplexně pokryty některé obory, excerpční základna je zúžená, ubývá odborných článků, v bázi je celkově méně záznamů a je znatelná také časová prodleva — v bázi proto respondenti vyhledávají zejména starší články, protože ty aktuální zde nejsou k dispozici. Přesto 82 % dotázaných uvedlo, že by definitivní ukončení doplňování báze ANL mělo negativní dopad na kvalitu poskytovaných informačních služeb. Databáze by rychle ztratila svou informační hodnotu a práce rešeršérů a informačních pracovníků by byla značně ztížena.

2 KONCEPCE ANALYTICKÉ BIBLIOGRAFIE A KONCEPCE KNIHOVEN

V roce 2015 byla Pracovní skupinou pro analytickou bibliografii Sdružení knihoven ČR vytvořena Koncepce analytické bibliografie v České republice na

léta 2016–2020 a problematika analytické bibliografie byla zakotvena v Konceptci rozvoje knihoven v České republice na léta 2017–2020, v kapitole 3 — Budování knihovních fondů a informačních zdrojů. V této koncepci je zdůrazněno, že „kooperační systém analytické bibliografie se dlouhodobě potýká s nedostatkem finančních prostředků. Důsledkem je omezené doplňování báze ANL, což ohrožuje plnohodnotné využívání této báze v Centrálním portálu knihoven“. ⁵ Dokument také zmiňuje, že je nutné „zabezpečit a institucionálně ukotvit procesy systému české centrální analytické bibliografie na všech úrovních jakožto jeden z klíčových rešeršních nástrojů vznikajících přímo v prostředí knihoven a sloužících také k propagaci publikačních výstupů české vědy a výzkumu i v českém jazyce“, ⁶ že je třeba zajistit vznik odborného pracoviště pro analytickou bibliografii v NK ČR a navýšit počet českých časopisů, které budou podchyceny centrální analytickou bibliografií a dostupné v centralizovaném systému, podporovat kooperativní tvorbu národních, regionálních a oborových bibliografií s návazností na faktografické, plnotextové a multimediální zdroje.

Nyní, na konci roku 2016, by NK ČR měla mít připraven projekt na znovubudování pracoviště článkové bibliografie, jež by mělo začít plnit svou funkci v průběhu roku 2017. NK ČR by tak opět měla převzít koordinaci článkové bibliografie v České republice, spravovat bázi ANL, zajišťovat metodiku analytického popisu a podílet se na excerpci titulů. V roce 2018 by již kooperativní projekty podprogramu VISK 9/1 neměly být realizovány a nové analytické oddělení NK ČR by do této doby mělo převzít veškeré kompetence. Nezbyvá než věřit, že se tyto plány uskuteční a že analytická bibliografie opět povstane z popela.

LITERATURA

- ANDĚROVÁ, Ivana: Kooperační systém článkové bibliografie — KOSABI [online; dostupné zde: <http://full.nkp.cz/nkdb/docs/KOSABIfinal.htm>; přístup 4. 10. 2016]. Praha: NK ČR, 2002.
- ANDĚROVÁ, Ivana: Báze ANL [online; dostupné zde: http://www.old.nkp.cz/pages/page.php?page=oazp_ANL.htm; přístup 20. 9. 2016]. Praha: NK ČR, 2009.

5 Konceptce rozvoje knihoven v České republice na léta 2017–2020.

6 Konceptce rozvoje knihoven v České republice na léta 2017–2020.

Informace o ukončení zpracování analytické bibliografie v NK ČR [online; dostupné zde: http://wwwold.nkp.cz/pages/page.php3?page=fond_SituaceANL.htm; přístup 11. 10. 2016]. Praha: NK ČR, 2011.

Koncepce analytické bibliografie v České republice 2016–2020. Zpracovala Pracovní skupina pro analytickou bibliografii SDRUK ČR, 2015.

Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2017–2020 [online; dostupné zde: <http://ukr.knihovna.cz/koncepce-rozvoje-knihoven-cr-na-leta-2017-2020>; přístup 4. 12. 2016].

NOVOTNÁ, Ivana: Regionální články v knihovních katalozích. *U nás* 23, 2013, č. 1, s. 20–21.

NOVOTNÁ, Ivana — SVOBODOVÁ, Eva: Konec článkové bibliografie v Čechách a na Moravě? *U nás* 21, 2011, č. 2, s. 36.

RÉSUMÉ

This article presents the ANL database, a union database of selectively processed articles and papers from series, anthologies and to a lesser extent monographs brought out primarily in periodically published documents in the Czech Republic and focusing on the broader specialist public. It contains records of articles from journals, magazines and anthologies published nationwide and from regional journals, magazines, anthologies and newspapers. Chronologically, we find records of articles from 1990–1991. At the present the ANL database includes over 1.6 million article records, with almost 350,000 records linking to full texts, and approximately 29,000 records linking to Kramerius at the Czech National Library (full texts are accessible from the National Library building). This article summarizes the history of the ANL and outlines its future prospects.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

ANL — článková bibliografie — Kooperační systém článkové bibliografie — Národní knihovna ČR — Moravská zemská knihovna

ANL — article bibliography — Article bibliographies cooperation system — Czech National Library — Moravian Library

PEDAGOGICKÁ BIBLIOGRAFICKÁ DATABÁZE V NPMK

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÉ MUZEUM
A KNIHOVNA J. A. KOMENSKÉHO
V PRAZE

Marcela Petrovičová

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

1 ZAMĚŘENÍ DATABÁZE, JEJÍ EXCERPČNÍ ZÁKLADNA A UŽIVATELÉ

Pedagogická bibliografická databáze (PBD) je v pedagogické knihovně budována od začátku 90. let 20. století, její ostrý start v systému ISIS byl zahájen v lednu 1992. V současnosti tedy databáze završuje dvacátý pátý rok své existence. Za tuto dobu bylo do databáze vloženo kolem 125 000 záznamů článků, přibližně 5 000 záznamů příspěvků do sborníků a stejný počet recenzí. PBD je vystavena na webových stránkách pedagogické knihovny jako součást online katalogu (<http://katalog.npmk.cz/>).

Databáze je, jak už napovídá její název, zaměřena na oblast výchovy a vzdělávání. Obsahuje bibliografické záznamy článků o školství, jeho organizaci a ří-

zení, o institucionální i rodinné výchově, o výuce i obsahu jednotlivých vyučovacích předmětů, dále záznamy článků z příbuzných oborů, jako je sociologie a psychologie, zejména těch oblastí uvedených disciplín, které se věnují problematice dětí, mládeže nebo rodiny. Její součástí jsou rovněž záznamy odborných článků a příspěvků do sborníků z oblasti komeniologie, neboť této disciplíně byla dlouhá desetiletí věnována v pedagogické knihovně značná pozornost.

Záznamy obsahují nejen bibliografické údaje, ale také anotaci a podrobný věcný popis, k němuž jsou přednostně využívány deskriptory z Českého pedagogického tezauru, dále volně tvořená předmětová hesla a hesla z rejstříků geografických názvů či chronologických údajů, případně z dalších rejstříků. V současné době činí průměrný roční přírůstek do databáze cca 2 500 záznamů zpracovávaných převážně přímo v úseku bibliografie a dokumentace pedagogické knihovny. Rozsahem menší, avšak důležitou část záznamů (cca 100 ročně) dodává Národní ústav pro vzdělávání, odkud získáváme pro databázi záznamy článků z oblasti odborného školství a profesní přípravy.

Excerptční základnu databáze tvoří odborné pedagogické časopisy české i zahraniční, tištěné i elektronické, výběrově jsou excerptovány i pedagogické sborníky, periodika příbuzných oborů a v omezené míře i deníky. V současné době je excerptováno více než 110 titulů, z nichž přibližně dvě třetiny tvoří časopisy české provenience a třetinu časopisy zahraniční. Zahraniční tituly geograficky pokrývají zejména Evropu a USA, jazykově angličtinu, němčinu, ruštinu a slovenštinu, v minulosti byly excerptovány rovněž tituly publikované například ve francouzštině, italštině nebo polštině.

Uživatelé databáze jsou studenti pedagogických a dalších společenských věd oborů, učitelé, výzkumní pracovníci a badatelé i širší odborná veřejnost. Díky volnému zpřístupnění databáze na webových stránkách pedagogické knihovny ji využívají rovněž rešeršní pracovníci knihoven a dalších institucí v celé ČR.

2 VÝVOJ PEDAGOGICKÉ BIBLIOGRAFICKÉ DATABÁZE

Databáze navázala na několik desítek let trvající tradici budování bibliografických kartoték a vydávání Přehledu pedagogické literatury v oddělení bibliografie a dokumentace, které vzniklo v pedagogické knihovně v 50. letech 20. století. Až do začátku 90. let zde byly budovány dvě kartotéky, předmětová a jmenná. Jmenná kartotéka byla po roce 2000 zdigitalizována v rámci projektu

Digitalizace české pedagogické bibliografie 1960–1990 a je vystavena na webu Národní knihovny ČR na adrese <http://nris.nkp.cz>.

Vraťme se však k Pedagogické bibliografické databázi a jejímu vývoji. V 90. letech se na budování databáze podíleli nejen pracovníci Státní pedagogické knihovny Komenského v Praze, ale i dalších českých pedagogických knihoven, své bibliografické záznamy do databáze poskytovala i Slovenská pedagogická knižnica v Bratislavě. Tato široká spolupráce bohužel zanikla v prvním desetiletí 21. století, kdy nejen naše knihovna, ale i další pedagogické knihovny opustily společně používaný systém ISIS a zvolily rozdílné knihovnické systémy.

Pedagogická knihovna si v roce 2006 vybrala systém KPWIN, na který převedla Pedagogickou bibliografickou databázi i katalogy a veškeré knihovnické agendy. Tento systém vycházel z mezinárodního výměnného formátu UNIMARC a umožnil vystavení PBD v OPAC na webových stránkách pedagogické knihovny. Už v roce 2008 došlo k další změně, přechodu na systém KPWIN SQL, který vycházel z formátu MARC21 preferovaného Národní knihovnou ČR. Poslední změnou byl přechod na systém VERBIS v roce 2014 a vystavení databáze v rámci online katalogu v Portaru, následovaný přechodem na nová katalogizační pravidla RDA v roce 2015.

3 VYUŽITÍ DATABÁZE PRO NOVINKOVÉ A BIBLIOGRAFICKÉ PŘEHLEDY A REŠERŠE

PBD je využívána k vytváření různých typů bibliografických soupisů vystavovaných na webových stránkách pedagogické knihovny a webových stránkách projektů, které jsou realizovány v NPMK, i na některých pedagogických informačních portálech (*Učitelské listy* a *Vzdělání*).

Na webových stránkách pedagogické knihovny jsou pravidelně každý měsíc vystavovány novinky z české a zahraniční článkové literatury, jednou za dva měsíce zde publikujeme tematickou rešerši na aktuální téma nebo jeden ze tří ročních bibliografických soupisů: *Ekonomika školství v ČR*, *Ekonomika školství v zahraničí* a *Komeniologická literatura*. Na stránkách projektu „Čteme spolu“ jsou každý měsíc vystavovány nové typy na články zaměřené na rozvíjení čtenářské gramotnosti a na práci se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Jedná se celkem o dvanáct tematických profilů, které se pravidelně aktualizují.

Z databáze rovněž poskytujeme čtenářům pedagogické knihovny i dalším uživatelům rešerše na objednávku. Obrací se na nás zejména studenti, kteří hledají literaturu pro své bakalářské, diplomové či doktorské práce. Rešerše

jsou poskytovány v tištěné nebo elektronické podobě a jedná se o zpoplatněnou službu, poplatek za rešerši však není vysoký.

4 MOŽNOSTI HLEDÁNÍ V DATABÁZI

V databázi vystavené na webových stránkách pedagogické knihovny je možné vyhledávat několika způsoby: přímo v online katalogu, pomocí Českého pedagogického tezauru nebo přes Seznam zpracovávaných časopisů.

V online katalogu je možné využít různé varianty vyhledávání (jednoduché, rozšířené nebo víceřádkové) a hledat lze podle různých typů údajů, nejčastěji podle autora, názvu nebo tématu. Poté, co se objeví výsledky vyhledávání v celém online katalogu, můžeme upřesnit typ požadovaných dokumentů. Do PBD patří následující tři typy dokumentů: článek v časopise, kapitola v knize (pod níž se skrývají příspěvky do sborníků) a recenze.

Další přístup k databázi vede přes Český pedagogický tezaurus. Jedná se o řízený slovník termínů (deskriptorů) převážně z oblasti výchovy a vzdělávání, který je na webových stránkách pedagogické knihovny vystaven ve dvou formách: jako klasický abecední rejstřík a dále v systematické struktuře, tj. v podobě stromu. Ve stromu jsou tematicky příbuzné deskriptory uspořádány do tematických celků nazývaných mikrotezaury. Každý z mikrotezaurů lze kliknutím otevřít a ve stromové struktuře dohledat deskriptor vyjadřující požadované téma. Kliknutím na modrou ikonku lupy vedle deskriptoru lze získat přehled dokumentů, v jejichž popisu byl daný deskriptor použit.

5 SEZNAM MIKROTEZAUŘŮ V ČESKÉM PEDAGOGICKÉM TEZAUŘU

- 01 Výuka
- 02 Učení
- 03 Teorie, principy a politika výchovy a vzdělávání
- 04 Systém a cílové skupiny výchovy a vzdělávání
- 05 Řízení a organizace školství
- 06 Hodnocení a poradenství
- 07 Výchovně vzdělávací a jiná zařízení
- 08 Vybavenost
- 09 Kurikulum

- 10 Obsah výchovy a vzdělávání
- 11 Přírodní a technické vědy
- 12 Společenské vědy a vědy o chování
- 13 Jazyk a komunikace
- 14 Filozofie a náboženství
- 15 Umění
- 16 Výzkum a věda
- 17 Informační a komunikační technologie
- 18 Informační zdroje
- 19 Vývoj osobnosti
- 20 Poznávací proces
- 21 Osobnost
- 22 Afektivita a city
- 23 Příčiny a motivace chování
- 24 Chování
- 25 Bezpečnost a zdraví
- 26 Handicap a handicapovaný
- 27 Vzájemné vztahy
- 28 Skupiny a organizace
- 29 Životní a sociokulturní prostředí
- 30 Demografické prostředí
- 31 Rodinné prostředí
- 32 Ekonomické prostředí
- 33 Pracovní prostředí
- 34 Profesní a zaměstnanecká struktura
- 35 Administrativa a řízení
- 36 Veřejná moc
- 37 Pomocné výrazy (modifikátory)

Poslední a zatím nejnovější možností hledání v PBD je využití Seznamu zpracovávaných časopisů. Seznam je abecední a umožňuje vyhledat bibliografické záznamy článků, které byly z daného titulu zapsány a vloženy do databáze. Je třeba upozornit, že se jedná o seznam aktuálně zpracovávaných titulů, nenaleznete tu např. časopisy, které již přestaly vycházet. To samozřejmě neznamená, že záznamy článků ze starších titulů časopisů v databázi nelze vyhledat, je však potřeba zvolit cestu hledání v online katalogu přes název periodika.

6 SEZNAM ZPRACOVÁVANÝCH ČASOPISŮ

Academia
 Acta Comeniana
 American Journal of Education
 Andragogická revue
 Andragogika
 Archa
 Arteterapie
 Aula
 Biblio
 Biologie, chemie, zeměpis
 British Journal of Educational Psychology
 British Journal of Educational Technology
 Bulletin SKIP
 Cizí jazyky
 Comenius
 Comparative Education Review
 Czech-Polish historical and ped. journal
 Česká a slovenská psychiatrie
 České vězeňství
 Česko-slovenská pediatrie
 Československá psychologie
 Český časopis historický
 Český jazyk a literatura
 Člověk a výchova
 Čtenář
 Dějiny a současnost
 Deutsche Universitäts-Zeitung
 Dnešní svět
 Doškol'noje vospitanie
 Duha
 Educational Research
 Educational Research Review
 Ekonom
 Elementary School Journal
 e-pedagogium (el. titul)
 European Journal of Special Needs Education

Filosofický časopis
Geografické rozhledy
Gong
Grundschulunterricht Deutsch
Grundschulunterricht Mathematik
Grundschulunterricht Sachunterricht
Higher Education Policy
Historia scholastica
Historická revue
Historický obzor
Hudební výchova
Informatorium
Journal of Education for Teaching
Journal of Further and Higher Education
Komenský (lomený ročník)
Lidové noviny
Lifelong learning
Marginalia historica
Matematika-fyzika-informatika (el. titul)
Mládež a společnost
Moderní vyučování
Můžeš
New Educational Review
Nová čeština doma a ve světě (el. titul)
Orbis scholae
Pädagogik
Pädagogische Führung
Paedagogica Historica
Pedagogická orientace
Pedagogické rozhledy (el. titul)
Pedagogika
Pedagogika (el.)
Pohyb je život
Pokroky matematiky, fyziky a astronomie
Práce a sociální politika
Predškolná výchova
Psychológia a patopsychológiadietáta
Psychologie dnes

Psychologie in Erziehung und Unterricht
Psychologie pro praxi
Review of Educational Research
Revue církevního práva
Revue psychoanalytická psychoterapie
Rodina a škola
Rodina a škola
Romano vodi
Rozhledy matematicko-fyzikální
Řízení školy
Řízení ve školství
Scandinavian Journal of Ed. Research
Science Education
Scientia in educatione (el. titul)
Skill set and Match (Cedefop)
Sociální práce
Sociální studia
Sociologický časopis
Speciál pro MŠ (el. titul)
Speciál pro střední školy
Speciál pro školní družiny
Speciál pro školní jídelny
Speciál pro ZUŠ (el. titul)
Speciální pedagogika
Studia Comeniana et historica
Studia paedagogica
Studie z aplikované lingvistiky
Školní poradenství v praxi
Tělesná kultura
Tělesná výchova a sport mládeže
Tvořivá dramatika
Týdeník Školství
Učitel matematiky
Učitelské noviny
Unie Comenius: bulletin
Universitas
Věstník MŠMT (el. titul)
Vierteljahresschrift für Heilpädagogik

Vychovávateľ
Výtvarná výchova
Zeitschrift für Heilpädagogik
Zeitschrift für Pädagogik

Pedagogická bibliografická databáze prošla za dobu své existence řadou změn — měnily se systémy, v nichž byla spravována, možnosti přístupu do databáze a vyhledávání v ní, formát záznamů, katalogizační pravidla i pravidla indexace, excerpované tituly a mnohé jiné parametry. Její základní priority se však nemění: důraz na kvalitu zpracovaných záznamů, snaha o podchycení zejména české pedagogické článkové literatury v co největší šíři a snaha o její snadnou přístupnost pro pedagogickou i širší veřejnost. Poslední jmenovaný cíl je v současné době řešen například spoluprací s databází ANL v Národní knihovně nebo nejnověji s Centrálním portálem knihoven.

LITERATURA

- BARÁNKOVÁ, Naděžda: Český pedagogický tezaurus. In: *Státní pedagogická knihovna Komenského — 80 let. 1919–1999*. Ed. Ludmila Čumplová. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 1999, s. 28–29.
- KLIMEŠOVÁ, Jana: Bibliografie a dokumentace. In: *90 let Národní pedagogické knihovny Komenského*. Ed. Alice Košková. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2009, s. 18–19.
- PETROVIČOVÁ, Marcela: Český pedagogický tezaurus. In: *90 let Národní pedagogické knihovny Komenského*. Ed. Alice Košková. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2009, s. 20–21.
- VÁVROVÁ, Anna: Bibliografie a dokumentace v SPKK. In: *Státní pedagogická knihovna Komenského — 80 let. 1919–1999*. Ed. Ludmila Čumplová. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 1999, s. 24–27.

RÉSUMÉ

The Pedagogical Bibliographical Database focuses on education, upbringing and some allied fields such as psychology and sociology. Approximately 110 titles from Czech

and other journals, mostly pedagogical, are excerpted for the database, as well as a selection of pedagogical anthologies. It has been compiled since the early 1990s, reaching a total of 125,000 records. Originally it was administered in the ISIS system, then in the KP WIN system and currently in the VERBIS system. It is a freely accessible database available on the National Pedagogical Museum and Library — Pedagogical Library website. Access to the database is provided via the online catalogue, the Czech Pedagogical Thesaurus and the List of Journals under Review. Bibliographical catalogues can be found on the library website and sample thematic research can be performed from the database.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Pedagogická bibliografická databáze — Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského — Český pedagogický tezaurus

Pedagogical Bibliographical Database — National Pedagogical Museum and Comenius Library — Czech Pedagogical Thesaurus

KNIOHOVĚDNÁ BIBLIOGRAFIE

Andrea Jelínková

Knihovna AV ČR

Knihovědná bibliografie je odborná automatizovaná databáze literatury k dějinám knižní kultury. Databázi sestavuje knihovědné oddělení Knihovny Akademie věd České republiky (KNAV). Její vznik úzce souvisí s vytvářením Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků 1501–1800, národní retrospektivní bibliografie, která je jedním z hlavních úkolů knihovědného oddělení KNAV.¹ Původně byly záznamy knihovědné bibliografie pořizovány všemi pracovníky oddělení (cca šest osob), v současné době ji spravuje jeden zaměstnanec, přičemž vytváření bibliografie není jeho hlavní pracovní náplní.

1 CHARAKTERISTIKA

Knihovědná bibliografie obsahuje záznamy článků, tematických monografií, kolektivních monografií, sborníků a kapitol v monografiích, které se v nejširším smyslu týkají knihovědy jako oboru se zvláštním zřetelem na knihovědu bohemikální. V bibliografii převažují články, povahou je to především (ne však výhradně) analytická článková bibliografie. Jejím tématem jsou dějiny knihy, knihtisku, knihoven a knižní kultury obecně v Čechách a na Moravě do konce 18. století, respektive s přesahem do poloviny 19. století. Ačkoli úzce souvisí s Bibliografií cizojazyčných bohemikálních tisků, neomezuje se pouze na ci-

¹ K Bibliografii cizojazyčných bohemikálních tisků viz především <https://www.lib.cas.cz/kvo/cizojazyčna-bohemika/bibliografie-cizojazycných-bohemikal-nich-tisku-1501-1800-bcbt/>.

zojazyčná bohemika. Práce domácích badatelů se do knihovědné bibliografie zařazují bez ohledu na územní a časové vymezení zpracovávaného tématu. Stejně tak je v databázi zachycena literatura k historickému fondu KNAV, který zahrnuje i rukopisy. Databáze má díky tomu jistý přesah časový (19., výjimečně i 20. století) i tematický (články věnované např. Martinické bibli nebo epitafu Jana z Wartenberka, tj. rukopisům uloženým v historickém fondu KNAV).

Knihovědná bibliografie odráží specifikum knihovně jakožto multioborové disciplíny — zařazené články nahlíží na knižní kulturu z pohledu historie, literární vědy, dějin umění, jazykovědy, archivnictví či ochrany fondu. Jejich tématem jsou staré a vzácné tisky v širokém slova smyslu, dějiny knihoven, činnost tiskařů, tiskáren a nakladatelů, ediční praxe, knižní obchod, dějiny komunikace, provenience dokumentů, knižní ilustrace, knižní vazba, problematika katalogizace, nálezkové zprávy a podobně.

2 EXCERPČNÍ ZÁKLADNA

Excerptční základnu knihovědné bibliografie představují:

- česká periodika literárněvědného, historického, uměnovědného a lingvistického zaměření — systematicky a pravidelně excerpována jsou *Acta Comeniana*, *Bibliotheca Strahoviensis*, *Cornova*, *Česká literatura*, *Český časopis historický*, *Český lid*, *Duha*, *Folia Historica Bohemica*, *Historie — Otázky — Problémy*, *Ikaros*, *Judaica Bohemiae*, *Knihovna*, *Knihovna Plus*, *Kulturní revue Olomouckého kraje*, *Knihy a dějiny*, *Listy filologické*, *Paginae historiae*, *Sborník Národního muzea*, *Studia Comeniana et historica*, *Studia historica Brunensia*, *Studia Rudolphina*, *Umění*. Další periodika jsou excerpována namátkově, nejčastěji na základě upozornění autorů.
- české ročenky a sborníky, vycházející pravidelně i méně pravidelně, především konferenční sborníky a sborníky prací archivů a regionálních muzeí — *Bibliotheca Antiqua*, dříve *Problematika historických a vzácných knižních fondů*, sborník z odborné konference pořádané každoročně Vědeckou knihovnou v Olomouci, *Historická dílna* — sborník ze seminářů pořádaných každoročně Západočeskou univerzitou v Plzni, *Opera romanica* — sborník z pravidelných konferencí k výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven pořádaných Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích, *Sborník archivních prací*, *Slánské rozhovory* — sborník ze seminářů pořádaných městem Slaný. Další sborníky jsou excerpovány namátkově,

nejčastěji na základě upozornění autorů, která sestavovatelé bibliografie vítají.

- kolektivní monografie, jubilejní sborníky, výstavní katalogy, jejichž tématem jsou dějiny knižní kultury — např. katalogy knihovních a knižních sbírek, monografie věnované dějinám knihtisku. Do bibliografie jsou zařazeny články nebo kapitoly, které splňují výše uvedená kritéria.
- monografie, jejichž tématem jsou dějiny knižní kultury — pokud je monografie zařazena do bibliografie jako celek, neprochází pak analytickým zpracováním po jednotlivých kapitolách.
- zahraniční periodika a ročenky — systematicky jsou excerpovány pouze *Gutenberg Jahrbuch*, *Mitteilungen der Gesellschaft für Buchforschung in Österreich*, *Studia Bibliographica Posoniensia* — ročenka Univerzitní knihovny v Bratislavě, *Kniha* — sborník z konference pořádané Slovenskou národní knihovnou v Martině, *Roczniki biblioteczne* — ročenka Univerzitní knihovny ve Vratislavi. Jde o periodické publikace vycházející v sousedních zemích (Německo, Rakousko, Slovensko, Polsko), malý počet a zároveň řídká četnost článků zjištěných excerpcí vyplývá i z úzké povahy zkoumaného tématu (knihovědné práce bohemikální povahy). Autory jsou především čeští knihovědci publikující v zahraničních časopisech, případně zahraniční badatelé, hlavně knihovědci, historikové a bohemisté, kteří se věnují bohemikálním tématům.

3 PRAKTICKÉ INFORMACE

Do databáze existuje přímý vstup z webové stránky Knihovědného oddělení (<https://www.lib.cas.cz/kvo/knihovedna-bibliografie/>) a dále z přehledu databází KNAV (<https://aleph22.lib.cas.cz/>), v nichž je báze označena jako Literatura k dějinám knižní kultury. V záznamech knihovědné bibliografie vyhledává vyhledávací rozhraní VuFind i katalog KNAV (<https://www.lib.cas.cz/online-katalog/>). Možnosti vyhledávání jsou standardní, přímé i kombinace polí včetně předmětových hesel a klíčových slov.

4 HISTORIE

Knihovědná bibliografie vznikla v souvislosti se sestavováním Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků 1501–1800 (BCBT), kterou vytváří knihovědné

oddělení KNAV od poloviny 50. let.² Základy knihovědné bibliografie sahají do roku 1967.³ V době svého vzniku měla lístkovou podobu, stejně jako kartotéka BCBT. Při budování hesláře k BCBT vznikala průběžně (i retrospektivně) doplňovaná kartotéka periodik a monografií vhodných k excerpci předpokládaných citací cizojazyčných bohemik. Stejně tak oddělení postupně budovalo svou příruční knihovnu, která je k dispozici kromě zaměstnanců oddělení i uživatelům KNAV k prezenčnímu studiu.

Elektronickou podobu knihovědná bibliografie získala v 90. letech, kdy byla v systému ISIS vytvořena jednoduchá databáze pro moderní literaturu. Volba tohoto systému byla jednoznačná — ISIS v té době využívala i elektronická databáze BCBT.⁴ Databáze knihovědné literatury vznikla, ostatně jako většina projektů knihovědného oddělení, z popudu jeho dlouholeté vedoucí Anežky Baďurové ve spolupráci s Antonínem Vítkem. Databáze původně sloužila také jako katalog příruční knihovny knihovědného oddělení a jako lokační kartotéka pracovních kopií článků, které zaměstnanci oddělení archivovali pro potřebu vytváření BCBT.

Rozhodnutí o vytvoření samostatné databáze knihovědné literatury předcházela úvaha o její užitečnosti. Ačkoli existují různé specializované oborové bibliografické databáze, z nejvýznamnějších zmiňme *Bibliografii dějin Českých*

2 Ke vzniku Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků 1501–1800 (BCBT), dříve označované jako Soupis cizojazyčných bohemik, viz poprvé RYBA, Bohumil: K chystanému Soupisu cizojazyčných bohemik. *Vědecké informace* ČSAV 1968, Suplement 2, s. 1–2; dále průběžně podávané zprávy pracovnice oddělení Bohuslavy BRTOVÉ o práci na projektu publikované ve *Vědeckých informacích* ČSAV v letech 1970, 1973, 1975, 1977; HEJNIC, Josef – BAĎUROVÁ, Anežka – BOHATCOVÁ, Mirjam: Cizojazyčná bohemikální literatura 16.–18. století. Dosavadní studium a cíle výzkumu. *Listy filologické* 112, 1989, s. 220–228; BAĎUROVÁ, Anežka: Práce s historickými knižními fondy a bibliografická činnost v Základní knihovně – Ústředí vědeckých informací ČSAV. *Z knihovnické praxe. Zpravodaj knihoven severní Moravy*, seš. 112, 1991, s. 11–15. Nejnověji a nejsouhrnněji k vývoji zpracování BCBT viz úvodní text Anežky BAĎUROVÉ v CD-ROMu *Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1501–1800. I. Produkce tiskáren na dnešním území České republiky v 16. a 17. století*. Praha: Knihovna Akademie věd ČR 2003 [online též zde: <https://www.lib.cas.cz/kvo/cizojazyčna-bohemika/bibliografie-cizojazyčných-bohemikálních-tisků-1501-1800-bcbt/vývoj-zpracování-bcbt/>; přístup 14. 12. 2016].

3 Za informace týkající se vzniku a historie databáze knihovědné literatury děkuji Anežce Baďurové.

4 K elektronické databázi BCBT viz VÍTEK, Antonín: Vznik a vývoj systému STTI pro staré tisky. *Knihy a dějiny. Zvláštní číslo věnované PhDr. Anežce Baďurové*, 2012, s. 48–55.

zemí vytvářenou Historickým ústavem AV ČR a *Bibliografií české literární vědy* sestavovanou v Ústavu pro českou literaturu AV ČR, je existence samotné knihovědné bibliografie oprávněná. Stejně tak jako knihověda, multioborová disciplína přesahující do historie, dějin umění, jazykovědy, paleografie, kodikologie, sfragistiky, archivnictví i dalších vědních oborů, bere knihovědná bibliografie v úvahu různá hlediska zkoumání knižní kultury. Databáze tak není duplicitní s jinými odbornými bibliografickými databázemi, protože evidované záznamy analyzuje předmětovými hesly a klíčovými slovy podrobněji právě z knihovědných hledisek.

Smysl existence knihovědné bibliografie podporuje také to, že v průběhu jejího vytváření byla retrospektivně excerpována periodika odborná včetně předválečných (*Vitrinka*, *Bibliofil*, *Slovanská knihověda*, *Ročenka československých knihtiskařů*, *Knihář*) i některá periodika regionální nebo jubilejní sborníky. Jakkoli knihovědná bibliografie neohromí svým rozsahem a počtem záznamů nemůže rozhodně konkurovat rozsáhlým bibliografiím sestavovaným jinými institucemi, může se stát užitečnou pomůckou pro badatele v oblasti bohemikální knižní kultury.

5 SOUČASNÝ STAV

V roce 2014 proběhla konverze stávající databáze do systému ALEPH. Převedená byla pouze část odborná, která zahrnuje články, monografie a kapitoly z odborné literatury, přestala tak sloužit jako lokační kartotéka příruční knihovny oddělení. Konverze, na níž se podíleli mimo zaměstnanců knihovědného oddělení i programátor a systémový knihovník KNAV, probíhala několik měsíců. Pro převod databáze byl zvolen integrovaný knihovnický systém ALEPH, který využívá KNAV, a knihovědná databáze se stala jednou zází systému ALEPH KNAV (Literatura k dějinám knižní kultury).

V současné době databáze obsahuje přibližně 3670 záznamů. Nových, tj. opravených po konverzi a nově zapsaných záznamů, je 305, původních, převedených konverzí, je 3365.⁵ Původní záznamy je vždy nutno ověřit a aktualizovat. Při excerpci BCBT byly totiž často přebírány pouze citace z literatury bez možnosti ověření zdroje, některé citace jsou přitom velmi stručné, často bez přesného uvedení zdroje nebo jména autora, někdy skrytého pod šifrou.

5 Uvedené údaje jsou platné k 15. 12. 2016.

Tyto záznamy se postupně ověřují, doplňují a opravují, propojují se s autoritními záznamy a doplňují se odkazy na zdrojový dokument v KNAV, pokud existuje. Velkou předností databáze je propojení s katalogem KNAV, protože registrovaný uživatel může okamžitě zjistit, zda se v jejím fondu zdrojový dokument nachází, a případně jej objednat. Jinou možností okamžitého zpřístupnění je doplnění existující digitální kopie dokumentu, případně odkazu do digitální knihovny KNAV. Výše uvedený výčet úkolů, které je třeba vykonat, aby databáze knihovědné literatury v digitální době mezi ostatními oborovými databázemi obstála, naznačuje, že perspektivně bude do údržby a doplňování databáze nutno zapojit větší počet pracovníků.

Doplňování nových záznamů do databáze úzce souvisí s další činností knihovědného oddělení — sestavováním výběru knihovědných studií z časopisů, ročenek a sborníků, který vychází v recenzovaném časopisu *Knihy a dějiny*.⁶ Časopis, který je jediným českým odborným periodikem zaměřeným na knihovědu, vydává knihovědné oddělení KNAV od roku 1994 s roční periodicitou. Výběr knihovědných studií publikovaný v *Knihách a dějinách* je pak základem pro zapsání záznamů do knihovědné bibliografie.

6 BUDOUCNOST

Primárními úkoly do budoucna jsou především:

- systematické doplňování nových, aktuálních záznamů
- revize stávajících záznamů, které prošly konverzí, jejich propojení s autoritními záznamy, doplnění odkazů na zdrojový dokument v KNAV, případně do digitální knihovny KNAV nebo na digitální kopii
- systematické retrospektivní analytické zpracování nejvýznamnějších českých odborných periodik (*Sborník Národního muzea*, *Věstník Královské české společnosti nauk*, *Miscellanea oddělení starých tisků a rukopisů Národní knihovny ČR*, *Knihy a dějiny*)
- systematické doplňování záznamů z personálních bibliografií nejvýznamnějších českých vědců zabývajících se knihovědou. Zdrojem jsou především jubilejní sborníky, často obsahující personální bibliografii dedikantů (z nedávno vydaných např. jubilejní sborníky Anežce Ba-

⁶ Viz <https://www.lib.cas.cz/kvo/casopis-knihy-a-dejiny>.

ďurové,⁷ Josefu Hejnicovi,⁸ Jaroslavě Kašparové⁹ či Janu Martínkovi¹⁰) i osobní pozůstalosti (Mirjam Bohatcová, jejíž pozůstalost je uložena v knihovně oddělení).

Lze předpokládat, že databáze knihovnědné literatury vejde ve větší známost díky nově vytvořenému portálu k dějinám české knižní kultury www.knihoveda.cz, který vznikl za podpory programu Ministerstva kultury ČR NAKI a je výsledkem spolupráce řešitelských týmů Knihovny AV ČR, Národní knihovny a Masarykova ústavu a archivu AV ČR. Databáze knihovnědné literatury tak má ambice stát se prvním zdrojem informací pro uživatele a návštěvníky tohoto portálu. Aby ovšem bylo možné dostat vytyčenému cíli, je nutno věnovat této úzce zaměřené oborové databázi víc pozornosti, času i personálního obsazení.

LITERATURA

BAĎUROVÁ, Anežka: Práce s historickými knižními fondy a bibliografická činnost v Základní knihovně — Ústředí vědeckých informací ČSAV. *Z knihovnické praxe. Zpravodaj knihoven severní Moravy*, seš. 112, 1991, s. 11–15.

Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků 1501–1800 (BCBT) [online; dostupné zde: <https://www.lib.cas.cz/kvo/cizojazyčna-bohemika/bibliografie-cizojazycných-bohemikálních-tisků-1501-1800-bcbt/>; přístup 14. 12. 2016]. Praha: Knihovna AV ČR, 2017.

Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1501–1800. I. Produkce tiskáren na dnešním území České republiky v 16. a 17. století. Úvod Anežka Baďurová. Praha, Knihovna Akademie věd ČR 2003 [CD-ROM; též online; dostupné zde: <https://www.lib.cas.cz/kvo/>]

7 *Knihy a dějiny. Zvláštní číslo věnované PhDr. Anežce Baďurové*. Praha: Knihovna AV ČR, 2012.

8 *Humanismus v rozmanitosti pohledů. Farrago festiva Iosepho: Hejnic nonagenario oblata*. Eds. Anežka Baďurová, Kamil Boldan, Andrea Jelínková a Marta Vaculínová. Praha: Knihovna AV ČR, 2014.

9 *Libri magistri muti sunt. Pocta Jaroslavě Kašparové*. Eds. Alena Císařová Smítková, Andrea Jelínková a Milada Svobodová. Praha: Knihovna AV ČR, 2013.

10 MARTÍNEK, Jan: *Martiniana. Studie o latinském humanismu v českých zemích*. Přel. Kateřina Millerová a Irena Zachová. Praha: Academia, 2014.

- cizojazyčna-bohemika/bibliografie-cizojazyčných-bohemikalnich-tisku-1501-1800-bcbt/vyvoj-zpracovani-bcbt/; přístup 14. 12. 2006].
- BRTOVÁ, Bohuslava: Zpráva o práci na Soupisu cizojazyčných bohemik. *Vědecké informace ČSAV*, 1970, Supplement 1, s. 113–114.
- BRTOVÁ, Bohuslava: Soupis cizojazyčných bohemik z let 1501–1800. Zpráva o práci. *Vědecké informace ČSAV*, 1973, Supplement 3, s. 54–61.
- BRTOVÁ, Bohuslava: Soupis cizojazyčných bohemik z let 1501–1800. Zpráva o práci. *Vědecké informace ČSAV*, 1975, č. 3, s. 54–58.
- BRTOVÁ, Bohuslava: Soupis cizojazyčných bohemik z let 1501–1800. Zpráva o práci. *Vědecké informace ČSAV*, 1977, č. 2, s. 86–88.
- Digitální knihovna AV ČR* [online; dostupné zde: <https://www.lib.cas.cz/digitalni-knihovna>; přístup 14. 12. 2016]. Praha: Knihovna AV ČR, 2012.
- HEJNIC, Josef — BAĐUROVÁ, Anežka — BOHATCOVÁ, Mirjam: Cizojazyčná bohemi-kální literatura 16.–18. století. Dosavadní studium a cíle výzkumu. *Listy filologické* 112, 1989, s. 220–228.
- Knihověda.cz. Portál k dějinám české knižní kultury do roku 1800* [online; dostupné zde: www.knihoveda.cz; přístup 14. 12. 2016]. Praha: Knihovna AV ČR, 2017.
- Knihovědná bibliografie* [online; dostupné zde: <https://www.lib.cas.cz/kvo/knihovedna-bibliografie>; přístup 14. 12. 2016]. Praha: Knihovna AV ČR, 2017.
- Knihy a dějiny* [online; dostupné zde: <https://www.lib.cas.cz/kvo/casopis-knihy-a-dejiny>; přístup 14. 12. 2016]. Praha: Knihovna AV ČR, 2017.
- RYBA, Bohumil: K chystanému Soupisu cizojazyčných bohemik. *Vědecké informace ČSAV*, 1968, Supplement 2, s. 1–2.
- VÍTEK, Antonín: Vznik a vývoj systému STTI pro staré tisky. *Knihy a dějiny. Zvláštní číslo věnované PhDr. Anežce Baďurové*, 2012, s. 48–55.

RÉSUMÉ

The Bibliological Bibliography is an automated database of literature on the history of book culture. It has been compiled at the Department of Historical Bibliography at the CAS Library since the late 1960s. The Bibliological Bibliography records studies and monographs on the history of book culture in the Czech lands to the end of the 18th century, dealing with the history of typography, printed books, libraries and the book trade. Its excerption base includes relevant Czech and foreign periodicals, annual anthologies, collections of papers, monographs and catalogues. Since its creation it has undergone development from a card index to a contemporary electronic database

based on the ALEPH system. Thanks to access to the electronic catalogue at the CAS Library, the Bibliological Bibliography is easily available to all users and particularly book culture researchers.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Knihovědná bibliografie — bibliografické databáze — Knihovna AV ČR

Bibliological Bibliography — bibliographical databases — CAS Library

DIGITÁLNÍ KNIHOVNA AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY

Ivana Šlapáková

Knihovna AV ČR

Digitalizační centrum Knihovny Akademie věd České republiky bylo vybudováno v roce 2003 a otevřeno na počátku roku 2004. Začal v něm probíhat proces digitalizace a zpřístupnění knihovního fondu vědecké produkce Akademie věd České republiky (AV ČR) a jejích předchůdkyň. Hlavním výstupem Digitalizačního centra se stala Digitální knihovna AV ČR, která se zaměřuje na ukládání a zpřístupňování vědeckých publikací. Jako prezentační rozhraní Digitální knihovny byl zvolen systém Kramerius — software vyvinutý pro zpřístupnění digitalizovaných materiálů.

Digitální knihovna soustředí digitalizovanou produkci vědeckých ústavů AV ČR. Její součástí jsou jak periodika (ke konci roku 2016 je to 180 titulů), tak monografie (aktuálně 2 750 titulů). Digitální knihovna obsahuje přes tři miliony digitalizovaných stránek vědeckých publikací, převážně z 20. a 21. století. Nejstarší publikace v Digitální knihovně jsou z přelomu 16. a 17. století. Nově přibývají také dokumenty, které jako digitální už vznikají („born digital“). Jedná se především o články z akademických periodik a knihy z nakladatelství Academia. Takto vzniklých článků obsahuje Digitální knihovna již více než 8 300. Navíc jsou v Digitální knihovně postupně zpřístupňovány speciální kolekce dokumentů. Chloubou mezi nimi je sbírka starých tisků, z nichž jako

první byla zpřístupněna unikátní Martinická bible, dále pak soubor starých čínských tisků z fondu Orientálního ústavu AV ČR.

1 ANALYTICKÁ BÁZE KNIHOVNY AV ČR A JEJÍ VYUŽITÍ PRO DIGITÁLNÍ KNIHOVNU

V Digitální knihovně jsou archivovány a zpřístupněny plné texty a k nim se vztahující bibliografické záznamy článků, periodik a monografií. Plné texty článků jsou získávány buď jako dokumenty vzniklé v digitální podobě od vydavatelů periodik, nebo digitalizací tištěných předloh.

Pro tvorbu metadatových záznamů jsou využívány systémy ALEPH a ProArc. Záznamy jsou zpracovávány z online verzí článků, dostupných volně na webu, z digitálních verzí článků dodávaných redakcemi periodik a z tištěných verzí článků. Schéma zpracování záznamů článků znázorňuje obrázek 1.

2 ZPRACOVÁNÍ ANALYTICKÝCH ZÁZNAMŮ Z PERIODIK V SYSTÉMU ALEPH

Databáze článků Knihovny AV ČR je přístupná na adrese http://aleph20.lib.cas.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=KNAVA.

Systém ALEPH je pro všechny ústavy Akademie věd ČR provozován Knihovnou AV ČR (KNAV). Každá ústavní knihovna, která se rozhodne ALEPH používat, v něm má přidělenou svou bázi, případně báze. Do nich ukládá své záznamy. V Knihovně AV ČR jsou pro zpracování záznamů využívány tři báze — KNA pro monografie, KNAVC pro seriály a KNAVA pro analytické záznamy.

Záznamy v ALEPH u jsou ukládány ve formátu MARC21¹ a zpracovány podle katalogizačních pravidel RDA,² aktuálně platných v ČR. Zpracovávání analytických záznamů se řídí metodikou, která byla vypracována analytickým oddělením Národní knihovny ČR.

Báze KNAVA byla spuštěna v testovacím režimu v roce 2012. V ostrém provozu jsou v ní články zpracovávány od začátku roku 2013. Počátek zpracování článků v ALEPHu se pojí s účastí KNAV na projektu Vytváření a obohacení

1 Machine-Readable Cataloging; <https://www.loc.gov/marc/>.

2 Resource, Description and Access; <https://www.loc.gov/aba/rda/>.

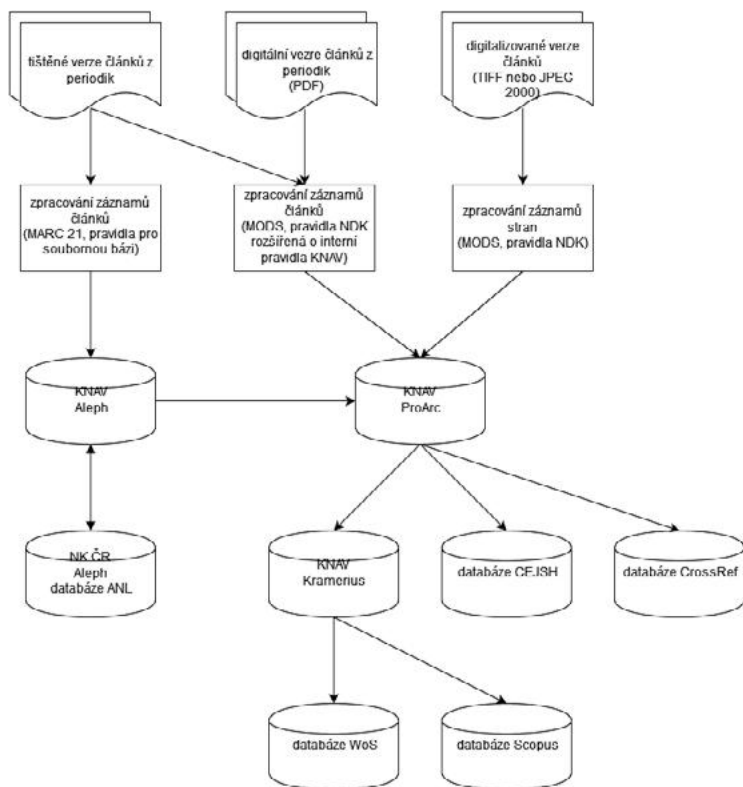

Schéma zpracování analytických záznamů z periodik (zdroj: autorka).

záznamů článků pro databázi ANL. Projektu se KNAV účastní od roku 2013 do současnosti. Projekt je financován z programu Veřejné informační služby knihoven (VISK) 9/I Ministerstva kultury České republiky. Jedná se kooperační projekt krajských knihoven a KNAV. Hlavním požadavkem pro získání dotace z programu VISK je zasílání záznamů ve formátu MARC21 do Souborného katalogu ČR, konkrétně do báze ANL. Dalším požadavkem je dodržování pravidel pro popis Souborného katalogu (Záznam pro soubornou databázi: MARC21. Fyzicky nesamostatné části dokumentu. Tištěné monografie a seriály) stanovených Národní knihovnou ČR.

Tituly periodik pro zpracování v ALEPHu a odeslání do ANL jsou vybírány po konzultaci s koordinátorem celého projektu — Studijní a vědeckou knihovnou v Hradci Králové. Tím se zamezuje duplicitnímu zpracování ve spolu-

pracujících knihovnách. Výhodou účasti na kooperačním projektu a přispívání do souborné databáze je možnost stahování záznamů z báze ANL do báze KNAVA. Záznamy článků z akademických periodik, které v rámci kooperačního projektu zpracovávají ostatní knihovny, mohou být stahovány přes protokol Z39.50. Knihovny spolupracující na projektu jsou povinny dodržovat stejný formát dat a stejná pravidla popisu. To při stahování záznamů zaručuje stejnou kvalitu a úroveň zpracování.

V letech 2013–2016 bylo v ALEPHu KNAV zpracováno přes 24 000 záznamů z 53 titulů periodik. Primárním cílem je souběžné zpracování aktuálního roku vydání. Současně probíhá i retrospektivní zpracování do roku 1999. Zpracovanou retrospektivu jednotlivých titulů přehledně shrnuje tabulka 1.

TABULKA 1: Přehled periodik zpracovaných v systému ALEPH.

NÁZEV	ISSN	ZPRACOVANÁ RETROSPEKTIVA
Acta Onomastica	1211-4413	2010-2016
Akademický bulletin	1210-9525	2002-2016
Applications of Mathematics	0862-7940	1999-2016
Archiv orientální	0044-8699	2012-2016
Biologia plantarum	0006-3134	2012-2016
Botanika	2336-2243	2013-2016
Byzantinoslavica	0007-7712	2011-2015
Časopis pro moderní filologii	0862-8459	2007-2016
Časopis zdravotnického práva a bioetiky	1804-8137	2011-2016
Česká literatura	0009-0468	2012-2016
Československá psychologie	0009-0468	2012-2016
Československý časopis pro fyziku	0009-0700	2007-2016
Český časopis historický	0862-6111	2012-2016
Český lid	0009-0794	2012-2016
Data a výzkum – SDA info	1802-8152	2003-2015
Echo	1214-7982	2004-2016
Ergo	1802-2006	2006-2016
Estetika	1802-2006	2012-2016

NÁZEV	ISSN	ZPRACOVANÁ RETROSPEKTIVA
European Journal of Entomology	1210-5759	2011-2016
Filosofický časopis	0015-1831	2012-2016
Folia Historica Bohemica	0231-7494	2007-2015
Folia Parasitologica	0015-5683	2011-2016
Gender, rovné příležitosti, výzkum	1213-0028	2007-2016
Germanoslavica	1210-9029	2009-2015
Historická demografie	0323-0937	2003-2016
Historická geografie	0323-0988	2003-2016
Hospodářské dějiny	0231-7540	2009-2012
Hudební věda	0018-7003	2012-2013
Jemná mechanika a optika	0447-6441	2000-2016
Linguistica Pragensia	0862-8432	2006-2014
Listy filologické	0024-4457	2012-2016
Mathematica Bohemica	0862-7959	2009-2016
Mediaevalia Historica Bohemica	0862-979X	2007-2015
Moderní dějiny	0862-979X	2004-2016
Naše řeč	0027-8203	2009-2016
Naše společnost	1214-438X	2003-2016
Nový Orient	0029-5302	2012-2016
Photosynthetica	0300-3604	2012-2016
Physiological Research	0862-8408	1999-2016
Právník	0231-6625	2012-2016
Přehled výzkumů	1211-7250	2003-2015
Preslia	0032-7786	2012-2016
Slavia	0037-6736	2010-2016
Slovanský přehled	0037-6922	2012-2016
Slovo a slovesnost	0037-7031	2012-2016
Sociologický časopis	0038-0288	2011-2016
Soudobé dějiny	1210-7050	2012-2015
Studia Geophysica et Geodaetica	0039-3169	2002-2016
Studia Mediaevalia Bohemica	1804-0977	2009-2014

NÁZEV	ISSN	ZPRACOVANÁ RETROSPEKTIVA
Studia Rudolphina	1213-5372	2009-2015
Teorie vědy	1210-0250	2003-2016
Umění	0049-5123	2012-2016
Živa	0044-4812	2012-2016

3 ZPRACOVÁNÍ ANALYTICKÝCH ZÁZNAMŮ Z PERIODIK V SYSTÉMU PROARC

ProArc je produkční a archivační systém pro digitalizaci, který umožňuje vytvářet záznamy článků a přikládat k nim plné texty. Záznamy jsou v něm ukládány ve formátu MODS³ a jsou vytvářeny podle standardů Národní digitální knihovny pro periodika,⁴ rozšířených o interní pravidla Knihovny AV ČR. Metadata jsou do ProArcu vkládána přes webový formulář. V něm také probíhá přidávání plných textů. Zpracování v tomto systému začalo v roce 2015 (zkušební provoz), respektive 2016 (ostrý provoz).

The image shows the ProArc system interface. On the left is a 'Metadata - eČlánek' form with fields for:

- Název - MA: (Title)
- Typ: MA: (Type)
- Číslo: (Number)
- Číslo, jedn. začátek názvu - MA: (First issue title)
- Název - M: (Author)
- Co je nového v biologii: (What's new in biology)
- Podtitulek - MA: (Subtitle)
- Rekordman ve velikosti genomu: (Recordman in genome size)
- Číslo čísl.: SA: (Issue number)
- Název čísl.: SA: (Issue title)
- Typ: MA: (Type)
- Průběh: (Progress)
- Číslo: (Number)
- eng: (English)
- Číslo, jedn. začátek názvu - MA: (First issue title)
- Název - M: (Author)
- Nové genome size recordholder: (New genome size recordholder)

 On the right is a preview of a digital record titled 'Co je nového v biologii: Rekordman ve velikosti genomu'. It features a flower image and text about genome size records in biology.

Metatadový formulář v systému ProArc (zdroj: autorka).

3 Metadata Object Description Schema; <http://www.loc.gov/standards/mods/>.

4 Viz <http://www.ndk.cz/standardy-digitalizace/metadada>.

Systém ProArc umožňuje také stahování a upravování záznamů z analytické báze v ALEPH Knihovny AV ČR a ze Souborného katalogu ČR. Stažené záznamy jsou v ProArcu konvertovány do metadatového formátu MODS, doplněny o potřebná metadata a jsou k nim přiloženy plné texty článků. Takto obohacené záznamy jsou využívány pro Digitální knihovnu.

V roce 2016 bylo v ProArcu zpracováno 24 titulů periodik. Primárním cílem je, stejně jako v případě zpracování v ALEPH, souběžné vytváření záznamů z aktuálního roku vydání. Současně probíhá i retrospektivní zpracování do roku 2005. Vyhotovenou retrospektivu jednotlivých titulů přehledně shrnuje tabulka 2.

TABULKA 2: Přehled periodik zpracovaných v systému ProArc.

NÁZEV	ISSN	ZPRACOVANÁ RETROSPEKTIVA
Acta Comeniana	0231-5955	2014
Acta Onomastica	1211-4413	2016
Critical Housing Analysis	2336-2839	2014-2016
Časopis zdravotnického práva a bioetiky	1804-8137	2013-2015
Český časopis historický	0862-6111	2012-2016
Český lid	0009-0794	2013-2016
Estetika	1802-2006	2016
Filosofický časopis	0015-1831	2005-2016
Folia Historica Bohemica	0231-7494	2012-2015
Folia Zoologica	0139-7893	2013-2016
Gender, rovné příležitosti, výzkum	1213-0028	2015-2016
Historická geografie	0323-0988	2012-2016
Hudební věda	0018-7003	2015
Knihy a dějiny	1210-8510	2013-2015
Moderní dějiny	0862-979X	2012-2016
Naše řeč	0027-8203	2016
Právník	0231-6625	2013-2016
Preslia	0032-7786	2014-2016
Slovo a slovesnost	0037-7031	2016

NÁZEV	ISSN	ZPRACOVANÁ RETROSPEKTIVA
Sociologický časopis	0038-0288	2016
Střed	1803-9243	2015-2016
Theatralia	1803-845X	2015-2016
Umění	0049-5123	2013-2016
Živa	0044-4812	2003-2004, 2012-2016

Systém ProArc umožňuje využití metadat nejen v Digitální knihovně, ale také jejich odesílání do různých vědeckých databází článků a periodik. Nyní prvním rokem probíhá odesílání článkových metadat do databáze CEJSH.⁵ V listopadu 2016 bylo spuštěno také odesílání informací do databáze CrossRef.⁶ Zprostředkovaně přes prezentační software Kramerius probíhá také odesílání záznamů článků do databází Web of Science⁷ a Scopus.⁸ Zároveň je ProArc kompatibilní s již existujícími řešeními v České republice, mezi něž patří zejména Registr digitalizace,⁹ takže je možné metadata odesílat také do něj.

4 ZPŘÍSTUPNĚNÍ DIGITÁLNÍ KNIHOVNY AV ČR V SYSTÉMU KRAMERIUS

Webové rozhraní Digitální knihovny je přístupné na adrese <http://kramerius.lib.cas.cz/client>. Úvodní obrazovka je určena k vyhledávání v plných textech dokumentů a v metadatech. Prohledávání plných textů digitalizovaných dokumentů je umožněno díky rozpoznávání textu metodou OCR. Výsledky vyhledávání lze zpřesnit použitím filtrů, například podle dostupnosti dokumentu nebo klíčových slov. Hned na úvodní stránce je možné si také zobrazit nejžádanější, nejnovější nebo vybrané dokumenty. Systém v neposlední řadě nabízí prohledávání názvového a autorského rejstříku, vyhledávání na časové ose po-

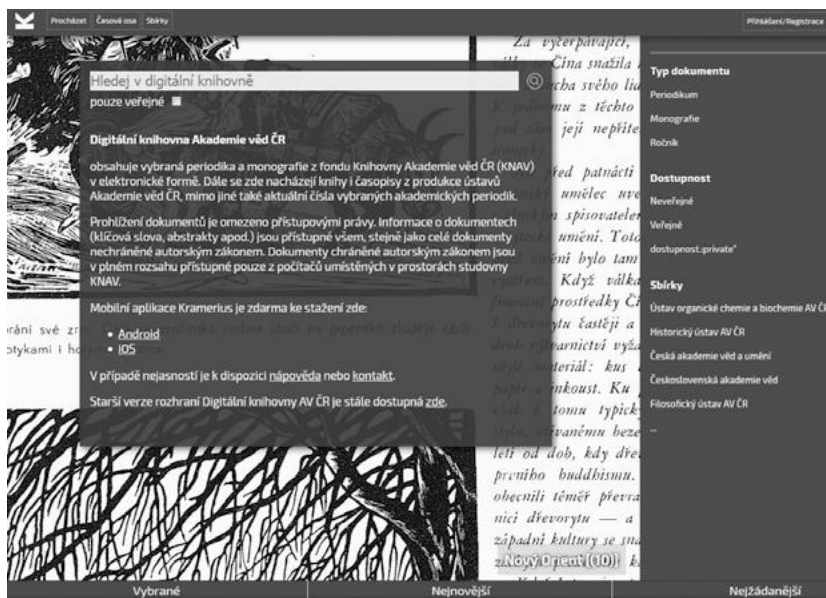
⁵ The Central European Journal of Social Sciences and Humanities; <http://cejsh.icm.edu.pl>.

⁶ Viz <http://www.crossref.org/>.

⁷ Viz <https://webofknowledge.com/>.

⁸ Viz <https://www.scopus.com/>.

⁹ Viz <http://www.registrdigitalizace.cz/>.

Úvodní strana Digitální knihovny AV ČR (zdroj: autorka).

dle data vzniku dokumentu a prohlížení sbírek — tematických kolekcí vytvořených administrátorem.

Vyhledané dokumenty lze buď prohlížet přímo online v Digitální knihovně, nebo je uložit na vlastní zařízení ve formě originálního souboru, ve standardním PDF. Systém podporuje také vyhledávání v plných textech konkrétního článku nebo určité stránky. Dále Kramerius poskytuje možnost ukládání vyhledaných dokumentů do oblíbených a jejich sdílení na sociálních sítích.

Zpřístupnění plných textů v Digitální knihovně je limitováno autorským zákonem. Proto jsou na internetu volně dostupné ty dokumenty, které již nespádají pod jeho ochranu. Výjimku tvoří případy, v nichž licenční smlouva s příslušnými vydavateli umožňuje zpřístupnění před uplynutím této lhůty. Některá periodika jsou volně dostupná v režimu open access, nebo jen s několikaletým embargem od data vydání. Volný přístup k plným textům všech dokumentů je zajištěn ve studovně Knihovny AV ČR.

Zobrazení článku v Digitální knihovně AV ČR (zdroj: autorka).

LITERATURA

- GEC, Tomáš — LHOTÁK, Martin. Rozhovor s Martinem Lhotákem. *Duha* 26, 2012, č. 1 [online; dostupné zde: <https://duha.mzk.cz/clanky/rozhovor-s-martinem-lhotakem>; přístup 28. 12. 2016].
- LHOTÁK, Martin. Česká digitální knihovna. *Duha* 30, 2016, č. 3 [online; dostupné zde: <https://duha.mzk.cz/clanky/ceska-digitalni-knihovna>; přístup 28. 12. 2016].
- ŠLAPÁKOVÁ, Ivana: Zpracování a zpřístupňování časopiseckých článků v Digitální knihovně AV ČR. *Informace* 2014, č. 3 a č. 4 [online; dostupné zde: <https://www.lib.cas.cz/casopis-informace/zpracovani-zpristupnovani-casopiseckych-clanku-digitalni-knihovne-av-cr-cast-1>; <https://www.lib.cas.cz/casopis-informace/zpracovani-zpristupnovani-casopiseckych-clanku-digitalni-knihovne-av-cr-cast-2>].

RÉSUMÉ

The CAS Digital Library has been compiled since 2003. During that time it has come to include 180 titles of periodicals and over 2,700 monographs primarily from CAS insti-

tute output. Since 2016 the Digital Library has also included the full texts of original digital ("born digital") documents, and now contains over 8,300 documents of this kind. Kramerius software is used to make the Digital Library available to users. The Digital Library is accessible at <http://kramerius.lib.cas.cz/client>.

Metadata entries for the Digital Library are created in the ALEPH system and in the ProArc metadata editor. Entry compilation has been under way in ALEPH since 2013, with 24,000 entries compiled in it to date. Entries are compiled retrospectively to 1999. Compilation in ProArc began in 2016, and the retrospection currently extends to 2005. Metadata entries in both systems are used in the CAS Digital Library, where they are interlinked with the full texts of periodicals.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Digitální knihovna Akademie věd ČR — plnotextové databáze — „born digital“ dokumenty — metadatové záznamy

Digital Library of the Czech Academy of Sciences — full-text databases — “born digital” publications — metadata entries

BIBLIOGRAPHIA MEDICA ČECHOSLOVACA

**Lenka Maixnerová, Filip Kříž, Michal Závíška,
David Piňos, Helena Bouzková**

Národní lékařská knihovna

1 ÚVOD

Bibliographia medica Čechoslovaca (BMČ) je bibliografická databáze, která obsahuje přes 900 000 bibliografických záznamů dokumentů z oboru lékařství a zdravotnictví. Bibliografie je vytvářena v Národní lékařské knihovně (NLK) a je volně dostupná v portálu Medvik na adrese www.medvik.cz.

2 HISTORIE

První pokusy o zdokumentování domácí zdravotnické literární produkce se objevují již na přelomu 19. a 20. století. První československou lékařskou bibliografií byla *Slovanská bibliografie lékařská*, která vycházela jako příloha *Časopisu lékařů českých* v letech 1900–1902. Bibliografii sestavil Jan Semerád (1866–1926)¹. Dalším pokusem byla bibliografie od Otakara Hněvkovského (1901–1980)² *Bibliographia medica czechoslovaca*, která vycházela v letech 1935–1939 a obsahovala literaturu z let 1932–1935.

1 Viz <http://www.medvik.cz/link/jk01110744>.

2 Viz <http://www.medvik.cz/link/jk01041382>.

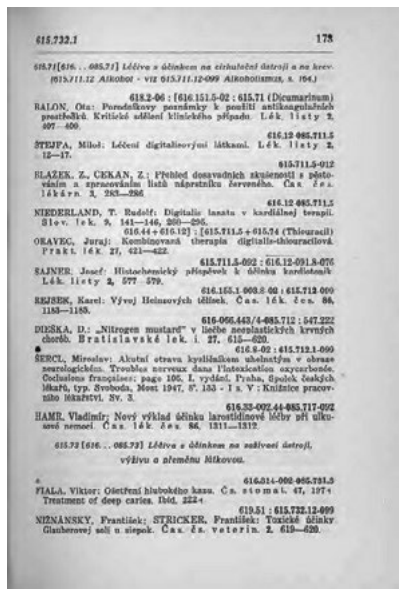
Zakladateli současné BMČ byli knihovník Ústřední lékařské knihovny v Praze (ÚLK) Karel Růžička (1911–1994)³ a psychiatr Svetozar Nevole (1910–1965).⁴ Podařilo se jim vytvořit menší pracovní skupinu z lékařů pražských klinik, kteří se věnovali vytváření zdravotnické bibliografie ze zdrojů ÚLK. Od roku 1946 začaly probíhat přípravy na zpracování lékařské oborové bibliografie pod vedením Československého komitétu pro vědeckou organizaci a nově vzniklé Československé dokumentační společnosti (ČsDS). Při ČsDS vznikla Lékařská komise, jejímž cílem bylo vytvoření oborové bibliografie a založení Zdravotnického dokumentačního střediska (ZDS). To zahájilo činnost začátkem roku 1947 a pracovali v něm dobrovolníci pod vedením Karla Růžičky a Svetozara Nevoleho. Lékařská komise podala ministerstvu zdravotnictví koncem roku 1947 návrh na vybudování ZDS. Ministerstvo návrh odsouhlasilo a 13. 12. 1949 vzniká Zdravotnické dokumentační středisko, jehož hlavní náplní bylo zpracování československé literární produkce z oboru lékařství a zdravotnictví. ZDS sídlilo v Lékařském domě, na adrese Sokolská 31, Praha 2, a úzce spolupracovalo s ÚLK; mělo dva vedoucí (lékaře a knihovníka) a šest písařů. V roce 1952 bylo ZDS nahrazeno Ústavem pro zdravotnickou dokumentaci (ÚZD) a v roce 1961 byl ÚZD sloučen se Státní lékařskou knihovnou (dříve ÚLK) ve Státní ústav pro zdravotnickou dokumentační a knihovnickou službu, později přejmenovaný na Ústav vědeckých lékařských informací (dále jen ÚVLI).⁵

Práce na bibliografii byly zahájeny již v roce 1947. První svazek bibliografie v knižní podobě vyšel v roce 1949 pod názvem *Bibliographia medica Českoslovaca* a registroval literaturu vydanou v roce 1947. Vydání bylo finančně zajištěno díky ministerstvu informací a osvěty. Obsahem prvního vydání BMČ byly bibliografické záznamy článků z cca 51 odborných českých a slovenských časopisů, záznamy článků z lékařských sborníků a záznamy monografií vydaných na území ČSR, celkem asi 2 500 položek. Snahou bylo podchytit i práce československých autorů v zahraničí, ale to se ukázalo jako technicky nemožné. Záznamy byly pořizovány na lístky formátu A6 a byly řazeny do kartotéky podle autorů a systematicky podle mezinárodního desetinného třídění (dále jen MDT). Tištěná verze obsahovala záznamy systematicky řazené podle MDT, součástí vy-

³ Viz <http://www.medvik.cz/link/jk01103180>.

⁴ Viz <http://www.medvik.cz/link/jk01090133>.

⁵ NEPUŠTIL, Bohumír: Ústav pro zdravotnickou dokumentaci. *Časopis lékařů českých* 92, 1953, č. 35, s. 953–956; NEVOLE, Svetozar: Zdravotnické dokumentační středisko. *Dokumentace a desetinné třídění* 1, 1949, č. 2, s. 17–18.

První ročník tištěné BMČ (zdroj: autoři).

dání byl i autorský a předmětový rejstřík. Bibliografie byla sestavována ručně a od začátku ji provázely problémy s tištěnou podobou.⁶ Ročníky 1953–1956 a 1968 nebyly nikdy vydány a zůstaly pouze ve formě lístkové kartotéky. Roční periodicitu BMČ umožňovala pouze retrospektivní využití, proto v roce 1973 začíná vycházet čtyřikrát ročně a od roku 1975 jednou měsíčně — tak bylo možné v BMČ nalézt i aktuální informace.

V prvních třiceti ročnících bylo věcné téma v bibliografických záznamech BMČ zachycováno pomocí znaků MDT. ZDS vypracovalo a pro vlastní účely upravilo francouzské vydání tabulek MDT.⁷ Použití MDT jako jediného prvku

6 Předmluva. In: *Bibliographia medica Čechoslovaca* 1947, 1949, s. 9-12; Úvod. Tamtéž, s. 13-17; RŮŽIČKA, Karel: Dokumentace zdravotnické literatury ve Zdravotnickém dokumentačním středisku v Praze. *Časopis lékařů českých* 89, 1950, č. 45, s. 1271-1273.

7 NEVOLE, Svetozar: O mezinárodním třídění desetinném a o jeho použití v lékařství. *Časopis lékařů českých* 86, 1947, č. 22, s. 680–683.

věcného pořádání se však postupně ukázalo jako nevyhovující (ačkoliv veškerá dostupná literatura použití MDT v BMČ naopak vychvaluje).⁸ Pro koncové uživatele je systém MDT velmi komplikovaný, navíc pro obor lékařství nedostačující. V ÚVLI se od roku 1977 začíná pro věcné zpracování BMČ používat český překlad⁹ amerického tezauru Medical Subject Headings¹⁰ (MeSH), zpočátku ve zkrácené verzi, v plné od roku 1994. V projektu Prováděcí projekt automatizovaného informačního systému — Bibliographia medica Českoslovac¹¹ se uvádí, že věcný popis v BMČ bude zastoupen:

- a) rubrikátory mezinárodního systému Medinform,¹²
- b) deskriptory MeSH v českém překladu, které budou v další etapě nahrazeny deskriptory systému Medinform,
- c) znaky MDT.

Zvolení MeSH jako hlavního prvku věcného pořádání nebylo pravděpodobně úplně žádoucí (možná z politických důvodů), prvně se objevuje v tištěné verzi v roce 1978/1979 (sv. 32/33, č. 1); v úvodu svazku je pouze popsáno, že pro věcné zpracování jsou použity deskriptory (nikde není zmíněno, že se jedná o MeSH). MDT a ani systém Medinform se již v dalších ročnících BMČ nevyskytují. Při aktuální retrokatalogizaci (převodu záznamů do elektronické podoby) jsou znaky MDT nahrazovány deskriptory MeSH.

Kromě základní řady BMČ vycházely dvě výběrové bibliografie: *The annual of Czechoslovak medical literature* (1956–1971) a *Zdravotnictví a právo* (1970–1990). Bibliografie *The annual of Czechoslovak medical literature* byla určena pro mezinárodní výměnu mezi knihovnami. Bibliografické záznamy byly obohaceny o anglický překlad názvu a řazeny věcně podle tématu. V roce 1970 vyšel první ročník bibliografie *Zdravotnictví a právo*, která byla zaměřena na právní problematiku v oborech lékařství a zdravotnictví.

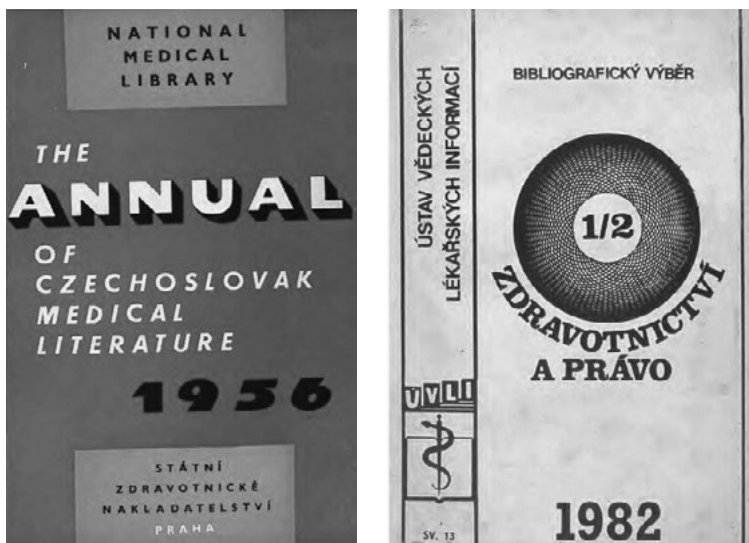
8 RŮŽIČKA, Karel: Lékaři a mezinárodní desetinné třídění. *Lékařské listy* 5, 1950, č. 13, s. 395–397.

9 Český překlad tezauru MeSH je vytvářen od roku 1973 v Národní lékařské knihovně.

10 https://en.wikipedia.org/wiki/Medical_Subject_Headings.

11 PEŠKA, Jan – BLEHOVÁ, Eva – PINKAS Otakar – KOVÁŘÍKOVÁ, Zorka: *Prováděcí projekt automatizovaného informačního systému – Bibliographia medica Českoslovac*. Praha: Ústav vědeckých lékařských informací, 1977.

12 Medinform (Mezinárodní odvětvový systém vědeckých lékařských informací) byl subsystém Mezinárodního systému vědeckých technických informací členských zemí RVHP.

Obálky výběrových bibliografií (zdroj: autoři).

Počet záznamů a titulů excerpovaných časopisů se během let výrazně měnil: první ročník obsahoval 2 500 záznamů, v roce 1999 to bylo již 13 000 záznamů, v roce 2010 cca 28 000 záznamů. Rozsah typů prací excerpovaných do BMČ se také vyvíjel. Postupně začaly přibývat i další typy dokumentů, jako jsou výzkumné zprávy, konferenční materiály apod. Od roku 1988 se do BMČ systematicky excerpují i tzv. zahraniční bohemika a slovacika (tj. práce českých a slovenských autorů vydané v zahraničních titulech) a od roku 2012 kapitoly v monografiích.

V roce 1978 bylo ve spolupráci s ÚVTEI-ÚTZ (Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací — Ústřední technická základna) zahájeno automatizované zpracování BMČ s využitím počítačů. BMČ vycházela nejenom v tištěné, ale i v elektronické podobě na disketách. Ve spolupráci s firmou AiP Beroun byla od roku 1996 vydávána též na CD *BiblioMedica* (později DVD). Online zpřístupnění pro koncové uživatele je v provozu od roku 1999, nejdříve v online katalogu systému ALEPH, nyní v portálu Medvik.¹³

¹³ Viz <http://www.medvik.cz>.

Se zahájením vydávání slovenské lékařské bibliografie *Bibliographia medica Slovaca*¹⁴ v roce 2000 přestaly být do BMČ excerpovány slovenské tituly v úplnosti a také zahraniční slovacika. Z důvodu preference využívání BMČ v elektronické podobě bylo vydávání tištěné verze v roce 2000 ukončeno. Tištěná verze BMČ včetně *Zdravotnictví a práva* byla zdigitalizována a je volně dostupná v Digitální knihovně NLK.¹⁵

V roce 2001 byl v NLK řešen projekt Informační charakteristiky vývoje lékařské vědy a výzkumu (identifikace parametrů, tvorba databáze, vytvoření nástroje srovnávání), jehož cílem bylo vytvoření českého citačního rejstříku lékařských časopisů a modernizace zpracování BMČ.¹⁶ Systémy používané pro zpracování dat BMČ T602 a CDS-ISIS byly nahrazeny XML editorem a součástí BMČ se stal i citační rejstřík.¹⁷ Práce na citačním rejstříku byly v roce 2006 ukončeny z důvodu vysokých nároků na personální zajištění.

3 EXCERPČNÍ ZÁKLADNA

BMČ je koncipována jako národní registrující bibliografie pokrývající obory lékařství a zdravotnictví. V roce 2000 začala vycházet slovenská lékařská bibliografie *Bibliographia medica Slovaca*, proto přestaly být slovenské tituly excerpovány do BMČ. BMČ taktéž nepokrývá veterinární lékařství. V roce 2016 BMČ excerpuje cca 250 titulů periodik. Jejím obsahem jsou:

- a) články publikované v domácích odborných časopisech a sbornících — původně byly do BMČ zařazovány také populárně-vědecké práce vyšlé v celostátních denících a společenských časopisech;

14 *Bibliographia medica Slovaca*, vytvářena v Slovenské lekárske knižnici v Bratislavě od roku 1996, je volně dostupná na adrese <http://arl4.library.sk/arl-sllk/sk/rozsirenie-vyhľadavanie>.

15 Digitální knihovna NLK je provozována v systému Kramerius na adrese <http://kramerius.medvik.cz>.

16 VOTÍPKOVÁ, Marie – ŠPÁLA, Milan – PESSROVÁ, Hana – HERCOVÁ, Jana – WEICHETOVÁ, Eva: Informační charakteristiky vývoje lékařské vědy a výzkumu (identifikace parametrů, tvorba databáze, vytvoření nástroje srovnávání). Závěrečná zpráva o řešení grantu Interní grantové agentury MZ ČR. Číslo zprávy: NO6561.

17 VOTÍPKOVÁ, Marie – HERCOVÁ, Jana – WEICHETOVÁ, Eva – PESSROVÁ, Hana – ŠPÁLA, Milan: Český citační rejstřík lékařské literatury. In: *Medsoft 2002. Hradec Králové, 16.-17. 4. 2002. Sborník příspěvků*. Praha: TECH-MARKET, 2002, s. 93-99.

- b) monografie publikované na území ČR — odborné i populární;
- c) časopisy publikované na území ČR — odborné i populární;
- d) kapitoly v knize — u kolektivních odborných monografií vydaných na území ČR;
- e) články českých autorů, které byly publikovány v zahraničních časopisech.

V roce 2010 došlo z praktických důvodů k rozdělení zpracování záznamů BMČ v systému Medvik¹⁸ do dvou databází, na záznamy článků a ostatních typů dokumentů. V současné době databáze BMČ obsahuje pouze záznamy z analytického zpracování — články, abstrakty, recenze apod. Ostatní typy dokumentů (monografie, výzkumné zprávy, elektronické dokumenty, periodika, videa apod.) jsou uloženy a zpracovávány v monografické databázi. Do BMČ jsou zařazovány publikace, které se podaří získat (koupí, darem, výměnou) do fondů NLK, v případě elektronických publikací pouze ty dokumenty, které lze stáhnout do Digitálního archivu NLK za dodržení autorskoprávních ujednání.

V rámci analytického popisu se zpracovávají pouze odborné práce. Excerpovaná odborná periodika se dělí do tří kategorií:

1. kategorie — impaktovaná a recenzovaná neimpaktovaná periodika (dle Seznamu recenzovaných neimpaktovaných časopisů vydávaných v České republice);
2. kategorie — nerecenzovaná odborná periodika;
3. kategorie — impaktovaná a recenzovaná neimpaktovaná periodika z hraničních oborů — zpracovávají se pouze články tematicky odpovídající zaměření BMČ.

4 ZAHRANIČNÍ BOHEMIKA

Od počátku vytváření BMČ byla snaha o zachycení prací publikovaných v zahraničí. Ve spolupráci se Střediskem automatizované výměny informací byly od roku 1988 systematicky doplňovány do BMČ i práce publikované v zahraničních časopisech s využitím databáze MEDLINE.¹⁹ Záznamy citací byly

¹⁸ Viz <http://www.medvik.cz>.

¹⁹ MEDLINE je bibliografická databáze vytvářená v Národní lékařské knihovně USA; viz <https://www.nlm.nih.gov/pubs/factsheets/medline.html>.

ručně přepisovány do databáze BMČ, deskriptory MeSH byly přeloženy do českého jazyka.²⁰

V roce 2012 byl pro účely registrace zahraničních bohemik vyvinut softwarový nástroj pro import dat z databáze MEDLINE/PubMed.²¹ V portálu My-NCBI²² (National Center for Biotechnology Information) byl vytvořen rešeršní profil pro export XML záznamů. Takto získané záznamy jsou konvertovány do bibliografického formátu MARC21,²³ včetně převodu hesel MeSH na českou verzi, a následně jsou záznamy importovány do báze BMČ. Importy se provádějí se čtvrtletní periodicitou. Součástí přebíraných záznamů je identifikátor PubMed — PMID.²⁴ Za pomoci identifikátoru PMID je možné záznamy v portálu Medvik nejenom vyhledat, ale i dostat se pomocí odkazu přímo do databáze PubMed. Díky PMID jsou též záznamy obohaceny o údaje o citovanosti prostřednictvím aplikačních rozhraní Article Match Retrieval Service (Web of Science, Journal Citation Reports)²⁵ a Scopus Search Java Script API.²⁶

5 ZPRACOVÁNÍ

Bibliografické záznamy BMČ jsou od roku 2006 vytvářeny v systému DaWinci/Medvik. Zpracování se liší podle úrovně bibliografického popisu — viz tabulka 1.

20 FARNÍKOVÁ, Eliška: Bohemika a slovacika v BMČ. *Zdravotnická dokumentace* 26, 1987, č. 3-4, s. 199-200.

21 PubMed je volně dostupná databáze, která obsahuje přes 26 milionů citací z databáze MEDLINE a dalších odborných časopisů z oblasti biomedicíny od roku 1940. Producentem databáze je National Center for Biotechnology Information (NCBI) a U.S. National Library of Medicine; viz <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed>.

22 Bezplatná služba pro komfortnější práci s databázemi NCBI: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/myncbi>.

23 Viz http://wiki.knihovna.cz/index.php?title=MARC_21.

24 Viz https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK3827/#pubmedhelp.PMID_PMID.

25 Viz http://wokinfo.com/products_tools/products/related/amr.

26 Viz <http://dev.elsevier.com/>; srov. MAIXNEROVÁ, Lenka – JAROLÍMKOVÁ, Adéla – KRÍŽ, Filip – LESENKOVÁ, Eva – HORSÁK, Ondřej – BOUZKOVÁ, Helena: Zpracování a online zpřístupnění závěrečných zpráv grantových projektů Interní grantové agentury Ministerstva zdravotnictví České republiky. *Knihovna* 24, 2013, č. 2, 34-47.

TABULKA 1: Specifika zpracování BMČ podle úrovně bibliografického popisu (údaje jsou platné k 30. 11. 2016).

	ANALYTICKÁ ÚROVEŇ	MONOGRAFICKÁ ÚROVEŇ	SERIÁLOVÁ ÚROVEŇ
Typ dokumentu	článek v časopise, článek ve sborníku, abstrakt v časopise, abstrakt ve sborníku, kapitola v knize, recenze	monografie, šedá literatura, konferenční materiály, výukové materiály, závěrečné zprávy, audio/video, grafika, elektronické dokumenty	časopisy, noviny, nepravá periodika, šedá literatura (ročenky, výroční zprávy, konferenční sborníky)
Provenience	ČR, do 2000 i SR, práce českých autorů vydaných v zahraničí, některé tituly, které vycházejí v zahraničí (zejména SR), ale jejichž redakce má zastoupení v ČR	ČR, do 2000 i SR, publikace vydané v zahraničí psané česky nebo od českých autorů	ČR, do 2000 i SR, publikace vydané v zahraničí psané česky
Odbornost	pouze odborná úroveň	odborná i populární úroveň	odborná i populární úroveň
Formát	MARC21	MARC21	MARC21
Katalogizační pravidla	pravidla velkých databázových center, která částečně vychází z AACR2 ²⁷ a RDA ²⁸	RDA, záznamy vytvořené do 2015 podle AACR2	RDA, záznamy vytvořené do 2015 podle AACR2
Věcné zpracování	deskriptory MeSH – podle metodiky MEDLINE, Klíčová slova	deskriptory MeSH, Konspekt, ²⁹ Publikační typ, Obory NLK, ³⁰ Klíčová slova	deskriptory MeSH, Konspekt, Publikační typ, Obory NLK

27 Angloamerická katalogizační pravidla, druhé vydání.**28** Resource Description and Access – katalogizační pravidla.**29** Mezinárodní standard pro mezinárodně srozumitelný popis, hodnocení a porovnání fondů / knihovních sbírek.**30** Vlastní klasifikační systém NLK na úrovni oborů.

	ANALYTICKÁ ÚROVEŇ	MONOGRAFICKÁ ÚROVEŇ	SERIÁLOVÁ ÚROVEŇ
Identifikátory	BMCID, ³¹ PubMed PMID, ID projektu IGA MZ ³² ČR, Meditorial ID, ³³ DOI ³⁴	Medvik ID, ³⁵ číslo ČNB, ³⁶ ISBN, ID projektu IGA MZ ČR, DOI	MedvikID, číslo ČNB, ISSN
Knihovnický systém	DaWinci/Medvik	DaWinci/Medvik	DaWinci/Medvik
Retrospektiva	bez omezení	bez omezení	bez omezení
Retrokonverze	probíhá – v počítačové podobě ročníky 1947, 1949, 1951–1956, 1958, 1961–1964, 1967 až do současnosti	hotová	hotová
Počet záznamů	843 321	59 640	2 142
Počet pracovníků (úvazků)	13	4	0,5

Při vytváření bibliografických záznamů BMČ se NLK snaží minimalizovat ruční přepis a tím omezit vznik překlepů. Zápis ve formátu MARC21 probíhá čtyřmi způsoby:

- a) přebírání strukturovaných metadat ve formátu XML přímo od nakladatelů — přibližně třicet titulů;
- b) kopírování z elektronických obsahů nebo plných textů;
- c) ruční přepis — zejména sborníky a kolektivní monografie;

31 Identifikátor Bibliographia medica Czechoslovaca.

32 Interní grantová agentura Ministerstva zdravotnictví ČR.

33 Identifikátor Meditorialu, provozovatele portálu *proLékaře.cz* (<http://www.prolekaře.cz/>).

34 Digital Object Identifier.

35 Identifikátor Medviků.

36 Česká národní bibliografie.

Záznam dokumentu		Zdroj: BMČ - články	1 z 3
Název	Pokroky v diagnostice a léčbě nespecifických střevních zánětů / Michal Konečný, Jiří Lhrmann		
Autor	Konečný, Michal, 1965 II. interní klinika gastroenterologická a hepatologická LF UP a FN Olomouc Lhrmann, Jiří, 1940- II. interní klinika gastroenterologická a hepatologická LF UP a FN Olomouc		
Zdroj	Vnitřní lékařství 2014, roč. 60, č. 7-8, s. 625-629. ISSN: 0042-773X; 1801-7592 (elektronická verze).		
Datum vydání	2014		
Jazyk	čeština		
Země	Česko		
Typ dokumentu	články		
Odkaz	Meditorial		
Signatura	NLK: B 184; neváz. 1041		
Číslo záznamu	bmc14068948		
Persistentní link	http://www.medvik.cz/link/bmc14068948		
MESH deskriptor	diagnostické zobrazování (metody) TNF-alfa (terapeutické užití) idiopatické střevní záněty (diagnóza, farmakoterapie) monoklonální protilátky (terapeutické užití) biologická terapie ulcerózní kolitida (diagnóza, farmakoterapie) gastrointestinální látky (terapeutické užití) glukokortikoidy (terapeutické užití) Crohnova nemoc (diagnóza, farmakoterapie) endoskopie		

Schránka
schránka: přidat +

Další akce
kopie

Digitální knihovna

zdroj
ročník

Online přístup NLK
Medline Complete (EBSCOhost)
cel 2011-11-01

Zobrazení záznamu
standardní
citace
Bibliomedica
MARC
export EndNote, Zotero...

Možnosti archivace
Sherpa/RoMEO:

Ukázka bibliografického záznamu článku s plným textem v Digitální knihovně NLK a v databázi MedlineComplete v portálu Medvik (zdroj: autoři).

- d) stahování bibliografických záznamů přes protokol Z39.50 — např. MEDLINE, Bibliographia medica Slovaca, ANL;³⁷
- e) automatizované přebírání záznamů z databází — PubMed.

Při vytváření BMČ spolupracuje NLK s nakladateli/vydavateli odborných periodik. Spolupráce se týká zejména předávání bibliografických metadat do databáze BMČ a poskytování plných textů do Digitální knihovny NLK (DK). Pro tyto účely byl vyvinut softwarový nástroj Medvik API, který umožňuje výměnu bibliografických metadat a PDF souborů. NLK tímto způsobem přebírá data z portálu proLékaře.cz (Meditorial).³⁸

37 Databáze, která obsahuje výběr českých článků v českých novinách, časopisech a sbornících — <http://www.caslin.cz/caslin/databaze-pro-vyhledavani/databaze-ceskych-clanku-baze-anl>.

38 MAIXNEROVÁ, Lenka — KRŽÍŽ, Filip — BOUZKOVÁ, Helena — LESENKOVÁ, Eva — HORSÁK, Ondřej — JAROLÍMKOVÁ, Adéla — ZÁVIŠKA, Michal: Databáze Bibliographia

Záznam dokumentu		Zdroj: BMČ - články	7 z 10
Název	TVT and TVT-O for surgical treatment of primary stress urinary incontinence: prospective randomized trial / I. Krofka, J. Feyereisl, M. Otčenášek, P. Velebil, E. Kašíková, M. Krčmář		
Autor	Krofka, Ladislav, 1967- Institute for the Care of Mother and Child, Podolske nabreží 157, 147 00, Prague 4, Czech Republic. ladislav.krofka@post.cz Feyereisl, Jaroslav, 1954- Otčenášek, Michal Velebil, Petr, 1956- Kašíková, Eva Krčmář, Michal		
Zdroj	International urogynecology journal. 2010, roč. 21, č. 2, s. 141-148. ISSN. 0937-3462. 1433-3023 (elektronická verze).		
Datum vydání	2010		
Jazyk	angličtina		
Typ dokumentu	články		
Číslo projektu	NR9309 (MZO) vyhledat publikace		
Odkaz	Pubmed		
Číslo záznamu	bmc12025472		
Persistentní link	http://www.medvik.cz/link/bmc12025472		
MESH deskriptor	lidé středního věku prospektivní studie staří suburetrální pásky (škodlivé účinky) ženské pohlaví stresová inkontinence moči (chirurgie) výsledek terapie lidé		
Publikační typ	srovnávací studie randomizované kontrolované studie práce podpořená grantem		
Abstrakt anglicky	INTRODUCTION AND HYPOTHESIS: A study was conducted to compare the efficacy and complications of TVT and TVT-O. METHODS: This study is a prospective randomized trial involving 300 women with primary SUI. 149 received TVT, and 151 patients were treated with TVT-O. At the 1 year follow-up, 141 TVT patients and 147 TVT-O patients (dropout, 5.3% and 2.6%) were evaluated using urodynamic studies, validated questionnaires, and a 1-h pad test. RESULTS: The mean		

Schránka
schránka: přidat +

Další akce
kopie

Digitální knihovna

plný text

zdroj

Online přístup NLK
 Medline Complete (EBSCOhost)
 od 2010-01-01 do Před 1 rokem
 ProQuest Health & Medical Complete
 od 1997-01-01 do Před 1 rokem
 ProQuest Central (purchase pre-March 2016)
 od 1997-01-01 do Před 1 rokem

Zobrazení záznamu
 standardní
 citace
 Bibliomedica
 MARC
 export EndNote, Zotero...

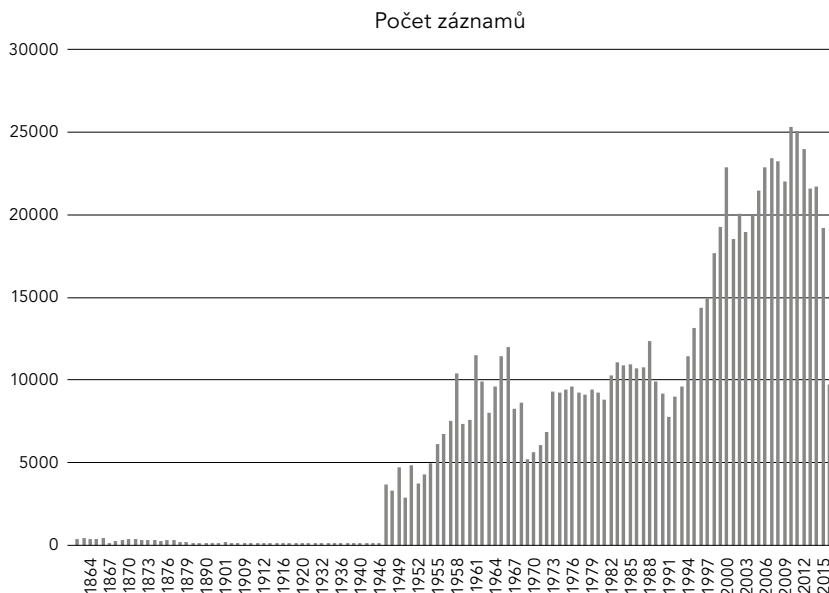
Možnosti archivace
 Sherpa/RoMEO:
 International Urogynecology Journal
 (více informací)

Bibliografický záznam článku publikovaného v zahraničním časopise (zdroj: autoři).

Postupným vývojem portálu Medvik bylo zobrazení bibliografických záznamů BMČ obohaceno o obálky, obsahy, abstrakta, afliace u všech autorů, URL odkazy na plné texty, propojení autorských údajů s databází jmenných autorit.

Počet záznamů podle roku vydání ukazuje Graf 1. Nižší počet záznamů okolo roku 1970 a 1992 souvisí pravděpodobně se společenskou situací. Pokles od roku 2015 souvisí s pozastavením excerptce sborníků abstrakt. Plné texty sborníků abstrakt jsou od 2015 ukládány do Digitální knihovny NLK.

medica Čechoslovaca jako zdroj informací o publikačních výstupech vědy a výzkumu ve zdravotnictví. In: *MEDSOFT 2013*. Praha: Creative Connections, 2013, s. 131-139.

GRAF 1: Počet záznamů BMČ podle roku vydání, k 30. 11. 2016 (zdroj: autoři).

6 ZPŘÍSTUPNĚNÍ

BMČ je volně dostupná v portálu Medvik, který vytváří a spravuje NLK. Data-báze je také součástí DVD Bibliomedica, vydávaného AiP Beroun. Metadata BMČ jsou aktuálně integrována v Centrálním portálu knihoven.³⁹

U řady nových článků v BMČ existuje možnost zobrazení plného textu formou URL odkazu na stránky nakladatele nebo prostřednictvím DK. NLK se dlouhodobě snaží, aby byl uživatelům zajištěn bezbariérový přístup k plným textům. Pro tyto účely má NLK s řadou českých nakladatelů a vydavatelů uzavřenu licenční smlouvu o poskytování a zpřístupňování elektronických verzí periodik. Celkem 108 540 záznamů článků má archivovaný plný text v DK. Born digital ročníky jsou archivovány jako PDF soubory, starší ročníky periodik jsou digitalizovány v NLK. Dokumenty starší sedmdesáti let jsou volně dostupné v souladu s autorským právem, ostatní jsou přístupné pouze z po-

39 Jednotný přístup ke službám českých knihoven – <https://www.knihovny.cz/>.

medvik

napište hledaný výraz...

Hledej v: Katalogy • BMC články • více

Úvod Pokročilé hledání Autoři Téma Knihovny Prohlížení **Výsledky** Schránka

Vydáno

Letní rok	8
Lofský rok	22
Poslední dva roky	30
Posledních pět let	115
2000-2010	230
1990-1999	192
1960-1989	319
více...	filtrovat

Jazyk

angličina	445
švédina	412
slovenčina	49
němčina	2
ruština	1
vše...	filtrovat

Země

Česko	749
Spojené státy americké	37
Slovensko	34
Nizozemsko	12
Německo	10
Spojené království	6
Švýcarsko	5
více...	filtrovat

Check Tag

isk	726
otě	366
dosah	158
ženské pohádky	154
mužské pohádky	149
mládež	75
erovnívací studie	75
více...	filtrovat

Výsledky dotazu:

ustálené
cystická a fibróza
1110
874

Typ dokumentu: Články

zpět k výchozímu dotazu o krok zpět přidat dotaz více...

Návrh rozlišení dotazu

cystická fibróza

Články 1-10 z 874 Zobrazení: Standardní řadit dle: relevance Výsledků: 10

1 Cystická fibróza

Houžek, Josef, 1913-1994 Vávrová, Věra, 1928-
Pokroky v pediatrii. Svazek 7 Praha : Avicenum, 1983. 1983. S. 139-180. [detail kopie](#)

2 Cystická fibróza

Houžek, Josef, 1913-1994 Vávrová, Věra, 1928-
Základní diagnostické a léčebné postupy. Díl 2. Pro pediatrii Praha : Avicenum, 1985. 1985. S. 40-44. [detail kopie](#)

3 Cystická fibróza pankreatu

Dvořáček, Čestmír, 1915-1988
Gastro-enterologia Bohemia. 1947, roč. 1, č. 5-6, s. 171-177. ISSN: 1214-9942. [detail Digitální knihovna: číslo kopie](#)

4 Cystická fibróza

Kayserová, Hana
Respiro. 2000. Roč. 2, č. 4, s. 15-17. ISSN: 1335-3985.

Databáze

BMC články	874
filtrovat	

Vlastník

Národní lékařská knihovna	874
filtrovat	

Typ dokumentu

Články	874
Článek ve sborníku	10
filtrovat	

Autoři

Vávrová, Věra, 1928-	145
Macek, Milan, 1961-	70
Macek, Milan, 1932-	40
Fila, Libor, 1965-	33
Houžek, Josef, 1913-1994	31
Zemková-Hellerová, Daniela, 1951-	21
Houžek, Ivan, 1937-2015	21
více...	filtrovat

Portál Medvik (zdroj: autoři).

čítačové síť NLK. U některých titulů (zejména zahraničních) je zobrazováno propojení na plný text pomocí integrace se službou 360 Core firmy Serials Solutions.⁴⁰ U všech záznamů BMC si může uživatel objednat tištěnou kopii dokumentu, případně i elektronickou prostřednictvím Virtuální polytechnické knihovny (VPK).

NLK se dlouhodobě zabývá rozvojem uživatelského rozhraní portálu Medvik pro zpřístupnění databáze BMC a katalogů členských knihoven multiknihovního systému Medvik.⁴¹ Portál Medvik je veřejné webové rozhraní vyvíjené NLK, které umožňuje plnotextové i pokročilé vyhledávání, fasetovou navigaci, vizualizaci výsledků a prohlížení pomocí oblaků hesel MeSH (tzv. tagclouds).

40 Služba, která umožňuje automatické prolinkování heterogenních informačních zdrojů a dalších www služeb mezi sebou navzájem.

41 Viz <https://nlk.cz/pro-knihovny/medvik/>.

U jednotlivých záznamů je uváděna kontextová nabídka služeb, které je možno poskytnout pro konkrétní zdrojový dokument: žádost o kopii, přístup do plného textu, výpůjčka, rezervace. Portál Medvik je otevřený pro indexační roboty vyhledávacích služeb typu Google, uživatelé se tak mohou dostat k záznamům BMČ přímo ze svého oblíbeného vyhledávače.

Za poslední dva roky se roční návštěvnost portálu Medvik pohybuje okolo 327 000 přístupů, z nichž asi 200 000 je unikátních uživatelů.

7 ÚSKALÍ PŘI ZPRACOVÁNÍ

Metadata BMČ prošla během sedmdesáti let celou řadou změn. Automatizovaný zápis byl prováděn v řadě systémů, záznamy měly různou strukturu a řídily se různými pravidly, což způsobuje jejich nejednotnost při zobrazení uživatelům. Minimálně patnáct let (80. a 90. léta) se v názvech a jménech autorů nepoužívala diakritika. Název zdrojového dokumentu se v minulosti zapisoval ve zkrácené podobě, seznam zkratk však obsahoval pouze základní periodika. V současné době se všechny zkratky nahrazují celými názvy, včetně přiřazení identifikátorů zdrojového dokumentu. Do roku 2001 se u článků uváděli pouze první tři autoři. Do roku 2010 se zaznamenávalo pracoviště pouze prvního autora.

Výraznou nevýhodou při zpracování BMČ byla velká časová prodleva od doby, kdy vyšel článek, do doby, kdy byl vytvořen záznam do BMČ. Postupná optimalizace zpracování v letech 2008–2012 přispěla ke zvýšení dostupnosti. Záznamy jsou v BMČ k dispozici často ještě před publikovanou verzí, případně obvykle do dvou měsíců po jejím vydání.

U všech autorských údajů je na analytické úrovni uváděno pracoviště (afiliace), pokud je někde v dokumentu uvedeno. Pracoviště se zapisuje ve tvaru, v jakém je uvedeno v dokumentu. Pro jedno pracoviště máme desítky i stovky různých variant zápisu. V minulosti proběhlo testování, zda by pro zpracování afiliací nemohly být použity korporativní autority — při zápisu pracoviště byla k záznamu připojena korporativní autorita nebo byl vytvořen návrh na její založení. Bohužel názvy pracoviště jsou ve zdrojových dokumentech často zapisovány chybně a ukázalo se jako problematické a časově velmi náročné správně identifikovat odpovídající korporativní autoritu. Korporativní autority jsou v ČR navíc vytvářeny tak, že při každé změně názvu dochází k vytvoření nové korporativní autority. U pracovišť, která jsou součástí dvou institucí (běžně to bývá nemocnice a lékařská fakulta), jsou vytvářeny dvě korporativní autority,

bylo by tedy nutné připojit dvě pracoviště. Požadavky na hledání jsou přitom typu „najít všechny práce od autorů z určitého pracoviště za určité období (ve kterém mohl být název změněn i několikrát)“.

Od prvního vydání BMČ se uvažovalo o tom, že součástí bibliografických záznamů bude i abstrakt nebo anotace. Po určitou dobu byla při věcném zpracování vytvářena i stručná anotace, ale tato aktivita se později ukázala jako časově a personálně nerealizovatelná. Anotace nebyla součástí tištěného výstupu. V současné době se ke všem záznamům doplňuje abstrakt, pokud existuje a pokud je možné jej stáhnout, a to ve všech uvedených jazykových variantách.

Jako problematické se ukazuje přebírání záznamů z jiných databází než MEDLINE/PubMed, kde není možné získat jedním rešeršním dotazem práce českých autorů za určité časové období.

Propojení autorských údajů s personálními autoritami je bezproblémové u monografické úrovně popisu, u analytické úrovně vzniká velké množství návrhů na zřízení personální autority, které se nedaří uvést do stavu schválené personální autority (v roce 2016 je v databázi téměř 33 000 návrhů na personální autoritu). Důvodem je vysoká časová náročnost vytvoření personální autority podle metodiky NK ČR a katalogizačních pravidel RDA a jejich národních interpretací.

8 ZÁVĚR

NLK bude i nadále prohlubovat spolupráci s nakladateli/vydavateli odborných publikací při vytváření BMČ, zejména přebírání metadat a plných textů. NLK se dlouhodobě snaží, aby všechny tituly vycházející na území ČR byly analyticky zpracovány už od prvního ročníku včetně přiřazení deskriptorů MeSH a provázání autorských údajů se jmennými autoritami. Do BMČ se daří zařazovat zahraniční bohemika z databáze MEDLINE/PubMed. Bylo by vhodné najít způsob získávání záznamů i z jiných zahraničních databází, jako je např. Embase,⁴² a vyřešit jejich vzájemnou deduplikaci.

BMČ patří ke kvalitním národním bibliografiím, je však potřeba se zabývat jejím rozvojem a podchylovat nové trendy, aby i nadále představovala moderní zdroj informací o publikačních výstupech ve zdravotnictví.

42 Bibliografická medicínská databáze vytvářená nakladatelem Elsevier (Excerpta Medica Database); obsahuje přes 30 milionů záznamů od roku 1974.

LITERATURA

- FARNÍKOVÁ, Eliška: Bohemika a slovacika v BMČ. *Zdravotnická dokumentace* 26, 1987, č. 3–4, s. 199–200.
- HELBICH, Jan — BERÁNKOVÁ, Naďa: *Odořtový systém vědeckých informací ve zdravotnictví. Technický projekt P18-335-232-01/34*. Praha: Ústav vědeckých informací, 1980.
- LICHÁ, Magdalena: *BMČ. příručka pro uživatele*. Praha: ÚVTEI, 1988.
- MAIXNEROVÁ, Lenka — KRÍŽ, Filip — BOUZKOVÁ, Helena — LESENKOVÁ, Eva — HORSÁK, Ondřej — JAROLÍMKOVÁ, Adéla — ZÁVIŠKA, Michal: Databáze Bibliographia medica Čechoslovaca jako zdroj informací o publikačních výstupech vědy a výzkumu ve zdravotnictví. In: *MEDSOFT 2013*. Praha: Creative Connections, 2013, s. 131–139.
- MAIXNEROVÁ, Lenka — JAROLÍMKOVÁ, Adéla — KRÍŽ, Filip — LESENKOVÁ, Eva — HORSÁK, Ondřej — BOUZKOVÁ, Helena: Zpracování a online zpřístupnění závěrečných zpráv grantových projektů Interní grantové agentury Ministerstva zdravotnictví České republiky. *Knihovna* 24, 2013, č. 2, 34–47.
- NEPUSTIL, Bohumír: Ústav pro zdravotnickou dokumentaci. *Časopis lékařů českých* 92, 1953, č. 35, s. 953–956.
- NEVOLE, Svetožar: O mezinárodním třídění desetinném a o jeho použití v lékařství. *Časopis lékařů českých* 86, 1947, č. 22, s. 680–683.
- NEVOLE, Svetožar: Zdravotnické dokumentační středisko. *Dokumentace a desetinné třídění* 1, 1949, č. 2, s. 17–18.
- PEŠKA, Jan — BLEHOVÁ, Eva — PINKAS, Otakar — KOVÁŘÍKOVÁ, Zorka: *Prováděcí projekt automatizovaného informačního systému — Bibliographia medica Čechoslovaca*. Praha: Ústav vědeckých lékařských informací, 1977.
- Předmluva. *Bibliographia medica Čechoslovaca* 1947, 1949, s. 9–12.
- RŮŽIČKA, Karel: Dokumentace zdravotnické literatury ve Zdravotnickém dokumentačním středisku v Praze. *Časopis lékařů českých* 89, 1950, č. 45, s. 1271–1273.
- RŮŽIČKA, Karel: Lékaři a mezinárodní desetinné třídění. *Lékařské listy* 5, 1950, č. 13, s. 395–397.
- Úvod. *Bibliographia medica Čechoslovaca* 1947, 1949, s. 13–17.
- VOTÍPKOVÁ, Marie — HERCOVÁ, Jana — WEICHETOVÁ, Eva — PESSROVÁ, Hana — ŠPÁLA, Milan: Český citační rejstřík lékařské literatury. In: *Medsoft 2002. Hradec Králové, 16.–17. 4. 2002, sborník příspěvků*. Praha: TECH-MARKET, 2002, s. 93–99.
- VOTÍPKOVÁ, Marie — ŠPÁLA, Milan — PESSROVÁ, Hana — HERCOVÁ, Jana — WEICHETOVÁ, Eva: *Informační charakteristiky vývoje lékařské vědy a výzkumu (identifikace parametrů, tvorba databáze, vytvoření nástroje srovnávání)*. Závěrečná zpráva o řešení grantu Interní grantové agentury MZ ČR. Číslo zprávy: NO6561. Praha: Iga MZ ČR, 2002.

RÉSUMÉ

Bibliographia medica Čechoslovaca (BMC) is a national registering bibliography on bio-medical fields, which has been compiled on an ongoing basis at the National Medical Library (NML) since 1947 and contains over 900,000 bibliographical records. BMC contents include documents on medicine and healthcare published in the Czech Republic (and in Slovakia up to 2000), as well as work by Czech authors published abroad. In 1977 the compilation of the bibliography was fully automated using computers, so the BMC could be published in both printed and electronic format. Publication of the printed output came to an end in 2000. Particular subjects are recorded in bibliographical entries using Medical Subject Heading (MeSH) descriptors. The BMC is compiled using the DaWinci/Medvik systém in MARC21 format. The database is available online at the Medvik portal and is brought out as the Bibliomedica DVD.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Národní lékařská knihovna — bibliografie — lékařství a zdravotnictví — věcný popis — deskriptory MeSH — MARC21

National Medical Library — bibliography — medicine and healthcare — subject description — MeSH descriptors — MARC21

GEOLOGICKO- MINERALOGICKÁ BIBLIOGRAFIE S DOPLŇKEM O VÝBĚROVOU BIBLIOGRAFII ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Hana Breiterová, Klára Platová

Česká geologická služba

1 ÚVOD

Česká republika má k dispozici národní oborovou bibliografii, která obsahuje dostupnou geologickou literaturu od 16. století do současnosti. Periodická tištěná geologická bibliografie vycházela nepřetržitě 75 let a pokrývá období let 1928–2003. Od roku 1528 do roku 1927 je doplněna retrospektivními soupisy. S nástupem elektronických databází v 90. letech 20. století je souběžně zpracovávána databáze české článkové geologické bibliografie, která však v dů-

sledku obrovského nárůstu množství publikovaných prací nestačí tradičním způsobem sledovat veškerou publikační činnost v oboru. Rozvoj informačních technologií a spolupráce institucí, které se zabývají vědami o Zemi, umožnily tento nedostatek překonat vytvořením nového národního online informačního systému Národní geovědní bibliografie.

Pojem *geologické vědy* zahrnuje větší množství disciplín zabývajících se Zemí; jsou to například strukturní geologie a tektonika (dynamická geologie), historická geologie a stratigrafie, kvartérní geologie a geomorfologie, geochemie, mineralogie, petrologie, ložisková geologie, hydrogeologie, inženýrská geologie, užitá geofyzika a paleontologie.

2 HISTORIE

GEOLOGICKÁ BIBLIOGRAFIE V ČESKÝCH ZEMÍCH DO ROKU 1945

Dnes pocítuje již kdekdo více než kdykoliv jindy, že jest svrchovaný čas, aby konečně svedena byla veškerá dosavadní vědecká produkce do celků soustavných a snadno ovládatelných, kteréž by rychle orientovaly a již tím další namnoze namahavá studia a práci usnadňovaly, poskytující zároveň obraz zevrubně přehledný, pokud možno do podrobná propracovaný. Tento pocit žene dnes do úmorných prací bibliografických již nejen jednotlivce, než i celé společnosti učenců [...] a že se svede přítok nových a nových pracovních výsledků do obvodů přesně vymezených jen tenkrát, nezanedbá-li se doba přítomná, dosud ještě příhodná [...]

napsal v roce 1897 Vladimír Josef Procházka (1862–1913) v předmluvě ke svému obsáhlému soupisu *Repertorium literatury geologické a mineralogické království českého, markrabství moravského a vévodství slezského od roku 1528 až do 1896*.¹ Jde o první větší systematickou bibliografickou práci české literatury geologické a mineralogické. Počátek bibliografické činnosti v geologických vědách v našich zemích však můžeme klást již do 18. století. Z těchto starších pokusů o podání přehledu geologické literatury zmiňuje V. J. Procházka např. pojednání Karla von Sandberga *Versuch einer Beantwortung der von der böhmischen Privatgesellschaft auf das Jahr 1784 aufgegeben die Naturgeschichte Böhmens betreffenden Preisaufgabe*,

1 Díl I., Seznam autorů. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1897. xxii, 297 s.

dílo Franze Ambrosia Reusse z roku 1793 *Mineralogische Geschichte Böhmens* nebo seznam *Verzeichniss der mineralogisch-geologischen Literatur von Böhmen* Marka Vincence Lipolda z roku 1862. Geologickou literaturu severních Čech shrnují Gustav Carl Laube ve své práci *Geologische Excursionen im Thermalgebiete des nordwestlichen Böhmens* (1884) a Franz Hantschel v *Repertorium der landeskundlichen Literatur für das Gebiet des nordböhmisches Excursionclub* (1889). V. J. Procházka čerpal i ze dvou velkých nepublikovaných soupisů prací geologicko-paleontologických Filipa Počty (1859–1924) a Alberta Schiffnera.

Repertorium obsahuje 5605 číslovaných záznamů citací, řazených podle autorů, seznam zkratk časopisů a seznam autorů a v úvodu nastiňuje i stručné dějiny geologicko-mineralogického výzkumu v našich zemích.

S vědomím potřeby soustavného přehledu výzkumné práce v době rozvíjejícího se geologického výzkumu (přestože byl v té době velmi omezen nedostatečnou finanční podporou) V. J. Procházka na své *Repertorium* končící rokem 1896 navazuje *Přehledem literatury mineralogicko-geologicko-paleontologické Čech, Moravy a Slezska za rok 1897*. Práce vyšla v roce 1899 ve *Věstníku České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění* a jako zvláštní otisky. Obsahuje 92 záznamů citací i s anotacemi, seznam autorů, seznam míst a věcný seznam. Do počátku vydávání soustavně zpracovávané bibliografie českých zemí ale nakonec uplynulo ještě dalších více než třicet let. Tato mezera byla vyplněna retrospektivními soupisy na přelomu 60. a 70. let 20. století (Břetislav Tvrzník a kol.).

Z bibliografických prací publikoval V. J. Procházka v roce 1905 *Přehled novější literatury mineralogické, geologické a palaeontologické Čech, Moravy a Slezska* (spoluautoři František Slavík a Bohuslav Ježek) a *Bibliografii všeobecné a užité geologie* (obě práce v časopise *Příroda a škola*). V roce 1912 vydal *Přehled literatury přírodovědecké Moravy, Slezska a uherského Slovenska od roku 1905 v Časopise Moravského musea zemského* a uveřejnil také práce o literatuře týkající se Moravského krasu.

V letech 1923–1943 vydával průběžně Adalbert Liebus (1876–1946) v časopise *Lotos* přehled literatury geologicko-paleontologické českých zemí (1915–1941), Bohuslav Ježek (1877–1950) vydal roku 1929 hornicko-hutnickou bibliografii *Hornická a hutnická literatura česká a slovenská 1919–1929*.

Vydávání soustavné československé bibliografie geologických věd bylo obnoveno na popud Československé společnosti pro mineralogii a geologii v roce 1930. Bylo rozhodnuto, aby zpracování započalo rokem 1928, dále aby bibliografie vycházela pravidelně v dvouletých lhůtách a postupně byla vyplňována třicetiletá mezera od vydání velké bibliografie V. J. Procházky. Byla ustanovena Bibliografická komise Československé společnosti pro mineralogii

a geologii. Jejími členy byli Radim Kettner, Odolen Kodým, Adalbert Liebus, Julie Moschelesová, Jan Svatopluk Procházka a František Ulrich. Sestavením bibliografie byl pověřen J. S. Procházka (1891–1933). Pojetí bibliografie mělo být co nejširší, tj. aby obsahovala vše, co bylo v oborech mineralogie, geologie a paleontologie a dalších příbuzných oborech napsáno na půdě Československé republiky, co bylo o republice napsáno cizinci i co bylo našimi autory vydáno za hranicemi. Aby dosáhla bibliografie co největší úplnosti, denním tiskem byla vyzvána veřejnost, aby při sestavení bibliografie spolupracovala a aby autoři zasílali své separáty nebo alespoň bibliografické údaje.

Mineralogicko-geologická bibliografie Československé republiky za rok 1928 a 1929 vyšla tiskem v roce 1930 ve *Sborníku přírodovědeckém* v Praze i jako zvláštní otisky. Záznamy nejsou očíslované a bibliografie neobsahuje rejstříky.

V roce 1974 byla tato bibliografie vydána ve druhém, revidovaném a doplněném vydání (Břetislav Tvrzník a Libuše Jilemnická). Původní vydání postrádalo řadu bibliografických údajů, zejména některé názvy periodik, jména vydavatelů, místa vydání, počty stránek apod. Tyto údaje byly dohledávány v dostupných pražských knihovnách a byly doplněny také chybějící práce z katalogů knihovny Ústředního ústavu geologického.

Břetislav Tvrzník se svými spolupracovníky rovněž vyplnil časovou mezeru ve vydávání *Mineralogicko-geologických bibliografií* mezi roky 1897–1927 dvěma díly vydanými v letech 1969 (*Mineralogicko-geologická bibliografie Českých zemí od r. 1897 do r. 1918*) a 1970 (*Mineralogicko-geologická bibliografie Českých zemí od r. 1918 do r. 1927*). Tato bibliografie zahrnuje práce týkající se Českých zemí a oblastí geologicky s nimi souvisejících i všechny ostatní práce československých autorů a práce zahraničních a cizojazyčných badatelů týkajících se Českých zemí. Geologická bibliografie Slovenska z těchto let se připravovala a měla být vydána později odděleně, ale pravděpodobně k tomu nedošlo. Přehled geologické literatury Slovenska do roku 1918 vydal roku 1919 Jan Koliha (1890–1939). Počítalo se s jejím revidováním a doplněním o literaturu maďarskou a německou z doby Rakouska-Uherska.

Mineralogicko-geologická bibliografie Československé republiky za rok 1930 a 1931 vyšla v r. 1934 ve *Věstníku Státního geologického ústavu* a jako samostatné otisky a po smrti J. S. Procházky ji sestavoval Rudolf Schwarz (1903–1980). V této podobě vycházela bibliografie ve dvouletých lhůtách až do ročníku 1944 (rok vydání 1947). Název se měnil podle politické situace:

1928–1936 *Mineralogicko-geologická bibliografie Československé republiky za rok ...*
(5 svazků)

1937–1938 *Mineralogicko-geologická bibliografie za rok ...* (2 svazky)

1939–1941 *Mineralogicko-geologická bibliografie Protektorátu Čechy a Morava za rok ...* (3 svazky)

1942–1944 *Mineralogicko-geologická bibliografie ČSR za rok ...* (2 svazky)

Souběžných bibliografií vyšlo pro roky 1928 až 1944 tedy celkem dvanáct svazků a retrospektivních bibliografií (pro období 1897–1929) tři svazky:

Mineralogicko-geologická bibliografie ČSSR za rok 1928 a 1929 (vydána 1974)

Mineralogicko-geologická bibliografie Českých zemí od r. 1897 do r. 1918 (vydána 1969)

Mineralogicko-geologická bibliografie Českých zemí od r. 1919 do r. 1927 (vydána 1970)

GEOLOGICKÁ BIBLIOGRAFIE V OBDOBÍ 1945–1989

Po válce nově přejmenovaný Ústřední ústav geologický (ÚÚG) — dříve Státní geologický ústav (SGÚ) — a jeho bibliografické (studijní) oddělení pokračují po roce 1945 ve zpracovávání bibliografické ročenky *Mineralogicko-geologická bibliografie ČSR (ČSSR) za rok ...*, která je svým obsahem národní oborovou bibliografií pro geologické a mineralogické vědy.

Od ročníku 1945–1946 vydává Státní geologický ústav (Ústřední ústav geologický — Český geologický ústav — Česká geologická služba) *Mineralogicko-geologickou bibliografii* jako samostatnou publikaci nepřetržitě v ročnících:

1945–1958 *Mineralogicko-geologická bibliografie ČSR za rok ...* (13 svazků)

1959–1989 *Mineralogicko-geologická bibliografie ČSSR za rok ...* (31 svazků + 1 svazek dodatků: *Dodatky k mineralogicko-geologické bibliografii ČSSR za léta 1975–1984*)

Bibliografie obsahuje neanotované bibliografické záznamy publikovaných prací (knihy, články, sborníky, učebnice atd.). Knihovna Ústředního ústavu geologického (ÚÚG) měsíčně vydávala přírůstkový seznam *Novinky geologické literatury*, vydala několik bibliografií ze svého fondu (*Geologické bibliografie*, 1971 — referátové časopisy a regionální bibliografie, *Geologické bibliografie speciální*, 1973 — tematické oborové bibliografie), sestavovala personální bibliografie českých geologů, které vycházely většinou připojeny k jubilejním článkům v odborných časopisech, dále vydala soupisy geologických periodik našich i zahraničních, navazujících na základní soupis geologických periodik zpracovaný v roce 1959

Josefem Lomským (*Soupis periodik geologických věd*) — *Soupis geologických periodik a zkratky jejich názvů* (1971) a aktualizovaná vydání *Soupis zahraničních geologických periodik a zkratky jejich názvů* (1982) a *Soupis československých geologických periodik a bibliografických zkratk jejich názvů* (1981).

Bibliografické záznamy jsou uspořádány jmenně a řazeny abecedně podle prvního autora, další autoři jsou odkázáni. Od roku 1945 je bibliografie rozšířena o zeměpisný a věcný (tematický) rejstřík. Tematický rejstřík je tříděn na oddíly Regionální geologie ČSSR; Stratigrafická a historická geologie; Všeobecná geologie, strukturní geologie, tektonika, kosmologie; Kvartér a geomorfologie; Paleontologie; Geochemie; Metodika a technika geologického výzkumu a průzkumu; Mineralogie; Všeobecná petrografie, petrografie sedimentárních hornin; Petrografie magmatických a metamorfovaných hornin; Geologie rudních ložisek; Geologie ložisek nerudných surovin; Geologie ložisek fosilních paliv, živíc a zemních plynů; Hydrogeologie; Inženýrská geologie; Geofyzika; Informatika a hromadné zpracování dat; Technologie, ekonomika a využívání surovinových zdrojů; Dějiny, organizace a popularizace geologie.

Záznamy jsou průběžně číslovány a v rejstřících jsou uváděna jejich čísla. Průměrně obsahují ročenky přibližně 1500 záznamů. Přehled počtů záznamů jednotlivých svazků a přehled autorů svazků za roky 1928–1994 jsou uvedeny například v práci Jaroslava Novotného (1995). Tato práce přináší rozbor *Mineralogicko-geologické bibliografie* (1897–1991) ze statistického pohledu a pomocí statistické analýzy obsahu záznamů z hlediska tematických údajů, publikační aktivity jednotlivých geologických oborů, se snaží zmapovat trendy v bádání české geologie v delších časových obdobích.

Rozsáhlá publikační činnost, potřeba informací o nově vycházející literatuře naší i zahraniční a nakonec i potřeba informací faktografických vedly k založení a vývoji nových bibliografických a informačních pracovišť. Vedle systému jednotné soustavy knihoven se rozvíjí systém vědeckotechnických informací VTEI. Bibliografickou činností se zabývají bibliografická pracoviště jednotlivých státních vědeckých knihoven (SK ČR, STK-ÚVTEI, SVK Brno, SVK Ostrava), vysokoškolských knihoven, knihoven muzeí či vědeckých ústavů. Bohaté fondy geologické literatury mají zejména knihovny ČGS, Přírodovědecké fakulty UK (geologická i geografická), Geologického ústavu ČSÚ, Národního muzea a Vysoké školy báňské — Technické univerzity Ostrava. Československá soustava vědeckých, technických a ekonomických informací byla organizována podle resortů, vedoucím útvarem bylo odvětvové informační středisko (ODIS Geofond), které řídilo oborová informační střediska (ODIS ÚÚG Praha, Geofyzika Brno, VÚGI Brno, ÚNS Kutná Hora), nejnižšími články soustavy byla

základní informační střediska. Odvětvový systém pro geologické obory v Československu podléhal Českému a Slovenskému geologickému úřadu.

BIBLIOGRAFIE TEMATICKÉ A PERSONÁLNÍ, BIBLIOGRAFIE BIBLIOGRAFIÍ A ČASOPISŮ

Kromě národní oborové bibliografie byly vydávány tematické oborové bibliografie, personální bibliografie, bibliografie speciálních typů literatury, například časopisů, slovníků, diplomových a disertačních prací, přírůstkové seznamy knihoven, bibliografie bibliografií, bibliografie regionální a bibliografie další informativní literatury. Z přehledných publikací o geologických bibliografiích a geologické informatice vyšly příručky *Geologická informatika I* (Jiří Hruška, 1971), *Příručka pro uživatele informací I. Vědy o Zemi* (Miloš Svatoň, Věra Horáková, 1981), *Informativní literatura v geologických oborech* (Jiřina Kremerová, 1982), a sborník prací *Vývoj přírodovědné bibliografie v ČSR po roce 1945*. Posledně jmenované práce byly hlavními podklady pro zpracování této kapitoly.

BIBLIOGRAFICKÁ ČINNOST OD ROKU 1990 DO SOUČASNOSTI

Koncepcí národní geologické bibliografie a jejího postavení v rámci ČGÚ se zabýval Jaroslav Novotný (1992, 1995). Cílem koncepce bylo získat geologické informace rychle a bez omezení a usilovat o co nejúplnější zachycení bohemikální geologické produkce. V zájmu spolupráce v oborovém, národním i mezinárodním měřítku bylo nutné změnit bibliografický popis i věcné zpracování, tj. přejít na angloamerická katalogizační pravidla a výměnný formát UNIMARC, ve věcném popisu od roku 1996 přejít na mezinárodní vícejazyčný tezaurus a novou klasifikaci regionální geologie. Za nezbytné Novotný pokládal věnovat průběžnou pozornost prezentaci *Geologické bibliografie*.

Od roku 1990 je Geologická bibliografie souběžně zpracovávána v tiskové a elektronické formě, od roku 2004 jsou záznamy pouze v databázích. Tradice tištěné bibliografie tak byla ukončena po 75 letech.

1990–1992 *Mineralogicko-geologická bibliografie ČSFR za rok ...* (4 svazky; 1992 je rozdělen na dvě části)

1993–2003 *Geologická bibliografie ČR za rok ...* (14 svazků; 1993 a 2003 ve dvou svazcích)

Geologická bibliografie ČR za rok ... zahrnuje práce domácích autorů zveřejněné v českých a zahraničních časopisech a knižních publikacích a práce zahranič-

ních autorů o geologii Českého masivu a části Západních Karpat na území České republiky. Od roku 1992 je samostatnou složkou bibliografie i soupis publikovaných map.

Základem bibliografického záznamu je bibliografický popis, který respektuje mezinárodní normu ISBD/G/ a ČSN 01 0195 — Bibliografický záznam a další související české normy. Kromě toho jsou v záznamech obsaženy systematické znaky a deskriptory z vícejazyčného tezauru geologických věd MULTI (The Multilingual Thesaurus of Geosciences, 2nd edition). Od roku 1997 jsou některé záznamy opatřeny anglickými abstrakty, které byly převzaty z primárních dokumentů. Geologická bibliografie se tak na čas stala referátovým časopisem. Předmětem zpracování bibliografie jsou články v odborných časopisech a sbornících, knihy a publikované mapy.

Bibliografický soupis obsahuje rejstřík autorů, systematicko-předmětový rejstřík, zeměpisný rejstřík zahraničí, rejstřík českých lokalit a oblastí a je dále doplněn přehledem zkratk zpracovávaných periodik s uvedením jejich úplných názvů, ISSN, ISBN a signatur knihovny ČGÚ (dnes ČGS). Záznamy jsou v soupisu číslovány a řazeny abecedně podle příjmení autorů nebo podle názvu popisované jednotky.

Základem pro zpracování geologické bibliografie jsou dokumenty trvale uchovávané v knihovně ČGS. Pracuje pouze s primárními dokumenty, údaje ze sekundárních zdrojů nejsou přebírány.

VÝVOJ TEMATICKÉ STRUKTURY VĚCNÝCH ÚDAJŮ

Do r. 1990 používala *Mineralogicko-geologická bibliografie* vlastní tematické třídění, poté převzala tematické třídění geologie TTG vypracované v ODIS-Geofondu roku 1978. TTG je oborový tematický selekční jazyk hierarchického typu (dvoustupňový) klasifikující celou oblast geologie v geologické obory. Jeho základní schéma se v průběhu čtyřiceti let používání celkem čtyřikrát aktualizovalo. Zahrnuje 19 hlavních tříd. Od roku 1996 deskriptorové třídění využívá nový vícejazyčný (mezinárodní) tezaurus MULTI (viz výše) a převzalo jeho věcnou klasifikaci geologie (36 tříd doplněných o třídu Regionální geologie ČR).

BIBLIOGRAFIE TEMATICKÁ, REGIONÁLNÍ, PERSONÁLNÍ

V tomto období vznikly jen ojedinělé soupisy, například *Montanistická literatura v knihovně NTM* (Jaroslava Kuncová, 1995), z regionálních přehled geologicko-mineralogické literatury kutnohorského rudního revíru (Petr Pauliš 1999, 2000).

Česká geologická služba vydala rozsáhlou publikaci *Geologové České geologické služby 1919–2001. Jejich dílo i život* (Zdeněk Kukal, 2002). Dlouholetý pracovník bibliografického oddělení knihovny ČGS Pavel Vlašímský uveřejňuje na pokračování Biografický slovník pracovníků v geologii a příbuzných oborech ve *Zpravodaji České geologické společnosti*, v letech 2005–2012 vyšlo patnáct dílů a jsou zpracována hesla A–Bol. Vlašímský přispívá hesly týkajícími se geologů i do *Biografického slovníku českých zemí* (Vošahlíková a kol.), který vydává na pokračování Historický ústav AV ČR od r. 2004, zatím poslední patnáctý sešit je u písmene E.

3 DATABÁZE GEOLOGICKÉ BIBLIOGRAFIE V KNIHOVNĚ ČGS

Česká geologická bibliografie existuje v knihovně ČGS také ve formě bibliografických kartoték. Jedná se hlavně o kartotéku jmennou, dále tematickou a geografickou. Jmenná kartotéka obsahuje cca 100 000 záznamů. Budována byla v letech 1928–1989, retrospektiva je i při zběžném prohlédnutí prokazatelně starší, podle retrospektivy tištěné *Mineralogicko-geologické bibliografie* by měla jít nejspíš až k roku 1897. Tato kartotéka byla naskenována (jako obrazy) a je dostupná veřejně na portálu České geologické služby (www.geology.cz).

DATABÁZE ČESKÉ ČLÁNKOVÉ GEOLOGICKÉ BIBLIOGRAFIE

Od roku 1990 je analytická článková bibliografie v knihovně ČGS zpracovávána do elektronické databáze. Začínala v systému CDS/ISIS a formátu MAKES, později byly záznamy převedeny pod WINISIS do formátu UNIMARC a posléze v knihovním systému Clavius podle standardů UNIMARC/AACR2. V roce 2015 byla provedena konverze záznamů do formátu MARC21 podle pravidel RDA.

Databáze je postupně doplňována o retrospektivu přepisem tištěných ročnek *Mineralogicko-geologické bibliografie*, v současné době je retrospektiva kompletní do roku 1980 a databáze obsahuje přes 43 000 záznamů.

Zapisují se články vybrané podle klíče (viz kapitolu 2) z českých i zahraničních odborných tištěných časopisů či sborníků a kapitoly z knih získaných do fondu knihovny ČGS. Z českých časopisů se excerpuje přes 50 titulů. Zahraniční periodika nakupovaná pouze v online formě (Elsevier, Springer, Wiley) se neprohlíží. Od roku 2011 se nezpracovávají články autorů ČGS. Zaměstnanci ČGS povinně vyplňují interní databázi publikační činnosti GeoPub. Databáze je dostupná na webových stránkách www.geology.cz a je jedním ze zdrojů Ná-

rodní geovědní bibliografie (podrobněji o této databázi v následující kapitole). Od roku 2012 nejsou zaznamenávány ani články autorů z institucí spolupracujících na projektu GeoLib — Národní geovědní bibliografie.

4 PROJEKT NÁRODNÍ GEOVĚDNÍ BIBLIOGRAFIE (NGB) A DATABÁZE GEOLIB

Jednou z hlavních výzkumných priorit Strategického plánu výzkumu České geologické služby je „budování jednotného geovědního informačního systému“. Do této priority byl zařazen i významný projekt Národní geovědní bibliografie v letech 2007–2010 pod vedením Hany Breiterové, vedoucí odboru informačních služeb.

Vznikl nový národní online informační systém, volně přístupný pomocí jednotného webového vyhledávacího rozhraní GeoLib (www.geolib.geology.cz). Propojuje dosud samostatné databáze záznamů o publikační činnosti pracovníků geovědních organizací v ČR za účelem vytvoření národní geovědní bibliografie.

Geologická bibliografie ČR dosud zpracovávaná v knihovně ČGS zahrnovala v období po roce 1990 pouze soupis prací z dokumentů trvale uchovávaných v knihovně ČGS, což podle hrubých odhadů činilo pouze 60 % celkové publikační aktivity v geovědních oborech v České republice. Dříve pracovníci bibliografického oddělení doplňovali i záznamy z dokumentů vypůjčených z jiných knihoven (NK ČR, Národní technické muzeum, PřF UK aj.).

Projekt spojuje *Geologicko-mineralogickou bibliografii* (*Geologickou bibliografii* ČR) s využitím dat pro Registr informací o výsledcích RIV ČGS i dalších organizací zabývajících se vědami o Zemi, majících různé systémy evidence publikační činnosti svých vědeckých pracovníků. Do NGB přispívají tyto organizace (v závorce uvedena retrospektiva dat):

Přírodovědecká fakulta UK (1998), Přírodovědecká fakulta MU (1993), Národní muzeum v Praze, Moravské zemské muzeum v Brně, Geologický ústav AV ČR (1993), Geofyzikální ústav AV ČR, Ústav struktury a mechaniky hornin AV ČR, Česká geologická služba (článeková databáze *Geologická bibliografie* od 1983, databáze publikační aktivity GeoPub 1999).

GeoPub — databáze publikační činnosti zaměstnanců ČGS vznikla v roce 2006 jako systematická evidence informací o výsledcích projektů výzkumu a vývoje této organizace, v roce 2008 byla zásadně přepracována. Záznamy se zpracovávají dle struktury RIV, která je doplněna o položky pro vytvoření

plnohodnotné citace výsledku podle standardu, který je používán v *Bulletinu of Geosciences*. Údaje z databáze jsou použity pro generování citací do zpráv o plnění Výzkumného záměru a pro export údajů do RIV. Konverzí starších souborů, které byly za ČGS posílány do RIV během let 1999–2005, byla rozšířena retrospektiva. Harmonizace dat byla velice obtížná v důsledku průběžně se měnící metodiky hodnocení RIV, měnících se kategorií a mnoha dalších aspektů. Pro účely evidence veškeré publikační aktivity zaměstnanců byla databáze rozšířena o výsledky, které se do RIV nepředávají (např. disertační a diplomové práce, články v nerecenzovaných odborných periodikách apod.). U těchto dat se evidují pouze údaje nezbytné k vytvoření jejich citace. Databáze je průběžně doplňována zaměstnanci ČGS a obsahově spravována knihovnou ČGS. Pro převod dat do NGB byly vybrány jen ty druhy výsledků, které vyšly tiskem nebo elektronicky.

Myšlenka projektu NGB navazuje na pilotní analýzu ČGS (vycházející ze zájmu geovědních organizací o geologickou bibliografii jako o významný informační zdroj) možností propojení databází záznamů o publikační činnosti pracovníků geovědních organizací v ČR. Tato analýza byla částečně řešena v rámci interního projektu ČGS Metodika sběru a distribuce dat o publikační činnosti pracovníků ČGS a od externích geovědních organizací a jejich využití pro geologickou bibliografii ČR (2006). V rámci tohoto interního projektu byli vytipováni možní partneři pro následnou spolupráci a byla provedena úvodní analýza datových struktur.

Byly zjištěny používané formáty dat značně nesourodých databází, pravidla pro zápis v jednotlivých formátech (UNIMARC, MARC21 a formát podle metodiky RIV) a retrospektiva dat a následně prováděna harmonizace dat pro výslednou aplikaci. Zejména bylo třeba vyřešit konverzi formátu RIV; formáty UNIMARC a MARC21 jsou běžně používané knihovní standardy a konverze mezi nimi je dořešená.

Některé instituce používají aplikace pro průběžný sběr dat, z těchto aplikací jsou pak generovány různé výstupy a data lze vyhledávat na webových stránkách. Ústavy AV ČR mají systém ASEP ve formátu UNIMARC, přírodovědecké fakulty předávají data ze svých interních aplikací data do univerzitního systému ALEPH ve formátu MARC21, Česká geologická služba vyvinula aplikaci GeoPub ve formátu RIV. Národní muzeum a Moravské zemské muzeum sbírají data nárazově pro evidenci RIV, data jsou uložena v souborech tak, jak byla do RIV poslána.

V knihovně ČGS proběhl proces harmonizace dat jak v databázích knihovny (separáty, články), tak v datovém skladu GeoPub pro budoucí jednotné vyhle-

dávání v jednom prostředí. Získaná data jsou ukládána do centrálního úložiště (datový sklad ČGS ve stávající IT infrastruktuře) a dávkově aktualizována (proces probíhá v ČGS v rámci stávajícího technologického vybavení — datový a aplikační server ORACLE). Jako dodavatel technického řešení (vývoj systému pro sběr dat, vývoj konverzních tabulek, vývoj duplicitního klíče, testování funkčnosti systému pro velký objem dat, vývoj webového rozhraní) byla vybrána firma Multidata. Ta je spoluautorem Jednotné informační brány (JIB), která zpřístupňuje velké souborné katalogy knihoven v České republice, souborné katalogy zahraničních knihoven a v současné době tvoří oborové informační brány. Programátoři ČGS testovali možnosti využití nových technologií (virtuální servery, open source technologie) pro aplikace pro vyhledávání a reportování výsledků přístupných z internetu.

Sběr dat od jednotlivých přispěvatelů probíhá manuálně (e-mail, FTP), vlastní naplňování databáze je však zcela automatizované. Aplikace GeoLib provede import záznamů, jejich indexaci a automatickou deduplikaci.

Koncoví uživatelé mají přístup do aplikace GeoLib prostřednictvím webového rozhraní, které umožňuje listování v rejstřících, vyhledávání podle různých kritérií, řazení výsledků vyhledávání či uložení vyhledaných záznamů i vyhledávacích dotazů. Při zadávání dotazu lze použít Booleovské operátory (AND, OR) a k dispozici jsou rovněž autoritní seznamy, popř. číselníky pro jednotlivá pole. Vyhledané záznamy lze zobrazit ve dvou různých formátech a exportovat je do formátu xml.

Databáze GeoLib je volně přístupná na webových stránkách <http://geolib.geology.cz>. Aktualizace databáze probíhá jednou ročně.

5 VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Informační služby v rámci životního prostředí mělo na starosti Referenční informační středisko Ministerstva životního prostředí (MŽP), které zpřístupňovalo české i zahraniční knihy, časopisy, zprávy vědy a výzkumu a další dokumenty týkající se životního prostředí. Též zajišťovalo přístup do zahraničních časopiseckých bází.

Knihovna MŽP zpracovávala několik odborných databází. Výběrovou bibliografii životního prostředí (1998–2012), do které přispívaly resortní organizace MŽP (Česká geologická služba, Agentura ochrany přírody a krajiny, Český hydrometeorologický ústav, Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, Správa jeskyní, Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné

zahradnictví) a některé další knihovny (Pedagogická fakulta UK), a bibliografickou databázi článků z oblasti životního prostředí (1998–2012) — články z periodik tuzemských (zaměřené na životní prostředí) a zahraničních (pouze na téma odpadového hospodářství) z fondu knihovny MŽP. V roce 2013 byly obě databáze spojeny a zpracování pokračuje v ČGS. Databáze článků je vychází ze standardů MARC21/RDA a v současnosti obsahuje cca 53 000 záznamů.

Bibliografická databáze RESERS (1993–2012), anotovaná bibliografická databáze článků z odborných zahraničních i tuzemských časopisů a sborníků s tematikou hospodaření s odpady, byla uzavřena, zpracování ukončeno. Je dostupná na webu MŽP ([http://www.env.cz/C125717D0051E49E/\\$pid/MZPJ-KFMG4KB6](http://www.env.cz/C125717D0051E49E/$pid/MZPJ-KFMG4KB6)).

V letech 2007–2011 byla knihovna MŽP řešitelem projektu na vytvoření Souborného katalogu knihoven a informačních středisek MŽP. Souborný katalog životního prostředí (SOKAT) vznikl ve snaze sjednotit informační zdroje resortu životního prostředí a z jednoho místa zpřístupnit záznamy resortních knihoven. Bohužel toto řešení bylo realizováno pouze ve zkušebním provozu, protože knihovna MŽP byla v roce 2012 zrušena a její fond začleněn do fondu knihovny České geologické služby. Zde je veden jako samostatný fond environmentální literatury. Elektronické katalogy knih, článků a periodik MŽP byly převedeny pod knihovní systém Clavius jako samostatné databáze.

6 ZÁVĚR

Německý knihovník a bibliograf Georg Leyth nazval bibliografii předsíní vědy (Vorzimmer der Wissenschaft). Zdůraznil tím význam bibliografické práce a její těsnou spojitost s vlastní vědeckou prací. Bibliografie je pomocníkem a průvodcem vědce a každého zájemce o určitý obor. A nejenom to. Historie jednotlivých vědních oborů je těsně spjata s bibliografií, zachycující literární produkci minulosti, ať již jde o bibliografii všeobecnou, nebo speciální (Novotný, 1992).²

Geovědy jsou svou povahou globální a historické (studují historii vývoje sfér Země pro pochopení jejich dnešního stavu), nestačí sledovat pouze sou-

2 NOVOTNÝ, Jaroslav – BABORSKÁ, Marie: Postavení bibliografie v Českém geologickém ústavu a její přínos české geologii. *Uhlí – Rudy – Geologický průzkum* 2, 1995, č. 12, s. 375–381.

časné dokumenty, ale v potřebné míře i dokumenty starší. Proto také nejlepší bibliografické systémy zahrnují dokumenty z několika staletí.

Soustavná práce na národní geologické bibliografii má dnes již více než devadesátiletou tradici a bibliografické soupisy a databáze obsahují záznamy o geologické literatuře od 16. století do současnosti.

LITERATURA

- BREITEROVÁ, Hana — BINKO, Richard — ČOUPEK, Petr — KLŮFA, Jan — KYBAL, Martin — SEDLÁČEK, Jan — SKARKOVÁ, Helena: *Zpráva pro kontrolní den projektu VaV Národní geovědní bibliografie (SP II 4h3/22/07) konaný dne 9. 12. 2009*. Praha: Česká geologická služba, 2009 [též online; dostupné zde: http://www.geology.cz/vav-biblio/zz/ZZ_2009.pdf; přístup 20. 12. 2016].
- BREITEROVÁ, Hana — BINKO, Richard: *Zpráva o řešení projektu Národní geovědní bibliografie (VaV SPII 4h3/22/07)*. Praha: Česká geologická služba, 2008 [též online; dostupné zde: http://www.geology.cz/vav-biblio/zz/ZZ_2008.pdf; přístup 20. 12. 2016].
- BREITEROVÁ, Hana: Národní geovědní bibliografie GeoLib. *Zprávy o geologických výzkumech v roce 2010* 44, 2011, podzim, s. 271–273.
- BREITEROVÁ, Hana: *Zpráva pro kontrolní den projektu VaV Národní geovědní bibliografie (SP II 4h3/22/07) 10. 12. 2010*. Praha: Česká geologická služba, 2010 [též online; dostupné zde: http://www.geology.cz/vav-biblio/zz/ZPRAVA_VaV_2010_ZAVER_FINALE.pdf; přístup 20. 12. 2016].
- BREITEROVÁ, Hana: Geologické knihovny včera a dnes. In: *Spoločný geologický kongres Českej a Slovenskej geologickej spoločnosti. Zborník abstraktov a exkurzný sprievodca*. Eds. Milan Kohút a Ladislav Šimon. Bratislava: Štátny geologický ústav Dionýza Štúra, 2009, s. 29.
- KREMEROVÁ, Jiřina: Geologická bibliografie ČSFR. *Národní knihovna* 3, 1992, č. 1/2, s. 51–52.
- KREMEROVÁ, Jiřina: *Informační literatura v geologických oborech*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1982.
- NOVOTNÝ, Jaroslav — BABORSKÁ, Marie: Postavení bibliografie v Českém geologickém ústavu a její přínos české geologii. *Uhlí — Rudy — Geologický průzkum* 2, 1995, č. 12, s. 375–381.
- NOVOTNÝ, Jaroslav — BABORSKÁ, Marie: Contribution of bibliography to Czech geology and its status in the Czech Geological Survey. In: *5th International Conference on Geoscience Information*. Ed. Jiří HRUŠKA. Praha: Geofond, 1994, s. 31.

- NOVOTNÝ, Jaroslav: Činnost knihovny ČGÚ v letech 1997–1999. *Uhlí — Rudy — Geologický průzkum* 7, 2000, č. 4, s. 24–28.
- NOVOTNÝ, Jaroslav: Knihovna Českého geologického ústavu a geologická informace. *Geologický průzkum* 35, 1993, č. 3, s. 86–87.
- NOVOTNÝ, Jaroslav: Knihovna Českého geologického ústavu. *I '93* 35, 1993, č. 12, s. 313–314.
- NOVOTNÝ, Jaroslav: Knihovna Českého geologického ústavu. *Planeta '96* 4, 1996, č. 9, s. 9–10.
- NOVOTNÝ, Jaroslav: Mezi bibliografickou informací a její reprezentací. Informace v teorii bibliografického záznamu. *Knihovna. Knihovnická revue* 21, 2010, č. 1, s. 32–47 [též online; dostupné zde: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna101/10132.htm>; přístup 10. 4. 2013].
- NOVOTNÝ, Jaroslav: Místo a úloha dokumentografických informací v automatizovaném systému geologických informací Českého geologického ústavu (ČGÚ). *Uhlí — Rudy — Geologický průzkum* 8, 2001, č. 7, s. 28–36.
- NOVOTNÝ, Jaroslav: Odpovědnost k tradici geologické bibliografie. *Geologický průzkum* 34, 1992, č. 6, s. 180–182.
- Vývoj přírodovědné bibliografie v ČSR po roce 1945*. Praha: Národní knihovna České republiky, 1990.

RÉSUMÉ

This article summarizes the 90+ year-old tradition of compiling a geosciences bibliography in the Czech lands. This historical summary is presented in three stages: up to 1945, 1945–1990 and post-1990. The article also deals with the operation of the Czech Geological Bibliography and in particular presents the National Geoscience Bibliography, whose aim is to create an integrated geoscience information system with the participation of the following institutions: the Faculty of Science at Charles University, Faculty of Science at Masaryk University, National Museum in Prague, Moravian Museum in Brno, CAS Institute of Geology, CAS Institute of Geophysics, CAS Institute of Rock Structure and Mechanics and the Czech Geological Survey.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Národní geovědní bibliografie — Česká geologická bibliografie — vyhledávací rozhraní GeoLib — GeoPub (databáze publikační činnosti zaměstnanců ČGS)

National Geoscience Bibliography — Czech Geological Bibliography — GeoLib search interface — GeoPub (Czech Geological Survey staff publication activities database)

GEOBIBLINE: GEOGRAFICKÁ BIBLIOGRAFIE ČR ONLINE

Eva Novotná

Přírodovědecká fakulta UK, Knihovna geografie, Mapová sbírka

ÚVOD

Zakladatel geografického ústavu na Karlově univerzitě v Praze Václav Švambers (1866–1939) si již před sto lety mnoho sliboval od české geografické bibliografie a bylo to logické.¹ Vždyť bibliografická činnost se považuje za základní formu informačního systému každé solidní vědecké disciplíny. Jeho sen se podařilo realizovat jen částečně a na počátku 21. století se nacházela česká oborová bibliografie rozptýlená v různých zdrojích, roztříštěná chronologicky, tematicky, zpracováním i institucionálně.² Také bibliografické záznamy nacházející se v databázích velkých

1 ŠVAMBERA, Václav – BASL, Antonín (eds.): *Bibliografie české literatury geografické v l. 1906 a 1907*. Praha: Geografický ústav České university, 1911, s. 6.

2 Např. ŠVAMBERA, Václav – BASL, Antonín (eds.): *Bibliografie české literatury geografické v l. 1908, 1909 a 1910*. Praha: Geografický ústav České university, 1912; KREMEROVÁ, Jiřina (ed.): *Bibliografie geografických bibliografií*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1971; STRÍDA, Miroslav (ed.): *Československá geografická literatura 1961–1965*. Brno: ČSAV, Geografický ústav, 1966; KREMEROVÁ, Jiřina (ed.): *Čeští a slovenští geografové. Bibliografie personálních bibliografií*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1975. Podrobně o problematice NOVOTNÁ, Eva: *Informační podpora geografie*. Praha: PŘF UK, 2009.

knihoven, v českých souborných katalozích nebo v České národní bibliografii nebyly postačující. V univerzálních knihovnách nebyla prováděna podrobná indexace dokumentů. Bibliografické záznamy v českých elektronických katalozích bylo možné najít zhruba od poloviny 90. let 20. století. Starší dokumenty se tam buď nevyskytovaly, nebo se do databází dostaly konverzí, a často proto neměly věcný popis. Krizovou situaci nedostatku relevantních informačních pramenů pomohl řešit program Ministerstva kultury ČR nazvaný *Zpřístupnění a ochrana kulturních, uměleckých a vědeckých zdrojů*.³ V letech 2008–2011 tak mohla vzniknout jedna z největších nekomerčních oborových databází s názvem Geografická bibliografie ČR online (zkráceně GEOBIBLINE),⁴ zaměřená na cílovou skupinu geografických odborníků, učitelů, studentů a informačních pracovníků, ale i na širokou veřejnost.

Autoři si uvědomovali, že vědci stále častěji upřednostňují práci s databázemi, které jim umožňují jednoduchý a rychlý způsob vyhledání relevantních dokumentů, volně dostupných plných textů a dalších objektů z jednoho místa. Tyto možnosti nabízejí právě nekomerční online bibliografické databáze spojené s plnými texty a objekty v repozitáři dat. Zkušenosti byly čerpány nejprve z tradičních zahraničních zdrojů, tj. z referátového časopisu mezinárodní francouzské bibliografie *Bibliographie géographique internationale*,⁵ z bibliografií Chauncyho Dennisona Harrise⁶ a z monografie *Geographic information* od Jenny Marie Johnsonové,⁷ dále hlavně ze zahraničních geografických bibliografických databází jako německý GEODOK,⁸ polská Bibliografia geografii Polskiej⁹ nebo americká GEOBIB.¹⁰

3 Projekt DC08P02OUK001 (2008–2011), hlavní řešitelka Eva Novotná, hodnocení V – Vynikající výsledky projektu (s mezinárodním významem atd.).

4 Viz www.geobibline.cz.

5 *Bibliographie géographique internationale* = *International geographical bibliography*: FRANCIS 531. Vol. 100, tome 1 (1995)–. Paris: PRODIG, 1995–.

6 HARRIS, Chauncy Dennison (ed.): *Bibliography of Geography. Part I. Introduction to general aids*. Chicago: University of Chicago, 1976; HARRIS, Chauncy Dennison (ed.): *Bibliography of geography. Part 2, Regional. Volume 1, The United States of America*. Chicago: University of Chicago 1984.

7 JOHNSON, Jenny Marie: *Geographic information. How to find it, how to use it*. Westport: Greenwood Press, 2003.

8 Viz www.geodok.de.

9 Viz <http://www.cbgi.os.pan.pl/bazy/bgp/>.

10 Již je mimo provoz.

Cílem byla kompletní katalogizace oborových zdrojů publikovaných ve 20. a 21. století. Základní bohemikální hledisko zahrnovalo česká díla českých autorů a díla o Česku, včetně zahraničních bohemik. Tím se do databáze dostávaly i záznamy v dalších jazycích, především angličtině, němčině, ruštině, francouzštině a španělštině. Obsahově databáze zabírala zhruba hesla *geografie*, *kartografie* a *demografie* včetně variant s adjektivy (sociální/humánní, fyzická, historická atd.). Uživatelé zde nacházeli nejen mezinárodně normalizovaný popis publikovaných dokumentů (monografií, periodik, článků, kartografických dokumentů, grafik, starých tisků), ale i informace o tzv. šedé literatuře, vysokoškolských kvalifikačních pracích, ba i o elektronické geografické produkci.¹¹

Z původního tvůrčího jádra tří institucí — Knihovny geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze (PřF UK), Knihovny Přírodovědecké fakulty Masarykovy Univerzity v Brně (PřF MU) a Katedry geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (PřF UJEP) v Ústí nad Labem — se okruh tvůrců a přispěvatelů během prvních tří let výrazně rozšířil na dvacet v roce 2011. Mezi nejvýznamnější z nich patřily Národní knihovna ČR (NK ČR), Knihovna Akademie věd ČR (KNAV ČR) a Moravská zemská knihovna v Brně (MZK).

K dalšímu rozvoji databáze došlo díky projektu TEMAP (Technologie pro zpracování mapových sbírek ČR),¹² na němž Knihovna geografie a Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty UK spolupracovaly s MZK a MU v Brně. Geografická bibliografie byla doplněna novými záznamy, plnými texty a digitálními objekty především kartografických a grafických bohemik. Chronologická retrospektiva se rozšířila až k roku 1500. Svým rozsahem (k 2. 1. 2017 činí 216 000 bibliografických záznamů a 50 000 připojených plných textů, objektů a URL adres) patří dnes GEOIBLINE mezi největší světové nekomerční bibliografické databáze. Zároveň se stále sleduje dodržování autorských práv a zveřejňují se pouze plné texty a objekty autorsky volné nebo opatřené licenčními smlouvami.

11 NOVOTNÁ, Eva a kol.: *Geografická bibliografie ČR online: GEOIBLINE*. Praha: VŠCHT, 2011.

12 Viz <http://web.natur.cuni.cz/gis/temap/>

TABULKA 1: Přehled záznamů a formátů, objektů a URL adres v databázi *GEOBIBLINE* (k 2. 1. 2017; zdroj: <http://www.geobibline.cz/node/28>).

FORMÁTY V GEOBIBLINE	POČET ZÁZNAMŮ	POZNÁMKY
SE (seriály)	2 436	Retrospektiva 1808–
MP (kartografické dokumenty)	46 130	Retrospektiva 1510–
ER (elektronické dokumenty)	6 178	Retrospektiva 1990–
BK (monografie)	48 933	Retrospektiva 1795–
DS (VŠKP)	8 011	Retrospektiva 1896–
AN (články, kapitoly knih z NK a UK)	102 684	Retrospektiva 1886–
GP (grafika)	1 390	Retrospektiva 1572–
VM (audiovizuální dokumenty)	40	Retrospektiva 1994–
RP (rukopisy a staré tisky)	102	Retrospektiva 1600–
Celkem	215 904	
Počet digitálních objektů	18 860	
Počet funkčních URL adres	31 400	
Celkem připojeno plných textů a objektů	50 260	

1 VZNIK A TVORBA DATABÁZE

Vlastní tvorbě databáze předcházela důkladná příprava, řešerše z databází, analýzy a testování. Základní databáze vznikla jako samostatná databáze GEOBIBLINE v programu ALEPH, verze 18 na serveru Univerzity Karlovy. Bez podpory Ústavu výpočetní techniky UK by nebyla práce na databázi myslitelná. Podstatným posunem byla smlouva o spolupráci s NK ČR. Díky povinným výtiskům bylo zaručeno, že bude importováno minimálně vše z produkce 90. let minulého a prvního desetiletí našeho století. Proto se tyto bibliografické záznamy bohemikálních kartografických dokumentů staly základem databáze (cca 6 000 záznamů). Poté byla do databáze GEOBIBLINE nahrána celá stávající databáze Knihovny geografie PŘF UK bez kartografických dokumentů. Z ní byly postupně odmazávány zahraniční a irelevantní dokumenty. Byl sestaven široký seznam základních předmětových oborových hesel. Pomocí GUI klienta byly postupně prováděny online řešerše a ukládány na server NK, odtud byl vý-

sledek odeslán na UK. Hlavoruční rešerše z databází NK ČR trvaly do června 2008. Spolupráce s Národní knihovnou pokračovala nastavením nejprve poloautomatizovaných a posléze plně automatizovaných měsíčních exportů dat do databáze GEOIBLINE.¹³

Z účastnických knihoven v Brně a Ústí nad Labem byly exportovány nejprve bibliografické záznamy vysokoškolských kvalifikačních prací, poté monografií, kartografických dokumentů a později i článků.¹⁴

Podstatným problémem, který bylo nutné vyřešit, byla souběžná práce ve dvou databázích. České geografické dokumenty byly v knihovně katalogizovány do databáze Centrálního katalogu UK, tj. CKS01. Bylo nezbytné mít tyto záznamy zároveň v databázi CKS02, tj. GEOIBLINE. Bylo zvoleno řešení pomocí příznaků v polích. Na základě předem definovaného příznaku (GEO) v logické databázi Knihovny geografie byly a nadále jsou denně nově vytvořené bibliografické záznamy identifikovány, automaticky exportovány z báze CKS01 a importovány do databáze CKS02. Tento systém následně využila při své práci i knihovna PíF MU.¹⁵

Při importech se řešila otázka duplicit záznamů. Automatická kontrola duplicit je prováděna denně pomocí alespoň dvou polí KEY a 001 (MARC21).¹⁶

1.1 METODIKA A ZPŮSOBY TVORBY DATABÁZE

Pro tvorbu databáze byla vypracována základní metodika, která byla postupně aktualizována a ve finální verzi certifikována a zveřejněna.¹⁷ Záznamy v databázi respektovaly vždy národní i mezinárodní katalogizační pravidla. Základními normami pro katalogizaci byla pravidla AACR2/R, nová pravidla RDA,¹⁸ dále ISBD (CM), ISBD (A) a výměnný formát MARC21. Rozsah bibliografického záznamu byl stanoven v rozsahu minimálního záznamu MARC21.¹⁹

13 DVOŘÁKOVÁ, Helena – NOVOTNÁ, Eva: Spolupráce Národní knihovny ČR na budování databáze GEOIBLINE. Jak probíhalo a probíhá dodávání dat. In: NOVOTNÁ, Eva a kol.: *Geografická bibliografie ČR online. GEOIBLINE*, s. 42–46.

14 NOVOTNÁ, Eva: Geografická bibliografie ČR on-line. Vznik, metody a tvorba. In: NOVOTNÁ, Eva a kol.: *Geografická bibliografie ČR online. GEOIBLINE*, s. 27–31.

15 Tamtéž, s. 16–17.

16 Tamtéž, s. 17.

17 NOVOTNÁ, Eva: *Metodika na tvorbu oborové bibliografické databáze na příkladu Geografické bibliografie ČR on-line*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2011. Dostupné též zde: <http://www.geobibline.cz/sites/default/files/Metodika%20GEOIBLINE.pdf>.

18 Od dubna 2015 povinná v České republice.

19 Viz www.nkp.cz/pages/page.php3?page=fond_marc_tist_monogr.htm.

Ukázka Geografického vyhledávání v databázi GEOBIBLINE (zdroj: autorka).

Pro účastníky projektu bylo vytvořeno společné rozhraní a přístup do databáze prostřednictvím protokolu Z39.50.

1.2 SOUŘADNICE V POLÍCH 034 A 255 FORMÁTU MARC21

Byly zahájeny testovací práce s polem MARC21 034 pro kódované kartografické matematické údaje a podpolem 255c pro souřadnice, které nebyly dosud v běžné katalogizační praxi užívány. Knihovna geografie, Mapová sbírka PřF UK a Knihovna PřF MU začaly při katalogizaci kartografických dokumentů používat tato pole, pokud bylo možné tyto údaje zjistit v dokumentech nebo výpočtem. S polem 034 úspěšně pracoval program Georeferencer,²⁰ který umožnil ztotožnění míst na digitalizovaných starých mapách s polohou lokalit v moderních mapových aplikacích. Získaná data slouží k přizpůsobení mapového díla současným kartografickým zobrazením a umožňují vzájemné překrývání map nebo jejich transformaci do trojrozměrného obrazu v aplikaci Google Earth. Práce s kartografickými matematickými údaji byla pak zúročena v Geografickém vyhledávání kartografických bohemik, které bylo díky spolupráci s MZK zpřístupněno v roce 2016.²¹

²⁰ Viz <http://www.mzk.cz/o-knihovne/vyzkum-projekty/narodni-projekty/stare-mapy-online-2008-2011/georeferencer>.

²¹ Viz <http://maprank.is.cuni.cz>.

1.3 VĚCNÝ POPIS

Pro indexaci a vyhledávání v databázi byly použity prekoordinované selekční jazyky, tj. předmětová hesla a MDT (mezinárodní desetinné třídění v poli MARC21 080), které je zároveň univerzálním selekčním jazykem. Používala se též skupina konspektu NK ČR v poli MARC21 072. Pracovalo se s předmětovým řízeným heslářem NK ČR (pole 650 MARC21) a s dalšími autoritními hesly věcného popisu v polích 6XX. Velmi důležité bylo pole pro geografické autority, ověřované vždy v autoritním souboru. Knihovna geografie a Mapová sbírka PŘF UK spolupracovaly na doplnění těchto geografických hesel i na rozšíření formálních deskriptorů pro obor kartografie v poli 655 MARC21.²² Zatímco pole 650 popisuje obsah dokumentu, pole 655 jeho formu. Dalším, poměrně nově užívaným věcným údajem je pole 648 pro chronologické údaje, v němž se z rejstříku validují kontrolované časové údaje, o nichž dokument pojednává. Většinu věcných selekčních polí lze opakovat.

1.4 SPOLUPRÁCE KNIHOVEN

Inovativnost tvorby databáze GEOIBLINE spočívala v nové koncepci kooperace všemi směry. Na databázi začaly pracovat společně nejprve tři knihovny, postupně zájem o databázi rostl a přidávaly se další instituce, až jich bylo postupně zapojeno celkem dvacet. Hlavním koordinátorem zůstávala Knihovna geografie PŘF UK. V praxi to znamenalo, že velké knihovny (NK, KNAV, státní vědecké atd.) poskytovaly bibliografické záznamy středně velké specializované knihovně.²³ Samozřejmě to bylo spojeno s množstvím potíží od různých variant lokální katalogizace, indexace až po různá lokální pole, pracovalo se v různých knihovnických programech nebo i verzích programů. Vše bylo vždy nutné otestovat, odladit a zprůchodnit nejprve pro jednorázové importy, poté důkladně připravit pro pravidelné poloautomatizované až po zcela automatizované importy dat. K tomu probíhala vždy originální katalogizace s knihou v ruce metodou *de visu* a další činnosti přímo v účastnických knihovnách.

22 NOVOTNÁ, Eva: Geografické autority a harmonizace rejstříku v databázi GEOIBLINE. *Acta Onomastica* 54, 2013, č. 1, s. 351–364.

23 Geografická knihovna PŘF UK vlastní 97 000 svazků, má 2 500 registrovaných čtenářů a čtyři zaměstnance.

Mnoho českých geografických a kartografických titulů nebylo do té doby v úplnosti analyticky zpracováno, což způsobovalo zejména vědcům potíže při vyhledávání relevantních informací. V rámci rešerší bylo zjištěno, které tituly a v jakém časovém období byly zpracovány. Databáze Národní knihovny ČR pro analytický popis (ANL) obsahovala sice články některých profilových periodik oboru, ale jen výběrově a zhruba od poloviny 90. let. Například titul *Acta Universitatis Carolinae. Geographica* zde byl zpracován pouze v rozsahu let 1996–1997.

Geografická databáze GEOIBLINE však měla zachycovat kompletní produkci 20. a 21. století. Chybělo tedy většinou průměrně 40 až 50 ročníků, u titulu *Geografie. Sborník České geografické společnosti* dokonce 110 ročníků.

2.1 ZPRACOVÁNÍ GEOGRAFICKÝCH TITULŮ

Výsledky zpracování periodik jsou zajímavé. Bylo popsáno kompletních 27 titulů, které byly součástí databáze kooperativního systému článkové bibliografie NK ČR.

Celkově bylo v databázi GEOIBLINE zpracováno 2 436 seriálů, 102 684 analytických záznamů (k 1. 1. 2017) a excerpováno 46 titulů vždy od prvního ročníku (u některých včetně přecházejících názvů). Nově bylo zkatologizováno 24 titulů s 622 ročníky (ke konci roku 2011). Z databáze Národní knihovny ANL bylo staženo šest kompletně zpracovaných titulů. Bylo připojeno 19 000 objektů, zejména plných textů článků. Databáze má v poli 856 MARC21 celkem 20 000 připojených platných URL adres, většinou k plným textům článků. Sekundárním přínosem databáze byla zpětná vazba pro databázi ANL²⁵ v podobě korektur, doplnění některých titulů a URL adres.

Kompletní aktualizovaný seznam zpřístupněných titulů, ročníků a plných textů se nachází na webových stránkách projektu.²⁶

3 PLNÉ TEXTY

Databáze obsahuje plné texty článků, monografií, kapitol z knih a sborníků, ale i statistiky.

²⁵ V roce 2011 byl dosavadní způsob tvorby databáze ANL pozastaven v souvislosti se zrušením oddělení pro článkovou bibliografii NK. Na databázi, kterou v současnosti spravuje Státní vědecká knihovna v Hradci Králové, nyní pracují státní vědecké a oborové knihovny.

²⁶ Viz <http://www.geobibline.cz/cs/node/29>.

Přístupy k monografiím, kapitolám, sborníkům umožňují buď přímo kmenoví autoři, tj. zaměstnanci UK, nebo jde o dokumenty zveřejněné na internetu. Jsou připojovány i statistiky Českého statistického úřadu, které jsou běžně elektronicky dostupné.

Součástí databáze jsou i vysokoškolské kvalifikační práce. Plné texty jsou dostupné od roku 2006. GEOBIBLINE zpřístupňuje plné texty prací z MU a UK. Jen z UK je dostupných 1 900 plných textů bakalářských a diplomových prací (k 2. 1. 2017). Uzavírají se také licenční smlouvy s významnými autory nebo jejich dědici. Postupně tak bylo zpřístupněno dílo Karla Kuchaře, Ludvíka Muchy, Jaromíra Janky nebo Anny Dvořáčkové.

Smlouvy byly uzavírány také s redakcemi časopisů, z nichž každá měla vlastní politiku zveřejnění. Někdy byly články elektronicky zveřejňovány ještě před vlastním tištěným vydáním. Vedla k tomu snaha urychlit proces přenosu informací k potenciálnímu zájemci, který by mohl článek rychleji využít a citovat ve vědeckém výzkumu. Zpřístupnily se plné texty titulů *AUC Geographica*, *Acta Onomastica*, *Demografie*, *Folia Facultatis scientiarum naturalium Universitatis Purkynianae Brunensis*, *Geographia*, *Geodetický a kartografický obzor*, *Geografické rozhledy*, *Geografie*, *Kartografický přehled*, *Moravian geographical reports*, *Opera Corcontica*, *Scripta Facultatis scientiarum naturalium Universitatis Purkynianae Brunensis*, *Geographia*, *Sociologický časopis*, *Urbanismus a územní rozvoj*, *Vodní hospodářství*, *Vodohospodářské technicko-ekonomické informace* a *Vojenský geografický obzor*. Podrobné popisy excerpovaných a plnými texty doplněných titulů lze nalézt na webových stránkách databáze v oddílu Excerpovaná periodika.²⁷ Množství zpřístupněných ročníků závisí na možnostech redakce i Knihovny geografie.²⁸ V posledních zhruba deseti letech jsou časopisy redakčně upravovány z elektronických dat a redakce mívají k dispozici archivy. Starší články je nezbytné naskenovat a načíst softwarem OCR.

Plné texty se ukládaly nejprve na server Katedry aplikované geoinformatiky a kartografie PřF UK, který byl několik let využíván jako digitální repozitář projektu. Bez podpory tohoto pracoviště by nebyla tvorba databáze možná. V současnosti byla již data díky spolupráci s Centrem informačních technologií PřF UK převedena do úložiště na CESNETu (stav k 1. 1. 2017).

²⁷ Viz <http://www.geobibline.cz/cs/node/29>.

²⁸ NOVOTNÁ, Eva: Full texts in the Czech geographical bibliography database. *Geoinformatics FCE CTU* 13, 2014, č. 1, s. 5–10.

4 TEMAP

Od roku 2011 spolupracovala Knihovna geografie a Mapová sbírka PřF UK také na projektu TEMAP,²⁹ který umožnil další zajímavý rozvoj databáze GEOIBLINE. Díky němu byly odborně katalogizovány a zpřístupňovány především digitalizované kartografické dokumenty, ale i grafiky a plné texty článků.³⁰ Metadata se generovala zpravidla z bibliografických záznamů ukládaných ve formátu MARC21. Plné obrazy jsou uloženy zálohově v Digitálním univerzitním repozitáři (dále DUR),³¹ na lokálním úložišti na PřF UK a nově také na úložišti CESNET. Zpřístupnění dat se realizuje prostřednictvím databáze, kde jsou plné texty a obrazy připojeny jako externí odkazy. Každý den probíhá automatický export dat do databáze GEOIBLINE z katalogu UK, včetně vazeb na externí objekty v DUR.³² Databáze zpřístupňuje 46 000 bibliografických záznamů bohemikálních kartografických dokumentů, starých map, atlasů a glóbů (k 2. 1. 2017).

5 ZPŘÍSTUPNĚNÍ DATABÁZE UŽIVATELŮM

Databáze je přístupná prostřednictvím veřejně dostupného online katalogu³³ a na DVD. Podle českého rozhraní byla vytvořena také anglická verze. Pro zahraniční uživatele je rovněž zajímavé, že některé dokumenty jsou popsány i anglickými hesly. Týká se to zejména vysokoškolských prací. Po vstupu do databáze má uživatel možnost využít osobní nastavení formátu, jazyka, série pomůcek pro práci s elektronickými informačními zdroji, dále se nabízí kontextuální nápověda a formulář pro připomínky.

Bibliografické záznamy v databázi GEOIBLINE, které byly importovány z databáze CKS01, zůstávají propojeny vazebním polem, takže k přechodu mezi oběma databázemi lze použít odkaz.

²⁹ Viz www.temap.cz.

³⁰ NOVOTNÁ, Eva: Staré mapy a grafiky v Geografické bibliografii ČR on-line. *Knihovna. Knihovnická revue* 24, 2013, č. 1, s. 5–27 [online; dostupné zde: <http://old-knihovna.nkp.cz/knihovna131/13105.htm> ; přístup 2. 1. 2017].

³¹ Viz <http://digitool.is.cuni.cz>.

³² NOVOTNÁ, Eva: Search for digitized cartographic materials on the example of the TEMAP project. In: *10th International Workshop on Digital Approaches to Cartographic Heritage, Corfu, 27–29 May 2015* [CD-ROM]. Corfu: Commission on Digital Technologies in Cartographic Heritage, 2015.

³³ Viz http://ckis.cuni.cz/F/?func=find-b-0&local_base=cks02.

Vyhledávání je umožněno v jednoduchém či kombinovaném rozhraní nebo pomocí příkazového jazyka. Pracuje se s booleovskými a proximitními operátory, ale i s maskováním. Uživatelé si mohou listovat a prohledávat rejstříky, zpřesnit nebo filtrovat dotazy. Je umožněna i práce s již vybranými záznamy. Badatelé si je mohou prohlížet a ukládat nebo odesílat do elektronické pošty. Dokumenty lze také fyzicky lokalizovat buď v Souborném katalogu ČR, v NK ČR, MZK, Vědecké knihovně v Olomouci nebo v katalogu americké Kongresové knihovny (Library of Congress).

Formáty uložení/odeslání záznamů byly standardně nastaveny na šest výstupů: katalogizační lístek, zkrácený záznam, formáty pro MARC (s kódy polí a řádkový) a pro OPAC. Předmětem řešení byly také citační výstupy. Byl připraven výstup pro program EndNote, který je uživatelům většiny českých univerzit dostupný prostřednictvím databáze ISI Web of Knowledge. Již v roce 2010 byla zprovozněna citační služba portálu citace.com se zobrazováním citací podle normy ČSN ISO 690. V následujících letech byly citační styly rozšířeny a uživatel si v současné době může citace vyhledaných záznamů zobrazit a uložit v deseti různých citačních formátech.³⁴

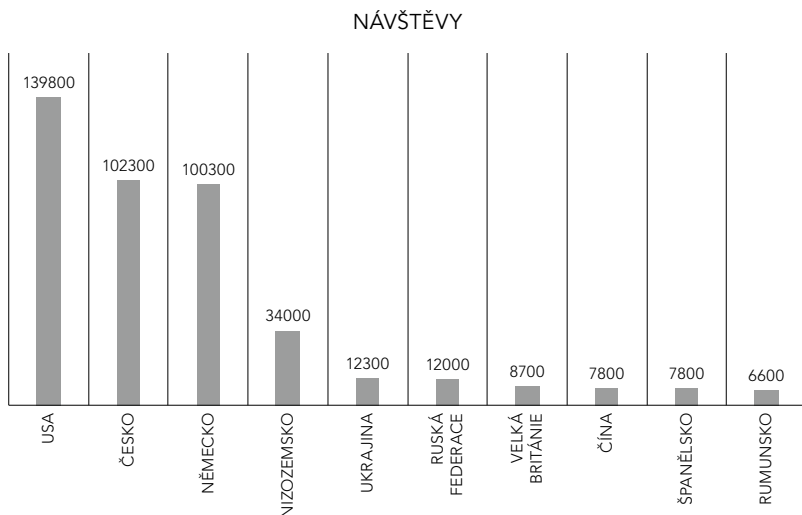
6 WEBOVÉ STRÁNKY

V roce 2009 byla spuštěna beta verze webových stránek projektu.³⁵ Byly vytvořeny v redakčním systému DRUPAL a obsahují základní aktualizované informace o databázi, českou a anglickou verzi, vyhledávání podle klíčových slov, umožňují práci ve veřejném i interním prostoru pro členy projektu. Ve veřejné části je velký zájem o fulltextové časopisy a dokumenty, ale i novinky v databázi. Uživatelé zde najdou i podrobné informace o excerpovaných titulech a postupu prací. Informace o databázi jsou posílány pravidelně českým i zahraničním geografickým vědeckým ústavům.

O využívání databáze je možné se přesvědčit ze statistik. Generují se i statistiky z OPACu s nejčastějšími rešeršními dotazy. Aktualizují se počty podle typů dokumentů. Zveřejňují se přístupové statistiky.

34 MORONGO VÁ, Václava – ŠIMÁNOVÁ, Helena: Geografická bibliografie ČR online: GEOIBLINE. In: *Knihovny současnosti 2013. Sborník z 21. konference, konané ve dnech 10. až 12. září 2013 v areálu Univerzity Palackého v Olomouci*. Sestavili Lenka Juračková a Jiří Mika. Ostrava: Sdružení knihoven ČR, 2013, s. 126–131.

35 Viz <http://www.geobibline.cz>.

GRAF 1: Statistika zahraničních přístupů k databázi (zdroj: www.geobibline.cz).

7 KOMPARACE GEOIBLINE S PODOBNÝMI MEZINÁRODNÍMI DATABÁZEMI

Lze konstatovat, že databáze GEOIBLINE je již dobře srovnatelná s podobnými zahraničními produkty typu německého GEODOC, americké GEOBIB nebo polské geografické bibliografie. Zajímavá byla především rychlost a způsob tvorby databáze. Oproti americké vznikající 25 let, ale i polské a německé, které žijí na internetu již třináct let, český produkt vznikl za pouhé čtyři roky. Bylo to možné především díky originálnímu způsobu spolupráce dvaceti knihoven. Jmenované zahraniční geografické databáze vznikaly vždy právě jen v jedné instituci.

Celkový počet záznamů byl v roce 2011 srovnatelný s německou databází (150 000 záznamů), ale v roce 2016 už ji česká bibliografie převýšila. Zatímco GEODOC uváděl 160 000 záznamů,³⁶ GEOIBLINE obsahovala koncem roku 2016 již 215 000.³⁷ Typologie dokumentů byla nejbohatší v americké a české

36 Viz <http://www.geodok.uni-erlangen.de/de/default.aspx>.

37 Viz <http://www.geobibline.cz/cs>.

databázi. Německá a polská bibliografie se zaměřovaly zejména na analytický popis, proto měly také velmi rozsáhlý počet titulů excerpovaných dokumentů. Německá databáze obsahovala popis 500 titulů periodik a polská 340 titulů periodik a edic. Česká databáze programově excerpovala 39 profilových titulů, ale v databázi se nacházel mnohem větší počet výběrově sbíraných a importovaných tematických článků z různých periodik a edic.

Retrospektiva byla nejdelší v české databázi, od roku 1900 po současnost (s přesahem do 16. století). Německá bibliografie zahrnovala vybrané záznamy od roku 1950 (aktuálně k roku 2011), ale spíše až od roku 1980, polská a americká od roku 1985, a to nikoliv do roku 2011. Obsahově pokrývaly všechny databáze obor geografie a věd o Zemi. Vyhledávání se nabízelo ve všech databázích jednoduché i kombinované s dalšími možnostmi omezení v letech, jazyce nebo typu dokumentu. U evropských databází lze používat rozhraní v národním i anglickém jazyce.

Česká databáze umožňuje exporty do šesti výstupních formátů. Její přídavnou hodnotou je automatické zobrazení bibliografického záznamu v citačních formátech. Polská databáze umožňuje výstup ve čtyřech formátech. Německá databáze má výstup do citačního programu EndNote a Citavi. Také odkazem záznamu do ZDB (Zeitschriftendatenbank) byly umožněny ještě další výstupy, i když v jiné databázi. Ze všech databází bylo možné tisknout a odesílat záznamy (s výjimkou polské databáze).

Všechny elektronické bibliografie konečně umožňovaly lokalizaci dokumentů, ať již v národních, univerzitních či jiných knihovnách (polská, česká, německá), nebo v jedné odborné knihovně (americká).

Databáze se prezentovaly jako *bibliografické*, ale velkým přínosem českého produktu byly připojené anotace, objekty a plné texty u vybraných záznamů. Také německá databáze nabízela plné texty prostřednictvím řezenské databáze EZB (Elektronische Zeitschriftenbibliothek).

ZÁVĚR

Závěrem lze tedy konstatovat, že česká databáze GEOBIBLINE důstojně vyplňuje místo ve středoevropském geografickém informačním prostoru a je plně konkurenceschopná. Svědčí o tom také vysoká návštěvnost databáze i webových stránek. Databáze je dnes již plně srovnatelná se staršími produkty v Německu (GEODOC), v Polsku (Bibliografia Geografii Polskiej) nebo v USA (GEOBIB). Patří mezi největší nekomerční oborové databáze.

Databáze GEOIBLINE byla mimo jiné nominována na cenu Ministerstva kultury ČR za významný počín roku 2009.

V budoucnu se bude rozvíjet v oblasti článkové bibliografie a doplňováním dalších speciálních dokumentů. Očekává se také přechod na nový knihovnický program, proto bude nezbytné připravit dobře export dat. I nadále bude databáze obohacována o plné texty a nové objekty. Cílem tvůrců je nejen trvalá udržitelnost, ale hlavně spokojenost uživatelů databáze.

PRAMENY

NOVOTNÁ, Eva: Full texts in the Czech geographical bibliography database. *Geoinformatics FCE CTU* 13, 2014, č. 1, s. 5–10.

NOVOTNÁ, Eva: Geografické autority a harmonizace rejstříku v databázi GEOIBLINE. *Acta Onomastica* 54, 2013, č. 1, s. 351–364.

NOVOTNÁ, Eva: *Metodika na tvorbu oborové bibliografické databáze na příkladu Geografické bibliografie ČR on-line*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2011 [online dostupné zde: <http://www.geobibline.cz/sites/default/files/Metodika%20GEOIBLINE.pdf>; přístup 2. 1. 2017].

NOVOTNÁ, Eva: Search for digitized cartographic materials on the example of the TEMAP project. In: *10th International Workshop on Digital Approaches to Cartographic Heritage*, Corfu, 27–29 May 2015 [CD-ROM]. Corfu: Commission on Digital Technologies in Cartographic Heritage, 2015.

NOVOTNÁ, Eva a kol.: *Geografická bibliografie ČR online: GEOIBLINE*. Praha: VŠCHT, 2011 [online dostupné zde: http://vydavatelstvi.vscht.cz/katalog/uid_isbn-978-80-7080-773-6/annotace; přístup 2. 1. 2017].

LITERATURA

Bibliografie české literatury geografické v l. 1906 a 1907. Sestavili Václav Švambera a Antonín Basl. Praha: Geografický ústav České university, 1911. Travaux géographiques tchèques, 4.

Bibliographie géographique internationale = International geographical bibliography: FRANCIS 531. Vol. 100–, 1995–.

- ELIÁŠOVÁ, Věra — NOVOTNÁ, Eva: Geografická bibliografie ČR online. *ProInflow* [online; dostupné zde: <http://pro.inflow.cz/geograficka-bibliografie-cr-online>; přístup 15. 11. 2011].
- FOJTŮ, Martina: Geografům pomáhá speciální bibliografická databáze. *Muni.cz. Měsíčník Masarykovy univerzity* 2010, listopad [online; dostupné zde: http://www.online.muni.cz/images/stories/pdfmuni/muni_listopad_2010.pdf; přístup 22. 10. 2010].
- GEOIBLINE. *Geografická bibliografie ČR online = The Czech Geographical Bibliography Online*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2010 [DVD].
- HAMETOVÁ, Michaela: Geografická bibliografie České republiky online (GEOIBLINE). *Ikaros* 19, 2015, č. 5 [online; dostupné zde: <http://ikaros.cz/node/17510>; přístup 8. 6. 2015].
- HAMETOVÁ, Michaela: Knihovna geografie zpřístupňuje Geografické rozhledy online. *Geografické rozhledy* 23, 2014, č. 5, s. 18.
- HARRIS, Chauncy Dennison (ed.): *Bibliography of Geography. Part I. Introduction to general aids*. Chicago: University of Chicago, 1976.
- HARRIS, Chauncy Dennison (ed.): *Bibliography of geography. Part 2, Regional. Volume 1, The United States of America*. Chauncy Dennison Harris. Chicago: University of Chicago 1984.
- JOHNSON, Jenny Marie: *Geographic information. How to find it, how to use it*. Westport: Greenwood Press, 2003.
- KREMEROVÁ, Jiřina (ed.): *Bibliografie geografických bibliografií*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1971.
- KREMEROVÁ, Jiřina (ed.): *Čeští a slovenští geografové. Bibliografie personálních bibliografií*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1975.
- MORONGOVÁ, Václava — ŠIMÁNOVÁ, Helena: Geografická bibliografie ČR online: GEOIBLINE. In: *Knihovny současnosti 2013. Sborník z 21. konference, konané ve dnech 10. až 12. září 2013 v areálu Univerzity Palackého v Olomouci*. Eds. Lenka Juračková a Jiří Mika. Ostrava: Sdružení knihoven ČR, 2013, s. 126–131 [online dostupné zde: <http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/ks2013/Sbornik2013.pdf>].
- NOVOTNÁ, Eva: Acta onomastica v databázi GEOIBLINE. *Acta onomastica* 51, 2009, č. 2, s. 626–628.
- NOVOTNÁ, Eva: Base de datos GEOIBLINE y su comparación con las bases geográficas existentes en el mundo. *El profesional de la información* 21, 2012, č. 3, s. 304–311.
- NOVOTNÁ, Eva: Databáze GEOIBLINE a Vojenský geografický obzor. *Vojenský geografický obzor* 56, 2010, č. 2, s. 23–26.
- NOVOTNÁ, Eva: GEOIBLINE: databáze Geografická bibliografie ČR online. In: *INFORUM 2010. Prezentace z konference* [online; dostupné zde: <http://www.inforum.cz/sbornik/2010/56>; přístup 28. 5. 2010]. Praha: Albertina icome, 2010.

- NOVOTNÁ, Eva: GEOIBLINE: Geografická bibliografie ČR online. In: *Jinonické informační pondělky. Prezentace k přednášce ze dne 11. 10. 2010* [online; dostupné zde: <http://uisk.ff.cuni.cz/detail.do?articleId=14621>; přístup 28. 10. 2010]. Praha: ÚISK, 2010.
- NOVOTNÁ, Eva: GEOIBLINE: Geografická bibliografie ČR online. In: *Knihovny současnosti 2009. Sborník ze 17. konference, konané ve dnech 23.–25. června 2009 v Seči u Chrudimi*. Brno: SDRUK, 2009, s. 177–186.
- NOVOTNÁ, Eva: GEOIBLINE: online ke geografii. *Ikaros* 13, 2009, č. 4 [online; dostupné zde: <http://www.ikaros.cz/node/5373>; přístup 19. 5. 2016].
- NOVOTNÁ, Eva: Geografická bibliografie ČR. In: *Česká geografická společnost* [online; dostupné zde: <http://geography.cz/2009/07/geograficka-bibliografie-cr>; přístup 23. 7. 2009]. Praha: Česká geografická společnost, 2009.
- NOVOTNÁ, Eva: Geografická bibliografie: nový nástroj pro kartografii. In: *Z dějin geodézie a kartografie*. Praha: NTM, 2012, s. 127–131.
- NOVOTNÁ, Eva: Geographical bibliography of the Czech Republic online. In: *INFO-RUM. Sborník z konference* [online; dostupné zde: <http://www.inforum.cz/pdf/2010/novotna-eva-1.pdf>; přístup 8. 6. 2010]. Praha: Albertina icome, 2010.
- NOVOTNÁ, Eva: *Informační podpora geografie*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2009.
- NOVOTNÁ, Eva: *Metodika na tvorbu oborové bibliografické databáze na příkladu Geografické bibliografie ČR on-line*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2011 [též online; dostupné zde: <http://www.geobibline.cz/sites/default/files/Metodika%20GEOIBLINE.pdf>; přístup 2. 1. 2017].
- NOVOTNÁ, Eva: Moravian geographical reports in the GEOIBLINE database. *Moravian geographical reports* 18, 2010, č. 4, s. 63–64.
- NOVOTNÁ, Eva: Sborník České společnosti zeměvědné a jeho následovníci v databázi GEOIBLINE. *Informace ČGS* 29, 2010, č. 2, s. 41–46.
- NOVOTNÁ, Eva: Staré mapy a grafiky v Geografické bibliografii ČR on-line. *Knihovna. Knihovnická revue* 24, 2013, č. 1, s. 5–27 [online; dostupné zde: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna131/13105.htm>; přístup 2. 1. 2017].
- NOVOTNÁ, Eva a kol.: *Geografická bibliografie ČR online: GEOIBLINE*. Praha: VŠCHT, 2011 [též online; dostupné zde: http://vydavatelstvi.vsch.cz/katalog/uid_isbn-978-80-7080-773-6/anotace/; přístup 2. 1. 2017].
- NOVOTNÁ, Eva — KRÍŽOVÁ, Lenka: Database GEOIBLINE as a support of geomorphological researches. In: *Geomorfologický sborník 9. 11. mezinárodní konference: stav geomorfologických výzkumů v roce 2010, Branná, 11.–13. 5. 2010*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2010.
- RAŠKA, Pavel: Geografická bibliografie Česka on-line. *Životné prostredie* 2009, s. 189–190.

STRÍDA, Miroslav (ed.): *Československá geografická literatura 1961–1965*. Brno: ČSAV, Geografický ústav, 1966.

RÉSUMÉ

This article describes the specialist bibliography on geography (GEOBIBLINE) and presents the issues, methodology and solutions involved in the compilation of this secondary source. In particular, users have access to an extensive updated database, as well as a printed book, an e-book, certified methodology, a CD ROM and numerous articles; attached full text searches are also to be taken for granted. As part of the TEMAP project under the NAKI MK (Ministry of Culture, National and Cultural Identity 2011–2015) programme, the database could be expanded to include numerous Bohemian maps, atlases and graphic works, and chronologically it has extended retrospectively back to the year 1500; as of 2. 1. 2017 it contained a total of 216,000 bibliographical records and almost 50,000 associated URLs and objects. The Geographical Bibliography of the Czech Republic is nowadays one of the largest freely available non-commercial specialist bibliographies in the world, and statistics show its high visitor rate both from both home and abroad.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

geografická bibliografie — Knihovna geografie PřF UK — projekt TEMAP — projekt Geografická bibliografie ČR online

geographical bibliography — Charles University, Faculty of Science, Geography Library — TEMAP project — the Geographical Bibliography of the Czech Republic online project

PROGRAM SEMINÁŘE ČESKÝCH OBOROVÝCH BIBLIOGRAFIÍ (19. 10. 2016)

I. blok

9:10 –10:30

Ústav pro českou literaturu AV ČR

Mgr. Vojtěch Malínek, PhD.

Ústav pro jazyk český AV ČR

PhDr. Jana Papcunová a Mgr. Olga Kubešová Pensdorfová

Archeologický ústav AV ČR, Praha

Mgr. Lada Šlesingerová

Historický ústav AV ČR

PhDr. Václava Horčáková

II. blok

11:00–12:35

Institut umění — Divadelní ústav

Mgr. Vladimír Hajšman a Mgr. Roman Vašek

Národní filmový archiv

Mgr. Pavla Janásková

Etnologický ústav AV ČR, Kabinet hudební historie

PhDr. Jana Vozková, CSc.

Ústav dějin umění AV ČR

PhDr. Polana Bregantová

Národní památkový ústav

Mgr. Zuzana Stádníková

III. blok

14:00–15:15

**ANL: Výběr článků v českých novinách, časopisech a sbornících —
Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové**

Mgr. Zdeňka Mikulecká

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

PhDr. Marcela Petrovičová

Knihovna AV ČR: Knihovědná bibliografie

Mgr. Andrea Jelínková

Knihovna AV ČR: Digitální knihovna

Mgr. Ivana Šlapáková

IV. blok

15:45–17:00

Národní lékařská knihovna

Mgr. Lenka Maixnerová

Česká geologická služba

RNDr. Hana Breiterová

Přírodovědecká fakulta UK — Geografická bibliografie

PhDr. et Mgr. Eva Novotná

Knihovna Antonína Švehly

MVDr. Alexandra Jarešová

ADRESÁŘ PREZENTOVANÝCH DATABÁZÍ

ANL: Výběr článků v českých novinách, časopisech a sbornících

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové

aleph.nkp.cz/cze/anl

Bibliografie české lingvistiky

Ústav pro jazyk český AV ČR

bibliografie.ujc.cas.cz

Bibliografie české, moravské a slezské archeologie

Archeologický ústav AV ČR, Praha

www.arup.cas.cz/?cat=332

Bibliografie dějin českých zemí

Historický ústav AV ČR

biblio.hiu.cas.cz

Bibliografie památkové péče

Národní památkový ústav

iispp.npu.cz/carmen/

Bibliographia medica Čechoslovaca

Národní lékařská knihovna

www.medvik.cz

Česká divadelní bibliografie

Institut umění – Divadelní ústav
vis.idu.cz/Biblio.aspx

Česká literární bibliografie

Ústav pro českou literaturu AV ČR
biblio.ucl.cas.cz

Česká uměleckohistorická bibliografie

Ústav dějin umění AV ČR
udubib.ucl.cas.cz

Česká zemědělská a potravinářská bibliografie

Knihovna Antonína Švehly
primo.uzei.cz/primo_library/libweb/action/search.do

Digitální knihovna Akademie věd ČR

Knihovna AV ČR
kramerus.lib.cas.cz

GEOBIBLINE: Geografická bibliografie ČR online

Přírodovědecká fakulta UK
ckis.cuni.cz/F/?func=find-b-0&local_base=cks02

Knihovědná bibliografie

Knihovna AV ČR
www.lib.cas.cz/kvo/knihovedna-bibliografie

Muzikologická bibliografická databáze

Etnologický ústav AV ČR, Kabinet hudební historie
imus.cz/index.php/cs/bibliografie

Národní geovědní bibliografie

Česká geologická služba
geolib.geology.cz

Oborová článková bibliografie filmu

Národní filmový archiv

arl.nfa.cz/arl-nfa/cs/index/?src=nfa_un_cat-2

Pedagogická bibliografická databáze

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

katalog.npmk.cz

Edice Bibliographica, sv. 2

České

oborové

bibliografie

Sborník z interdisciplinárního semináře

Editorka Markéta Ř. Holanová
Summary přeložil Melvyn Clarke
Obálku a grafickou úpravu navrhl Filip Blažek
Sazbu zhotovilo studio Stará škola (staraskola.net)
Odpovědná redaktorka Eliška Davidová

Vydal Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,
Na Florenci 3, Praha 1, 110 00,
v Praze roku 2017

Vydání první

ISBN 978-80-88069-46-1
ISBN 978-80-88069-47-8 (pdf)
ISBN 978-80-88069-48-5 (ePub)
ISBN 978-80-88069-49-2 (Mobi)

Edice **Bibliographica** slouží k vydávání specializovaných bibliografií a souvisejících příruček z oboru literární vědy či příbuzných disciplín a odborných a metodologických publikací s bibliografickou tematikou. Důraz je kladen na vydávání personálních bibliografií osobností českého literárního a kulturního života, bibliografií významných periodik či bibliografií tematických s doprovodným aparátem.

Edice vychází při výzkumné infrastruktuře Česká literární bibliografie. Vydává ji Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.

Již vyšlo:

Sv. 1: *Bibliograf František Knopp*

ISBN 978-80-88069-46-1

